ΑΠΑΝΤΑ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ὑπεύθυνος Ἐκδόσεως
Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐφ. Ἱ. Ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ Γ'—Ζ'

ΤΟΜΟΣ 53

Εἰσαγωγὴ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Μ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Μετάφρασις-Σχόλια
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Θ. ΝΙΚΑ
θεολόγου

ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΞΑΝΘΑΚΟΥ — ΝΙΚΑ
φιλολόγου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»—ΑΘΗΝΑΙ 1978

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ σελίδων ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ἀρχαῖον κείμενον.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ Ψαλμοὶ ἕνεκα τοῦ ποικίλου καὶ πλουσίου αὐτῶν θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ περιεχομένου, ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ὑμνολόγιον οὐχὶ μόνον τῆς ἰουδαϊκῆς συναγωγῆς ἀλλὰ καὶ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, προσείλκυσαν λίαν ἐνωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ ἐξ ἐπόψεως ἑρμηνευτικῆς. Οἱ Πατέρες, βαθεῖς μελετηταὶ καὶ γνῶσται τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῆς ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ μεταδώσουν εἰς τοὺς ἀναγνώστας των τὸ ἀληθές, γνήσιον καὶ ἀκριβὲς μήνυμα τῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περιεχομένης θείας ἀποκαλύψεως. Ἤδη πρὸ τοῦ Χρυσοστόμου πολλοὶ τῶν πατέρων ἡρμήνευσαν ἐν μέρει ἢ ἐν συνόλῳ τοὺς Ψαλμοὺς ἐν οἷς οἱ Ἱππόλυτος Ρώμης (Migne PG 10, 714-725), Ὠριγένης (Migne PG 12, 1054-1790· 17, 106-142), Εὐσέβιος Καισαρείας (Migne PG 23, 66-1398· 24, 10-74)· Μέγας Ἀθανάσιος (Migne PG 27, 59-590), Βασίλειος Καισαρείας (Migne PG 29, 209-493· 30, 72-117), Δίδυμος Ἀλεξανδρείας (Migne PG 39, 1158-1622 πρβλ. καὶ τὴν πρόσφατον ἔκδοσιν τοῦ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὑπομνήματος τοῦ Διδύμου, γενομένην ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κατὰ τὸ 1941 ἀνακαλυφθέντων χειρογράφων κωδίκων ἐν Τούρᾳ τῆς Αἰγύπτου· «Didymos der Blinde Psalmenkommentar, I-V, Bonn 1969-1970) καὶ Γρηγόριος Νύσσης (Migne PG 44, 432-616).

Τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου διεσώθη ἑρμηνεία εἰς 58 Ψαλμοὺς (Ψαλμ. 4-12· 43-49· 108-117· 119-150). Ἄξιον πολλῆς προσοχῆς τυγχάνει ὅτι ὁ τίτλος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον φέρεται τὸ ὑπόμνημα τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς εἰς τοὺς Ψαλμούς, δὲν εἶναι «Ὁμιλίαι», ὡς θὰ ἀνέμενέ τις, ἀλλὰ «Ἑρμηνεῖαι». Τὸ ὑπόμνημα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς διαφέρει τῶν λοιπῶν ὑπομνημάτων εἰς ἄλλα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καθ' ὅσον ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζεται εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο', ἀλλὰ ποιεῖται χρῆσιν καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων ἑλληνικῶν μεταφράσεων τοῦ Συμμάχου, τοῦ Ἀκύλα καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος (πρβλ. Ψαλμ. 4, 9· 55, 53 κτλ.). Οὕτω παραθέτει παραλλήλως τρεῖς ἕως τέσσαρας γραφὰς κειμένων προσέτι ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ τῆς συριακῆς. Ἄγνωστον παραμένει ἐὰν οἱ ἀνωτέρω 58 Ψαλμοὶ εἶναι οἱ μόνοι τοὺς ὁποίους ὑπεμνημάτισεν ἢ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ὑπομνήματος ὁλοκλήρου τοῦ Ψαλτηρίου.

Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν ἀκολουθεῖ τὸν γνωστὸν τρόπον τῆς ἀπ' ἄμβωνος δι' ὁμιλιῶν ἐξηγήσεως πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς «ἐγκεκρυμμένου θησαυ-

ροῦ» καὶ μετάδοσιν τούτου πρὸς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ὑπὸ τῶν πιστῶν, χρησιμοποιῶν ὡς τρόφιμος καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωπος τῆς Ἀντιοχειανῆς Σχολῆς τὴν γραμματικοϊστορικὴν μέθοδον. Οὕτω δὲν περιορίζεται ἁπλῶς εἰς τὴν ἐπισήμανσιν τῶν πάσης φύσεως προβλημάτων, φιλολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ θεολογικῶν, ἀλλὰ δι' ἐπισταμένης καὶ μετὰ πολλῆς βασάνου τοῦ κειμένου ἀναλύσεως καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης εἰς ἱερὸν κείμενον εὐλαβείας ἀναζητεῖ λύσεις, παρέχει ἱκανοποιητικὰς ἀπαντήσεις, καὶ διατυποῖ βαθυστοχάστους σκέψεις, συσχετίζων ταύτας πάντοτε πρὸς τὴν πρακτικὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Πιστεύων δὲ ἀκραδάντως εἰς τὴν ἀναγεννητικὴν δύναμιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἀποσκοπεῖ νὰ καταστήσῃ ταύτας βιώματα τῶν πιστῶν. Ἑρμηνεύει τὰ χωρία διὰ τῆς προσαγωγῆς ἄλλων χωρίων τῆς Γραφῆς, καταλήγων οὕτως εἰς τὸ ἑρμηνευτικὸν ἀξίωμα ἡ Γραφὴ διὰ τῆς Γραφῆς.

Ἡ ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Χρυσοστόμου θεωρεῖται τὸ ἄριστον ἐκ τῶν ἑρμηνευτικῶν αὐτοῦ ἔργων εἰς τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐν αὐτοῖς περιέχονται αἱ προσφιλεῖς ἰδέαι του περὶ κακίας καὶ ἀρετῆς (Ψαλμ. 100. 142. 146), περὶ τοῦ ὀρθοῦ τρόπου προσευχῆς (Ψαλμ. 7. 9. 141), περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ψάλλειν τοὺς Ψαλμοὺς καὶ τοὺς Ὕμνους εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν (Ψαλμ. 41. 134. 150), περὶ τῶν ἱεραποδημιῶν εἰς τὴν ἁγίαν Γῆν (Ψαλμ. 109), περὶ τῆς ἱερατικῆς ἀξιοπρεπείας (Ψαλμ. 113. 116), περὶ παρθενίας (Ψαλμ. 44. 113), περὶ τῆς ἐπαξίας μεταλήψεως τῆς θείας κοινωνίας (Ψαλμ. 133), περὶ τῆς ἐν Ρώμῃ παραμονῆς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου (Ψαλμ. 48) καὶ ἐνιαχοῦ συναντᾷ τις πολεμικὴν ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, τῶν Μανιχαίων καὶ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως (Ψαλμ. 46. 109. 148). Γενικῶς θίγονται πάντα τὰ πρὸς τὴν ἠθικὴν σχέσιν ἔχοντα θέματα. Ἐξαίρονται πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ καὶ στιγματίζονται πᾶσαι αἱ κακίαι. Ὁ ἀναγνώστης πείθεται ἀπολύτως ὅτι ὀφείλει νὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἐγκολποῦται τὴν ἀρετήν.

Ὁ ἱερὸς Φώτιος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἑρμηνείας εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, παρατηρεῖ χαρακτηριστικῶς· «ἡ δὲ φράσις αὐτοῦ μετὰ τῆς συνήθους σαφηνείας καὶ καθαρότητος καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ εὔρουν ἐνδείκνυται, τὸ πολύχουν τῶν νοημάτων, καὶ τὴν τῶν παραδειγμάτων προσφυεστάτην εὐπορίαν συνυποφαίνουσα..... Πανταχοῦ γὰρ τοῖς λόγοις αὐτοῦ τὸ καθαρὸν καὶ λαμπρὸν καὶ εὐκρινὲς μετὰ τοῦ ἡδέος τεχνουργῶν, τούτοις τε ἐνταῦθα μάλιστα διαπρέπει, καὶ τῇ τῶν παραδειγμάτων εὐπορίᾳ, καὶ τῇ τῶν ἐνθυμημάτων ἀφθονίᾳ, καὶ εἴπου δέοι, καὶ δεινότητι, καὶ ἁπλῶς ἔν τε λέξει, καὶ συνθήκῃ, καὶ μεθόδῳ, καὶ νοήμασι, καὶ τῇ ἄλλῃ κατασκευῇ, ἄριστα τάσδε τὰς συγγραφὰς ὑπεστήσατο». Κατὰ τὸν Σουΐδαν αἱ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ἑρμηνεῖαι τοῦ Χρυσοστόμου εἶναι ἐφάμιλλοι τῶν περὶ ἱερωσύνης λόγων του διακρινομένων «τῷ τε ὕψει καὶ τῇ φράσει καὶ τῇ τελειότητι καὶ τῷ κάλλει τῶν ὀνομάτων» (PG 55, σελ. 15).

Ἐὰν αἱ παροῦσαι ὁμιλίαι ἀπηγγέλθησαν ἐξ ὑπαρχῆς ἀπ' ἄμβωνος ἢ παρεδόθησαν γραπτῶς ὡς πραγματεῖαι δὲν δύναται εὐκόλως νὰ καθορισθῇ. Πάντως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ Χρυσοστόμου νὰ ἑρμηνεύῃ τὴν Γραφὴν ἐπ' Ἐκκλησίαις τὸ πρῶτον φαίνεται πιθανώτερον. Περὶ τοῦ χρόνου συγγραφῆς τῶν ἐν λόγῳ ὁμιλιῶν δὲν ἔχομεν σαφεῖς μαρτυρίας. «Πλὴν» κατὰ τὸν ἱερὸν Φώτιον «εἴ τις τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν τοῦ λόγου θαυμάζων, σχολάζοντα αὐτὸν μᾶλλον, ἀλλ' οὐ πράγμασι κοινοῖς ἐνστρεφόμενον, ταύτας φαίη ἐξεργάζεσθαι». Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἑρμηνεία τῶν Ψαλμῶν προέρχεται ἐκ τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ παραμονῆς του.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Μ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
Ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΕΙΣ ΤΟΝ Γ' (3) ΨΑΛΜΟΝ[1]

«Ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με».[2]

1 Α Οἱ μὲν βασιλεῖς ἀφιερώνουν εἰς τοὺς νικητὰς στρατηγοὺς ἐπινικίους ἀνδριάντας, ἐνῷ οἱ ἄρχοντες ἀνεγείρουν εἰς τοὺς ἡνιόχους καὶ τοὺς ἀθλητὰς νικηφόρους εἰκόνας καὶ αναμνηστικὰς στήλας καὶ μὲ τὸ ἐπίγραμμα ὡς προμετωπίδα καθιστοῦν τὴν ὕλην κήρυκα τῆς νίκης. Ἄλλοι πάλιν ἀναγράφουν τοὺς ἐπαίνους τῶν νικητῶν εἰς βιβλία καὶ γράμματα, διότι ποθοῦν ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ ἰδική των δύναμις, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὸν ἔπαινον, εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἐπαινουμένων. Καὶ οἱ λογογράφοι καὶ οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ χαλκουργοὶ καὶ οἱ λαξευταὶ πολυτίμων λίθων καὶ λαοὶ καὶ ἄρχοντες καὶ πόλεις καὶ χῶραι θαυμάζουν τοὺς νικητάς. Β Κανεὶς ὅμως δὲν ἐζωγράφισε τὴν εἰκόνα δραπέτου καὶ ἀπολέμου, ὅπως ἀκριβῶς τώρα ὁ Δαυΐδ: «Ψαλμὸς συντεθεὶς ἀπὸ τὸν Δαυΐδ, ὅταν σὰν δραπέτης ἔφευγε διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν πατροκτόνον ὀργὴν τοῦ υἱοῦ του Ἀβεσσαλώμ».

Καὶ πότε ἔγινεν ἀξιέπαινος ὁ δραπέτης; Πότε δὲ εὑρέθη μέσα εἰς τὰ ἐπιγράμματα ὁ λιποτάκτης; Τοὺς δρα-

---

1. Ὁ Ψαλμὸς αὐτὸς ἐποιήθη ἀπὸ τὸν Δαυΐδ καὶ εἶναι μία ἔνθερμη προσευχή (βλ. στίχ. 6). Διατυπώνεται εἰς αὐτὸν παράπονον καὶ παράκλησις πρὸς τὸν Θεὸν μὲ σταθερὰν συγχρόνως πεποίθησιν πρὸς Αὐτόν, ἡ ὁποία καὶ δεσπόζει. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἀναφέρεται ὁ λόγος τῆς δημιουργίας του. Ἐποιήθη κατὰ τὴν κρίσιμον διὰ τὸν Δαυΐδ περίστασιν τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ἀβεσσαλώμ. Ὁ Ἀβεσσαλὼμ τρίτος κατὰ σειρὰν υἱὸς τοῦ Δαυΐδ, παρέσυρε τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ πατρός του (Β' Βασ. 15, 1-12). Ὁ Δαυΐδ ἐγκατέλειψε τότε τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ κατέφυγε μετὰ τῶν φίλων του εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰορδάνου περιοχὴν (Β' Βασ. 17, 15-29).

2. Ἡ ἐπιγραφὴ δὲν κατάγεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸν ποιητήν, ἀλλὰ ἡ ἀρχαιότης αὐτῆς εἶναι καταφανής. Διὰ τοῦ «Ψαλμὸς» μεταφράζεται τὸ ἑβραϊκὸν (MIZMOR), τὸ ὁποῖον σημαίνει, «ψάλλειν τῇ συνοδείᾳ ὀργάνου». Ἑπομένως εἶναι ᾆσμα προωρισμένον διὰ μουσικὴν συνοδείαν.

πέτας συλλαμβάνουν μὲ γράμματα, δὲν τοὺς τιμοῦν μὲ ἐπιγράμματα. Ἀλλὰ μάθε, ἀδελφέ, τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἀσφάλισε τὴν ψυχήν σου. Ἡ ἱστορία ἂς στερεώση τὴν ζωήν σου, ἂς γίνη ὁ διωγμὸς τοῦ δικαίου στήριγμα τοῦ νοῦ σου. [2] **A** Μάθε λοιπὸν διατί κατεδιώκετο ὁ Δαυῒδ ἀπὸ τὸν Ἀβεσσαλὼμ διὰ νὰ ἐκλάβῃς τὴν ὑπόθεσιν ὡς θεμέλιον καὶ νὰ οἰκοδομηθῇς ἐπάνω εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. Διότι ὅπως ἡ οἰκοδομὴ εἶναι σαθρὴ χωρὶς θεμέλιον ἔτσι καὶ ἡ Γραφὴ δὲν ὠφελεῖ χωρὶς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ σκοποῦ.

Ὁ μακάριος Δαυῒδ εἶχε σκοπὸν μὲ τὸν παρόντα ψαλμὸν νὰ διαπαιδαγωγήσῃ καὶ νὰ σωφρονίσῃ τὴν ζωήν, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ κακοποιῇ καὶ νὰ μὴ καταφρονῇ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ πάθῃ ὅποιος διαπράττει τὴν ἁμαρτίαν παθήματα ὅμοια μ' αὐτά, ποὺ ἔπαθε καὶ ὁ ἴδιος (δηλ. ὁ Δαυῒδ). Ἀπέφευγε τὸν υἱόν του ὁ Δαυῒδ, ἐπειδὴ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν ἁγνότητα· ἀπέφευγε τὸν υἱόν του, ἐπειδὴ ἀπέβαλε τὴ σωφροσύνη τοῦ γάμου· ἀπέφευγε τὸν υἱόν του, ἐπειδὴ ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ποὺ λέει «Οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις».[3]

B Ἐπειδὴ δηλ. ἔβαλε μέσα εἰς τὸ σπίτι του ξένην ἀρνάδα καὶ ἐσκότωσε τὸν βοσκόν της, τὸ ἰδικόν του ἀρνὶ κτυποῦσε τὸν ἴδιον μὲ τὰ κέρατα. Ἐπολέμησε ξένον σπίτι καὶ ἀπὸ τὸ δικό του ἐσηκώθη πόλεμος ἐναντίον του. Τὸ νόημα δὲν εἶναι δικό μου, εἶναι ἀπόφθεγμα τοῦ Θεοῦ· ὅπου δὲ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἑρμηνεύει κανεὶς δὲν ἀντιλέγει. Διότι, ὅτι διὰ τοῦτο ἐπανεστάτησε ἐναντίον τοῦ Δαυῒδ ὁ υἱός του, δηλ. ἐπειδὴ ἐφόνευσε τὸν Οὐρίαν καὶ πῆρε τὴν γυναῖκα του, ἄκουσε τὸν Θεόν, ποὺ λέγει πρὸς τὸν Δαυῒδ διὰ μέσου τοῦ προφήτου Νάθαν. «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποὺ σὲ ἔχρισα βασιλέα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ καὶ σὲ ἐγλύτωσα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Σαοὺλ καὶ σοῦ ἔδωσα ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ Ἰούδα. **C** Ἐὰν αὐταὶ αἱ εὐεργεσίαι ἦσαν ὀλίγαι ἐγὼ ἠμποροῦσα νὰ προσθέσω καὶ ἄλλας περισσοτέρας. Διατί ὅμως κατεξευτέλισες τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ὥστε νὰ διαπράξῃς τὸ κακὸν ἐνώπιόν μου; Σὺ ἐφόνευσες τὸν Οὐρίαν τὸν Χετταῖον μὲ μαχαίρι καὶ ἐπῆρες τὴν γυναῖκα του ὡς ἰδικήν σου. Ἀπὸ τώρα καὶ πέρα δὲν θὰ σταματήσουν οἱ φόνοι εἰς τὴν οἰκογένειάν σου».[4] Ἔκοψες στὰ δύο τὸ ξένο σπίτι μὲ τὸ μαχαίρι καὶ ἐγὼ θὰ ἀκονίσω

3. Ἐξόδ. 20, 13 - 14.
4. Β. Βασιλ. 12, 7 - 10.

τὸ μαχαίρι ἐναντίον σου μέσα εἰς τὸ σπίτι σου. «Ἰδοὺ ἐγὼ θὰ ξεσηκώσω ἐναντίον σου κακὰ ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν σου»,[5] ὄχι ἀπὸ κάπου ἔξω, ἀλλὰ «ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν σου». Ἀπὸ ὅπου προέρχεται ἡ πηγὴ τῆς ἁμαρτίας, ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἡ πληγὴ τῆς τιμωρίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδραπέτευσε καὶ ἐξέφυγε ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦτο ἔφευγε σὰν δραπέτης ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ υἱοῦ του. **D** «Ψαλμὸς συντεθεὶς ἀπὸ τὸν Δαυῒδ, ὅταν σὰν δραπέτης ἔφευγε διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν πατροκτόνον ὀργὴν τοῦ υἱοῦ του Ἀβεσσαλώμ».[6] Καὶ εἶναι καλύτερον νὰ ἐρευνᾷ κανεὶς τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου παρὰ νὰ ἐκθέτῃ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, ὥστε βλέποντες τὸ γλύστρημα τοῦ δικαίου νὰ ἀποφύγωμε τὴν πτῶσιν καὶ νὰ γλυτώσωμε ἀπὸ παρόμοια βάσανα.

Διότι καὶ σήμερα πολλοὶ ἔχουν εἰς τὰ σπίτια τους πολέμους καὶ ἄλλος μὲν βασανίζεται ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἄλλος δὲ πολιορκεῖται ἀπὸ τὸ παιδί του, ἄλλος ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν καὶ ἄλλος καταβάλλεται ἀπὸ τὸν ὑπηρέτην του καὶ ὁ καθένας ἀποκάμνει καὶ δυσανασχετεῖ καὶ μάχεται καὶ πολεμᾷ καὶ τὸν πολεμοῦν, **E** καὶ κανεὶς δὲν βάζει μὲ τὸ νοῦ του ὅτι ἂν δὲν ἔσπερνε ἁμαρτίας δὲν θὰ ἐφύτρωναν εἰς τὸ σπίτι του ἀγκάθια καὶ τριβόλια· ἂν δὲν εἶχε ἀποκρύψει σπίθας ἁμαρτιῶν, τὸ σπίτι δὲν θὰ ἔπαιρνε φωτιά. Διότι ἡ Ἁγία Γραφή, ἀπὸ τὴν ὁποία τίποτε δὲν ὑπάρχει δυνατώτερο, μαρτυρεῖ ὅτι τὰ προσωπικὰ βάσανα εἶναι καρποὶ τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ὅτι ὁ Θεὸς στρέφει ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ διαπράττει τὴν ἁμαρτίαν, ἀνθρώπους συγγενεῖς του. Σὲ πολεμᾷ ἡ γυναίκα; Σὰν μπῇς στὸ σπίτι σὲ ὑποδέχεται σὰν θηρίο; Ἀκονίζει τὴ γλῶσσα σὰν μαχαίρι; Εἶναι μὲν λυπηρὸν τὸ πρᾶγμα ὅτι δηλ. ἡ βοηθός σου ἔγινε ἀντίπαλος· [3] **A** ὅμως ἐξέτασε τὸν ἑαυτό σου μήπως εἰς τὰ νειᾶτα σου ἔκανες κακὸ εἰς γυναῖκα, καὶ ἑπομένως ὁ τραυματισμὸς γυναικὸς θεραπεύεται διὰ μέσου γυναικὸς καὶ ἡ ἴδια χειρουργεῖ τὴν ξένη σαπίλα. Κι ἂν ἀκόμη ἀγνοεῖ τοῦτο, αὐτὴ ποὺ κάνει τὴν τομή, ὅμως τὸ γνωρίζει ὁ ἰατρὸς Θεός. Διότι ὁ ἴδιος τὴν ἐχρησιμοποίησε σὰν σίδερο ἐναντίον σου καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ σίδερο δὲν καταλαβαίνει αὐτὸ ποὺ κάνει, τὴν θεραπεία ὅμως τὴν ξέρει ὁ ἰατρός, ἔτσι κι ἂν ἔχῃ ἄγνοια ἡ γυναῖκα ποὺ πληγώνει καὶ ὁ ἄνδρας ποὺ πληγώνεται δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν αἰτία τῆς πληγῆς, ὅμως ὁ Θεὸς σὰν ἰατρὸς γνωρίζει τὸ συμφέρον. **B** Ἡ Ἁγία Γρα-

5. Β. Βασιλ. 12, 11.
6. Βλέπε σημ. 2.

φὴ δὲ μαρτυρεῖ ὅτι ἡ κακὴ γυναῖκα ἀποτελεῖ γρονθοκόπημα διὰ τὰς ἁμαρτίας. Ἄκουσε λοιπὸν τί λέει· «Εἰς ἁμαρτωλὸν ἄνδρα θὰ δοθῇ γυναῖκα κακή».[7] Θὰ δοθῇ σ' αὐτὸν σὰν πικρὸ ἀντίδοτο, διὰ νὰ ἀπομυζήσῃ τοὺς χυμοὺς τῶν ἁμαρτιῶν. Ὅπως δὲ ἡ ὁμιλία μας ἀπέδειξε τὸ νὰ καταδιώκεται κανεὶς ἀπὸ τὰ παιδιά του ἀποτελεῖ τιμωρία διὰ τὰς ἁμαρτίας. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ καὶ ἡ περίπτωσις τοῦ Δαυῒδ ὁ ὁποῖος ἐπολεμεῖτο ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἀβεσσαλὼμ ἐξ αἰτίας τοῦ παρανόμου ἔρωτος.

Τὸ βιβλίο τῶν Κριτῶν μαρτυρεῖ ὅτι ἀκόμη καὶ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν ἀδελφοὺς ἐξ αἰτίας ἁμαρτιῶν. Ὅταν πράγματι οἱ Ἰσραηλῖται τῆς φυλῆς Βενιαμὶν κατεξευτέλισαν τὴν δευτέρας σειρᾶς[8] σύζυγον τοῦ ὁδοιπόρου,[9] ἡ ὁποία δὲν ἐβάσταξε τὴν ἀφόρητον κακοποίησιν καὶ ἀπέθανε, C αἱ ἕνδεκα φυλαὶ ἐπολέμησαν τὴν μίαν[10] καὶ ἐπειδὴ αἱ ἕνδεκα φυλαὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ μὲ τὸ νὰ λατρεύουν τὰ εἴδωλα ἔγιναν πόρναι, αἱ ἕνδεκα αὐταὶ ἐνικήθησαν ἀπὸ τὴν μίαν καὶ ἀφοῦ ἐνικήθησαν ἐπανειλημμένως ἀπὸ τὴν μία, μιὰ φορὰ τὴν ἐνίκησαν καὶ ἀδελφοὶ ἐπολέμησαν ἀδελφούς, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν των ἀφήρεσε τὸ μεσότοιχο ποὺ τοὺς ἐχώριζε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τῆς ἀδελφοκτονίας. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ μία φυλὴ ἐπόρνευσε ἐπάνω εἰς μίαν γυναῖκα, καὶ αἱ ἕνδεκα φυλαὶ ἐπόρνευσαν λατρεύοντες τὰ εἴδωλα, καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖναι ἐξωλοθρεύθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅπως ἔχει γραφῇ· «Ἐξαφάνισες ἀπὸ ἐμπρός σου κάθε ἕναν ποὺ πορνεύεται».[11] Ἀδελφοὶ λοιπὸν ἐπολέμησαν ἀδελφοὺς καὶ αἰτία ὑπῆρξεν ἡ ἁμαρτία.

D Ὅταν σὲ μάχονται οἱ ἀδελφοί σου μὴ βαρυγγωμᾷς τόσο ἐναντίον ἐκείνων, ἀλλὰ ἐξέτασε τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἐρεύνησε νὰ εὕρῃς διὰ ποίας ἁμαρτίας σὲ ἐχθρεύονται. Δὲν πολεμοῦνται βεβαίως ὅλοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς των διὰ τὰς ἁμαρτίας των. Πράγματι ὁ Ἰωσὴφ ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὄχι διὰ τὰ ἁμαρτήματά του. Καὶ τὸν Ἰὼβ ἡ γυναῖκα του τὸν ἐχθρεύετο, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὄχι διὰ τὰ ἁμαρτήματά του. Οἱ περισσότεροι πάντως ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔχομεν ἐχθροὺς τοὺς ἰδικούς μας

7. Σοφ. Σειρ. 26, 23.

8. Οἱ Ἰσραηλῖται ἐλάμβανον καὶ δευτέραν σύζυγον, τὴν «παλλακὴ» ἢ «παιδίσκην» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «ἐλευθέραν».

9. Πρόκειται διὰ τὸν Λευίτην ποὺ ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν πόλιν Γαβαὰ ἀπὸ ἕνα γέροντα (Κρ. 1 - 21).

10. Δηλ. τὴν φυλὴν Βενιαμίν.

11. Ψαλμ. 72, 27.

ἀπὸ ἁμαρτίας. Ἐνίοτε ἀκόμη καὶ φίλοι μεταβάλλονται εἰς ἐχθροὺς ἀπὸ ἁμαρτίας καὶ αὐτοὶ ποὺ παλαιότερα ἀγαποῦσαν E τώρα μισοῦν καὶ ἀποστρέφονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διότι ὁ Θεὸς ἐμφύσησε τέτοιο μῖσος διὰ λόγους ποὺ ὁ ἴδιος ξέρει. Ἔτσι λ.χ. εἰς τὸν εἰκοστὸν τέταρτον Ψαλμὸν ἔχει γραφῇ διὰ τοὺς Αἰγυπτίους· «Ἐπέτρεψεν ὅμως ὁ Κύριος καὶ μετεστράφη ἡ καρδία τοῦ νέου Φαραώ, ὥστε αὐτὸς νὰ μισήσῃ τὸν λαὸν τοῦτον».[12] Δὲν θὰ ἐπέτρεπε βεβαίως ὁ Θεὸς τὸ μῖσος ἂν προηγουμένως δὲν ἦσαν φίλοι μὲν ἀλλὰ κακοὶ φίλοι. Διότι ὅπου ἡ φιλία προξενεῖ καταστροφή, ἐκεῖ τὸ μῖσος οἰκοδομεῖ ἀρετήν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπάκουα καὶ ὑπόδουλα ὄντα ἐπανειλημμένως ἐσήκωσαν κεφάλι ἐναντίον τοῦ δεσπότου. 4 A Κύτταξε λ.χ. τὸν Ἀδάμ, πόσο τὸν ὑπήκουον πρὶν ἁμαρτήσῃ ἀκόμη καὶ τὰ θηρία, καὶ πῶς τὰ ἐφώναζε μὲ τὰ ὀνόματά τους σὰν νὰ ἦσαν ὑπηρέται του. Ὅταν ὅμως ἐλέρωσε τὴν ὡραιότητά του μὲ τὴν ἁμαρτίαν, τότε τὰ θηρία δὲν τὸν ἀνεγνώριζαν καὶ οἱ ὑπηρέται του ἔγιναν ἐχθροί του. Τὸ σπιτικὸ σκυλὶ ὑπηρετεῖ τὸ ἀφεντικό του καὶ τὸ σέβεται καὶ τὸ κοιτάζει εἰς τὰ μάτια, ἂν ὅμως ξαφνικὰ τὸ ἰδῇ νὰ ἔχῃ μουτζουρωμένην ὄψιν ἢ νὰ φορῇ παράξενη προσωπίδα, τοῦ ἐπιτίθεται σὰν νὰ εἶναι ξένος καὶ εἶναι ἕτοιμο νὰ τὸν κατασπαράξῃ. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Ἀδὰμ ἐφ' ὅσον διατηροῦσε καθαρὸ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πρόσωπον, τὰ θηρία σὰν δοῦλοι τὸν ὑπήκουον· B ὅταν ὅμως ἐλέρωσε τὸ πρόσωπο ἐξ αἰτίας τῆς παρακοῆς, δὲν ἀνεγνώρισαν τὸν δεσπότην καὶ τὸν ἐχθρεύοντο σὰν νὰ ἦτο ξένος. Ἑπομένως ἀκόμη καὶ ἡ ἐπανάστασις δούλων ἀποτελεῖ ἀντίδοτο ἁμαρτιῶν.

Ὁ Δανιὴλ ἦταν δίκαιος καὶ τὰ λιοντάρια ἀνεγνώρισαν τὴν κυριότητά του. Εἶδαν ὅτι δὲν εἶχε γευθῆ τὴν ἁμαρτίαν καὶ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ δοκιμάσῃ τὴν τιμωρίαν. Ἕνας προφήτης εἶπε ψέματα καὶ ἁμάρτησε καὶ τὸ λιοντάρι τὸν ηὗρε εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν ἐθανάτωσε. Ἐγανώθη ἀπὸ τὸ ψέμα καὶ τὸ λιοντάρι δὲν τὸν ἀνεγνώρισε. Ἂν ἔβλεπε προφήτην σὰν τὸν Δανιήλ, θὰ τὸν τιμοῦσε· ηὗρε ὅμως ψευδοπροφήτην καὶ δι' αὐτὸ ὥρμησε ἐναντίον του σὰν σὲ ξένον.[13] Ὁ δεσπότης εἶπε ψέματα καὶ ὁ δοῦλος τοῦ ἠρνήθη τὴν κυριότητα.

12. Ψαλμ. 104, 25.

13. Πρόκειται διὰ τὴν σκληρὰν τιμωρίαν εἰς τὸν παρακούσαντα προφήτην (Γ' Βασ. 13, 11 - 33).

C Καὶ τί νὰ εἰπῶ διὰ τὰ προσωπικὰ βάσανα ὅταν ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα μας, ποὺ εἶναι ἀπ' ὅλα τὸ πιὸ ἰδικό μας καὶ τὸ πιὸ ἀγαπητό μας, καμμιὰ φορὰ καὶ αὐτό, σὰν ἁμαρτάνομε, μᾶς μάχεται, ἀμυνόμενο μὲ πυρετοὺς καὶ ἀσθενείας καὶ μὲ πόνους; Καὶ τότε τὸ ὑπόδουλο σῶμα μαστίζει τὴν βασίλισσαν ψυχὴν ποὺ ἁμάρτησε. Καὶ τοῦτο τὸ κάνει ὄχι ἐπειδὴ τὸ θέλει, ἀλλὰ διότι παίρνει ἐντολὴν νὰ τὸ κάνη. Καὶ ὁ Χριστὸς τὸ ἐπιβεβαιώνει ὅταν λέγη εἰς τὸν θεραπευμένον παραλυτικόν· «Νά, ἔγινες καλά, μὴ ἁμαρτάνης πλέον, διὰ νὰ μὴ σοῦ συμβῇ τίποτε χειρότερο».[14] Ἄς μάθωμε λοιπόν, ἀδελφοί, ὅτι γίνονται πόλεμοι σπιτικοί, συγγενικοὶ καὶ δουλικοὶ καὶ ὅτι προκαλοῦνται σωματικαὶ ἀσθένειαι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ αἰτίας ἁμαρτιῶν καὶ ἂς ἀναστείλωμε τὴν πηγὴν τῶν κακῶν, δηλ. τὴν ἁμαρτίαν. Ἐὰν δὲν τρέχουν οἱ χείμαρροι τῶν παθῶν, D τότε οἱ ποταμοὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Θεοῦ θὰ εὐφράνουν τὴν ψυχήν. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ Δαυΐδ ἐπῆρε τὴν παντρεμένην γυναῖκα σὰν νὰ ἐπῆρε ξένην βασιλείαν (διότι διὰ κάθε ἄνδρα ἡ ὁμόγνωμη γυναῖκα εἶναι βασιλεία καὶ οὔτε ὁ βασιλεὺς ἀγαπᾷ τόσο πολὺ τὴν πορφύραν καὶ τὸ στέμμα, ὅσο ὁ ἄνδρας τὴν γυναῖκα). Διὰ τοῦτο ὁ υἱός του, ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἐπαναστάτησε σὰν τύραννος, ἐπιθυμῶν νὰ τοῦ ἁρπάξη τὴν βασιλείαν.[15] Διὰ τῆς βίας ἅρπαξε τὴν γυναῖκα καὶ τὴν βίαν τοῦ υἱοῦ του ὑπέμεινε καὶ ἐνῷ ἡμάρτησε κρυφά, ὁλοφάνερα ἐνικήθη· καὶ ἐνῷ ἐτραυματίζετο κρυφά, ἐχειρουργήθη ἐνώπιον ὅλων διότι ὁ Θεὸς εἶπε: E «Σὺ διέπραξες τὸ κακὸ κρυφά, ἐγὼ ὅμως θὰ σὲ τιμωρήσω φανερὰ καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου».[16]

Ὅμως δὲν εἶχαν καλὸ τέλος αἱ κακαὶ ἐνέργειαι τοῦ Ἀβεσσαλὼμ· καὶ δικαίως, διὰ νὰ μὴ ἔχουν οἱ πατροκτόνοι τὴν πρᾶξιν του σὰν νόμον πατροκτονίας. Καὶ ἀφοῦ ἐξήσκησε καθήκοντα δημίου, ἐφονεύετο σὰν κατάδικος. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὰ θηρία εἰς τὰ θέατρα ἐναντίον ἄλλων ἐφορμοῦν καὶ ἀπὸ ἄλλα φονεύονται, ἔτσι καὶ ὁ Ἀβεσσαλώμ, ἐνῷ ὡρμοῦσε ἐναντίον τοῦ Δαυΐδ, ἐφονεύετο ἀπὸ τὸν Ἰωὰβ καὶ ἐπιάσθη εἰς ἕνα ὑψηλὸ δένδρο αὐτὸς ποὺ ὕψωσε τὸ ἀνάστημά του ἐναντίον τοῦ πατρός του. 5 A Τὸν ἐκαθήλωσε τὸ φυτό, αὐτὸν ποὺ ἐπολεμοῦσε τὴ ρίζα καὶ τὸ κλαδί, δηλ. ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἐπιάσθη ἀπὸ κλαδὶ δένδρου.[17]

14. Ἰωάν. 5, 14.
15. Β' Βασιλ. 15, 1 - 12.
16. Β' Βασιλ. 12, 12.
17. Β' Βασιλ. 18, 14.

Ἀπεσπάσθη τὴν πατρικὴν ἀγάπην καὶ ἐπιάσθη ἀπὸ τὰ μαλλιὰ αὐτὸς ποὺ ἐδιάζετο νὰ πάρη τὸ κεφάλι τοῦ γονέως του. Ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὸ δένδρο σὰν καρπὸς αὐτὸς ποὺ θέλησε νὰ κόψη εἰς τὰ δύο τὸν δημιουργὸ τῆς φυσικῆς του ὑπάρξεως καὶ ἐδέχθη τόξον εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἐφονεύθη ἐκεῖ ὅπου ἐσχεδίασε τὸν φόνον.

Καὶ ἦτο θέαμα παράδοξο νὰ τὸ βλέπη κανείς. Καθὼς δηλαδὴ ἔτρεχε ἔφιππος ἐπάνω εἰς τὸ μουλάρι, τὰ μαλλιά του ἐμπλέχτηκαν εἰς τὰ μαλλιὰ τοῦ δένδρου, δηλ. εἰς τὰ κλαδιὰ καὶ τὰ κλαδιὰ ἐκράτησαν τὸν τύραννον ἀπὸ τὴν κόμη B καὶ τὸν γρονθοκοποῦσαν ἐκεῖ ὅπου ἔσπευδε νὰ φορέση τὸ πατρῷο βασιλικὸ στέμμα.

Ἔβλεπες λοιπὸν κρεμασμένον τὸν Ἀβεσσαλὼμ μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ὁ οὐρανὸς δὲν τὸν ἐδέχετο· διότι ἂν κατέρριψε τὸν πρῶτον ἀντάρτην δηλ. τὸν διάβολον, πῶς θὰ ἐδέχετο τὸν δεύτερον ἀντάρτην; Ἡ γῆ τὸν ἀπεστρέφετο διότι δὲν ἠνείχετο νὰ μολύνεται ἀπὸ τὰ βήματα τοῦ πατροκτόνου. Διότι ἂν κατάπιε τὸν Δαθὰν ποὺ ὡμίλησε ἐναντίον τοῦ Μωυσέως καὶ ἄνοιξε τὸ στόμα της ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ἄνοιξε τὸ στόμα του γιὰ νὰ κακολογήση, πῶς μποροῦσε νὰ βαστάξη πόδια ποὺ ἔτρεχαν ἐναντίον τοῦ γονέως; Ὅταν λοιπὸν κρεμόταν ψηλὰ εἰς τὸ δένδρο, ἐπετέθη ἐναντίον του ὁ ἀρχιστράτηγος Ἰωὰβ C καὶ ἔμπηξε εἰς τὴν καρδιὰ τοῦ ἀκάρδου τρία βέλη, καὶ τὸν ἐπλήγωσε ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε τὸ θηκάρι τῆς ἀνομίας. Καὶ ὅταν ψηλὸς ἐκρέμετο ἐπάνω εἰς τὸ δένδρο, ὁ Δαυΐδ τοῦ ἔψαλλε ψιθυριστὰ ὡραῖον ἐπιτάφιον ὕμνον. «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ὑπερυψοῦται καὶ νὰ ἐξαπλώνη τὴν ἐπιρροήν του σὰν τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου καὶ ἐπέρασα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ αὐτὸς δὲν ὑπῆρχε».[18] «Ψαλμὸς συντεθεὶς ἀπὸ τὸν Δαυΐδ ὅταν ἔφευγε σὰν δραπέτης ἀπὸ τὴν πατροκτόνον ὀργὴν τοῦ υἱοῦ του Ἀβεσσαλώμ».

Ἔφευγε δὲ ὄχι διότι ἐφοβεῖτο, ἀλλὰ διότι δὲν ἤθελε νὰ φονεύση τὸ παιδί του. Ὁ ἴδιος βεβαίως σὰν παιδί του τὸ ἐλυπεῖτο, ἀλλὰ οἱ ὀπαδοί του δὲν ἐλυπήθησαν τὸν Ἀβεσσαλὼμ διότι ἦτο ἀντάρτης. Ὁ Δαυΐδ λοιπὸν ἂν καὶ κατεδιώκετο ἀπὸ τὸν υἱόν του D καὶ ἐξ αἰτίας του ἐχλευάζετο ἀπὸ τὸν Σεμεεὶ[19] ὁ ἴδιος βεβαίως ἔδειχνε ἀνοχήν. Πολλοὶ ὅμως καὶ μάλιστα ὅσοι ξεσηκώθηκαν μαζὶ μὲ τὸν Ἀ-

18. Ψαλμ. 36, 35 - 36.
19. Υἱὸς τοῦ Γηρά, ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Σαούλ. Κατηράσθη τὸν Δαυΐδ (Β. Βασιλ. 16, 5 - 13).

βεσσαλώμ ἤρχισαν νὰ σκανδαλίζωνται καὶ ἀπεστάτουν διότι τάχα εἶχε στερηθῆ πλέον τὴν θείαν πρόνοιαν, λέγοντες. Ὁ Δαυῒδ τώρα εἶναι ἔρημος, ἐξ ὁλοκλήρου ἀβοήθητος, τώρα ἀπεμακρύνθη ἀπ' αὐτὸν ὁ Θεὸς ὅπως κάποτε ἀπὸ τὸν Σαούλ. Ὅπως λοιπὸν τότε ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Σαοὺλ καὶ ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ Δαυῒδ, ἔτσι τώρα ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Δαυῒδ καὶ ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀβεσσαλώμ. Ἂς ἀποστατήσωμεν λοιπὸν καὶ ἂς ἐπιτεθῶμεν, δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτὸν σωτηρία πλησίον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἔλεγον αὐτά, **E** ὁ Δαυῒδ ἐπόνεσε περισσότερον δι' αὐτὰ παρὰ διὰ τὴν ἀνταρσίαν τοῦ παιδιοῦ του καὶ ἐρωτᾷ ἐπὶ πλέον τὸν Θεόν. «Κύριε πόσο ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ποὺ μὲ θλίβουν;». Εἶμαι περιφραγμένος ἀπὸ πειρασμούς, εἶμαι περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς χειμάρρους τῶν κακῶν, κατέβη ἡ ἐπικίνδυνος βροχή, ἦλθον οἱ ποταμοὶ τῶν ἐχθρῶν, ἐφύσηξαν οἱ ἄνεμοι τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἐγκρέμισαν τὸ σπίτι μου καὶ ἐπεδίωξαν νὰ μετακινήσουν τὴν ψυχήν μου ἀπὸ ἐσέ, ἀλλὰ δὲν πίπτω διότι ἔχω ριζωθῆ ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τῆς πίστεως, ὅμως πίπτω εἰς τὰ γόνατα διὰ νὰ μάθω: «Κύριε πόσο ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ποὺ μὲ θλίβουν;». Αὐτὸς ποὺ ἐγεννήθη ἀπὸ ἐμέ, εἶναι ἐναντίον μου, ὅμως σὺ εἶσαι ἐπάνω ἀπὸ ἐμέ. [6] **A** Τὸ σπλάγχνον μου μὲ πολεμεῖ. Ὁ λαός μου ἀκολουθεῖ τὸν Ἀβεσσαλώμ, τὸ στρατόπεδόν μου ἐξοπλίζεται ἐναντίον μου. Τὰ πρόβατά μου ἔγιναν λύκοι καὶ τὰ πρόβατα λιοντάρια καὶ τὰ ἀρνάκια λυσσασμένα σκυλιὰ καὶ τὰ κριάρια ἔγιναν ἄγριοι ταῦροι. Δὲν λυποῦμαι διὰ τὸν ἑαυτόν μου, ἀλλὰ θρηνῶ διὰ τὴν καταστροφήν των.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΕΙΣ ΤΟΝ Δ' (4) ΨΑΛΜΟΝ[1]

«Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ με ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου».

B Δὲν λέγει αὐτὰ ὁ προφήτης διὰ νὰ μάθωμεν ἁπλῶς ὅτι εἰσηκούσθη ἡ προσευχή του, ἀλλὰ διὰ νὰ διδαχθοῦμε

1. Ὁ Ψαλμὸς αὐτὸς δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἑσπερινὴ προσευχὴ («κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω»). Ἐποιήθη μετὰ ἀπὸ μεγάλην δοκιμασίαν (θλῖψιν) τοῦ ποιητοῦ. Μερικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι εἶναι προσευχὴ ἐπευθυνθεῖσα μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ κινδύνου, ὁ ὁποῖος περιεγράφη εἰς τὸν προηγούμενον Ψαλμὸν καὶ θεωροῦν αὐτὸν (ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς «ᾠδὴ

ὅτι καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ὅταν ἐπικαλεσθοῦμε τὸν Θεόν, ἀμέσως θὰ δυνηθοῦμε νὰ εἰσακουσθοῦμε καὶ ὅτι πρὶν τελειώση ἡ προσευχὴ θὰ λάβωμεν αὐτὸ ποὺ ζητοῦμεν. Διότι δὲν εἶπε, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν μὲ εἰσήκουσε, ἀλλὰ εἶπε, τὴν ὥρα ποὺ σὲ παρακαλοῦσα.

Ὑπάρχει πράγματι κάποια τέτοια ὑπόσχεσις καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ, ὅταν κάπου λέγῃ πρὸς τὸν προσευχόμενον. «Ἐνῷ ἀκόμη θὰ μιλᾷς, θὰ σοῦ εἴπω· Νά ἐδῶ εἶμαι».[2] Διότι συνήθως τὸν Θεὸν δὲν τὸν πείθει ἡ πληθώρα τῶν λόγων, ἀλλὰ ἡ καθαρὴ ψυχὴ καὶ ἡ παρουσίασις ἀγαθῶν ἔργων. **C** Πρόσεξε τί λέγει πρὸς ἐκείνους ποὺ ζοῦν μὲν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ἀλλὰ ἐλπίζουν ὅτι μὲ τὴν πολυλογίαν των θὰ τὸν συγκινήσουν: «Ὅταν λέτε πολλὰ εἰς τὰς δεήσεις σας δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω. Ἐὰν ὑψώσητε τὰ χέρια σας θὰ πάρω τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς».[3] Ἑπομένως πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πρέπει ὁ προσευχόμενος νὰ ἔχῃ παρρησίαν καὶ τότε ἐξάπαντος θὰ ἀκολουθήσουν ὅσα ἐζήτησε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης δὲν εἶπε, «μὲ ἄκουσες μὲ εὐμένειαν», ἀλλά, «ἄκουσες τὴν δικαιοσύνην μου», παρουσιάζων τὴν παρρησίαν ποὺ εἶχε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι μὲ αὐτὴν προσέρχεται πάντοτε εἰς αὐτόν. Κανεὶς δὲ ἂς μὴ νομίσῃ ὅτι μὲ τὸ νὰ λέγῃ αὐτὰ καυχησιολογεῖ. Διότι δὲν λέγει αὐτὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ διδάξῃ καὶ νὰ συμβουλεύσῃ πράγματα ποὺ ὅλους μᾶς ὠφελοῦν. **D** Διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κανείς, ὅτι ἐκείνου μὲν εἰσήκουσε τὴν προσευχήν, ἐπειδὴ ἦτο ὁ Δαυῒδ, ἐνῷ τὴν ἰδικήν μου δὲν θὰ τὴν εἰσακούσῃ, ἐπειδὴ εἶμαι μικρὸς καὶ ἄσημος, ἀποδεικνύει ὅτι οὔτε ἐκεῖνον χωρὶς λόγον εἰσήκουσε, οὔτε εἰς σὲ τείνει τὰ αὐτιά του ἄσκοπα καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ παντοῦ ἐξετάζει ἐπακριβῶς τὰ πράγματα. Καὶ ἂν ἔχῃς ὅσα ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ συνηγορήσουν ὑπὲρ

τῷ Δαυΐδ» ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Χρυσόστομον) ποίημα τοῦ προφητάνακτος. Ἄλλοι πάλιν, λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς διατυπώσεως, λέγουν ὅτι ὁ πόλεμος τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἐναντίον τοῦ ποιητοῦ δὲν ἦτο πρόσφατος, ἀλλὰ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ καιροῦ ἐκδηλούμενος, θεωροῦν δὲ ὡς ποιητὴν ἐξέχον καὶ σημαῖνον πρόσωπον, ἀρχιερέα ἢ καὶ βασιλέα, χωρὶς νὰ ἀποκλείουν τὸν Δαυΐδ.

Εἰς κάθε λέξιν τοῦ Ψαλμοῦ φαίνεται διαχρανουμένη ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ πεποίθησις εἰς τὸν Θεόν. Διατυποῦται ἐπίσης τὸ ἀξίωμα ὅτι ἡ ὑψίστη χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκείνη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνίαν καὶ ὄχι ἡ πηγάζουσα ἀπὸ τὴν ἀπόκτησιν καὶ ἀπόλαυσιν ὑλικῶν ἀγαθῶν.

2. Ἠσ. 58, 9.
3. Ἠσ. 1, 15.

σοῦ, ἐξάπαντος θὰ εἰσακουσθῇς. Ὅπως ἀκριβῶς ἂν δὲν ἔχῃς, δὲν θὰ δυνηθῇς νὰ πείσῃς τὸν Θεόν, οὔτε κι ἂν εἶσαι Δαυΐδ.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς οἱ φιλοχρήματοι δὲν ἀποβλέπουν οὔτε εἰς τὸ ἀξίωμα, οὔτε εἰς τίποτε ἄλλο, E παρὰ μόνον εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὰ χρήματα καὶ προστρέχουν πρὸς αὐτοὺς γιὰ νὰ κατορθώσουν τὰ πάντα, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ ποθεῖ τὴν δικαιοσύνην, ὅποιος ἐνάρετος ἔλθῃ πρὸς αὐτόν, δὲν θὰ φύγῃ μὲ ἄδεια χέρια. Ὅποιος πάλι ἔλθῃ χωρὶς τὴν ἀρετὴ καὶ ἀνακατεύεται μὲ τὰ ἀντίθετα αὐτῆς καὶ ἂν κάνῃ μυρίας παρακλήσεις, δὲν κερδίζει τίποτε, διότι δὲν ἔχει μαζί του αὐτὸ ποὺ πείθει τὸν Θεόν.

Ἐπομένως, ἂν θέλῃς νὰ κατορθώσῃς κάτι ἀπὸ τὸν Θεόν, πάρε αὐτὴν καὶ πήγαινε. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν μὴ νομίζῃς ὅτι ἡ δικαιοσύνη 7 A εἶναι μέρος ἀρετῆς, ἀλλὰ ὁλόκληρη καὶ καθολικὴ ἡ ἀρετή. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦταν δίκαιος, διότι εἶχε κάθε ἀνθρώπινη ἀρετή. Οὔτε αὐτὸν μὲν τὸν πειρασμὸν ἀπέκρουε ἐνῷ τὸν ἄλλον τὸν κρατοῦσε σφιχτά. Ἔτσι καὶ ἡμεῖς θεωροῦμε δικαίαν ζυγαριὰν ἐκείνην, ἡ ὁποία εἰς κάθε περίπτωσιν λέγει τὴν ἀλήθειαν. Δὲν μπορεῖ νὰ ἰσοφαρίζῃ μὲν τὸ χρυσάφι, νὰ μὴ ἰσοφαρίζῃ ὅμως τὸ μολύβι. Πρέπει εἰς ὅλας τὰς ὕλας νὰ ἰσοφαρίζῃ. Καὶ τὸ μέτρο πάλι εἶναι παντοῦ ἴσον. Ἔτσι καὶ ὁ Ἰὼβ ἦτο δίκαιος, διότι εἰς κάθε περίστασιν ἦτο εὐθύς. Δὲν τηροῦσε τὴν εὐθύτητα αὐτὴν μόνον εἰς τὰ πράγματα, B ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα χωρὶς νὰ ὑπερβαίνῃ εἰς καμίαν περίπτωσιν τὸ μέτρον. Δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς ὅτι εἰς μὲν τὰ πράγματα ἐπεδίωκε τὴν ἰσοτιμίαν, ἐνῷ εἰς τὴν συναναστροφήν του μὲ τοὺς ἄλλους ξεπερνοῦσε τὸ μέτρον διότι ἦτο φαντασμένος καὶ ἐγωπαθής. Διότι καὶ τοῦτο μὲ πολλὴν διακριτικότητα ἀπέφευγε. Διὰ τοῦτο ἔλεγε: «Μήπως κατεφρόνησα καὶ κατεπάτησα τὸ δίκαιον τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν ὑπηρετριῶν μου, ὅταν εἶχον διαφορὰς μαζί μου; ἢ δὲν ἐγεννήθησαν καὶ αὐτοὶ ὅπως καὶ ἐγώ;».[4] Ἐπομένως εἶναι πολὺ μεγάλη ἀδικία νὰ εἶναι κανεὶς φαντασμένος καὶ ὑπερήφανος.

C Ὅπως λοιπὸν χαρακτηρίζομεν πλεονέκτην ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ πάρῃ ὅσα ἀνήκουν εἰς τοὺς ἄλλους καὶ δὲν περιορίζεται εἰς τὰ ἰδικά του, ἔτσι χαρακτηρίζομεν ὡς φαντασμένον ἐκεῖνον ποὺ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν πλησίον του περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ δικαιοῦται καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἐπι-

4. Ἰὼβ 31, 13-14.

διώκει κάθε τιμητικὴν διάκρισιν διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐνῷ ἐξευτελίζει τὸν ἄλλον. Τοῦτο βεβαίως δὲν πηγάζει ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ παρὰ ἀπὸ τὴν ἀδικίαν. Μπορεῖς δὲ ἀπὸ τὸ ἑξῆς νὰ κρίνῃς ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδικία. Καὶ σὲ καὶ ἐκεῖνον ὁ Θεὸς σᾶς ἔπλασε καὶ τὰ πάντα ἔδωσε μαζικὰ καὶ ἴσα εἰς σὲ καὶ εἰς αὐτόν. Πῶς λοιπὸν σὺ τὸν πετᾷς ἔξω καὶ τοῦ ἀφαιρεῖς τὸ ἀξίωμα ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός; Διατί δὲν τὸν ἀφήνεις νὰ συμμετάσχῃ, ἀλλὰ οἰκειοποιεῖσαι τὰ πάντα καὶ τὸν κάνεις φτωχὸν ὄχι μόνον εἰς τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δόξαν; D Ὁ Θεὸς καὶ εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον ἐδώρισε μίαν οὐσίαν. Τοὺς ἀξίωσε νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν αὐτὴν τιμητικὴν θέσιν καὶ τοὺς ἔπλασε ἴσους.

Διότι τό, «ἂς ποιήσωμεν ἄνθρωπον»[5] ἀναφέρεται σ' ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Πῶς λοιπὸν τὸν πετᾷς ἔξω ἀπὸ τὴν πατρικὴν περιουσίαν καὶ τὸν κατεξευτελίζεις καὶ οἰκειοποιεῖσαι αὐτὸ ποὺ ἀνήκει εἰς ὅλους; Ὁ μακάριος προφήτης ὅμως δὲν ἦτο τέτοιος. Διὰ τοῦτο ἔλεγε μὲ παρρησίαν: «Ἄκουσε τὴν δικαιοσύνην μου». Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος συχνὰ φέρει σὰν παράδειγμα τὸν ἑαυτόν του ὄχι διὰ νὰ καυχηθῇ οὔτε διὰ νὰ ὑπερηφανευθῇ, E ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους. Ὅπως ὅταν λέγῃ «Θὰ ἤθελα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ὅπως εἶμαι ἐγὼ ὡς πρὸς τὴν ἐγκράτειαν».[6] Ἔτσι καὶ ὁ Δαυΐδ, ὅταν τὸ ἀπαιτεῖ ἡ περίστασις, φέρει σὰν παράδειγμα τὴν ἀνδρείαν του, ἡ ὁποία ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς θείας χάριτος καὶ λέγει ὅτι ἔπνιγε καὶ ἀρκοῦδες καὶ ὅτι ἐπάλευε μὲ λιοντάρια, ὄχι βεβαίως διὰ νὰ καυχηθῇ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τὰ περιστατικὰ ἐκεῖνα τὴν ἀξιοπιστίαν.

Ἐὰν εἶμαι ἐνάρετος ἴσως εἴπῃ κανείς, δὲν χρειάζεται προσευχή, ἀφοῦ ἡ ἀρετὴ μόνη της εἶναι ἱκανὴ 8 A τὰ πάντα νὰ κατορθώσῃ καὶ ἀφοῦ, αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ δώσῃ γνωρίζει ὅσα χρειαζόμεθα; Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ προσευχή, διότι μᾶς συνδέει μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μᾶς συνηθίζει εἰς τὸ νὰ συνομιλοῦμεν μαζί του καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐνάρετον ζωήν. Διότι ἐὰν κανεὶς ὠφελεῖται πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν μὲ ἕνα ἀξιόλογον ἄνθρωπον, πολὺ περισσότερον ὠφελεῖται ὅποιος διατηρεῖ διαρκῆ ἐπαφὴν μὲ τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ὅσο πρέπει τὴν ὠφέλειαν τῆς προσευχῆς, ἐπειδὴ δὲν εἴμεθα ἀπόλυτα προσηλωμένοι καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐφαρμόζομεν κατ' αὐτὴν τοὺς νόμους τοῦ Θε-

5. Γεν. 1, 26.
6. Α΄ Κορ. 7, 7.

οῦ. Ὅταν πρόκειται νὰ συνομιλήσωμεν μὲ κάποιους ἀνωτέρους μας ρυθμίζομεν ὅπως πρέπει καὶ τὴν στάσιν καὶ τὸ βάδισμα καὶ τὴν ἐνδυμασίαν μας **B** καὶ τὰ πάντα καὶ ἔτσι συζητοῦμεν. Ὅταν ὅμως πλησιάζωμεν τὸν Θεὸν χασμουριόμαστε, ξυνόμαστε, στριφογυρίζομε καὶ τεμπελιάζομε. Ἐνῷ τὰ γόνατά μας ἀκουμποῦν κάτω, ὁ νοῦς μας περιπλανᾶται εἰς τὴν ἀγοράν. Ἂν ὅμως προσηρχόμεθα εἰς τὴν προσευχὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δηλ. μὲ τὴν εὐλάβειαν ποὺ πρέπει καὶ σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ μιλήσωμεν μὲ τὸν Θεόν, τότε θὰ καταλαβαίναμε πόσο κέρδος θὰ εἴχομεν καὶ πρὶν ἀκόμη πάρωμεν ὅσα ζητοῦμεν.

Διότι ἄνθρωπος, ποὺ μαθαίνει νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν Θεὸν ὅπως πρέπει, θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἄγγελος. Ἔτσι ἐλευθερώνεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ σώματος. Ἔτσι μετεωρίζεται ὁ λογισμός. Ἔτσι μετακομίζει πρὸς τὸν οὐρανόν. **C** Ἔτσι παραβλέπει τὰ βιοτικά. Ἔτσι στέκει δίπλα εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πτωχός, καὶ ἂν εἶναι ὑπηρέτης, καὶ ἂν εἶναι ἁπλὸς πολίτης, καὶ ἂν εἶναι ἀγράμματος. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ εὐφράδειαν, οὔτε καλλιέπειαν, ἀλλὰ ψυχικὴν διάθεσιν. Καὶ ἂν ἐκείνη λέγῃ ὅσα εἶναι ἀρεστὰ εἰς αὐτόν, ἀφοῦ πετύχῃ τὸ πᾶν, φεύγει ἀπὸ τὸν τόπον τῆς προσευχῆς.

Βλέπεις πόση εὐκολία ὑπάρχει; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀνθρώπων συμβαίνει τὸ ἑξῆς. Ὅποιος πλησιάζει κάποιον πρέπει νὰ εἶναι ρητορικὸς καὶ νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ κολακεύσῃ ὅλους ὅσοι περιτριγυρίζουν τὸν ἄρχοντα καὶ νὰ σκαρφίζεται μὲ τὸν νοῦ του ἄλλα πολλά, ὥστε νὰ τὸν καλοδεχτοῦν. **D** Ἐδῶ ὅμως δὲν χρειάζεται τίποτε, ἀλλὰ μόνον καλοπροαίρετος διάθεσις καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον νὰ εἶναι κανεὶς κοντὰ εἰς τὸν Θεόν: «Διότι ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποὺ σᾶς ἐγγίζει, δὲν εἶμαι Θεὸς μακρινός».[7] Ἐπομένως τὸ ὅτι εὑρισκόμεθα μακριά, συμβαίνει ἐξ αἰτίας μας. Διότι ὁ ἴδιος εἶναι πάντοτε κοντά μας. Καὶ τί λέγω; Δὲν μᾶς χρειάζεται ρητορεία; Πολλὲς φορὲς οὔτε φωνὴ δὲν μᾶς χρειάζεται. Διότι ἂν μιλήσῃς μὲ τὴν καρδιά σου καὶ τὸν ἐπικαλεσθῇς μὲ τὸν τρόπον ποὺ πρέπει, εὔκολα καὶ τότε θὰ συγκατατεθῇ. Ἔτσι ἤκουσε καὶ τὸν Μωυσῆ. Ἔτσι ἤκουσε καὶ τὴν Ἄννα. Δὲν στέκεται ἐκεῖ στρατιώτης διὰ νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ, οὔτε σωματοφύλαξ διὰ νὰ σὲ σταματήσῃ. **E** Δὲν ὑπάρχει σωματοφύλαξ διὰ νὰ σοῦ πῇ· τώρα δὲν μπορεῖς νὰ τὸν ἰδῇς, ἔλα ἀργότερα. Ἀλλὰ

7. Ἱερ. 23, 23.

ὅταν ἔλθῃς, στέκεται καὶ σὲ ἀκούει, ἔστω κι ἂν εἶναι ὥρα μεσημεριανοῦ φαγητοῦ, καὶ ἂν εἶναι ὥρα τοῦ δείπνου, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλος ὥρα, ἔστω καὶ εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὸν θάλαμον, ἔστω καὶ ἂν εὑρίσκεσαι εἰς τὸ δικαστήριον ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος, σὲ ἀκούει, ἐὰν καλέσῃς αὐτόν, διότι δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο ὥστε νὰ μὴ συγκατατεθῇ, ἂν τὸν καλέσῃς ὅπως πρέπει. Δὲν ἠμπορεῖς νὰ πῇς. Φοβᾶμαι νὰ πάω καὶ νὰ παρακαλέσω. Εἶναι παρὼν ὁ ἐχθρός μου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο ἔχει ἀρθῆ. **A** Διότι δὲν προσέχει τὸν ἐχθρό, οὔτε διακόπτει τὴν αἴτησίν σου. Ἀλλὰ διαρκῶς καὶ πάντοτε ἠμπορεῖς νὰ προσέρχεσαι, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον. Διότι δὲν χρειάζεσαι θυρωροὺς νὰ σὲ παρουσιάσουν, οἰκονόμους, ἐπιτρόπους, φύλακας ἢ φίλους, ἀλλὰ ὅταν προσέλθῃς μόνος σου, τότε θὰ σὲ ἀκούσῃ περισσότερο, τότε μάλιστα, ὅταν δὲν παρακαλέσῃς διὰ τίποτε.

Περισσότερον τὸν συγκινοῦμεν ὅταν τοῦ ζητοῦμεν κάτι μόνοι μας παρὰ διὰ μέσου ἄλλων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ποθεῖ τὴν φιλία μας, κάνει τὸ πᾶν ὥστε νὰ ἔχωμεν θάρρος μαζί του. Ὅταν μᾶς ἰδῇ νὰ κάνωμε μόνοι μας αὐτό, τότε κυρίως συγκατατίθεται. **B** Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Χαναναίας. Ὅταν δηλ. ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰάκωβος ἐμεσολάβησαν πρὸς χάριν της δὲν συγκατένευσε.[8] Ὅταν ὅμως ἡ ἴδια ἐπέμενε, ἀμέσως ἔδωσε αὐτὸ ποὺ τοῦ ἐζήτησε. Δηλαδὴ ἐὰν ἐφάνη ὅτι τὸ ἀνέβαλε δι' ὀλίγον, δὲν τὸ ἔκανε διὰ νὰ περιφρονήσῃ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ τὸ ἔκανε διὰ νὰ τὴν στεφανώσῃ μὲ μεγαλύτερο στεφάνι καὶ διὰ νὰ ἐξοικειωθῇ μαζί του.

Ἂς σπεύσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ συναντήσωμεν τὸν Θεόν· ἂς μάθωμεν πῶς πρέπει νὰ κάνωμε αὐτὴν τὴν συνάντησιν. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταβοῦμε εἰς μουσεῖον, οὔτε νὰ ἐξοδεύσωμε χρήματα. Οὔτε νὰ πληρώνωμε παιδαγωγοὺς καὶ ρήτορας καὶ σοφιστὰς **C** οὔτε νὰ σπαταλήσωμε χρόνον διὰ νὰ μάθωμεν αὐτὴν τὴν ρητορείαν. Ἀρκεῖ μόνον νὰ θελήσωμε καὶ εἶναι ἕτοιμα τὰ μέσα τῆς τεχνικῆς. Εἰς αὐτὸ δὲ τὸ δικαστήριον ἔχεις τὴν δυνατότητα νὰ μιλήσῃς ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν σου, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς δικανικῆς τέχνης; Εἶναι ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς.

Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνεται μὲ πνευματικὴν διαύγειαν καὶ μὲ συντετριμμένην ψυχήν. Πρέπει νὰ τὸν πλη-

8. Ματθ. 15, 22 καὶ ἑξ.

σιάζωμεν μὲ ποταμοὺς δακρύων. Νὰ μὴ ζητοῦμε τίποτε τὸ βιοτικόν. Νὰ ποθοῦμε τὴν μέλλουσαν ζωήν. Νὰ συζητοῦμε μαζί του διὰ πνευματικὰ ζητήματα. Νὰ μὴ καταρώμεθα τοὺς ἐχθρούς μας. Νὰ μὴ μνησικακοῦμε. Νὰ βγάζωμε ὅλα τὰ πάθη ἀπὸ τὴν ψυχήν. D Νὰ προσερχώμεθα μὲ συντετριμμένην τὴν καρδίαν. Νὰ εἴμαστε συνεσταλμένοι. Νὰ εἴμαστε πολὺ ἐπιεικεῖς καὶ ἡ γλῶσσα μας νὰ λέγῃ ἐπαινετικὰ λόγια. Νὰ μὴ καταπιανώμαστε μὲ πονηρὰ ἔργα. Νὰ μὴ ἔχωμε καμίαν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν τοῦ κόσμου, δηλ. τὸν διάβολον.

Ἀκόμη καὶ οἱ κοσμικοὶ νόμοι τιμωροῦν ἐκεῖνον ποὺ ὁμιλεῖ δι' ἄλλους εἰς τὸν βασιλέα καὶ συναναστρέφεται μὲ τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνου. Καὶ σὺ λοιπόν, ἂν θέλῃς νὰ συζητῇς διὰ τὸν ἑαυτόν σου καὶ διὰ τοὺς ἄλλους, τοῦτο κυρίως κατάφερε, δηλαδὴ νὰ μὴ ἔχῃς τίποτε κοινὸν πρὸς τὸν κοινὸ ἐχθρὸ τῆς οἰκουμένης. E Διότι ἔτσι θὰ εἶσαι δίκαιος. Καὶ ἂν εἶσαι δίκαιος, θὰ εἰσακουσθῇς, ἐπειδὴ ἔχεις συνήγορο τὴν δικαιοσύνην: «Ὅταν εἶχα θλίψεις, μὲ ἐπαρηγόρησες». Δὲν εἶπε, μοῦ ἐπῆρες τὰς θλίψεις, οὔτε εἶπε, ἐσταμάτησες τοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ εἶπε: Ἐπέτρεψες νὰ σταθῶ καί: «Μὲ ἐπαρηγόρησες». Ἀπὸ τὸ περιστατικὸν αὐτὸ καταφαίνεται ἡ προνοητικότης καὶ ἐπιδεξιότης τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐκδηλώνεται ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς θλίψεις, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν συνέχισιν των ὑπὸ ὅρους ὅμως εὐνοϊκούς. Τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτοὺς ποὺ πίπτουν 10 A τοὺς κάνει περισσότερον ἐναρέτους, διότι καὶ ἄνεσις ὑπάρχει διὰ νὰ παρηγορῇ τὴν θλιβομένην ψυχὴν καὶ ἡ θλῖψις δὲν καταργεῖται· καὶ τοῦτο διὰ νὰ πιέζῃ τὴν ράθυμον ψυχὴν καὶ διὰ νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε εἴδους ἀδιαφορίαν.

Καὶ πῶς ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ παρηγορία εἰς τὴν θλῖψιν; Ἠμπορεῖ. Ὑπῆρξε εἰς τὸ καμίνι τῶν τριῶν παίδων,[9] ὑπῆρξε εἰς τὸν λάκκον τῶν λιονταριῶν.[10] Δὲν ἔσβησε δηλαδὴ τὴ φωτιὰ καὶ ὅμως τοὺς ἔκανε μέσα εἰς αὐτὴν νὰ αἰσθάνωνται ἄνετα. Δὲν ἐσκότωσε τὰ λιοντάρια, ὅμως καὶ ἐκεῖ μέσα τὸν ἀνεκούφισε. B Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ποὺ τὸ καμίνι εἶναι πυρακτωμένο καὶ ἐδῶ ποὺ παραμένουν τὰ θηρία οἱ δίκαιοι ἀνακουφίζονται πολύ. Ἠμποροῦμεν δὲ νὰ εὕρω-

9. Πρόκειται διὰ τοὺς τρεῖς παῖδας Σεδράχ, Μισὰχ καὶ Ἀβδεναγὼ (Δαν. 3, 23).

10. Πρόκειται διὰ τὸν Δανιήλ, ὁ ὁποῖος ἐσώθη κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἀπὸ τὸν λάκκον τῶν λεόντων (Δαν. 6, 22).

μεν καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν τὴν ἀνακούφισιν ποὺ δίδει ὁ Θεός. Π.χ. ὅταν ἡ ψυχὴ μέσα εἰς τὰς θλίψεις, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ νοσήματα. Διότι τότε κυρίως ζῇ ἤρεμα. Διότι πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εὐημεροῦν, ἔχουν παράνομους ἔρωτες, ποὺ τοὺς θλίβουν τὴν ψυχήν, τοὺς ἐξοδεύουν τὰ χρήματα, τοὺς φθείρουν τὰ σώματα καὶ τοὺς προκαλοῦν καὶ ἄλλας παρομοίας ἀνωμάλους καταστάσεις. Ὅταν ὅμως δοκιμάσουν θλῖψιν, ἐλευθερώνονται ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ αἰσθάνονται ἄνετα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πυρετό. Ὅσον ἀπολαμβάνουν C τὰς ἀκαίρους, διὰ τὴν περίπτωσιν ἐπιθυμίας, δηλ. πολλὰ φαγητά, οἶνον ἄκρατον καὶ ἄλλα παρόμοια, ὑποφέρουν περισσότερον. Ἐὰν ὅμως θελήσουν νὰ κάνουν ὑπομονήν, θὰ αἰσθανθοῦν μεγάλην ἀνακούφισιν καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν δυσφορίαν, θὰ εὐφραίνωνται μὲ πλήρη ὑγείαν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ εἰς τὰς ὑποθέσεις μας.

Διότι συνήθως τίποτε δὲν μᾶς ἠρεμεῖ τόσον, ὅσον ἡ θλῖψις ποὺ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ ὅλα τὰ βιοτικά. Πῶς ἔγινε, λέγεις, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι περιέπεσαν εἰς θλῖψιν, ὅταν ἀκριβῶς εὐημεροῦσαν; Ἢ δὲν τὰ κάνει αὐτὰ ψυχὴ ἄρρωστη καὶ περιπλανωμένη καὶ ρημαγμένη, ψυχὴ ποὺ λέγει: D «Κατασκεύασέ μας θεοὺς ποὺ θὰ προπορεύωνται καὶ θὰ μᾶς ὁδηγοῦν. Διότι δὲν γνωρίζομεν τί ἔχει συμβῆ εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, τὸν Μωυσέα, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔβγαλε ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Αἰγύπτου».[11] Ἀφοῦ μέσα εἰς τὴν θλῖψιν προσηυχήθησαν τόσον θερμά, ὥστε νὰ προσελκύσουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δὲν προέρχονται τὰ λόγια ἐκεῖνα ἀπὸ ψυχὴν ποὺ ἐπιδιώκει τὴν ἀρετὴν καὶ ἀνακουφίζεται ἀπὸ τὰ βιοτικὰ πάθη; Ὁ ἴδιος δὲ αὐτὸς ὁ προφήτης, ὅταν ἦτο ἤρεμος, πόσο ἐπόνεσε ὅταν τὸν καταπίεζε καὶ τὸν κατεσπάραζε ἡ πονηρὴ ἐπιθυμία; Ὅταν πάλι ἐθλίβετο, γνωρίζετε πῶς ἀνεκουφίσθη. Πράγματι οὔτε ἡ φωτιὰ τὸν ἄγγιξε, E ἀλλὰ καὶ ἡ φλόγα ἔσβησε ἐντελῶς. Διότι τίποτε δὲν μᾶς καταστενοχωρεῖ τόσο, ὅσο τὸ νὰ πολιορκῆται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη. Διότι αἱ ἄλλαι θλίψεις ἔρχονται ἐπάνω μας ἀπ' ἔξω, ἐνῷ αὐταὶ φυτρώνουν ἀπὸ μέσα μας καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μεγάλος πόνος. Ἐὰν ὁ κόσμος μᾶς στενοχωρεῖ δὲν εἶναι φοβερό, ἀρκεῖ ἡμεῖς νὰ μὴ λυποῦμε τοὺς ἑαυτούς μας. Ἑπομένως μέσα μας ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει ἡ αἰτία τῆς θλίψεως.

11. Ἐξόδ. 32, 1.

Διά νά μάθης δέ τί λέγουν καί οἱ ἀπόστολοι διά τήν εὐρυχωρίαν τήν ψυχικήν πού προέρχεται ἀπό τήν θλῖψιν ἄκου τί λέγει ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος διά τόν καρπόν τῆς θλίψεως: «Ἡ θλῖψις γεννᾷ ὑπομονήν, ἡ δέ ὑπομονή δοκιμασμένον χαρακτῆρα, 11 A ὁ δέ δοκιμασμένος χαρακτήρ ἐλπίδα, ἡ δέ ἐλπίδα δέν ντροπιάζει».[12] Εἶδες ἀνείπωτη εὐρυχωρία, εἶδες λιμάνι χαρᾶς; «Ἡ θλῖψις», λέγει, «γεννᾷ τήν ὑπομονήν». Τί ὑπάρχει πιό ὑποφερτό ἀπό τόν καρτερικόν ἄνδρα πού ὅλα ἠμπορεῖ ἄνετα νά τά σηκώσῃ; Τί πιό δυνατό ἀπό τόν δοκιμασμένον χαρακτῆρα ἠμπορεῖ νά ὑπάρξῃ; Ποιό πρᾶγμα ἠμπορεῖ νά ἐξισωθῇ μέ τήν χαράν πού προέρχεται ἀπ' αὐτό; Τρεῖς, πράγματι, χαραί λέγει ὅτι γεννῶνται ἀπό αὐτόν τόν ἀγῶνα, ἡ ὑπομονή, ὁ δοκιμασμένος χαρακτήρ καί ἡ ἐλπίς διά τά μέλλοντα ἀγαθά. Γύρω ἀπ' αὐτά φιλοσοφοῦσε ὁ προφήτης καί ἔλεγε: «Ὅταν εἶχα θλίψεις, μέ ἐπαρηγόρησες». Ἐπειδή δηλαδή εἶπε· B «μέ ἤκουσε ὁ Θεός», προσθέτει μέ ποῖον τρόπον τόν ἤκουσε. Δέν τοῦ ἔδωσε πράγματα. Διότι δέν ἐζητοῦσε κάτι τέτοιο. Δέν τόν ἐβοήθησε νά νικήσῃ τούς ἐχθρούς του. Διότι δέν τοῦ ἐζήτησε αὐτό. Ἀλλά τοῦ ἐζήτησε λίγην ψυχικήν ἀνακούφισιν μέσα εἰς τήν θλῖψιν: «Σπλαχνίσου με Κύριε ἄκουσε καί κάμε δεκτήν τήν προσευχήν μου». Τί λέγεις; Πάρα πάνω ὑπενθύμισες τήν δικαιοσύνην σου, ἐδῶ ζητεῖς εὐσπλαχνίαν καί ἔλεος. Ἔχουν αὐτά λογικήν συνέπειαν; Βεβαίως ἔχουν καί συνδέονται ἄμεσα μέ τά προηγούμενα. Διότι καί μύρια νά κατορθώσωμεν τελικῶς θά εἰσακουσθῶμεν χάρις εἰς τό ἔλεος καί τήν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Καί ἄν ἀνεβοῦμε ἀκόμη καί εἰς τήν κορυφήν τῆς ἀρετῆς, τό ἔλεός του θά μᾶς σώσῃ. C Ἀπό τήν περίπτωσιν αὐτήν μαθαίνομε ὅτι μαζί μέ τήν δικαιοσύνην χρειαζόμεθα καί τήν συντετριμμένην ψυχικήν διάθεσιν. Διότι ἄν προσευχηθῇ κανείς μέ ταπεινοφροσύνην, πού εἶναι ἕνα μέρος τῆς ἀρετῆς, καί ἄν ἀκόμη εἶναι ἁμαρτωλός, θά δυνηθῇ πολλά νά κατορθώσῃ. Ἄν ὅμως προσέλθῃ μέ ἐγωισμόν ἔστω καί ἄν εἶναι δίκαιος, θά ἀπογυμνωθῇ ἀπό ὅλα τά ἀγαθά. Καί τά δύο ὑποδείγματα μᾶς τά ἔδωσαν ὁ Τελώνης καί ὁ Φαρισαῖος.[13]

Εἶναι ἀνάγκη ἑπομένως νά γνωρίσωμεν καί τόν τρόπον τῆς προσευχῆς. Ποῖος δέ εἶναι ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς;

Παραδειγματίσου ἀπό τόν Τελώνην καί μή ἐντραπῇς

12. Ρωμ. 5, 3 - 5.
13. Λουκ. 18, 9 - 14.

νά πάρῃς τοῦτον ὡς δάσκαλον, αὐτόν πού μέ τέτοιον τρόπον ἐκέρδισε τοῦτο, δηλ. μέ ἀσήμαντα λόγια νά κατορθώσῃ τό πᾶν. D Ἐπειδή δηλαδή ἡ ψυχική του κατάστασις ἦτο καλά προετοιμασμένη, στάθηκε ἀρκετός ἕνας μόνον λόγος νά τοῦ ἀνοίξῃ τόν οὐρανόν. Πῶς ἦτο ὅμως προετοιμασμένη; Ἐβασάνιζε τόν ἑαυτόν του, ἐκτυποῦσε τό στῆθος του, δέν ἤθελε οὔτε ἕνα βλέμμα νά ρίξῃ εἰς τόν οὐρανόν. Καί σύ ἄν θά προσευχηθῇς, θά γίνῃ ἡ προσευχή σου ἐλαφρότερη κι ἀπό τό φτερό. Διότι ἄν ὁ ἁμαρτωλός ἔγινε μέ τήν προσευχήν δίκαιος, σκέψου πόσον μεγάλος θά γίνῃ ὁ δίκαιος, ἄν μάθῃ νά ἀπευθύνῃ τέτοια προσευχή. Διά τοῦτο ἐδῶ δέν θέτει ἁπλῶς τόν ἑαυτόν του, ἀλλά τήν προσευχήν του. Πάρα πάνω ἀνέφερε τήν δικαιοσύνην του, ἐδῶ ἀνέφερε τήν προσευχήν του: «Σπλαχνίσου με Κύριε, ἄκουσε καί κάμε δεκτήν τήν προσευχήν μου».

Καί ὁ Κορνήλιος εἰσηκούσθη διότι εἶχε αὐτήν συνήγορο: E «Αἱ προσευχαί σου καί αἱ ἐλεημοσύναι σου, λέγει, ἀνέβησαν εἰς τόν οὐρανόν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».[14] Καί πολύ σωστά. Διότι ὁ Θεός δίνει προσοχή εἰς τά ἔργα καί τάς ἐπιτυχίας μας. Ὁ Κύριος βεβαίως δέν ἀκούει γενικῶς τάς προσευχάς, ἀλλά τάς προσευχάς πού γίνονται συμφώνως πρός τόν νόμον τοῦ Θεοῦ. Καί ποῖαι εἶναι αὐταί; Εἶναι αὐταί πού ζητοῦν ὅσα πρέπει νά δίνῃ ὁ Θεός, αὐταί πού δέν ζητοῦν πράγματα ἀντίθετα πρός τούς νόμους του. Θά ἠδύνατο νά εἰπῇ κανείς: Ποῖος εἶναι τόσον τολμηρός ὥστε νά ἀξιώνῃ ἀπό τόν Θεόν νά κάνῃ πράγματα ἀντίθετα πρός τούς νόμους του; Εἶναι αὐτός πού προσεύχεται νά πάθουν κακόν οἱ ἐχθροί του. 12 A Τοῦτο βεβαίως εἶναι ἀντίθετον πρός τόν νόμον του. Διότι ὁ ἴδιος λέγει: «Συγχωρήσατε ὅσους σᾶς ἔχουν βλάψει».[15] Σύ λοιπόν παρακαλεῖς νά βλάψῃ τούς ἐχθρούς σου αὐτός πού σέ διατάσσει νά τούς συγχωρῇς; Μεγαλύτερη ἀνοησία ἀπό αὐτό ὑπάρχει; Ὁ προσευχόμενος πρέπει νά παίρνῃ στάσιν δούλου καί διάθεσιν καί φρόνημα. Διατί λοιπόν φορεῖς ἄλλο προσωπεῖο, δηλ. τῆς κατηγορίας; Πῶς θά δυνηθῇς νά σοῦ συγχωρεθοῦν τά δικά σου ἁμαρτήματα ὅταν ἀξιώνῃς ἀπό τό Θεό νά τιμωρήσῃ τούς ἄλλους διά τά ἁμαρτήματά τους; Νά εἶναι λοιπόν ἡ προσευχή γαλήνια καί νά ἔχῃ ἁπαλό καί χαριτωμένο πρόσωπον. B Τέτοια ὅμως εἶναι ἡ προσευχή πού γίνεται μέ γλυκύτητα καί δέν ἀπευθύνεται ἐναντίον

14. Πράξ. 10, 4.
15. Ματθ. 6, 12.

τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἀντίθετη προσευχὴ ὁμοιάζει προφανῶς μὲ μίαν γυναῖκα μεθυσμένην καὶ ἀκατάστατον, ἀγρίαν καὶ ρυπαράν. Διὰ τοῦτο ὁ οὐρανὸς δι' αὐτὴν εἶναι ἀδιάβατος. Ὅμως ἡ μετὰ πραότητος προσευχὴ δὲν εἶναι τέτοια. Ἀλλὰ ἔχει μίαν γλυκύτητα, μίαν φιλοφροσύνην, κάτι ποὺ ἀξίζει καὶ βασιλεῖς νὰ τὸ ἀκούουν, κάτι εὐχάριστον, ἁρμονικὸν καὶ μελωδικόν. Διὰ τοῦτο δὲν τὴν πετοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρον, ἀλλὰ ἀπέρχεται στεφανωμένη. Διότι ἔχει χρυσῆν κιθάραν καὶ χρυσῆν στολήν. Διὰ τοῦτο εὐφραίνει καὶ τὸν δικαστὴν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὄψιν καὶ ὡς πρὸς τὸ βλέμμα καὶ ὡς πρὸς τὴν φωνήν. Διὰ τοῦτο κανεὶς δὲν τὴν ἀπομακρύνη ἀπὸ τὰς οὐρανίους ἁψῖδας. Διότι ὁλόκληρο ἐκεῖνο τὸ θέατρο ξεσηκώνεται ἀπὸ χαράν. C Αὐτὴ ἡ προσευχὴ εἶναι ἀνταξία τῶν οὐρανῶν. Αὐτή, ὅταν δὲν λέγῃ τίποτε πικρόχολον, ἀλλὰ ἀπευθύνεται εἰς τὸν Θεὸν μὲ πολλὴν γλυκύτητα, ὁμιλεῖ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀγγέλων. Ὅταν ἔρχεται νὰ παρακαλέσῃ δι' αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦν καὶ ἐνοχλοῦν τότε στέκουν καὶ τὴν ἀκούουν προσεκτικῶς καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ ὅταν σταματήσῃ, δὲν παύουν νὰ τὴν χειροκροτοῦν, νὰ τὴν ἐπαινοῦν καὶ νὰ τὴν θαυμάζουν.

Ἂς κάνωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τέτοια προσευχὴ καὶ ἐξάπαντος θὰ εἰσακουσθῶμεν. Καὶ ὅταν πλησιάζωμεν τὸν Θεόν, ἂς μὴ νομίσωμεν ὅτι ἔχομεν ἐμπρός μας ἕνα τέτοιο θέατρο, ἀλλὰ θέατρο εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει συγκεντρωθῆ κόσμος ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἐπουρανίους συνοικισμοὺς καὶ ὅτι εἰς τὸ μέσον κάθεται ὁ βασιλεύς, D ποὺ περιμένει νὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχήν μας. Ἂς ἀντιμετωπίσωμεν λοιπὸν τὸ πρᾶγμα σὰν νὰ πρόκηται νὰ κάνωμεν ἐπίδειξιν. Κανεὶς κιθαρῳδός, κανεὶς λυρῳδὸς ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν σκηνήν, ἂς μὴ εἶναι τόσο κάθιδρος καὶ φοβισμένος μήπως ἀκουσθῇ τίποτε κακόηχο, ὅσο ἡμεῖς ὅταν πρόκηται νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ θέατρον τῶν ἀγγέλων. Πλῆκτρον ἂς γίνῃ ἡ γλῶσσα μας καὶ ἂς μὴ λέγῃ λόγια ἀπρεπῆ ἀλλὰ μόνον γλυκὰ καὶ γεμᾶτα ἁρμονίαν μὲ συγκεντρωμένον τὸν νοῦν μας. Καὶ ὅταν πλησιάζωμεν τὸν Θεὸν καὶ τὸν παρακαλοῦμεν καὶ τοῦ δεόμεθα, ἂς κτυπῶμεν τὴν χορδὴν τοῦ τόξου διὰ τοὺς ἐχθρούς μας. Διότι ἔτσι μόνον θὰ εἰσακουσθοῦν αἱ παρακλήσεις μας διὰ τὸν ἑαυτόν μας.

E Ἡ φωνὴ αὐτὴ καταντροπιάζει τοὺς δαίμονας, αὐτὴ μᾶς δίδει τὸ θάρρος νὰ παρουσιαζώμεθα ἐμπρὸς εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὴ ἐξευτελίζει τὸν διάβολον καὶ τὸν κάνει νὰ ἀφανίζεται. Διότι ὁ διάβολος δὲν ἐφοβήθη τόσο ἄνθρωπον ποὺ

τὸν ἔβγαλε καὶ τὸν κατεδίωξε ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπον, ὅσο ἄνθρωπον ποὺ συγκρατεῖ τὴν ὀργήν του καὶ ξεπερνᾷ τὸν ἑαυτόν του. Ἐπειδὴ ὁ θυμὸς εἶναι φοβερὸς διάβολος καὶ εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ βασανίζῃ περισσότερον αὐτοὺς παρὰ τοὺς δαιμονισμένους. Διότι τὸ νὰ δαιμονίζεται κανεὶς δὲν τὸν ρίπτει εἰς τὴν κόλασιν, ἐνῷ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ μνησικακία τὸν πετάει ἔξω ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.[15] A Ἂν ρυθμίσωμεν ἔτσι τὴν προσευχήν μας, θὰ δυνηθῶμεν μὲ παρρησίαν νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν Θεόν: «Εἰσάκουσε τὴν προσευχήν μου».

Ἑπομένως δὲν θὰ ὠφελήσῃς μόνον τὸν ἑαυτόν σου καὶ δὲν θὰ προλειάνῃς μὲ τὴν προσευχή σου τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ θὰ εὐχαριστήσῃς καὶ τὸν Θεὸν ποὺ σὲ ἀκούει διότι ζητεῖς κάτι ἀντάξιον τῶν ἐντολῶν του. Διὰ τοῦτο εὐκόλως θὰ συγκατανεύσῃ.

Τοῦτο εἶναι ἰσάξιον μὲ ἐκείνην τὴν υἱοθεσίαν· τοῦτο κυρίως φανερώνει τὸν χαρακτῆρα της. «Νὰ εἶσθε φιλεύσπλαχνοι καθὼς καὶ ὁ πατήρ σας ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς εἶναι φιλεύσπλαχνος» καὶ πάλιν «νὰ προσεύχεσθε δι' ἐκείνους ποὺ σᾶς κακομεταχειρίζωνται διὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν πατέρα σας ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανούς».[16] Ποῖον πρᾶγμα ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτὴν τὴν προσευχήν; Αὐτὴ σὲ ἐξομοιώνει ὄχι μὲ ἀγγέλους, οὔτε μὲ ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα. B Αὐτὸς δὲ ποὺ ἐξομοιώνεται, κατὰ τὸ δυνατόν, μὲ τὸν βασιλέα, σκέψου πόση οἰκειότητα αἰσθάνεται κατὰ τὴν προσευχήν. «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἕως πότε θὰ εἶσαστε βαρυκάρδιοι; Διατί ἀγαπᾶτε τὴ ματαιότητα καὶ ἐπιζητεῖτε τὸ ψέμα;». Πρὸς ποίους ἀπευθύνει τὸν λόγον καὶ ποίους καυτηριάζει καὶ συμβουλεύει; Ποίους ἀποκαλεῖ υἱοὺς ἀνθρώπων; Αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν καὶ εἶναι ἐπιρρεπεῖς πρὸς αὐτήν. Καὶ τότε, ἡμεῖς δὲν εἴμεθα υἱοὶ ἀνθρώπων; Ὡς πρὸς τὴν φύσιν εἴμεθα υἱοὶ ἀνθρώπων, ὡς πρὸς τὴν χάριν ὅμως δὲν εἴμεθα πλέον υἱοὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν λοιπὸν ἠμπορούσαμεν νὰ διατηρήσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τὴν σύμφωνον πρὸς τὴν ἁγιότητά του, τὸ δῶρον μας θὰ ἦτο ἀκέραιον. C Διότι αὐτοὶ ποὺ ἔγιναν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν, πρέπει καὶ μὲ τὴν ζωήν τους νὰ δίδουν τὴν ἰδίαν εἰκόνα. Υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ὀνομάζει τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὰ βιοτικὰ καὶ τοὺς ἐπιρρεπεῖς εἰς τὴν κακίαν. Ἄκου τί λέγει. «Ὅταν δὲ εἶδαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς

16. Λουκ. 6, 36.

γυναῖκας τοῦ διεφθαρμένου κόσμου».[17] Εἶπες ὅμως τὸ ἀντίθετον, λέγει κάποιος. Κάθε ἄλλο. Διότι ἐδῶ ὠνόμασε υἱοὺς τοῦ Θεοῦ ἐκείνους ποὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός, ἐγεννήθησαν ἀπὸ ἐναρέτους ἄνδρας καὶ ἀπήλαυσαν τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα ἤλλαξαν, ἔγιναν χειρότεροι καὶ ἐπρόδωσαν τὴν τιμητικήν τους θέσιν.

D Ἐπομένως ἐθυμήθη τὴν τιμητικήν τους θέσιν διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν κατηγορίαν εἰς βάρος τους ἀποδεικνύοντας ὅτι εἶναι πολὺ μεγάλο ἔγκλημα τὸ νὰ εὑρίσκωνται εἰς τέτοιαν τιμητικὴν θέσιν καὶ ἀπὸ αὐτὴν νὰ καταντήσουν εἰς τέτοιαν κακίαν. Καὶ πάλιν ὁ Θεός. «Ἐγὼ εἶπα, εἶσαστε θεοὶ καὶ ὅλοι υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου. Σεῖς δὲ σὰν ἄνθρωποι πεθαίνετε».[18] Πρόσεξε ἐπὶ πλέον τὴν σύνεσιν τοῦ προφήτου. Πρῶτα ἐφανέρωσε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐφευρετικότητά του, τὴν ἐπινοητικότητά του, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν του, ποὺ μέσα εἰς τὴν θλῖψιν ἀνακουφίζει, ποὺ ἐλεεῖ καὶ συγκατανεύει. Ἔπειτα ἀναλογιζόμενος τὴν διάχυτον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κακίαν E καὶ τὸ καθεστὼς τῆς ἀσεβείας, σὰν νὰ τὸν ἔπνιξε ἡ ἀθυμία, στρέφει τὸν λόγον πρὸς αὐτοὺς ποὺ ζοῦν εἰς τὴν κακίαν, λέγων μονολεκτικῶς ὅτι, ἐνῷ ἔχετε τέτοιον Θεόν, τόσον καλόν, τόσον φιλάνθρωπον, τόσον δυνατόν, πῶς ἐστράφητε πρὸς τὴν ἀσέβειαν; Πρόσεξε καὶ τὴν προτροπήν· εἶναι γεμάτη θυμόν, βεβαίως, ἀλλὰ καὶ καλὴν διάθεσιν καὶ ἀρετήν. Τί λέγει λοιπόν; «Υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἕως πότε θὰ εἶσθε βαρυκάρδιοι;».

Ἐδῶ τοὺς κατηγορεῖ σφοδρῶς καὶ ἐπειδή, ἐνῷ περνᾷ ὁ χρόνος, παραμένουν ἀκόμη ἀμετανόητοι. 14 A Διότι ἐὰν εἶναι ἔγκλημα τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὴν εὐεργεσίαν τοῦ Θεοῦ, ποίας συγγνώμης θὰ τύχῃ ὅποιος κλείνει τόσο πολὺ τὰ μάτια του εἰς τὴν ἀλήθειαν; Τί σημαίνει, βαρυκάρδιοι; Σημαίνει παχύδερμοι, σαρκικοί, κολλημένοι εἰς τὴν γῆν, κακοὶ καὶ πονηροί, ἐκφυλισμένοι. Διότι τέτοιος εἶναι ὁ σαρκικὸς ἄνθρωπος. Κατηγορεῖ λοιπὸν τὴν ζωήν τους καὶ ἀποκαλύπτει τὴν πηγὴν τῆς ἀσεβείας, δηλώνων ὅτι τοῦτο κυρίως εἶναι ποὺ τοὺς ἐμποδίζει νὰ κυττάξουν πρὸς τὰς ὑψηλὰς ἀληθείας. Διότι τίποτε δὲν κάνει τὴν καρδιὰ τόσον βαρειά, ὅσον ἡ πονηρὰ ἐπιθυμία καὶ ἡ προσκόλλησις εἰς τὰ βιωτικὰ καὶ ἡ προσήλωσίς μας εἰς τὴν γῆν. B Τέτοια καρδιὰ δὲν ἁμαρτάνει κανεὶς ἂν τὴν

17. Γέν. 6, 2.
18. Ψαλμ. 81, 67.

ὀνομάσῃ χωματένια. Διὰ τοῦτο ἐξ ἄλλου τὴν ὠνόμασε βαρειά. Εἶπε δὲ ὅτι αἰτία τοῦ κακοῦ εἶναι τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἐνῷ κατέχει τὴν θέσιν τοῦ ἡνιόχου, ὄχι μόνον δὲν συγκρατεῖ μὲ τὰ χαλινάρια τὸν ἵππον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια πίπτει κάτω καὶ σύρεται. Καὶ ἐνῷ ἔπρεπε νὰ φτερώνῃ τὴν σάρκα καὶ νὰ τὴν κάνῃ νὰ πετᾷ καὶ νὰ ἀνεβαίνῃ εἰς τὸν οὐρανόν, αὐτὴ συμπαρασύρεται ἀπὸ τὸ βαρύτατο φορτίο τῶν ἀσθενειῶν. Ὅταν λοιπὸν εἶναι τέτοιος ὁ ἡνίοχος ἢ ὁ κυβερνήτης, ὑπάρχει ἐλπίδα σωτηρίας; Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγῃ, «εἰ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον;».[19] Ὅταν C ὁ κυβερνήτης μεθᾷ καὶ γίνεται ἄτακτος σὰν τὰ κύματα καὶ τοὺς ἀνέμους, πῶς θὰ σωθῇ τὸ πλοῖον;

Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνει ἀνάλαφρον τὴν ψυχήν; Ζωὴ θαυμαστή, τὸ νὰ μὴ ἀνοίγωμε τὸ στόμα σὲ κανένα ἀπὸ αὐτά, μήτε νὰ προσδένωμε στὰ πόδια του ὅσα φέρουν καὶ φέρονται πρὸς τὰ κάτω. Διότι ἄλλα μὲν ἀπὸ τὰ σώματα, ὅπως εἶναι φυσικόν, πίπτουν κάτω, π.χ. πέτρες, ξύλα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια καὶ ἄλλα εὑρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ αὐτά, ὅπως π.χ. φωτιά, ἀέρας καὶ τὰ φυσικὰ ἀνάλαφρα πτερά. Ἂν λοιπὸν κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ τραβοῦν πρὸς τὰ κάτω τὸ προσδέσῃς εἰς τὸ ἐλαφρόν τὰ πτερὰ δὲν θὰ ὠφελήσουν σὲ τίποτε, οὔτε ὁ ἀέρας, διότι τὸ βάρος ξεπερνᾷ τὴν συμμετρίαν, τὴν νικᾷ καὶ τὴν ἐξουδετερώνει. D Ἔτσι ἂν ἔχῃ κανεὶς πόδια βαρειὰ ἢ διότι ρέει μέσα τους πύον ἢ ἐξ αἰτίας ἄλλης ἀσθενείας, δὲν ὠφελεῖται αὐτὸς σὲ τίποτε ἂν τὸ ὑπόλοιπο σῶμα εἶναι ἀνάλαφρο.

Ἐὰν δὲ ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν σωμάτων, τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ σοβαρώτερον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς καρδίας. Ἂς μὴ τὴν κάνωμε λοιπὸν βαρειά, διὰ νὰ μὴ καταποντίζεται ὅπως τὰ πλοῖα ποὺ εἶναι γεμᾶτα ἄμμο. Τοῦτο προφανῶς ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι ἀπὸ τὴν φύσιν της δὲν εἶναι τέτοια, ἀλλὰ ἐκ φύσεως εἶναι ἀνάλαφρος καὶ ἀνωφερής, ἐνῷ ἡμεῖς παρὰ τὴν φύσιν της τὴν κάνομε βαρειά. Διὰ τοῦτο μᾶς κατηγορεῖ καὶ ὁ προφήτης. E Ἐὰν ἦτο φυσικόν, δὲν θὰ μᾶς κατηγοροῦσε. Ὅπως ἀκριβῶς ἡ ὀρθία βάδισις εἶναι φυσικὴ στάσις, ἐνῷ ὅταν πιέσωμε πρὸς τὰ κάτω τὰ γόνατα, τὸ πρᾶγμα γίνεται ἀφύσικο διότι εἴμαστε πεδικλωμένοι, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ πόδια τοῦ νοῦ. Ἐννοῶ ὅτι τὸ ἴδιο συνήθως συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς λογισμούς. «Διατί ἀγαπᾶτε τὴν ματαιότητα καὶ ἐπιζητεῖτε τὸ ψέμα;». Ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὅτι

19. Ματθ. 6, 23.

ἐννοεῖ τὰ εἴδωλα καὶ τὴν ἀνήθικον ζωήν. Διότι μάταιον λέγεται ἐκεῖνο τὸ ἄδειο, ποὺ ἔχει μὲν ὄνομα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὑπαρκτόν. Ἔτσι λ.χ. οἱ Ἕλληνες εἶχον μὲν πολλὰ ὀνόματα θεῶν, ὅμως δὲν ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν πραγματικότητα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἄλλα. 15 A Ὁ πλοῦτος ἔχει ὄνομα, ἀλλὰ δὲν ἔχει πραγματικὴν ὑπόστασιν. Καὶ ἡ δόξα ἔχει μὲν ὄνομα, στερεῖται ὅμως οὐσίας. Καὶ ἡ δυναστεία ἔχει μὲν ὄνομα, μένει ὅμως ἁπλὸ ὄνομα. Ποῖος ὅμως εἶναι τόσον ἀνόητος ὥστε νὰ ἐπιζητῇ ὀνόματα ποὺ στεροῦνται οὐσίας καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὰ ἰδιόκενα ποὺ φυσικὰ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ; Ἢ μήπως δὲν εἶναι τέτοια καὶ ἡ φύσις τῶν ἡδονῶν καὶ ἡ καλοζωία; Δὲν εἶναι ὅλα ψεύτικα καὶ ἀπατηλά; Καὶ ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δυναστεία ὅλα εἶναι ψεύτικα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἐκκλησιαστὴς λέγει: «Ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης».[20] Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ αἰσθάνεται ὀδύνην ὁ Προφήτης, διότι βλέπει νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὴν ζωὴν τόσο πολὺ ὁ παραλογισμός. Ὅπως ἀκριβῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ B σὰν ἰδῇ κάποιον ν' ἀποφεύγῃ τὸ φῶς καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ σκοτάδι, διατί κάνεις αὐτὸν τὸν παραλογισμόν; Ἔτσι καὶ αὐτὸς λέγει: «Διατί ἀγαπᾶτε τὴν ματαιότητα καὶ ἐπιζητεῖτε τὸ ψέμα;». Καὶ «νὰ γνωρίζετε ὅτι ὁ Κύριος ἔκανε λαμπρὸν καὶ θαυμαστὸν τὸν εὐσεβῆ ποὺ εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «Ἀλλὰ νὰ γνωρίζετε ὅτι ἔκανε λαμπρόν».

Εἶδες τὴν σοφίαν τοῦ Προφήτου; Ἀπὸ ποιά στοιχεῖα τοὺς ὁδηγεῖ πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ; Τοὺς ὁδηγεῖ ἀπὸ κάτι συγκεκριμένο καὶ σαφὲς καὶ μὲ τρόπο πολὺ γνώριμο εἰς αὐτούς, δηλ. τοὺς φέρει σὰν παράδειγμα τὸν ἑαυτό του.

Ἐγὼ εἶμαι δοῦλος, λέγει, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Μάθετε λοιπὸν ἀπὸ ἐμὲ τὴν δύναμίν του, τὴν ἰσχύν του, τὴν πατρικότητά του. Διότι τοῦτο τὸ κεφάλαιον ἀποτελεῖ σπουδαῖον ὁδηγὸν πρὸς τὴν θεογνωσίαν. C Τὸ ἴδιο βέβαια φανερώνει ὁ Προφήτης καὶ μὲ τὰ κτίσματα, ὅταν ὁμιλῇ διὰ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἥλιον, τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν καὶ τὸν ἀέρα καὶ καθὼς διακηρύσσει τὸν Δημιουργὸν ἀπὸ τὴν τάξιν καὶ ἰσορροπίαν ποὺ παρατηροῦμεν εἰς τὸ σύμπαν. Παίρνει δὲ ἀφορμὴν καὶ ἀπὸ τοὺς δούλους του καὶ ἀπὸ ὅσα εἰς τὸν ἴδιον συνέβησαν.

Ὅ,τι ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ. Ἔλεγον πράγματι εἰς αὐτόν: «Γνωρίζομε», λέγει, «ὅτι ἀπὸ τὸν Θε-

20. Ἐκκλ. 1, 2.

ὸν ἀπεστάλης βασιλεὺς μας».[21] Πῶς τὸ καταλάβατε; Τὸ καταλάβαμε ἀπὸ τὴν νίκην, ἀπὸ τὰ τρόπαια, ἀπὸ τοὺς πολέμους. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους. D Πράγματι τὰ θαύματα ποὺ ἔγιναν πρὸς χάριν τους συνετάραξαν ὅλην τὴν γῆν. Τοῦτο ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ ἡ Ἱεριχουντία[22] πόρνη, ὅτι δηλ. «ὁ φόβος σας καὶ ὁ τρόμος σας ἔπεσε ἐπάνω μας».[23] Ἕνας δρόμος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς μὲ τὰ κτίσματα· ἄλλος σαφέστερος εἶναι ἐκεῖνος μὲ τοὺς δούλους. Αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τὴν ἔσπειρε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἰς κάθε γενεάν. Π.χ. τοὺς Αἰγυπτίους τοὺς ἐδίδαξε μὲ τὸν Ἀβραάμ, τοὺς Πέρσας πάλιν μὲ τὸν ἴδιον, τοὺς Ἰσραηλίτας μὲ τοὺς ἀπογόνους των καὶ ἄλλους μυρίους καὶ ἄλλους ἐδίδαξε μὲ τὸν Ἰακώβ, δηλ. τοὺς κατοίκους τῆς Μεσοποταμίας.

E Εἶδες ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, ὅσοι βεβαίως ἤθελαν, νὰ διδάσκωνται ἀπὸ τοὺς ἁγίους; Καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἁγίους ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν ἦσαν ἱκανὰ νὰ ξυπνήσουν τὸν νοῦν τους. Ὁ τόπος δὲ πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν καὶ ἀπὸ τότε ὀνομάζεται Βαβυλών,[24] διὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ περιστατικὸν καὶ διὰ νὰ κεντρίζεται ὁ ἀκροατὴς ἀπὸ τὴν προσωνυμίαν, ὥστε νὰ θυμᾶται τὴν ἀρχὴν τῶν περιστατικῶν καὶ νὰ ἐννοῇ ἔτσι τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ἐμάθαιναν τὰ πάντα ὅλοι ὅσοι κατοικοῦσαν εἰς τὴν Δύσιν, διότι εἶχαν συνάψει ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Αἰγυπτίους. 16 A Ἄλλωστε τὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια τῆς προϊστορικῆς περιόδου δὲν ὑπῆρχον πολλὰ ἔθνη εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς οἰκουμένης.[25] Πολυκοσμία καὶ πολλοὶ λαοὶ εἶχον συγκεντρωθῇ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ὁ Ἀδὰμ πράγματι ἀπὸ ἐκεῖ ἐβγῆκε καὶ αἱ φυλαὶ τοῦ Νῶε ἐκεῖ κατοικοῦσαν[26] καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ περιστατικὸ τοῦ πύργου ἦσαν ἐκεῖ καὶ συνανεστρέφοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Θεὸς ὅμως διώρισε διδασκάλους εἰς κάθε γενεάν, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν

21. Γεν. 23, 6.

22. Πρόκειται διὰ τὴν Ραάβ, πόρνη ἀπὸ τὴν Ἱεριχώ, ποὺ ἔκρυψε εἰς τὸ σπίτι της δύο κατασκόπους τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ ἐσώθη μόνη μὲ τοὺς ἰδικούς της κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, μετὰ τὴν κατάληψίν της ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους.

23. Ἰησ. Ναυῆ 2, 9.

24. Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου αὐτοκρατορίας, κτισμένη εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου.

25. Δηλ. εἰς τὴν Δύσιν.

26. Τὰ παιδιὰ τοῦ Νῶε Σήμ, Χὰμ καὶ Ἰάφεθ μετὰ τὸν πύργον τῆς Βα-

Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μελχισεδέκ.[27] Διὰ τοῦτο καὶ τοῦτος ὁ προφήτης παρακινεῖ τοὺς πονηροὺς ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς τοὺς ἁγίους καὶ λέγει: **B** «Νὰ ξέρετε ὅτι ὁ Κύριος κατέστησε περιφανῆ καὶ θαυμαστὸν τὸν εὐσεβῆ ποὺ εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν». Τί σημαίνει «ἐθαυμάστωσε;». Σημαίνει ὅτι ἔκανε θαυμαστόν, ἐπίσημον, λαμπρόν, ξακουστὸν τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν. Μάθετε λοιπὸν τὴν δύναμιν τοῦ Δεσπότου ἀπὸ τὸν δοῦλον καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα εἰς αὐτὸν τὸν δοῦλον συμβαίνουν. Δὲν εἶπε, τοῦ ἔδωσε ἀγαθὰ μόνον, ἀλλὰ «τὸν κατέστησε θαυμαστόν, λαμπρόν», διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι τοῦ ἔδωσε μὲ πολλὰ θαύματα μὲ πολὺ παράδοξο τρόπο. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἀβραάμ. Δὲν τοῦ ἔδωσε δηλαδὴ μόνον τὴν γυναῖκα ἀνέγγιχτον,[28] ἀλλὰ τὸν ἔκανε θαυμαστόν· διὰ νὰ μὴ περιορίζεται ἡ δωρεὰ πρὸς αὐτὸν μόνον εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἔπαθε τίποτε, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὅτι ἔγινε ἐπίσημος καὶ ξακουστὸς εἰς ὁλόκληρον τὴν Αἴγυπτον. **C** Διότι τὸ ὅτι δὲν ἔπαθε τίποτε ἀτιμωτικὸν ὀφείλεται εἰς τὴν δικαιοσύνην του, ἡ παράδοξος ὅμως ἀναχώρησίς του ἀπὸ ἐκεῖ ἔγινε διὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἐκεῖνοι. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ εἰς τὰ τρία παιδιά, τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὰ λιοντάρια, τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κήτους τοῦ Ἰωνᾶ καὶ παντοῦ σώζει θαυματουργικῶς, ὄχι βέβαια ὅλους γενικῶς, ἀλλὰ τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτόν.

Εἶδες πῶς μαζὶ μὲ τὴν θεογνωσίαν συμβουλεύει νὰ ὑπάρχῃ καὶ συνεπὴς ζωή, διδάσκων νὰ μὴ στηρίζωμεν τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας μας μόνον εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἰδικά μας ἐνάρετα ἔργα; «Ὁ Κύριος θὰ εἰσακούσῃ τὴν προσευχήν μου, ὅταν μὲ πόθον φωνάζω εἰς αὐτόν». Ἀφοῦ εἶπε ὅτι κατέστησε θαυμαστόν, δὲν σταματᾷ ὡς ἐδῶ, **D** ἀλλὰ ἀναφέρει καὶ ἄλλο εἶδος εὐημερίας. Ποῖον τέλος πάντων εἶναι αὐτό; Εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχεις αἰωνίως σύμμαχον καὶ βοηθὸν τὸν Θεὸν καὶ παντοῦ συμπαραστάτην. Διότι, λέγει δὲν τὸ κάνει αὐτὸ δυὸ καὶ τρεῖς φοράς, ἀλλὰ διαρκῶς, ἀρκεῖ νὰ τὸν καλέσωμεν. Πρόσεξε πάλιν ἐδῶ τὴν ταχύτητα. Ὅπως ἀκριβῶς πιὸ πάνω ἔλεγε, «ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με, εἰσήκουσέ μου ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης μου», ἔτσι καὶ ἐδῶ, «ὅταν μὲ πόθον κράζω πρὸς αὐτόν».

βέλ (συγχύσεως) διεσκορπίσθησαν. Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σὴμ κατῴκησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, τοῦ Χὰμ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τοῦ Ἰάφεθ εἰς τὴν Εὐρώπην.

27. Βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς τῆς Σαλὴμ (Ἱερουσαλὴμ) εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ. Ἦτο ἀγενεαλόγητος καὶ προετύπωνε τὸν Χριστόν.

28. Ἡ Σάρρα ἦτο πολὺ ὡραία καὶ εἰς δύο περιπτώσεις εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς Γέραρα ὁ Ἀβραὰμ τὴν ἐπαρουσίασε ὡς ἀδελφήν του διὰ νὰ μὴ τὸν φονεύσουν. Οἱ παραλαβόντες αὐτὴν βασιλεῖς ὡς σύζυγον, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐσεβάσθησαν καὶ τὴν ἐπέστρεψαν εἰς τὸν Ἀβραὰμ (Γεν. 12 καὶ Γεν. 20).

Διατί ὅμως πολλοὶ δὲν εἰσακούονται; Διότι ζητοῦν πράγματα ἀνωφελῆ. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πράγματι εἶναι καλύτερον τὸ νὰ μὴ εἰσακουσθοῦν ἀπὸ τὸ νὰ εἰσακουσθοῦν. **E** Ἑπομένως, ὅταν εἰσακουώμεθα, ἂς μὴ χαιρώμεθα δι' αὐτό· ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα καὶ δι' αὐτὸ νὰ δοξάζωμε. Διότι ἢ ζητοῦμεν ἀνωφελῆ πράγματα καὶ δὲν εἰσακουόμεθα, ὁπότε ἀποτελεῖ κέρδος ἡ ἔλλειψίς τους ἢ παρακαλοῦμε ὠφελιμά, ὁπότε ὁ Θεὸς μὲ τὴν καθυστέρησιν τῆς δωρεᾶς σχεδιάζει τὸ πλησίασμά μας. Καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι μικρὸν κέρδος. Διότι λέγει, «Ἐὰν σεῖς ξέρετε νὰ δίνετε καθαρὰς τροφὰς εἰς τὰ παιδιά σας»,[29] γνωρίζει πολὺ καλύτερα ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ τί νὰ δώσῃ καὶ πότε νὰ τὸ δώσῃ. 17 **A** Διότι καὶ ὁ Παῦλος ἐζήτησε καὶ δὲν τὸ ἐπῆρε ἐπειδὴ ζητοῦσε κάτι ἀσύμφορον. Καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐζήτησε καὶ οὔτε εἰς ἐκεῖνον συγκατένευσεν ὁ Θεός. Ἂς μὴ ἀπομακρυνώμεθα λοιπόν, ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα, οὔτε νὰ χαλαρώνωμε καὶ νὰ ναρκωνώμεθα, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένωμεν εἰς τὸ πλησίασμα καὶ εἰς τὴν παράκλησιν. Διότι ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐργάζεται πρὸς τὸ συμφέρον μας.

«Ἂν ὀργίζεσθε ἐναντίον μου, προσέχετε ὅμως νὰ μὴ ἁμαρτάνετε κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅσα μελετᾶτε κρυφὰ εἰς τὴν καρδίαν σας, εἰς τὸ κρεβάτι σας τὸ βράδυ νὰ τὸ ἐξετάζετε καὶ νὰ μετανοῆτε». Ὅτι εἶπα προηγουμένως, τὸ ἴδιο λέγω καὶ τώρα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πρόκειται νὰ τοὺς καθοδηγήσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ἐλευθερώνει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὰ πάθη της. Διότι γνωρίζει ὅτι ἡ ἀνήθικος ζωὴ γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν τῶν ὑψηλῶν ἀληθειῶν. **B** Τοῦτο βεβαίως ἔλεγε μὲ ὑπαινιγμοὺς καὶ ὁ Παῦλος, «Δὲν ἠμπόρεσα νὰ σᾶς ὁμιλήσω ὅπως θὰ ἥρμοζε εἰς πνευματικοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅπως ἥρμοζε εἰς γηίνους».[30] Καὶ συνεχίζει· «Σὰν νήπια ἐν Χριστῷ σᾶς ἐπότισα γάλα καὶ ὄχι στερεὰν τροφήν».[31] Καὶ ἀλλοῦ, «διὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἔχομεν πολλὰ νὰ εἴπωμεν, ἀλλὰ εἶναι δύσκολον νὰ ἐξηγηθοῦν, δι-

29. Ματθ 5, 11.
30. Α' Κορ. 3, 1.
31. Α' Κορ. 3, 2.

ότι εἴσθε βραδεῖς εἰς τὸ νὰ ἐννοῆτε».[32] Καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει: «Μὲ ζητεῖ ὁ λαός αὐτὸς καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ μανθάνουν τὰς ὁδούς μου, ὡς ἔθνος τὸ ὁποῖον ἔκαμε δικαιοσύνην καὶ δὲν ἐγκατέλειψε τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ του».[33] Καὶ ὁ Ὡσηὲ «σπείρατε πρὸς τὸ συμφέρον σας δικαιοσύνην, φωτίσατε τὸν ἑαυτόν σας μὲ τὸ φῶς τῆς θείας γνώσεως».[34] Καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκων ἔλεγε: «Ὅποιος κάνει τὸ κακὸν μισεῖ τὸ φῶς καὶ δὲν ἔρχεται εἰς τὸ φῶς».[35] Καὶ παρακάτω: C «Πῶς δύνασθε σεῖς νὰ ἔχετε πίστιν, αφοῦ δέχεσθε τιμὰς ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δὲν ζητᾶτε τὴν τιμὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν μόνον Θεόν;».[36] Καὶ ἀλλοῦ: «Αὐτὰ εἶπον οἱ γονεῖς του, διότι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, διὰ νὰ μὴ γίνουν ἀποσυνάγωγοι».[37] Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν «πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῶν Φαρισαίων δὲν ὡμολογοῦσαν».[38] Καὶ παντοῦ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ τὴν ἀνήθικον ζωὴν νὰ γίνεται ἐμπόδιον εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν τῶν δογμάτων. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ λήμη (τσίμπλα) κολλημένη εἰς τὴν ὄμορφη κόρην τῶν ματιῶν συσκοτίζει καὶ θολώνει αὐτὸ ποὺ φωτίζει, ἔτσι καὶ ὁ συλλογισμὸς ποὺ καταλαμβάνεται ἀπὸ κακίαν συσκοτίζει καὶ κάνει ἀνάπηρον τὴν διάνοιαν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐπειδὴ τὸ ξέρει αὐτό, λέγει: «Νὰ θυμώνετε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε». Δὲν καταργεῖ βέβαια τὴν ὀργή, διότι εἶναι χρήσιμος. Οὔτε ξεριζώνει τὸν θυμόν, διότι εἶναι καὶ ὠφέλιμος, ὅταν ἀπευθύνεται ἐναντίον αὐτῶν ποὺ ἀδικοῦν καὶ ἐναντίον τῶν ὀκνηρῶν. Καταδικάζει ὅμως τὴν ἄδικον ὀργὴν καὶ τὸν παράλογον θυμόν.

Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Μωυσῆς ἀσχολεῖται πρῶτον μὲ τὸν ἠθικὸν νόμον καὶ τὸν θέτει σὰν ἀπαρχὴ τῆς νομοθεσίας του, λέγων, «δὲν θὰ φονεύσῃς»,[39] ἔτσι καὶ αὐτός. Αὐτὸς ὅμως περισσότερον διότι αἱ ἰδιότητες τῆς εὐσεβείας ἦσαν ὁπωσδήποτε περισσότερον γνωσταί. Δηλαδὴ ἐκεῖνος μὲν ἀποκόπτει τὸν φόνον. Ἐνῷ αὐτὸς ξεριζώνει ἀκόμη καὶ τὴν μητέρα τοῦ φόνου, δηλαδὴ τὴν ὀργήν, ποὺ εἶναι ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ. E Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐξουδετέ-

32. Ἑβρ. 5, 11.
33. Ἡσ. 58, 2.
34. Ὠσ. 10, 12.
35. Ἰωάν. 3, 20.
36. Ἰωάν. 5, 44.
37. Ἰωάν. 9, 22.
38. Ἰωάν. 12, 42.
39. Ἐξ. 20, 15.

ρωσε τὴν ὀργήν, λέγων: «Καθένας ποὺ ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του χωρὶς λόγον πρέπει νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν πυρίνην γέενναν».[40] Εἶδες παντοῦ ὑπάρχουν μέτρα. «Νὰ ὀργίζεσθε καὶ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε». «Ὅποιος ὀργίζεται χωρὶς λόγον». Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ὀργίζεται δικαίως. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος ὠργίσθη ἐναντίον τοῦ Ἐλύμα[41] καὶ ὁ Πέτρος ἐναντίον τῆς Σαπφείρας.[42] Ὅμως δὲν δύναμαι νὰ ὀνομάσω τοῦτο ἁπλῶς ὀργήν, ἀλλὰ θὰ τὸ ὀνομάσω καταρτισμόν, φροντίδα καὶ οἰκονομίαν. Ὀργίζεται καὶ ὁ πατέρας ἐναντίον τοῦ παιδιοῦ του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπην. 10 A

Ἐκεῖνος ποὺ ὀργίζεται χωρὶς λόγον, εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐκδικεῖται. Ἐνῷ αὐτὸς ποὺ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν τάξιν τοὺς ἄλλους εἶναι ὁ πιὸ ἥμερος ἀπὸ ὅλους. Διότι καὶ ὁ Θεός, ὁσάκις λέγεται ὅτι ὀργίζεται, δὲν ὀργίζεται διὰ νὰ αὐτοαμυνθῇ, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς διορθώσῃ.

Ἂς μιμηθοῦμε λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτόν. Διότι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ἀντιμετώπισις εἶναι θεία, ἐνῷ ἡ ἄλλη εἶναι ἀνθρωπίνη. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἔκανε αὐτὴν μόνον τὴν ἀντιδιαστολήν, δηλ. εἰς ποίαν περίπτωσιν ὀργίζεται δικαίως, ἀλλὰ ἐτόνισε ὅτι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν εἶναι πάθος. Ἂς μὴ ὀργιζώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς χωρὶς λόγον. Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐφυτεύθη μέσα μας ἡ ὀργή, ὄχι διὰ νὰ ἁμαρτάνωμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐμποδίζωμε ἄλλους νὰ ἁμαρτάνουν. Ὄχι διὰ νὰ μᾶς γίνῃ πάθος καὶ ἀρρώστια, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ φάρμακον τῶν παθῶν μας.

B Σκέψου λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς κακίας, ὅταν τὸ φάρμακον γίνεται δηλητήριον, ὅταν προκαλοῦμεν τραύματα μὲ τὸ ἴδιον μέσον, μὲ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τὰ ἀποκαθιστῶμεν. Σὰν κάποιον ποὺ παίρνει μαχαίρι διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὰ σάπια μέλη τῶν ἄλλων καὶ τυχαίως κομματιάζει τὸν ἑαυτόν του, καὶ προκαλεῖ πληγὰς εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ἢ ἕνας κυβερνήτης ποὺ βυθίζει τὸ πλοῖον του μὲ τὸ πηδάλιον, μὲ τὸ ὁποῖον προφανῶς ἔπρεπε νὰ ἀνακόψῃ τὴν φορὰν τῶν ἀνέμων. Κάτι τέτοιο εἶναι καὶ ἡ ὀργή, εἶναι ὄργανον χρήσιμον, διὰ νὰ μᾶς ξενυστάζῃ, διὰ νὰ νευρώνῃ τὴν ψυχήν, διὰ νὰ κάνῃ περισσότερον ἔντονον τὴν ἀγανάκτησιν κατὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἀδικημένων, διὰ νὰ δημιουργῇ ἀνθρώπους τιμωροὺς

40. Ματθ. 5, 23.
41. Ἰουδαῖος μάγος καὶ ψευδοπροφήτης, ποὺ προσπάθησε νὰ ἀντισταθῇ μὲ σοφιστείας εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἐνώπιον τοῦ ἀνθυπάτου Σεργίου Παύλου, εἰς τὴν Πάφον τῆς Κύπρου (Πράξ. 13, 6-12).
42. Πράξ. 5.

τῶν κακοβούλων. C Διά τοῦτο ἀκριβῶς λέγει. «Νὰ ὀργίζεσθε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε». Ἂν αὐτὸ δὲν ἦτο δυνατόν, δὲν θὰ τὸ διέτασσε. Διότι κανεὶς δὲν διατάζει τὰ ἀδύνατα.

Ἀφοῦ λοιπὸν εἰσήγαγε ἀποστολικὸν νόμον, καὶ εὐαγγελικὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ εἶπε τὰ ἴδια μ' αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ Χριστός, προσέθεσε καὶ ἄλλην προτροπήν, ὁμιλῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον: «Ὅσα κακὰ μελετᾶτε εἰς τοὺς κρυφοὺς διαλογισμούς σας, τὸ βράδυ ὅταν εἶσθε μόναι, ἐπανεξετάσατέ τα καὶ μετανοήσατε». Τί σημαίνει αὐτό; Φαίνεται πράγματι ὅτι εἶναι σκοτεινόν. Τὸ βράδυ μετὰ τὸ φαγητόν, ὅταν πηγαίνετε διὰ ὕπνον, D ὅταν πρόκηται νὰ πλαγιάσετε, καὶ ἡσυχάζετε, ἀφοῦ κανεὶς δὲν εἶναι παρὼν καὶ ἡ γαλήνη εἶναι βαθειά, ἀφοῦ κανεὶς δὲν σᾶς παρενοχλεῖ, ξύπνα τὸ δικαστήριον τῆς συνειδήσεως, ζήτησέ του εὐθύνας καὶ φέρε εἰς τὴν μέσην, κατὰ τὴν ἥσυχον ἐκείνην ὥραν, ὅσα κακὰ ἐσκέφθης ὅλην τὴν ἡμέραν, ἂν δηλ. ἐδολοπλόκησες ἢ ὑπενόμευσες τὸν διπλανόν σου ἢ ἐδέχθης ἀνηθίκους ἐπιθυμίας καὶ ἀφοῦ στήσῃς τὴν συνείδησιν εἰς τοὺς ἀτόπους αὐτοὺς συλλογισμούς, διάλυσε αὐτοὺς καὶ ἀπαίτησε δικαιοσύνην καὶ βασάνισε πολὺ τὴν ἁμαρτωλὸν διάνοιαν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ «Κατανύγητε» E ἀντὶ τοῦ «Νύξατε», δηλ. κεντήσατε, ὅσα ἀκριβῶς μελετήσατε εἰς τὰς καρδίας σας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Τοῦτο σημαίνει. Ὅσους κακοὺς διαλογισμοὺς ἐκάματε, τὸ βράδυ εἰς τὰ κρεβάτια σας, τὴν ἥσυχη ἐκείνην ὥραν, νὰ τοὺς καταδικάζετε καὶ νὰ τοὺς τιμωρῆτε. Τὴν ὥραν ποὺ οὔτε φίλος σᾶς ἐνοχλεῖ, οὔτε ὁ ὑπηρέτης σᾶς ἐκνευρίζει, οὔτε σᾶς πιέζει τὸ πλῆθος τῶν ἀσχολιῶν, τότε λογοδοτήσατε διὰ ὅσα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἐβιώσατε.

Διατί ὅμως δὲν λέγει νὰ λογοδοτήσετε διὰ λόγια καὶ ἔργα, ἀλλὰ διὰ σκέψεις κακάς; Αὐτὸ εἶναι αὐτονόητον. 19 A Διότι ἂν πρέπει νὰ καταδικάζωμεν τὰς πονηρὰς σκέψεις, ὥστε νὰ μὴ γίνουν πρᾶξις, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ πιέζωμεν τὴν ψυχὴν εἰς τὰ ἔργα καὶ τὰ λόγια. Τοῦτο νὰ γίνεται κάθε ἡμέραν καὶ νὰ μὴ ἀποκοιμηθῇς, ἄνθρωπε, πρὶν ἀναλογισθῇς τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διέπραξες ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐξάπαντος τὴν ἑπομένην θὰ βαρεθῇς νὰ καταπιασθῇς μὲ τὰ ἴδια. Καὶ ὅ,τι κάνεις μὲ τὰ χρήματα καὶ δὲν ἀντέχεις νὰ περάσουν δύο ἡμέραι χωρὶς νὰ ζητήσῃς λογαριασμὸν ἀπὸ τὸν δοῦλον, ὥστε νὰ μὴ προκληθῇ σύγχυσις ἐξ αἰτίας τῆς λησμοσύνης, τοῦτο κάμε κάθε ἡμέραν καὶ μὲ τὰς πράξεις σου. Τὸ βράδυ ζήτησε ἀπὸ τὴν ψυχήν σου λογοδοσίαν. B Καταδίκασε τὸν ἁμαρτωλὸν διαλογισμόν, κρέμασέ τον ἐπάνω εἰς ἕνα ξύλον καὶ βασάνισέ τον καὶ διάταξέ τον εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴ ἀσχολῆται μὲ αὐτάς.

Πρόσεξες πόσο τέλεια εἶναι ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ποὺ ἀκολουθεῖ; Πῶς χρησιμοποιεῖ καὶ προληπτικὰ καὶ θεραπευτικὰ φάρμακα; Διότι εἶναι πράγματι φάρμακο προληπτικὸ ἡ διαταγὴ νὰ μὴ πίπτωμεν εἰς ἁμαρτήματα. Ὅπως π.χ. «Νὰ ὀργίζεσθε, ἀλλὰ νὰ μὴ ἁμαρτάνετε». Ἐνῶ εἶναι ἐπανορθωτικὸν φάρμακον τὸ «ὅσα κακὰ μελετᾶτε εἰς τὰς καρδίας σας, τὸ βράδυ ἐπανεξετάσατε αὐτὰ καὶ μετανοήσατε». Μετὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν διάπραξιν τῆς ἁμαρτίας, προσθέτει πάλιν φάρμακα καὶ ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν δράστην τοῦ ἁμαρτήματος.

Ἂς ἀκολουθήσωμεν λοιπὸν αὐτὴν τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν ποὺ δὲν ἔχει καμίαν δυσκολίαν. C Ἂν πάλιν ἡ ψυχὴ δὲν ἀντέχει νὰ θυμᾶται τὰ ἁμαρτήματα, διότι ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει, λέγε εἰς αὐτήν. Δὲν σ' ὠφελεῖ εἰς τίποτε ἡ λησμονιά, ἀντιθέτως σὲ βλάπτει πολύ. Διότι ἂν τώρα μόνη σου δὲν τὰ ξαναθυμηθῇς τότε τὰ ἁμαρτήματά σου θὰ στηθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια ὅλου τοῦ κόσμου. Ἂν ὅμως τώρα ἀναλογισθῇς αὐτά, συντόμως θὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ εὔκολα δὲν θὰ περιπέσῃς εἰς ἄλλα. Διότι ἡ ψυχὴ διστάζει νὰ διαπράξῃ τὴν ἁμαρτίαν ὅταν φοβηθῇ τὴν μελλοντικὴν καταδίκην, μήπως δηλ. αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἀπόφασιν καὶ τεντωθῇ καὶ μαστιγωθῇ. Ἡ ὠφέλεια δὲ ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν εἶναι τόσον μεγάλη ὥστε ἂν κάνωμεν αὐτὸ συνεχῶς ἐπὶ ἕνα μῆνα, θὰ συνηθίσωμεν πλέον τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὴν ἀρετήν. D

Ἂς μὴ περιφρονήσωμεν λοιπὸν τόσον μεγάλον καλόν. Διότι ὅποιος ἐδῶ στήσῃ αὐτὸ τὸ δικαστήριον, δὲν θὰ λογοδοτήσῃ πικρῶς ἐκεῖ. «Διότι ἐὰν ἐκρίναμεν τοὺς ἑαυτούς μας, δὲν θὰ ἐκρινόμεθα. Ἀλλὰ ὅταν κρινώμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, παιδαγωγούμεθα διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν μαζὶ μὲ τὸν κόσμον»[48]. Ἂς κάνωμεν λοιπὸν αὐτὸ διὰ νὰ μὴ κατακριθῶμεν. «Προσφέρετε ὡς θυσίαν δικαιοσύνην καὶ ἀγαθότητα καὶ στηρίξατε τὰς ἐλπίδας σας εἰς τὸν Κύριον». Πρόσεξες πόσον τέλεια συνεχίζεται ἡ συμβουλή; Πρόσεξες πόσο ὁλοκληρωμένη εἶναι ἡ προτροπή; Πράγματι μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς ἀρετῆς μὲ τὴν ἑξῆς δικαιοσύνην. Μετανοοῦμεν καὶ συντριβόμεθα διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸ εἶναι φυσικὸν νὰ εἴμεθα διστακτικοὶ εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσωμεν πάλιν τὰ ἴδια. Κατόπιν στήνομεν

48. Α' Κορ. 11, 31, - 32.

τὸ ἀδέκαστον δικαστήριον καὶ ζητοῦμεν εὐθύνας διὰ τὴν ἁμαρτωλὴ ζωή μας.

E Δὲν ἀρκεῖ βέβαια ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν κακία, πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀγαθοῦ. Διὰ τοῦτο προχωρῶν συμβουλεύει μὲ τὰ ἑξῆς: «Νὰ ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ πᾶν εἶδος κακοῦ καὶ νὰ κάνῃς τὸ καλόν»[44]. Διότι γνωρίζει ὅτι καὶ ἡ ὀκνηρία εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς τιμωρεῖται καὶ δὲν τιμωρεῖται μόνον τὸ πονηρὸν ἔργον. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐχόρτασαν πεινασμένον καὶ δὲν ἐπότισαν διψασμένον καὶ δὲν ἔντυσαν γυμνόν, οὔτε ἔκλεψαν, οὔτε ἦσαν πλεονέκται, οὔτε οἰκειοποιήθησαν ξένα πράγματα. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀκριβῶς δὲν ἔκαναν ἐλεημοσύνην[45] παρεδόθησαν εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν ποὺ δὲν ἔχει τέλος. 20 A Ὁπότε μαθαίνομεν ὅτι ἀρχὴ τῆς σωτηρίας μας δὲν εἶναι νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ τὸ κακόν, ἐὰν δὲν προστεθῇ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Προφήτης ἀφοῦ μᾶς ἔφερε μακρὰν ἀπὸ τὴν κακίαν διὰ τῆς μετανοίας καὶ συντριβῆς καὶ μᾶς κατέστησε καταλληλοτέρους εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐμαλάκωσε τὴν σκληρὰν μας σκέψιν καὶ τὴν ἔκανε μὲ τὴν συντριβὴν καὶ τὴν μετάνοιαν ἁπαλήν, ὁμιλεῖ διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ λέγει: «Προσφέρατε ὡς θυσίαν δικαιοσύνην καὶ ἀγαθότητα καὶ στηρίξατε τὰς ἐλπίδας σας εἰς τὸν Κύριον» Τί σημαίνει, «Προσφέρατε ὡς θυσίαν δικαιοσύνην»; B Ἀσκήσατε τὴν δικαιοσύνην, προσφέρετε τὴν δικαιοσύνην. Τοῦτο εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο δῶρον ποὺ δίδεται εἰς τὸν Θεόν, αὐτὴ εἶναι εὐπρόσδεκτος θυσία, αὐτὴ εἶναι πολὺ ἀρεστὴ προσφορά. Δὲν ἀρέσει εἰς τὸν Θεὸν νὰ θυσιάζωμεν πρόβατα καὶ μοσχάρια ἀλλὰ νὰ κάνωμεν δίκαια ἔργα. Βλέπεις τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ποὺ προδιαγράφεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ ἀναζητᾷ ἀντὶ διὰ τὰ αἰσθητὰ τὰ νοητά. Ἐδῶ βέβαια ὀνομάζει δικαιοσύνην, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὄχι τὴν ἐπὶ μέρους ἀρετήν, ἀλλὰ τὴν γενικήν· ὅπως ἀποκαλοῦμεν δίκαιον ἄνθρωπον αὐτὸν ποὺ ἔχει μέσα του ὁλόκληρον τὴν ἀρετήν. Αὐτὴ ἡ θυσία δὲν χρειάζεται χρήματα οὔτε μαχαίρι, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε φωτιάν. C Οὔτε διαλύεται διὰ νὰ γίνῃ καπνὸς καὶ στάχτη καὶ κνίσσα, ἀλλὰ τῆς εἶναι ἀρκετὴ ἡ διάθεσις αὐτοῦ ποὺ τὴν προσφέρει. Ἡ ἀνέχεια δὲν ἀποτελεῖ δι' αὐτὴν ἐμπόδιον, οὔτε ἡ φτώχεια, οὔτε ὁ τόπος,

44. Ψαλμ. 33, 15.
45. Ματθ. 25, 42.

οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον. Ἀλλὰ ἠμπορεῖς νὰ κάνῃς αὐτὴν τὴν θυσίαν, ὅπου κι' ἂν εἶσαι, διότι σὺ ὁ ἴδιος γίνεσαι καὶ ἱερεὺς καὶ θυσιαστήριον καὶ μαχαίρι καὶ σφάγιον. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῶν νοερῶν καὶ πνευματικῶν πραγμάτων. Εἶναι πολὺ εὔκολα, διότι δὲν χρειάζονται καμίαν ἐξωτερικὴν ἐπίπονον ἐργασίαν. «Καὶ στηρίξατε τὰς ἐλπίδας σας εἰς τὸν Κύριον». Ἄλλος λέγει. «Καὶ νὰ ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Κύριον». Πράγματι ὅποιος τὸν ἐξευμενίζει μὲ τὴν δικαίαν ζωήν του, D ἀποκτᾷ μεγάλον σύμμαχον, ἀνίκητον βοηθὸν καὶ ἀσκεῖ ἐξ αἰτίας αὐτῆς μεγάλην ἐπιρροήν. Πρόσεξες ὅτι ὁ καρπὸς τῆς θυσίας βρίσκεται δίπλα εἰς τὴν θύραν; Πρόσεξες ὅτι ὅλος μαζὶ βλαστάνει ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν; Ὅποιος λοιπὸν ἔχει σύμμαχον τὸν Θεόν, ποῖον θὰ φοβηθῇ; Κανένα.

Τοῦτο δέ, δηλ. τὸ νὰ ἀντλοῦμε θάρρος, ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, δὲν εἶναι μικρὴ ἀρετή. Μαζὶ μὲ τὴν δικαιοσύνην ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς νὰ ἔχωμεν καὶ αὐτὴν τὴν ἀρετήν, δηλ. νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, νὰ στηρίξωμεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς αὐτόν, νὰ μὴ στηριζώμεθα εἰς κανένα ἀπὸ τὰ βιωτικὰ πράγματα, ἀλλὰ νὰ ἀπομακρύνωμεν τὸν ἑαυτόν μας ἀπὸ ὅλα καὶ νὰ προσηλώνωμεν ἐκεῖ τὴν διάνοιάν μας. E

Διότι αἱ ὑποθέσεις τῆς τωρινῆς μας ζωῆς ὁμοιάζουν μὲ ὄνειρα καὶ σκιὰς καὶ εἶναι ἀκίνητοι περισσότερον ἀκόμη καὶ ἀπὸ αὐτά. Εἶναι συγχρόνως φαινόμενα καὶ φτερωτὰ καὶ ὅταν ὑπάρχουν εἰς τὴν πραγματικότητα θορυβοποιοῦν αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔχουν. Ἐνῶ ἡ ἐλπίδα εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἀθάνατος, ἀμετάκλητος, ἀκίνητος, ἀμετάβλητος. Μᾶς χαρίζει ἀσφάλειαν καὶ κάνει ἀκαταμάχητον ἐκεῖνον ποὺ τὴν χρησιμοποιεῖ μὲ ἀκρίβειαν καὶ μὲ κατάλληλον διάθεσιν. Πολλοὶ λέγουν: 21 A «Ποῖος θὰ μᾶς φανερώσῃ τὰ ὑλικὰ ἀγαθά; Εἰς ἡμᾶς ἐνετυπώθη βαθειὰ ἡ στοργὴ καὶ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου Κύριε».

Ἀφοῦ συνεπλήρωσε τὴν προτροπήν του, τὴν σχετικὴν μὲ τὰ ἤθη καὶ ἀφοῦ μᾶς ὡδήγησε εἰς τὴν θεογνωσίαν καὶ ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησε κάθε τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνοιστήσῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ποὺ ζοῦν εἰς τὴν πλάνην καὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εὑρίσκονται πλησίον του καὶ ἀφοῦ ἐφανέρωσε τὴν κηδεμονίαν του ἀπὸ τὴν πρόνοιαν ποὺ ἔδειξε εἰς αὐτούς, θέτει μίαν ἀντίρρησιν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀσθενεστέρους καὶ τοὺς παχυδέρμους καὶ λέγει. «Ποιός θὰ μᾶς φανερώσῃ τὰ ἀγαθά;». Δὲν λέγουν αὐτὰ οἱ ὀλίγοι, οἱ γνήσιοι καὶ δοκιμασμένοι καὶ αὐ-

τοὶ πού γνωρίζουν νὰ ζοῦν πνευματικὴν ζωήν, ἀλλὰ τὸ παραδομένον εἰς τὴν ἁμαρτίαν πλῆθος, τὸ ἀδιάκριτον τὸ καθυστερημένον. Τί σημαίνει, «Ποιός θὰ μοῦ φανερώση τὰ ἀγαθά;» B Λέγουν μερικοί, ἄλλοι διὰ νὰ διαβάλλουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, κι ἄλλοι διότι λαχταροῦν τὴν ἡδονήν, τὴν ἄνεσιν καὶ τὸν πλοῦτον, τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν. Ὅσοι λαχταροῦν αὐτά, λέγουν τέτοια λόγια. Ποῦ εἶναι τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ; Ἐγὼ ζῶ μέσα εἰς τὴν φτώχειαν, τὴν ἀρρώστιαν, τὴν ταλαιπωρίαν καὶ εἰς τὴν μεγαλυτέραν συμφορὰν καὶ εἰς τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς συκοφαντίας. Ἐνῶ ὁ ἄλλος εὐημερεῖ καὶ καλοπερνᾷ καὶ κυβερνᾷ καὶ πλουτίζει. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἐπιζητοῦν μόνον αὐτὰ τὰ ἀγαθά, παραμελοῦντες τὰ πραγματικὰ ἀγαθά, ἐννοῶ δηλ. τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν χριστιανικὴν ζωήν. Ἄλλοι δέ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μόλις εἶπα, μὲ αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν διαβάλλουν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ λέγουν. C Ποῦ εἶναι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὑπάρχει τόση σύγχυσις εἰς τὴν ζωήν, καὶ ἀφοῦ οἱ περισσότεροι ζοῦν εἰς φτώχειαν καὶ στέρησιν καὶ εἰς μεγάλην ἀθλιότητα; Ποία ἡ ἀπόδειξις τῆς φροντίδος του;

Διότι αὐτοὶ ποὺ λέγουν αὐτὰ κάνουν ὅ,τι κάνει ἕνας ποὺ ζητᾷ τὸ ἀνέφελον καταμεσήμερον νὰ ἰδῇ τὸν ἥλιον καὶ ἀμφιβάλλει διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ φωτός. Τοῦτο ἀκριβῶς ἀπέδειξε ὁ Προφήτης, προσέθεσε τὴν λύσιν καὶ εἶπε: «Ἐνετυπώθη ἐπάνω μας τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε». Δὲν εἶπε, ἐφάνη· δὲν εἶπεν, ἔλαμψεν, ἀλλά, «ἐνετυπώθη», δηλώνων ὅτι ὅπως ἀκριβῶς τὸ χαραγμένον εἰς τὸ μέτωπον, εἶναι εἰς ὅλους ὁλοφάνερον D καὶ κανεὶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ τὸ ἀντιληφθῇ, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ ἀγνοήσῃ πρόσωπον ὁλοφώτεινο ποὺ ἀκτινοβολεῖ. Ἔτσι δὲν δύναται ν' ἀγνοήσῃ καὶ τὴν ἰδικήν σου πρόνοιαν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς φῶς σημειωμένον, δηλ. τυπωμένον καὶ χαραγμένον εἰς τὸ πρόσωπον, εἶναι ὁλοφάνερον εἰς ὅλους, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν σου. Διότι ἐδῶ ὀνομάζει φῶς τὴν ἀντίληψιν, τὴν φροντίδα, τὴν συμμαχίαν, τὴν πρόνοιαν. Ἔπειτα ἀφοῦ διετύπωσε αὐτό, προσθέτει καὶ τὴν ἀπόδειξιν. Ποιά εἶναι αὐτή; «Ἔδωσες χαρὰν εἰς τὴν καρδίαν μου». Κατηγορῶν τὸ ἄμυαλο πλῆθος ἀποδεικνύει τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ μὲ βάσιν E τὴν κρίσιν τῶν μυαλωμένων καὶ ὑγιῶς σκεπτομένων ἀνθρώπων καὶ λέγει: «Ἔδωσες χαρὰ εἰς τὴν καρδίαν μου», δηλ. μὲ ἔμαθες νὰ ζῶ πνευματικὴν ζωήν, νὰ περιφρονῶ τὰ ἐφήμερα πράγματα, νὰ γνωρίζω τὰ ἀληθινὰ καὶ μόνιμα. Μοῦ ἔδωσες φτερὰ μὲ τὴν χρυσῆ ἐλπίδα καὶ μὲ ὡδήγησες πρὸς τὴν αἰώνιον ζωήν. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν

ἀγαθῶν, μὲ ἐθυνόμωσες μὲ τὴν ἀναμονή τους. Καλὰ τὸ εἶπε αὐτό.

Διότι ὅταν πρόκηται νὰ κληρονομήσῃ κανεὶς χρήματα ἢ νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλο ἀξίωμα, A δὲν χαίρεται μόνον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπολαύσεως, ἀλλὰ καὶ πρὶν τὰ δοκιμάσῃ, περνᾷ τὸν καιρόν του τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα. Ἀναλογίσου πόσο φυσικὸν εἶναι νὰ προγεύεται τὴν χαρὰν ἐκείνας ποὺ προσδοκᾷ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ποὺ εἶναι ζωντανὴ καὶ ἀθάνατος καὶ περιμένει τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα, ποὺ ὀφθαλμὸς δὲν εἶδε, οὔτε αὐτὶ ἄκουσε, οὔτε ἀνθρώπινος νοῦς συνέλαβε[46]. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἔδωσες χαρὰ εἰς τὴν καρδιά μου». Τοῦτο ἀκριβῶς ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην του πρόνοιαν, τὸ ὅτι ἐτακτοποίησε καὶ προετοίμασε ἐκεῖνα.

Ἐὰν δὲ δὲν προσέχουν αὐτὰ οἱ παχύδερμοι καὶ σαρκικοὶ καὶ οἱ προσκολλημένοι εἰς τὰ γήινα, ὁ θόρυβος καὶ ἡ ταραχή τους δὲν προέρχονται ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ὑπόσχεται, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀγνωμοσύνην τους. B Καὶ δὲν εἶπε ἁπλῶς «ἔδωσες χαρὰν» ἀλλὰ «εἰς τὴν καρδίαν μου» διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ χαρὰ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ κοσμικὰ καὶ ζωώδη, οὔτε εἰς τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι, οὔτε εἰς τὴν ἐνδυμασίαν. Οὔτε εἰς τὸ πλούσιο τραπέζι, οὔτε εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς δυναστείας, οὔτε εἰς τὸ καλοφτιαγμένον σπίτι. Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν χαίρεται ἡ καρδιά, ἀλλὰ γελοῦν μόνον τὰ μάτια. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ὅλα αὐτὰ θεωροῦν τὸν βίον ἀβίωτον καὶ ἔχουν καμίνι θλίψεως εἰς τὴν ψυχήν τους, φθείρονται συνεχῶς ἀπὸ τὰς πολλὰς μερίμνας καὶ καταπιέζονται διαρκῶς ἀπὸ φόβους. C Κατὰ τὴν γνώμην μου ὅμως ἡ χαρὰ δὲν εὑρίσκεται εἰς αὐτά, ἀλλὰ εἰς τὴν ἄυλον καρδίαν, εἰς τὴν ἀσώματον σκέψιν, ποὺ βλέπει τὰ πνευματικά.

Ἐπομένως ἐὰν τὰ τωρινὰ σὲ εὐφραίνουν καὶ ἐὰν μαθαίνῃς ἀπὸ αὐτὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, μάθε αὐτὴν τὴν πρόνοιαν πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὰ μελλοντικὰ ποὺ εἶναι καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα καὶ μονιμώτερα καὶ ἀναφαίρετα. Διότι ἐὰν ὁ πλοῦτος σου καὶ ἡ εὐημερία σου σὲ πείθουν ὅτι ὑπάρχει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερον σοῦ ἐμπεδώνει αὐτὴν τὴν πίστιν ὁ πνευματικὸς πλοῦτος. Ἐὰν ὅμως εἴπῃς. Καὶ διὰ ποῖον λόγον αὐτὰ ἐναπόκεινται εἰς τὴν ἐλπίδα καὶ παραμένουν ἀφανέρωτα; Ἐκεῖνο μπορῶ νὰ εἰπῶ ὅτι δηλαδὴ ἡμεῖς οἱ πιστοὶ θεωροῦμε τὰ ἐλπιζόμενα πολὺ πιὸ φανερὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ φαίνονται. D Διότι ἔτσι μᾶς πληροφορεῖ ἡ πίστις. Ἂν πάλιν λέγῃς. Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἀπολαμβά-

46. Α΄ Κορ. 2, 9.

νομεν ἐδῶ τὰς ἀμοιβάς; Τοῦτο μπορῶ νὰ εἰπῶ, ὅτι δηλ. αὐτὴ ἡ περίοδος εἶναι διὰ στίβους καὶ ἀγῶνας, ἐνῷ ἐκείνη εἶναι διὰ στεφάνους καὶ βραβεῖα. Καὶ τοῦτο ἐξ ἄλλου εἶναι ἔργο τῆς φροντίδος τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ τὸ ὅτι περιώρισε τοὺς μόχθους καὶ τοὺς ἱδρῶτας εἰς τὴν σύντομον αὐτὴν καὶ πρόσκαιρον ζωήν, ἐνῷ προέκτεινε εἰς τὴν ἀθάνατον καὶ αἰώνιον ζωὴν τὰ βραβεῖα καὶ τοὺς στεφάνους. Ἄλλωστε ὅταν οἱ πολλοὶ εἶχον κάποιαν ἀδυναμίαν, ἔδωσε εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ αἰσθητὰ αὐτὰ ἀγαθά. Τὸν Ἰουδαϊκὸ λαὸ λ.χ. τὸν κατηύθυνε μὲ τέτοιου εἴδους ζωήν. E Πράγματι καὶ ὁ πλοῦτος τους ἔρρεε καὶ ὡς τὰ βαθειὰ γεράματα ἔφθανε ἡ ζωή τους καὶ κάθε ἀρρώστεια παρεμερίζετο. Ὅταν ἔμεναν πιστοὶ εἰς τὸν Θεόν, οἱ ἐχθροί τους ἐνικῶντο, οἱ ἴδιοι εἶχον σταθερὰν εἰρήνην, τρόπαια καὶ νίκας, καλὰ καὶ πολλὰ παιδιὰ καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἀφ' ὅτου ὅμως ἦλθε κοντά μας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ μᾶς ἐκάλεσε εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ μᾶς ἔπεισε νὰ περιφρονοῦμε τὰ παρόντα καὶ ἐναπόθεσε μέσα μας τὸν ἔρωτα δι' ἐκεῖνα καὶ μᾶς ἀπέκοψε ἀπὸ τὰ βιωτικά, ἦταν πολὺ φυσικὸ νὰ περισταλοῦν αὐτὰ καὶ 23 A ὁλόκληρος ὁ πλοῦτος νὰ συγκεντρωθῇ εἰς ἐκεῖνα, ἐπειδὴ προφανῶς γινόμεθα τέλειοι. Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν παιδιῶν τὸ ἴδιο συμβαίνει· δηλ. οἱ πατέρες, εἰς αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀκόμη μικρά, τέτοια πράγματα δίνουν, δηλ. ὑποδήματα καὶ ροῦχα, χρυσαφικὰ καὶ στολίδια. Ὅταν ὅμως μεγαλώσουν τοὺς τὰ παίρνουν αὐτὰ καὶ τοὺς ἐξασφαλίζουν ἄλλα μεγαλύτερα, δηλ. τὴν ρητορικήν τους κατάρτισιν, τὴν κοινωνικήν τους ἄνοδο, τὴν ἄνετον συναναστροφήν τους εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλήν, τὴν ἀπόκτησιν ἀξιωμάτων καὶ πολιτικῆς δυνάμεως, καθὼς τὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ κάθε παιδικὴν φιλοδοξίαν. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Θεός. B Μᾶς ἀπεμάκρυνε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μικρὰ καὶ παιδικὰ καὶ μᾶς ὑπεσχέθη τὰ οὐράνια.

Μὴ ἐπηρεάζεσαι λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ρευστὰ καὶ παροδικά, οὔτε νὰ εἶσαι μικρόψυχος. Ἐξ ἄλλου δὲν σὲ ἄφησε ἀμέτοχον σ' αὐτά. Διότι, ἐπειδὴ αὐτοὶ ποὺ φοροῦν σάρκα καὶ στροβιλίζονται μέσα εἰς τὸ σῶμα, δὲν πρέπει νὰ εὑρίσκωνται ἔξω ἀπὸ αὐτά. δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς πλουσιοπάροχα μᾶς τὰ παρέχει. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Προφήτης ἀφοῦ ἀνεκίνησε ἐκεῖνο τὸ ὑψηλὸ καὶ βαθυστόχαστον εἶδος τῆς προνοίας καὶ ἀφοῦ εἶπε «ἔδωσες χαρὰν εἰς τὴν καρδιά μου» προσθέτει καὶ τοῦτο· «Ἐκεῖνοι ἐγέμισαν σιτάρι καὶ κρασὶ καὶ λάδι». C Λέγων αὐτό, ἀποκαλύπτει ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ ποὺ γίνεται φανερὰ ἀκόμη καὶ εἰς

ὅσα φαίνονται. Διότι ὅταν λέγῃ σιτάρι, κρασὶ καὶ λάδι καὶ τὴν ὑπερπαραγωγὴ αὐτῶν ἐννοεῖ καὶ τὰς βροχὰς καὶ τὰς καταλλήλους καιρικὰς συνθήκας καὶ τὴν μήτραν τῆς γῆς καὶ τὸ καλλιπόνημα αὐτῆς καὶ τὸ φύτρωμα καὶ τὸ ρεῦμα τοῦ ἀνέμου καὶ τὴ λιακάδα καὶ τοὺς σεληνιακοὺς μῆνας καὶ τὸ χορὸ τῶν ἄστρων, τὸ καλοκαίρι καὶ τὸν χειμῶνα, τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν ἄνοιξιν, τὴν γεωργικὴν τέχνην καὶ τὴν καταλληλότητα τῶν ὀργάνων καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων τεχνῶν. Ἂν ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες δὲν συντρέξουν, δὲν εἶναι δυνατὸν D νὰ ὡριμάσουν οἱ καρποὶ οὔτε νὰ ἀκμάσουν. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ σιτάρι καὶ κρασὶ καὶ λάδι, δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν σοφὸν νὰ κατανοήσῃ ἀπὸ τὸ μέρος τὸ ὅλον, ἁπλώνων ἐμπρός μας τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ποὺ φανερώνεται εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος δημηγορῶν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, καὶ συζητῶν διὰ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια ἔπαιρνε ἀφορμὴν καὶ ἔλεγε· «Δίνων, βροχὴν καὶ ἐποχὰς καρποφόρους, γεμίζων τὴν καρδίαν μας μὲ τροφὴν καὶ μὲ χαράν»[47]. Ὁ Προφήτης ὅμως ἐπειδὴ εἶναι ἁπλός, παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ ὅλα τὰ ἄλλα, δηλαδὴ τὰ ὀπωρικά, τοὺς ξηροὺς καρπούς, τὰ εἴδη τῶν φυτῶν, τὰ εἴδη τῶν σπόρων, τὰ εἴδη τῶν χορταρικῶν, τῶν λειβαδιῶν, E τῶν λουλουδιῶν, τῶν κήπων καὶ ὅσα ἄλλα ὑπάρχουν, ὅλα αὐτὰ λοιπὸν τὰ παραλείπει καὶ ἀναφέρει τὰ πλέον ἀποτελεσματικά, αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωήν μας, διὰ νὰ φανερώσῃ ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα.

Αὐτὰ βεβαίως δὲν μᾶς τὰ δίδει ἁπλῶς, ἀλλὰ μᾶς τὰ δίδει πλούσια καὶ κάθε χρόνο. Ἂν πάλι καμιὰ φορὰ τὰ περιορίζει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δείχνει τὴν πρόνοιάν του. Διότι ἔτσι ἀφυπνίζει τὴν ἀδιαφορία τῶν πολλῶν καὶ τοὺς παρακινεῖ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν ἴδιον αὐτὰ τὰ ἀγαθά. Ἐὰν ὅμως μερικοὶ λέγουν ὅτι δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ νὰ ρίχνῃ βροχή, 24 A ἀλλὰ εἶναι ἔργον τῶν εἰδώλων, ἂς τοὺς ἐρωτήσωμε, πῶς ἀποδεικνύεται αὐτό; Ἀπαντοῦν μὲ τὴν γνώμην τῶν ποιητῶν, ποὺ λέγουν ὅτι ὁ Δίας εἶναι αὐτὸς ποὺ βρέχει. Ὅμως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι λέγουν ὅτι εἶναι καὶ πόρνος καὶ παιδοκτόνος καὶ πατροκτόνος καὶ ὅτι ἔχει διαπράξει καὶ ἄλλα ἀκόμη ἐγκλήματα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτά. Ἀλλὰ λέγει κάποιος, δὲν εἶναι ἀλήθεια. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἀλήθεια καὶ τὸ ὅτι βρέχει. Διότι ἐὰν δέχεσαι αὐτό, εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῇς καὶ ἐκεῖνα. Ἐὰν ὅμως ἀπορρίπτῃς ἐ-

47. Πράξ. 14, 17.

κεῖνα, θὰ ἀπορρίψῃς καὶ τοῦτο μαζὶ μὲ ἐκεῖνα. Διότι ἡμεῖς, ὁσάκις παρέχομεν ἀποδείξεις περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, δεχόμεθα ὅλα ὅσα λέγονται δι' αὐτὸν ἀπὸ αὐτούς. Ἑπομένως εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ τὸν δεχθῇς καὶ ὡς μοιχὸν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ λέγονται δι' αὐτὸν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ μάθῃς **B** ὅτι τέτοια ἐγκλήματα εὑρίσκονται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν θείαν δύναμιν καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ ἕνα τέτοιο εἴδωλο νὰ εἶναι Θεός. Ἀλλὰ ὁ μῦθος πίπτει ἀπὸ μόνος του καὶ τὸ ψέμα φαίνεται μόνον του καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς δὲν θέλωμεν νὰ τὸ φανερώσουμε καὶ ἐξ ὁλοκλήρου ἀνατρέπει τοὺς ποιητάς. Εἶναι δὲ ὁλοφάνερο ὅτι ὅταν βγοῦν ἀπὸ τὴ μέση αὐτοί, ὅλα τὰ ἰδικά σας χάνονται. Διότι ἀκόμη καὶ τὰ ὀνόματα ἐκεῖνοι τὰ εὐρῆκαν καὶ τὰ ἔδωσαν εἰς τὰ εἴδωλα. Τοῦτο δὲ τὸ ἔχει εἰπῆ καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους σας.

Ἂν ὅμως ἀφήσῃς ἐκείνους καὶ καταφύγῃς εἰς τὰς ἀλληγορίας, αὐτὸ θὰ σὲ ἐρωτήσω. Τί εἶναι τέλος πάντων ὁ Δίας; Εἶναι, λέγουν, ἡ οὐσία ποὺ βράζει καὶ τὸ τμῆμα τῆς ἀτμοσφαίρας ποὺ εὑρίσκεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ ποὺ τὸ ὀνομάζουν αἰθέρα **C** κοντὰ σ' αὐτὸ ποὺ βράζει καὶ σ' αὐτὸ ποὺ καίει. Ἑπομένως δὲν ὑπάρχει κάποια λογικὴ οὐσία καὶ διακριτική, ἀλλὰ μία οὐσία χωρὶς λογική. Διότι εἰς ὅλους εἶναι φανερόν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἀέρος οὔτε λογικὸ ἔχει οὔτε σκέπτεται καὶ ὁ κάθε ἕνας τὸ ξέρει αὐτό, ἀκόμη κι ἂν εἶναι σκληρότερος καὶ ἀπὸ τὴν πέτρα.

Ἑπομένως ἐδῶ καὶ ὀλίγον καιρὸν πέθανε ὁ Δίας καὶ ἡ οὐσία του ἔχει ἀφανισθῆ. Διότι ἐὰν ὁ Δίας εἶναι ἀέρας, ὁ δὲ ἀέρας εἶναι αὐτὸ ποὺ εἴπαμε καὶ ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ μῦθος θὰ ἐξαφανισθῆ. Ἐὰν δὲ ὁ ἀέρας δὲν ἔγινε οὔτε πατὴρ κανενός, οὔτε ἐγέννησε καμιὰ οὐσία, μὲ τὴν ὁποίαν ἀναπλάθουν τὸν ἥλιον, τὸν ὁποῖον ἀποκαλοῦν καὶ Ἀπόλλωνα καὶ λέγουν ὅτι εἶναι υἱός του, οὔτε λοιπὸν καὶ ὁ ἥλιος ἔχει κάποιαν λογικὴν βάσιν, **D** οὔτε διάνοιαν καὶ μυαλό, ἀλλὰ εἶναι καὶ αὐτὸ φυσικὸν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον πλαισιώνεται καὶ διέπεται ἀπὸ τὸν νόμον, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καθώρισε εἰς αὐτὸν ὁ Θεός. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ἔργον τοῦ αἰθέρος νὰ βρέχῃ, ἀλλὰ τῶν νεφῶν ποὺ δέχονται τὸ νερὸ ἢ ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἢ ἀπὸ τὰ νερὰ ποὺ φέρονται ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὅπως ἀκριβῶς λέγουν οἱ προφῆται. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύῃς τοὺς προφήτας, σοῦ παρέχομεν σαφεῖς καὶ ὁλοφάνερες ἀποδείξεις ποὺ ἀποδεικνύουν ὅτι ἦσαν θεόπνευστοι καὶ ὅτι τίποτε δὲν μᾶς εἶπον ἀπὸ ἰδικὴ τους πρωτοβουλία, ἀλλὰ μόνον ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν θείαν καὶ ὑπερουράνιον χάριν. **E** Διότι τὰ ὅσα εἶπον ἐπραγματοποιήθησαν

καὶ ὅλα ἐπαλήθευσαν εἴτε θέλεις νὰ λάβῃς ὑπ' ὄψιν σου τὰ παλαιὰ εἴτε τὰ πρόσφατα. Πράγματι τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἀπὸ τοὺς προφήτας διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ὅλα ἐπραγματοποιήθησαν καὶ ἡ ἔκβασίς των ἔγινε εἰς ὅλους φανερά. 25 **A** Δηλαδὴ τὰ ὅσα ἀφοροῦν τὸν Χριστὸν ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην· αὐτὰ δὲ πρὸ πάντων ἀποδεικνύουν ὅτι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη Γραφὴ εἶναι θεία. Ἐὰν βέβαια εἶναι θεία, εἶναι ἀληθινὰ καὶ ὅλα ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτὴν περὶ τοῦ Θεοῦ.

Μὴ ἀμφιβάλλῃς λοιπὸν διὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θαύμαζε τὴν φροντίδα του, διότι ἂν καὶ εἴμεθα κακοὶ καὶ καλοί, ἐχάρισε εἰς ὅλους τὴ γῆ καὶ τὸν ἥλιον καὶ δι' ὅλους ρίχνει τὴν βροχήν. Ἂν ὅμως μερικοὺς τοὺς ἀφήνει νὰ ζοῦν εἰς τὴν φτώχειαν καὶ ζητιανιάν, τοὺς ἀφήνει διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ψυχήν τους διὰ νὰ κάμῃ πνευματικώτερη τὴν πρόθεσίν τους. Διότι γνωρίζετε, τὸ γνωρίζετε καλὰ ὅτι ὁ μὲν πλοῦτος εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν προσέχουν γίνεται ὑπηρέτης τῆς κακίας τους· **B** ἐνῷ ἡ φτώχεια εἶναι ἡ μητέρα τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Αὐτὸ μᾶς λέγει ἡ καθημερινὴ πεῖρα. Πόσοι ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς δὲν εἶναι πιὸ συνετοὶ καὶ πνευματικοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους καὶ ἔχουν καλυτέραν σωματικὴν ὑγείαν, διότι ἡ φτώχεια τοὺς διορθώνει καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν; «Μὲ τὴν ἐλπίδα μου ἀκλόνητον εἰς Σὲ θὰ κοιμηθῶ ἥσυχος καὶ ἐν εἰρήνῃ, συγχρόνως δὲ καὶ θὰ χορτάσω ὕπνον, διότι Σύ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι κατάμονος, παρέχεις εἰς ἐμὲ τὴν προστασίαν σου, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὁποίας κατοικῶ γεμᾶτος πεποίθησιν καὶ ἐλπίδα».

Νὰ καὶ ἕνα ἄλλο εἶδος προνοίας ὄχι βεβαίως ἀσήμαντον· ὅσοι εὑρίσκονται πλησίον τοῦ Θεοῦ εἶναι εἰρηνικοί. «Εἰρήνη κυριαρχεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνων, ποὺ ἀγαποῦν καὶ φυλάττουν τὸν νόμον σου καὶ δὲν κλονίζονται οὔτε σκοντάπτουν εἰς τὴν ἀρετήν»[48]. Διότι τίποτε δὲν μπορεῖ τόσο νὰ μᾶς εἰρηνεύσῃ, ὅσο ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς ἀρετῆς, **C** ποὺ ἀποδιώχνει ἀπὸ μέσα μας τὴν ταραχὴ τῶν παθῶν καὶ δὲν ἀφήνει τὸν ἄνθρωπον νὰ διχάζεται μὲ τὸν ἑαυτόν του. Διότι ἂν δὲν νιώθῃ κανεὶς μέσα του αὐτὴν τὴν εἰρήνην κι ἂν ἀκόμη ὑπάρχῃ βαθειὰ πολιτικὴ εἰρήνη, κι ἂν κανεὶς ἐχθρὸς δὲν τὸν κτυπᾷ, αὐτὸς εἶναι ἀθλιώτερος ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ποὺ τοὺς μάχεται ὁλόκληρη ἡ οἰκουμένη.

Διότι οὔτε οἱ Σκύθαι, οὔτε οἱ Θρᾶκες, οὔτε οἱ Σαυρο-

---

48. Ψαλμ. 118, 165.

μάται[49] καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Μαῦροι, οὔτε ὅλα τὰ ἄλλα ἀπολίτιστα ἔθνη ποὺ συνηθίζουν νὰ κάνουν πολέμους εἶναι τόσον ἄγρια ὅσον ἕνας παράλογος συλλογισμὸς ποὺ φωλιάζει εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ὅσο μία ἀθέμιτος ἐπιθυμία καὶ ἡ λαχτάρα τῶν χρημάτων καὶ ὁ πόθος τῆς δυναστείας καὶ ἡ βιωτικὴ μέριμνα. D Καὶ πολὺ εὐλόγως. Διότι ἐκεῖνος ὁ πόλεμος εἶναι ἐξωτερικός, ἐνῷ ἡ μάχη αὐτὴ εἶναι ἐσωτερική. Εἶναι δὲ εἰς ὅλα δυνατὸν νὰ παρατηρήσωμεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὅσα προέρχονται ἀπὸ μέσα μας εἶναι βαρύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ μᾶς προσβάλλουν ἀπ' ἔξω καὶ τὰ ὁποῖα συνήθως μᾶς καταστρέφουν περισσότερον. Διότι καὶ τὸ σκουλήκι ποὺ γεννιέται μέσα εἰς τὸ ξύλον, τρώει περισσότερο τὴν ψύχαν τοῦ ξύλου καὶ εἰς τὴν δύναμιν καὶ εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, τὰ νοσήματα ποὺ φυτρώνουν ἀπὸ μέσα μας προξενοῦν μεγαλυτέραν καταστροφὴν ἀπὸ αὐτὴν ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ ἐξωτερικὰς αἰτίας. Καὶ τὰ κράτη δὲν τὰ διέλυσαν τόσον οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροί, ὅσον οἱ ἐσωτερικοί. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὴν ψυχὴν δὲν μποροῦν τόσο νὰ τὴν καταστρέψουν μηχανήματα ποὺ ἔρχονται ἀπ' ἔξω, ὅσο τὰ νοσήματα ποὺ φυτρώνουν ἀπὸ μέσα. E Ἀλλὰ ἂν κανείς, ἔχων τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καταπαύσῃ ἐντελῶς τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ ἀποκοιμήσῃ τὰ πάθη καί, ἀποπνίγων ἐκεῖνα τὰ ποικίλα θηρία τῶν παραλόγων συλλογισμῶν, καταφέρῃ νὰ μὴ φωλιάζουν πιὰ μέσα του, αὐτὸς θὰ ἀπολαύσῃ πολὺ βαθειὰ καὶ πολὺ καθαρὰ τὴν εἰρήνην. Αὐτὴν τὴν εἰρήνην μᾶς ἐχάρισε ὁ Χριστὸς μὲ τὸν ἐρχομόν του. Αὐτὴν τὴν εἰρήνην ηὔχετο καὶ ὁ Παῦλος εἰς τοὺς μαθητὰς ἐπαναλαμβάνων, εἰς κάθε ἐπιστολήν: «Χάρις νὰ εἶναι εἰς σᾶς καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸν πατέρα σας»[50]. Ὅποιος δὲ ἔχει αὐτὴν τὴν εἰρήνην δὲν φοβᾶται, ὄχι μόνον βάρβαρον καὶ ἐχθρόν, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν ἴδιον τὸν διάβολον. 26 A Ἀλλὰ χλευάζει ὁλόκληρον τὴν φάλαγγα τῶν δαιμόνων καὶ εἶναι ὁ πιὸ χαρούμενος ἄνθρωπος, διότι δὲν καταπιέζεται ἀπὸ τὴν φτώχεια, διότι δὲν βαρύνεται ἀπὸ νόσο καὶ ἀρρώστια, οὔτε ταράσσεται ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἀπροσδόκητα, διότι ἔχει ψυχὴν γερὴν καὶ δυνατὴν ποὺ ἠμπορεῖ νὰ τακτοποιήσῃ αὐτὰ τὰ πράγματα εὔκολα καὶ προσεκτικά. Διὰ νὰ μάθετε δὲ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθινὸ ἂς πάρωμεν ἕνα παράδειγμα. Νὰ ὁ φθονερός, καὶ κανεὶς νὰ μὴ τὸν μάχεται, ποιά ἡ ὠφέλεια; Ὁ ἴδιος πράγματι τυ-

49 Οἱ Σαυρομάται (ἢ Σαρμάται) καὶ οἱ Σκύθαι ἦσαν βαρβαρικαὶ φυλαί, ποὺ κατοικοῦσαν στὰ βόρεια τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

50. Ρωμ. 1, 7.

ραννεῖ τὸν ἑαυτόν του, βάλλων μέσα του συλλογισμοὺς πιὸ κοφτεροὺς ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ ξίφος, προσκρούων εἰς ὅλα ὅσα φαίνονται καὶ πληγώνει τὸν ἑαυτόν του μὲ κάθε ἄνθρωπον ποὺ συναντᾷ B καὶ μὲ κανένα δὲν εὐχαριστεῖται ἀλλὰ τοὺς βλέπει ὅλους ὡς κοινοὺς ἐχθρούς.

Τί τὸν ὠφελεῖ τοῦτον ἡ ἐξωτερικὴ εἰρήνη, ὅταν ὁ ἴδιος, λυσσασμένος καὶ μανιακὸς καὶ κοινὸς τῆς φύσεως ἐχθρὸς κυκλοφορῇ, ἔχων μέσα του τόσον πόλεμον καὶ εὐχόμενος μύρια τόξα καὶ βέλη ἢ καλύτερα μυρίους θανάτους παρὰ νὰ ἰδῇ κανένα συνάνθρωπόν του νὰ προοδεύῃ καὶ νὰ εὐημερῇ; Ἄλλος πάλιν, δουλωμένος εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, συσσωρεύει εἰς τὴν ψυχήν του μυρίους πολέμους καὶ μάχας καὶ ἐπαναστάσεις καὶ εἶναι θορυβημένος καὶ ταραγμένος, χωρὶς νὰ ἠμπορῇ μιὰ στιγμὴ νὰ πάρῃ ἀνάσα. C Ὁ ἐλεύθερος ὅμως ἀπὸ τὰ πάθη δὲν ἔχει τέτοια ψυχικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ κάθεται εἰς ἕνα γαλήνιον λιμάνι καὶ εὐχαριστεῖται μὲ τὴν πνευματικὴν ζωὴν χωρὶς νὰ νιώθῃ καμιὰ τέτοια δυσαρέσκεια. Διὰ τοῦτο ἀπολαμβάνων αὐτὴν τὴν πρόνοιαν ὁ Προφήτης ἔλεγε: «Θὰ κοιμηθῶ ἥσυχος καὶ μὲ εἰρήνην, συγχρόνως δὲ καὶ θὰ χορτάσω ὕπνον», ἀποδεικνύων ὅτι αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει αὐτὴν τὴν εἰρήνην ὄχι μόνον δὲν βρίσκει ἀνοικτὸ τὸ κοινὸ λιμάνι τῆς γαλήνης, ἀλλὰ ἔχει γεμίσει χῶμα ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ λιμάνι τοῦ ὕπνου καὶ τῆς νύκτας. Διότι τὰ πάθη αὐτὰ ἀκόμη καὶ τὴν φυσικὴν ἀνάπαυλαν καταστρέφουν καθὼς ἐξουδετερώνουν, μὲ ἄλλην τυραννίαν βαρυτέραν, τὴν τυραννίαν τοῦ ὕπνου. Διότι οἱ φθονεροὶ καὶ ζηλότυποι καὶ πλεονέκται D καὶ οἱ κλέπται, ἐπειδὴ κουβαλοῦν μαζί τους παντοῦ αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ ἔχουν θρονιάσει μέσα τους τοὺς ἐχθρούς, ὅπου βέβαια καὶ ἂν πᾶνε, δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀποφύγουν τὴν μάχην. Ἀλλὰ καὶ ἂν μείνουν εἰς τὸ σπίτι τους, καὶ ἂν κοιμοῦνται στὸ κρεβάτι τους, βαστάζουν πολὺ βαρύτερα ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν μεταξὺ ἐχθρῶν, δηλ. σύννεφο ἀπὸ βέλη καὶ θορύβους ἀγριωτέρους ἀπὸ τὰ κύματα καὶ σφαγὰς καὶ κραυγὰς καὶ θρήνους καὶ ἄλλα.

Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν δίκαιον. Ὅταν εἶναι ξύπνιος εὐχαριστεῖται καὶ κατὰ τὴν νύκτα δέχεται πολὺ εὐχάριστα τὸν ὕπνον. Τί σημαίνει δέ, «ἐπὶ τὸ αὐτό»; E Σημαίνει συγκεντρωμένος εἰς τὸν ἑαυτόν μου, ἐσωστρεφής, χωρὶς νὰ γίνωμαι κομμάτια ἀπὸ τὰς πολλὰς φροντίδας, χωρὶς νὰ μεριμνῶ διὰ τὰ θέματα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, χωρὶς νὰ διασπαθίζωμαι εἰς τὴν οἰκουμένην ἀπὸ τὰς φροντίδας, ἀλλὰ σκεπτόμενος τὰ ἰδικά μου καὶ ὅσα μὲ ἐνδιαφέρουν

καὶ ὅσα πρὸ πάντων ταιριάζουν εἰς τὸν ἄνθρωπον. «Διότι σύ, Κύριε, ἂν καὶ ἐγὼ εἶμαι τώρα ἐγκαταλελειμμένος καὶ μόνος, μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὁποίας κατοικῶ γεμᾶτος ἐλπίδα πρὸς σέ». Ἡ σημασία δὲ τῶν λόγων του αὐτῶν εἶναι· Ὅλα μου τὰ πάθη τὰ ἔπνιξα μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν καὶ μὲ τὴν δική σου ἀναμονή. 27 A Ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος. «Διότι ἡ στιγμιαία ἐλαφρὴ θλῖψις μας προετοιμάζει δι᾽ ἡμᾶς αἰώνιον βάρος δόξης, ποὺ ὑπερβαίνει κάθε μέτρον, ἐπειδὴ τὸ βλέμμα μας προσηλώνεται ὄχι σ᾽ ἐκεῖνα ποὺ φαίνονται ἀλλὰ σ᾽ ἐκεῖνα ποὺ δὲν φαίνονται».[51] Διότι δὲν ὑπάρχει ὑπόθεσις βαρειὰ ποὺ νὰ μὴν γίνεται ἐλαφρότερη μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι προκόπτει κανεὶς κατὰ Θεόν. Διὰ τοῦτο λέγει: «Μοῦ παρέχεις τὴν προστασίαν σου, ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ὁποίας κατοικῶ γεμᾶτος ἐλπίδα πρὸς σέ». Καὶ τό, «ἂν καὶ ἐγὼ εἶμαι τώρα ἐγκαταλελειμμένος καὶ μόνος», δὲν διδάσκει ὀλιγώτερον τὴν ἀρετήν.

Τί σημαίνει «ἂν καὶ εἶμαι μόνος;». Σημαίνει χωρὶς τοὺς κακούς. Διότι τὴν εἰρήνην αὐτὴν τὴν ἐπέτυχα μὲ τὴν ἐπικοινωνίαν μαζί σου καὶ ζῶ μόνος μου ἀποφεύγων τοὺς διεφθαρμένους. B Καὶ πολὺ εὔλογα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὰ σώματα πολλὰς φορὰς καταστρέφονται ἀπὸ τὴν βλάβην ποὺ προκαλοῦν τὰ δηλητηριώδη ἀέρια ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ πολλὰς φορὰς ἐβλάβη ἀπὸ τὴν ἐπαφήν της μὲ τοὺς κακούς. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ γερὸ μάτι, σὰν ἰδῇ τὸ ἄρρωστο, προσβάλλεται καὶ ὁ ψωριασμένος μεταδίδει τὴν ψώραν καὶ εἰς τοὺς ὑγιεῖς, τὸ ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει πολλὰς φορὰς καὶ μὲ τὴν συναναστροφὴν μὲ πονηροὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς συνεβούλευε ὄχι μόνον νὰ ἀποφεύγωμεν τέτοιους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς βγάζωμε ἀπὸ τὴν μέσην, ὁμιλῶν κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον. C «Καὶ ἐὰν τὸ δεξί σου μάτι σὲ σκανδαλίζῃ, βγάλε το καὶ πέταξέ το μακριά».[52] Προφανῶς δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸ μάτι. Διότι ποιά ἀδικία θὰ ἠδύνατο νὰ διαπράξῃ ὁ ὀφθαλμός, ἂν ἡ σκέψις ἦτο ὑγιής; Αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησε διὰ τοὺς στενοὺς φίλους μας ποὺ εὑρίσκονται τόσον κοντά μας ὅσον καὶ τὰ μέλη μας καὶ μᾶς βλάπτουν. Ὁ Κύριος δὲ μᾶς διατάσσει νὰ διαλύσωμεν ἀκόμη καὶ τὴν φιλίαν τέτοιων ἀνθρώπων, ὥστε νὰ κάνωμε ἀσφαλεστέραν τὴν σωτηρίαν μας. Διὰ τοῦτο προχωρῶν ὁ ἴδιος πάλιν λέγει: «Δὲν ἔλαβα μέρος εἰς συνέδρια

51. Β΄ Κορ. 4, 17 - 18.
52. Ματθ. 5, 29.

ἀνθρώπων ἀρεσκομένων εἰς τὴν ματαιότητα καὶ δὲν θὰ εἰσέλθω μαζὶ μὲ παρανομοῦντας διὰ νὰ συσκεφθῶ μὲ αὐτούς».[53]

Καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ μακαρίζει αὐτὸν ποὺ κάθεται μόνος καὶ σηκώνει τὸν ζυγὸν ἀπὸ τὰ νειᾶτα του.[54]

Πολὺ δὲ ὁμιλοῦν δι᾽ αὐτὸ καὶ αἱ παροιμίαι καὶ λέγουν σὲ ὅλους καὶ τοὺς συμβουλεύουν ὄχι μόνον νὰ μὴ σκύβουν νὰ ἀκούσουν, ἀλλὰ νὰ πηδοῦν D καὶ νὰ φεύγουν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ σκέπτονται πονηρὰ καὶ νὰ μὴ μένουν πολὺν καιρὸν μαζί τους. Διότι ἐὰν ἀκόμη καὶ τὸ ἔργον τῆς φύσεως μεταβάλλεται πολλὰς φορὰς ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς συναναστροφῆς, πόσῳ μᾶλλον ἀλλάζουν αἱ προθέσεις μας; Τὸ χρῶμα π.χ. εἶναι εἰς ἡμᾶς φυσικὸν καθὼς καὶ ἡ ὑγεία. Καμμιὰ φορὰ ὅμως καὶ αὐτὰ καταστρέφονται ἀπὸ κάποιαν ἄλλην ἀντίθετον συνήθειαν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ὄρεξιν διὰ φαγητό. Καὶ αὐτὸ πολλὰς φορὰς τὸ ἐχάσαμεν ἐξ αἰτίας τῆς κακοδιαθέσεως τῆς ἀρρώστιας. Καὶ ἄλλα πολλὰ τέτοια ἠμπορεῖ νὰ ἰδῇ κανεὶς νὰ συμβαίνουν. Ἐὰν δὲ τὰ φυσικὰ πράγματα μετατοπίζωνται, πολὺ περισσότερον ἀλλάζει ἡ διάθεσίς μας, ἡ ὁποία ἐξ ἄλλου τόσο εὔκολα μεταβάλλεται.

E Ἂς μὴ νομίσωμεν λοιπὸν ὅτι εἶναι μικρὴ ἡ βλάβη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς κακούς, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἂς ἀποφεύγωμεν τέτοιους ἀνθρώπους, εἴτε εἶναι γυναῖκες, εἴτε εἶναι φίλοι, εἴτε ὁποιοσδήποτε. Διότι καὶ ἐκείνους τοὺς μεγάλους, ἐννοῶ τὸν Σολομῶντα καὶ τὸν Σαμψών, αὐτὸ τοὺς κατέστρεψε. Ὁλόκληρον δὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἔτσι κατεστράφη. Διότι οὔτε καὶ τὰ θηρία δὲν συνηθίζουν νὰ μᾶς πληγώνουν τόσο ὅσο ἡ πονηρία τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἐκεῖνα μὲν τὸ ἔχουν φανερὰ τὸ δηλητήριον, ἐνῷ αὐτοὶ ἀνεπαίσθητα καὶ ἀθόρυβα κάθε ἡμέραν ἐναποθέτουν τὴν βλάβην, τραβῶντες ὕπουλα καὶ λίγο λίγο τὴν δύναμιν τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς καταδικάζει ἀκόμη καὶ τὸ ἁμαρτωλὸν βλέμμα. 28 A «Αὐτὸς ποὺ κοιτάζει μιὰ γυναῖκα μὲ φιλήδονο βλέμμα ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν εἰς τὴν καρδιά του».[55] Μιλάει ἔτσι διὰ νὰ δείξῃ πόσο εὔκολη καὶ ὀλισθηρὴ εἶναι αὐτὴ ἡ ἁμαρτία. Σὺ ὅμως, σὰν πρόκειται νὰ κατοικήσῃς εἰς μίαν πόλιν, ἀσχολεῖσαι πολὺ μὲ τοὺς ἀνέμους ποὺ φυσοῦν εἰς αὐτήν, μή-

53. Ψαλμ. 25, 4.
54. Ἱερ. 3, 27 - 28.
55. Ματθ. 5, 28.

πως εἶναι νοσηροί, μήπως εἶναι πολὺ θερμοὶ ἢ πολὺ ψυχροί, μήπως εἶναι ξεροί. Ὅταν δὲ πρόκηται νὰ συζητήσῃς διὰ τὴν ψυχήν, δὲν ἐξετάζεις μὲ προσοχὴν τὸ ποιὸν αὐτῶν ποὺ πρόκειται νὰ μιλήσουν μ' αὐτήν. Ἀλλὰ ἀπερίσκεπτα καὶ ἐπιπόλαια εἰς ὅλους τὴν ἐκθέτεις; Πές μου, θὰ σοῦ συγχωρηθῇ τὸ ὅτι τόσο τὴν περιφρονεῖς;

B Διότι ἀπὸ τί νομίζεις ἔγιναν θαυμαστοὶ καὶ λαμπροὶ ὅσοι ἐπίασαν τὴν ἔρημον; Ἔγιναν διότι ἀπέφυγαν τοὺς θορύβους καὶ τὰς ἀγορὰς καὶ ἔστησαν σκηνὴν διὰ τὸν ἑαυτόν τους μακρὰν ἀπὸ τὴν καταχνιὰν τῆς καθημερινῆς πραγματικότητος. Τούτους νὰ μιμηθῇς καὶ σύ, ἐπιδιώκων τὴν ἐρημιὰ καταμεσὶς εἰς τὴν πόλιν. Πῶς ὅμως μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό; Μπορεῖ ἂν ἀποφεύγῃς τοὺς κακοὺς καὶ ἀναζητεῖς τοὺς καλούς. Διότι ἔτσι θὰ ἀπολαύσῃς περισσοτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ ἐκείνην τῶν ἐρημιτῶν ὄχι μόνον ἀποφεύγων αὐτοὺς ποὺ σὲ βλάπτουν, ἀλλὰ καὶ συζητῶν μὲ αὐτοὺς ποὺ σὲ ὠφελοῦν. Διότι ἂν ἀποφεύγῃς τοὺς κακοὺς καὶ πλησιάζεις τοὺς καλοὺς καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς θὰ αὐξηθοῦν οἱ καρποὶ τῆς ἀρετῆς καὶ αὐτομάτως θὰ χαθοῦν ἐκεῖνοι τῆς κακίας. C

Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν αὐτό, ἂς κάνωμεν αὐτά, ὑπακούοντες εἰς τὸν ψαλμῳδὸν ποὺ λέγει. «Διότι Σύ, Κύριε, ἂν καὶ εἶμαι κατάμονος μὲ προστατεύεις καὶ κατοικῶ γεμᾶτος πεποίθησιν καὶ ἐλπίδα». Ἐδῶ λοιπὸν θὰ σταματήσω τὸν λόγον, ἀφοῦ καθὼς νομίζω, ἔδωσα εἰς τὰ θέματα ποὺ ἐτέθησαν ἱκανοποιητικὴν λύσιν, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΕΙΣ ΤΟΝ Ε' (5) ΨΑΛΜΟΝ

D Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ κληρονομούσης, ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ.[1]

Ἂς ἰδοῦμε πρῶτον τί εἶναι ἡ κληρονομία καὶ ἐὰν αὐτὴ ἀναφέρεται εἰς ἡμᾶς. Ἔπειτα ἂς ἰδοῦμε τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον δίδεται. Εἶναι ὁπωσδήποτε παράδοξον ὅταν σᾶς ἀναγγέλλουν περιουσιακὴν διαθήκην, ὅταν δηλ. σᾶς λέγουν ὅτι σᾶς ἀνήκει μιὰ κληρονομία, νὰ τὴν περιεργάζεσθε καὶ νὰ πολυασχολῆσθε μ' αὐτήν, νὰ ἀναζητῆτε τὰ ἔγγραφα καὶ νὰ καταβάλλετε χρήματα, νὰ προσκομίζετε χαρτιὰ καὶ νὰ ἀντιγράφετε τὴν διαθήκην καὶ νὰ δείχνετε μεγάλο ἐνδιαφέρον, ἐνῷ ὅταν ἐδῶ εὑρίσκωνται ἐνώπιόν μας πνευματικαὶ διαθῆκαι κι ὅταν ὅλαι αἱ Γραφαὶ εἶναι μπροστά μας ἀνοικταί, E εἶναι παράλογον νὰ τεμπελιάζωμε καὶ νὰ ἀνακλαδιζώμεθα καὶ ὅλα αὐτὰ ἐπειδὴ δὲν γίνεται αἰσθητὴ ἡ κληρονομία. Ἂς πλησιάσωμε λοιπὸν καὶ ἂς ἀνοίξωμε τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, ἂς σκύψωμε ἐπάνω εἰς τὰς γραμμάς τους καὶ ἂς ἰδοῦμε μὲ ποίους ὅρους ἔχει κληροδοτηθῆ εἰς ἡμᾶς ἡ κληρονομία καὶ ποία εἶναι ἡ φύσις αὐτῆς τῆς κληρονομίας. Διότι δὲν μᾶς ἄφησε τυχαῖα τὴν κληρονομίαν αὐτὴν ἀλλὰ μὲ κάποιαν προϋπόθεσιν. Ποία εἶναι λοιπὸν αὐτή; «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾷ, θὰ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς».[2] 29 A Πάλιν «ὅποιος δὲν σηκώνει τὸν σταυρόν του καὶ δὲν ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου»[3] καὶ ἄλλα πολλά, ὅσα εἶναι γραμμένα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Ἂς μάθωμε ὅμως καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ ἀπολαύσωμεν αὐτά. Διότι δὲν εἶναι ὁ τωρινός, ἀλλὰ ὁ μελλοντικὸς καιρός. Καλύτερα δὲ καὶ ὁ τωρινὸς καὶ ὁ μελλοντικός. «Νὰ ζητᾶτε πρῶτα τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς προστεθοῦν».[4] Ἐξ ὁλοκλήρου δὲ θὰ μᾶς δοθῇ τότε. Ἐπειδὴ πράγματι ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι φθαρτὴ καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη εἴμεθα ἀνολοκλήρωτοι

---

1. Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ὁ Ψαλμὸς εἶναι ἔργον τοῦ Δαυΐδ, παραμένει ὅμως ἄγνωστον κατὰ ποῖον χρόνον συνετάχθη. Ὁ Δαυῒδ φαίνεται ἐμπερίστατος, εὑρίσκεται ὅμως εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον διὰ νὰ παραστῇ εἰς τὰς ἑωθινὰς θυσίας καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῶν. Ἂν ὁ ψαλμὸς συνετάχθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ἢ πολὺ ἐνωρίτερα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν τοῦ Δαυῒδ ἀπὸ τὸν Σαούλ, οἱ κίνδυνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀναφέρεται μόλις διαγράφονται εἰς τὸν ὁρίζοντα ὡς σκοτεινὰ νέφη καὶ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐκσπάσει.

Ὁ Ψαλμὸς εἶναι πρωϊνὴ προσευχὴ («τὸ πρωῒ παραστήσομαί σοι»). Ἡ φράσις «εἰς τὸ τέλος» (=τῷ ἀρχιμουσικῷ) ἀναφέρεται εἰς τὸν προεστὸν τοῦ χοροῦ τῶν ψαλτῶν μουσικοδιδάσκαλον. Τὴν φράσιν «ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης» ἐξέλαβον οἱ νεώτεροι ἑρμηνευταὶ ὡς μουσικὸν ὅρον, ποὺ φανερώνει τὴν ἐκτέλεσιν διὰ πνευστῶν ὀργάνων (=αὐλῶν ἢ συρίγγων). Οἱ πατέρες ὅμως τῆς Ἐκκλησίας εἶδον εἰς τὴν φράσιν πρῶτον τὴν συναγωγὴν καὶ ἔπειτα τὴν Ἐκκλησίαν ὡς κληρονόμον τῶν χαρίτων τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ ὁ Χρυσόστομος ἐφαρμόζει τὸν ψαλμὸν εἰς κάθε θεοφιλῆ ψυχήν, ἡ ὁποία καλεῖται νὰ κληρονομήσῃ, ὡς νύμφη τοῦ Χριστοῦ, τὰ οὐράνια ἀγαθά.

2. Ἰωάν. 14, 23.
3. Ματθ. 10, 38.
4. Λουκ. 12, 31.

ὁ Θεὸς κάνει ὅ,τι ἀκριβῶς κάνουν καὶ οἱ κοσμικοὶ νομοθέται οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐμπιστεύονται τὴν πατρικὴν περιουσίαν ὅταν ἐνηλικιωθοῦμε. Ὅταν δὲ ἐνηλικιωθοῦμε καὶ φθάσωμεν εἰς τὴν κατάλληλον ἡλικίαν καὶ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἀμίαντον ζωήν, τότε ὁ Θεὸς μᾶς ἐμπιστεύεται ἐκείνην τὴν κληρονομίαν. Προηγουμένως ὅμως ἔδειξε τὴν εὔνοιάν του καὶ μᾶς ἄφησε τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ μᾶς εἶπε μὲ ποίας πράξεις μας θὰ ἐπιτύχωμε τὴν κληρονομίαν, ὥστε νὰ μὴ χαθοῦμε καὶ νὰ μὴ γίνωμε ἀπόκληροι. Ἂν ὅμως κάποιον τὸν ταράζη τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εἴμεθα ἀκόμη τέλειοι καὶ ὑποπτεύεται τὰ εἰπωμένα, ἂς ἀκούσουν ὅλοι αὐτοὶ τὸν Παῦλον ποὺ λέγει: «Ὅταν ἤμουν νήπιον, ἐμιλοῦσα σὰν νήπιον, ἐσκεπτόμουν σὰν νήπιον, ἐσυλλογιζόμουν σὰν νήπιον. Ὅταν ἔγινα ἄνδρας, κατήργησα τοὺς νηπιακοὺς τρόπους».[5] Τὰ λέγει αὐτὰ ὅταν ὁμιλῆ διὰ τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωήν. Καὶ πάλιν: «Μέχρις ὅτου φθάσωμεν ὅλοι εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς τὸ μέτρον τοῦ τελείου ἀναστήματος τοῦ Χριστοῦ».[6] C Διότι κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἀνατρεφόμεθα εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν πλάσιν, ὅπως ἀκριβῶς κοντὰ εἰς μίαν παραμάναν. Ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ ὁδηγηθοῦμε εἰς τὴν δεσποτικὴν κατοικίαν, ἀφοῦ ἀφήσωμε τὰ ροῦχα τὰ φθαρτὰ καὶ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀφθαρσίαν, θὰ φθάσωμε εἰς ἄλλο τέρμα. Ἡ διαθήκη αὐτὴ ἠπείλησε πολλοὺς νὰ τοὺς κάνη ἀποκλήρους, ἐὰν ἀποδειχθοῦν ἀνάξιοι νὰ τηρήσουν τὰς προϋποθέσεις ποὺ ἀναγράφονται.

Ἀλλὰ ἂς ἰδοῦμε τέλος πάντων ποία εἶναι ἡ κληρονομία· «Ἐκεῖνα ποὺ μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν συνέλαβε».[7] Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν αὐτά, ἡ γνῶσις τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὸν νοῦν μας; D Διὰ τοῦτο ὑπάρχει ἐκεῖ γιὰ μᾶς ἀποταμίευσις. Πρόσεξε δὲ τὴν μεγάλην του φροντίδα. Τοὺς μὲν κόπους τοὺς περιώρισε εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, ὥστε εἰς μικρὸν χρονικὸν διάστημα, νὰ ἐκλείψη ὁ μόχθος. Ἐνῷ τὰ ἀγαθὰ τὰ ἀποταμίευσε εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, ὥστε αἱ ἀμοιβαὶ νὰ προεκτείνωνται εἰς τὴν αἰωνιότητα. Τὸ τέλος ἐκεῖνο ὀνομάζει καὶ βασιλεία. Ἂν καὶ ὑπερβαίνει βεβαίως τὴν λογικήν, ὅμως ἔκανε ὑπαινιγμοὺς διὰ τὰ μελλούμενα κατὰ τὸ μέτρον κατὰ τὸ ὁποῖον ἠμποροῦμε ἡμεῖς νὰ ἀκούσωμεν. Τώρα, ὅπως ἀκριβῶς

5. Α´ Κορ. 13, 11.
6. Ἐφεσ. 4, 13.
7. Α´ Κορ. 2, 9.

μόλις εἶπα, ἀποκαλεῖ βασιλείαν, γάμον, ἐξουσίαν, καὶ ὑποδηλώνει τὴν ἔννοιαν ἐκείνην, ξεκινώντας ἀπὸ τὰ ἰδικά μας εὐχάριστα ὀνόματα, E δηλ. τὴν αἰώνιον δόξαν, τὴν ἄφθαρτον μακαριότητα, τὴν ἐν Χριστῷ ζωήν, μὲ τὴν ὁποίαν τίποτε δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ.

Ποῖαι ὅμως εἶναι αἱ προϋποθέσεις, ποὺ θέτει ἡ Ἐκκλησία ἢ καλύτερα ἡ κληρονομία; Δὲν εἶναι καθόλου φορτικαί. «Ὅλα ὅσα θέλετε νὰ σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, κάνετε καὶ σεῖς τὰ ἴδια σ' αὐτούς».[8] Βλέπεις; δὲν ἐπρόσθεσε τίποτε ἄγνωστον καὶ ξένον, ἀλλὰ ὅσα ἐπρόλαβε καὶ ἐνομοθέτησεν ἡ φύσις. Ὅσα ἀκριβῶς σὺ ὁ ἴδιος θέλεις νὰ κάνουν οἱ πλησίον σου εἰς σέ, αὐτὰ καὶ σὺ ὁ ἴδιος νὰ κάνης. 30 A Θέλεις νὰ σὲ ἐπαινοῦν; Νὰ ἐπαινῇς καὶ σύ. Θέλεις νὰ μὴ σὲ κλέβουν; Μὴν κλέβῃς καὶ σύ. Θέλεις νὰ σὲ τιμοῦν. Νὰ τιμᾷς καὶ σύ. Θέλεις νὰ σὲ ἐλεοῦν; Νὰ ἐλεῇς καὶ σύ. Θέλεις νὰ σὲ ἀγαποῦν, ν' ἀγαπᾷς καὶ σύ. Θέλεις νὰ μὴ σὲ κακολογοῦν; Μήτε καὶ σὺ νὰ κακολογῇς. Πρόσεξε μία λεπτομέρεια. Δὲν εἶπε· Ὅσα δὲν θέλετε νὰ σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι μήτε καὶ σεῖς νὰ κάνετε σ' αὐτούς, ἀλλά, «ὅσα θέλετε». Ἐπειδὴ βέβαια ὑπάρχουν δύο δρόμοι ποὺ ὁδηγοῦν πρὸς τὴν ἀρετήν, δηλ. μία μὲν ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν κακίαν, ἄλλη δὲ ἡ πραγματοποίησις τῶν ἀρετῶν, θέτει πρῶτα αὐτήν, κάνοντας φανερὰν δι' αὐτῆς καὶ ἐκείνην. Δι' αὐτὴν μὲν ἔκανε ὑπαινιγμὸν λέγοντας: «Ὅ,τι μισεῖς μὴ τὸ κάνῃς εἰς τὸν ἄλλον». B Τὴν ἄλλην δὲ ἐφανέρωσε καθαρὰ λέγων: «Ὅσα θέλετε νὰ σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι καὶ σεῖς νὰ τὰ κάνετε εἰς αὐτούς».

Ὑπάρχει καὶ ἄλλη μία προϋπόθεσις. Ποία εἶναι αὐτή; Εἶναι τὸ νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον μας, ὅπως τὸν ἑαυτόν μας. Τί πιὸ εὔκολον ἀπ' αὐτό; Διότι τὸ μῖσος εἶναι δυσβάστακτο καὶ θορυβοποιό, ἐνῷ ἡ ἀγάπη εἶναι εὔκολη καὶ πρόθυμη. Ἂν βεβαίως ἔλεγε, ἂν καὶ εἶσθε ἄνθρωποι ἀγαπᾶτε θηρία, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ τὸ καταφέρωμε. Ἂν ὅμως τὴ στιγμὴ ποὺ εἴμαστε ἄνθρωποι μᾶς διατάσσει νὰ ἀγαπῶμεν ἀνθρώπους ἀφοῦ μάλιστα πολὺ μᾶς ὑποβοηθεῖ καὶ ἡ ὁμοιότης καὶ ἡ συγγένεια καὶ ἀφοῦ ἡ φύσις μᾶς παρακινεῖ, ποία δυσκολία ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ; Τοῦτο ἀκριβῶς γίνεται καὶ μεταξὺ τῶν λιονταριῶν καὶ τῶν λύκων. Διότι ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ἡ φυσικὴ συγγένεια ὁδηγεῖ εἰς τὴν φιλίαν. Τί λοιπὸν θὰ ἀπολογηθοῦμε ἄν, ἐνῷ ἐξημερώνομεν

8. Ματθ. 7, 12.

τὰ λιοντάρια καὶ φτιάχνομε κοινωνία δὲν κατορθώνωμεν νὰ εἴμαστε ἑνωμένοι; Δὲν βλέπετε ὅτι πολλοὶ γυροφέρνουν καὶ πιάνουν γέροντες διὰ τὴν κληρονομίαν καὶ ἀνέχονται, ἐνῷ οἱ ἴδιοι εἶναι νέοι καὶ σφριγηλοί, νὰ κάθωνται συνέχεια δίπλα τους καὶ νὰ ὑπομένουν ὅλα τὰ βάσανα τῶν γηρατειῶν, δηλ. τοὺς πόνους εἰς τὰ πόδια καὶ τὰ ἄλλα γεροντικὰ νοσήματα καὶ τὸ συνάχι; D Ὑπάρχουν ἐκεῖ βεβαίως χρήματα, ἡ ἐλπίδα ὅμως εἶναι ἀβεβαία. Ἐδῶ ὅμως ἔχομεν τὸν οὐρανὸν καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ νὰ εὐαρεστήσωμεν εἰς τὸν Θεόν. Ποία ὅμως εἶναι ἡ κληρονομοῦσα; Διότι ἡ ἐπικεφαλίδα λέγει «ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης». Ἡ κληρονομοῦσα εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ πλήρωμά της, διὰ τὴν ὁποίαν λέγει ὁ Παῦλος: «Διότι σᾶς ἀρραβώνιασα μὲ ἕναν ἄνδρα, διὰ νὰ σᾶς παρουσιάσω σὰν παρθένον ἁγνὴν εἰς τὸν Χριστόν».[9] Καὶ ὁ Ἰωάννης λέγει: «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν νύμφην, εἶναι ὁ γαμπρός».[10] Ἀλλὰ ὁ μὲν γαμπρὸς εἰς ὀλίγας ἡμέρας χάνει τὸ πάθος τοῦ ἔρωτος. Ὁ ἰδικός μας ὅμως γαμπρὸς συνεχίζει πάντα νὰ μᾶς ἀγαπᾶ καὶ νὰ αὐξάνη τὸν πόθον. E Τοῦτο δηλώνοντας ὁ Ἰωάννης τὸν ἀποκαλεῖ γαμπρόν, ὅταν οἱ πόθοι καίουν. Τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὠνόμασε νύμφην ὄχι μόνον διὰ τοῦτο ἀλλὰ καὶ διότι θέλει νὰ εἴμεθα ὅλοι ἕνα σῶμα καὶ μία ψυχὴ σύμφωνα μὲ ὅσα μᾶς ὑπαγορεύει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγάπη. Ἀκόμη διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἡ νύμφη κάνει τὸ πᾶν διὰ νὰ ἀρέση εἰς τὸν ἄνδρα, τέτοιοι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴμεθα εἰς ὅλην μας τὴν ζωήν. Ὅπως ἡ νύμφη κάθεται τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὸ νυμφικὸ δωμάτιο καὶ φροντίζει μόνον γιὰ ἕνα πρᾶγμα, δηλ. πῶς νὰ ἀρέση εἰς τὸν γαμπρόν, ἔτσι καὶ ἡμεῖς καθὼς εἴμαστε εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν προσωρινοί, ἕνα ἂς ἔχωμε κατὰ νοῦν πῶς ν' ἀρέσωμεν εἰς τὸν νυμφίον, καὶ πῶς νὰ διατηρήσωμεν τὴν καλὴν τάξιν τῆς νύμφης. 31 A Αὐτὴν τὴν νύμφην θυμᾶται καὶ ὁ Δαυῒδ καὶ λέγει: «Καὶ ἐκ δεξιῶν σου ἐξόχως τιμημένη ὑπὸ σοῦ παρέστη ἡ βασίλισσα Ἐκκλησία σου, μὲ ἱματισμὸν ἀρετῶν καὶ ἄλλων χαρίτων τοῦ πνεύματος διάχρυσον περιβεβλημένη καὶ πολυποίκιλον στολισμὸν φοροῦσα».[11] Θέλεις νὰ δῆς καὶ τὰ ὑποδήματά της; Ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ συνοδεύει τὴν νύμφην τί λέγει: «Εἰς τὰ πόδια σας νὰ ἔχετε ὑποδήματα διὰ νὰ εἶσθε ἕτοιμοι διὰ τὸ χαρμόσυνον ἄγγελ-

9. Β' Κορ. 11, 2
10. Ἰωάν. 3, 29
11. Ψαλμ. 44, 10.

μα τῆς εἰρήνης».[12] Θέλεις νὰ δῆς καὶ τὴν ζώνην της καὶ νὰ μάθης ὅτι τὸ περιεχόμενόν της εἶναι ἡ ἀλήθεια; Ὁ ἴδιος θὰ σὲ διδάξη. «Σταθῆτε ὄρθιοι λοιπόν, ἀφοῦ ζωσθῆτε τὴν μέση σας μὲ τὴν ἀλήθειαν».[13] Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὴν ὀμορφιά της; Καὶ τοῦτο θὰ τὸ μάθης ἀπὸ τὸν ἴδιον. «Χωρὶς νὰ ἔχη κηλῖδα ἢ ρυτίδα».[14] Ἄκουσε τί λέγει δι' αὐτὴν καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής: «Ὁλόκληρος εἶσαι ὄμορφη, σὺ ποὺ εἶσαι κοντά μου καὶ δὲν ὑπάρχει ἐπάνω σου ψεγάδι».[15] Θέλεις νὰ ἰδῆς καὶ τὰ πόδια; «Πόσο ὡραῖοι εἶναι οἱ πόδες ἐκείνων ποὺ κηρύττουν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα».[16] B Τὸ πιὸ παράδοξον δὲ καὶ καταπληκτικὸν εἶναι ὅτι ἂν καὶ τὴν ἐστόλισε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὅμως δὲν ἦλθε ἀποκαλύπτοντας ὅλην τὴν δόξαν του διὰ νὰ μὴ τὴν ξαφνιάση μὲ τὸ ὑπερβολικόν του κάλλος καὶ τὴν κάνη νὰ παραφρονήση, ἀλλὰ ἔρχεται ντυμένος μὲ ροῦχο ὅπως ἡ νύμφη. Παίρνει δηλαδὴ σάρκα καὶ αἷμα καὶ στέκεται κοντά της. Δὲν τὴν καλεῖ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος φθάνει κοντά της. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τηρεῖ τὸ ἔθιμον σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖον ὁ γαμπρὸς πηγαίνει εἰς τὴν νύμφην. Ταῦτο ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Μωυσῆς. C «Διὰ τοῦτο θὰ ἐγκαταλείψη ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα του καὶ τὴν μητέρα του καὶ θὰ προσκολληθῆ εἰς τὴν γυναῖκα του».[17] Καὶ ὁ Παῦλος: «Τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι μεγάλο· ἐγὼ τὸ ἐξηγῶ ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν».[18]

Ἦλθε λοιπὸν εἰς τὸ καταγώγιό της καὶ τὴν ηὗρε λερωμένην, ἄλουστη, γυμνήν, αἱμόφυρτον, τὴν ἔλουσε, τὴν ἄλειψε, τὴν ἔθρεψε, τὴν ἔντυσε μὲ ἔνδυμα τέτοιο ποὺ ἄλλο δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὑρεθῆ. Ὁ ἴδιος γίνεται ἡ περιβολή της, τὴν παίρνει καὶ ἔτσι τὴν ὁδηγεῖ. Δι' αὐτὴν ἔχει ἑτοιμασθῆ ἡ κληρονομία. Τί λέγει λοιπὸν δι' αὐτὴν ὁ προφήτης; Πολλὰ λέγει. Διότι εἶναι ὁ συνήγορός της καὶ προεφήτευσε τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θὰ τῆς συμβοῦν καὶ προανεφώνησε. D Π.χ. προεφήτευσε διὰ τὸν νυμφίον, διὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου, διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ θὰ τὴν διαδεχθοῦν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ἐδῶ κάνει λόγον δι' αὐτὴν καὶ εἰς

12. Ἐφεσ. 6, 15.
13. Ἐφεσ. 6, 14.
14. Ἐφεσ. 5, 27.
15. Ἆσμα 4, 7.
16. Ρωμ. 10, 15.
17. Γεν. 2, 24.
18. Ἐφεσ. 5, 32.

τὴν ἀρχήν, ὅπως ἀκριβῶς κάνουν οἱ γνωστοὶ δικηγόροι εἰς τὰ δικαστήρια, λέγει διὰ ποίαν θὰ συνηγορήση, δηλ. «διὰ τὴν κληρονομοῦσαν». Τί ζητᾶ ὅμως ἡ κληρονομοῦσα, ἂς ἀκούσωμεν· «Κύριε ἄκουσε τὰ λόγια μου». Τὸν γαμπρὸν τὸν ὀνομάζει Κύριον. Διότι καὶ τοῦτο πηγάζει ἀπὸ νύμφην ποὺ ἔχει εὐγνωμοσύνην. Ἐὰν βεβαίως τοῦτο συμβαίνει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν τὴν ἰδίαν οὐσίαν καὶ ἡ γυναῖκα ἀποκαλεῖ τὸν ἄνδρα κύριον, πολὺ περισσότερον συμβαίνει τοῦτο εἰς τὴν σχέσιν μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅπου καὶ ἐκ φύσεως ὁ Χριστὸς εἶναι Κύριος. Ἔτσι λοιπὸν ἐδῶ E ἀποκαλεῖ αὐτὸν Κύριον ὄχι μόνον ὡς νυμφίον ἀλλὰ καὶ ὡς Δεσπότην καὶ τὸν ἐπικαλεῖται εἰς τὴν προσευχήν.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ εὑρίσκεται κοντά της ἡ κληρονομία καὶ ἐπειδὴ ἡ κληρονομία αὐτὴ πραγματοποιεῖται ἐὰν κατορθώσης τὰ ὅσα σοῦ ἐπιβάλλονται, παρακαλεῖ καὶ δέεται νὰ γίνη σύμμαχός της, ὥστε νὰ κατορθώση τὰ ὅσα εὑρίσκονται πλησίον καὶ νὰ μὴ χάσωμεν τὴν κληρονομίαν. Διὰ τοῦτο λέγει: «Ἄκουσε τὰ λόγια μου Κύριε». Καὶ μὲ παρρησίαν τὸ λέγει, ἐπειδὴ ζητεῖ τέτοια πράγματα ὅσα ἀκριβῶς καὶ ὁ ἴδιος θέλει νὰ δίδη. Ὅπως πάλιν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζητήση κανεὶς αὐτὴν τὴν χάριν ἐὰν ζητῇ πράγματα ἀνάξια αὐτοῦ ποὺ μᾶς παρέχει. 32 A Ὅταν προσεύχεσαι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ μᾶς προξενοῦν λύπην, αὐτὰ τὰ λόγια δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπου, ἀλλὰ διαβόλου. Διότι ἐὰν ὁ ὅρκος προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον (διότι τὸ ἐπὶ πλέον ἀπὸ αὐτὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν πονηρόν[19]), εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολον. Ἐὰν λοιπὸν λέγης «ἄκουσε τὰ λόγια μου», νὰ λέγης ἐκεῖνα τὰ λόγια, ποὺ εἶναι λόγια ἡμέρου καὶ καλωσυνάτου ἀνθρώπου, ποὺ δὲν ἔχει τίποτε τὸ διαβολικόν.

«Εὐδόκησε νὰ κατανοήσης τὰ ὅσα μὲ ἰσχυρὰν κραυγὴν σοῦ ἀπευθύνω». Ἐδῶ ὀνομάζει κραυγὴν ὄχι τὸν τόνον τῆς φωνῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τοῦ νοῦ. B Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν Μωυσῆν τὴν ὥραν ποὺ σιωποῦσε, τοῦ ἔλεγε: «Τί φωνάζεις πρὸς ἐμένα;». Δὲν εἶπε, διατί προσεύχεσαι πρὸς ἐμένα; ἀλλά, διατί φωνάζεις πρὸς ἐμένα; Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸν παρεκάλεσε μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του. Διὰ νὰ μάθης λοιπὸν ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅτι δὲν ἐννοεῖ τὴν κραυγήν, ἀλλὰ τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν καὶ τὴν τεταμένην προσοχήν, δὲν εἶπεν, ἄκουσε τὴν κραυγήν μου, ἀλλὰ τί;

19. Ματθ. 5, 37.

«Κατάλαβε», ποὺ σημαίνει, κατάμαθε. Διότι ἂν καὶ χρησιμοποιῇ ἀνθρώπινα λόγια, ὅμως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα φανερώνει τὸ πλέον κατάλληλον.

«Πρόσεξε εἰς τὴν φωνὴν τῆς παρακλήσεώς μου». Πάλιν ἐννοεῖ τὴν ἐσωτερικὴν φωνήν. Ἔτσι ἐφώναζε καὶ ἡ Ἄννα.[20] C Καὶ δὲν εἶπε ἁπλῶς «πρόσεξε εἰς τὴν φωνὴν τῆς προσευχῆς μου», ἀλλὰ «τῆς παρακλήσεώς μου». Διότι ὅποιος προσεύχεται εἶναι ἀνάγκη νὰ παίρνη τὴν στάσιν καὶ νὰ ἔχη τὴν ψυχολογίαν τοῦ δούλου. Ὁ δοῦλος βεβαίως δὲν χρησιμοποιεῖ γλῶσσαν κατηγόρου. Αὐτὸς ὅμως ποὺ εὔχεται τὸ κακὸ τῶν ἐχθρῶν του εἶναι περισσότερον κατήγορος παρὰ δοῦλος. Εἶδες πῶς παρέδωσε τὴν προσευχήν, ἐπειδὴ τὴν ἐθεώρησε ἀξίαν νὰ ἀκουσθῇ;

Ἔτσι καὶ ἡμεῖς, ὅταν προσευχώμεθα καὶ θέλωμεν νὰ εἰσακουσθοῦμε, πρῶτον νὰ τὴν κάνωμεν ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι προσευχὴ καὶ ὄχι κατηγορία καὶ νὰ τὴν ἐκτελοῦμε συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους ἐκείνου. «Σὺ ποὺ εἶσαι ὁ ὑπέρτατος καὶ αἰώνιος βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου». Τοῦτο ἀκριβῶς λέγει συνεχῶς ὁ προφήτης ἢ καλύτερα τοῦτο εἶναι ἐξαιρετικὸ δῶρον διὰ τὸν Ἀβραάμ, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος. D «Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἐντρέπεται ὁ Θεὸς νὰ ὀνομάζεται Θεός τους».[21] Τοῦτο τὸ ἐκέρδισε αὐτὴ καὶ μὲ τὸν πόθον της τὸ ἐκατώρθωσεν. Διότι δὲν εἶπε ἁπλῶς, «ὁ βασιλεύς μου», ἀλλὰ «ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου», δείχνοντας τὸν ἔρωτά της. Ἔπειτα ἀναφέρει καὶ τὰς αἰτίας ἕνεκα τῶν ὁποίων ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ εἰσακουσθῇ. Ποῖαι εἶναι δὲ αὐταί; «Διότι εἰς σὲ καὶ μόνον θὰ προσεύχωμαι, Κύριε». Ποῖος ὅμως δὲν προσεύχεται εἰς τὸν Θεόν; Πολλοὶ βεβαίως νομίζουν ὅτι προσεύχονται εἰς τὸν Θεόν. Ὅμως τὸ κάνουν ἀπὸ ματαιοδοξίαν. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει εἰς αὐτήν. Αὐτὴ ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ἀφήνοντας κατὰ μέρος ὅλα τὰ ἀνθρώπινα. E «Τὸ πρωὶ σὲ πρῶτον θὰ ἐπικαλεσθῶ καὶ σὺ θὰ ἀκούσης τὴν ἱκετευτικήν φωνήν μου».

Βλέπεις σπουδὴν καὶ ξάγρυπνον ψυχήν; Ἀπὸ τὰ ξημερώματα κάνω ἔργον μου τὴν προσευχήν. Ἂς ἀκούσουν ὅσοι μετὰ ἀπὸ ἀναρίθμητους ἀσχολίας ἀσχολοῦνται μὲ τὴν προσευχήν. Αὐτὸ δὲν συμβαίνει εἰς αὐτήν. Ἀπὸ τὰ

20. Ἦτο μία ἀπὸ τὰς δύο γυναῖκας τοῦ Ἐλκανά, στεῖρα. Ἐπεσκέφθη τὸν ἱερέα Ἠλὶ καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Θεὸν παιδί. Ἡ δέησίς της εἰσηκούσθη καὶ ἐγέννησε τὸν προφήτην Σαμουὴλ (Α΄ Βασιλ. 1 καὶ 2)
21. Ἑβρ. 11, 16.

ξημερώματα ἔκανε ἀρχὴν μὲ τὸν Θεόν. Διότι λέγει: «Πρέπει οἱ Ἰσραηλῖται νὰ προφθάνουν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου μὲ εὐχαριστίας των πρὸς σὲ καὶ νὰ ἔρχωνται εἰς συνάντησιν καὶ λατρείαν σου κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτός»,[22] ἂν βεβαίως δὲν θὰ ἀνεχόσουν ὁ κατώτερός σου νὰ προλάβη νὰ προσκυνήση τὸν βασιλέα πρὶν ἀπὸ ἐσένα, ἐνῷ τώρα ποὺ ὁ ἥλιος προσκυνᾶ τὸν Θεόν, σὺ κοιμᾶσαι καὶ παραχωρεῖς τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν φύσιν 33 A καὶ δὲν προλαβαίνεις ὁλόκληρον τὴν φύσιν ποὺ κατεσκευάσθη γιὰ σένα οὔτε τὸν εὐχαριστεῖς, ἀλλὰ ὅταν σηκωθῆς, πλένεις τὸ πρόσωπον καὶ τὰ χέρια, ἐνῷ ἀφήνεις ἀκάθαρτον τὴν ψυχήν; Δὲν ξέρεις, ὅτι ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα πλένεται μὲ τὸ νερό, ἔτσι καθαρίζεται καὶ ἡ ψυχὴ μὲ τὴν προσευχήν; Νίψε λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὸ σῶμα τὴν ψυχήν. Πολλαὶ κακαὶ ἐπιθυμίαι ὑπάρχουν εἰς αὐτήν. Ἂς τὰς ἀποβάλλωμεν μὲ τὴν προσευχήν.

Ἂν λοιπὸν περιτειχίσωμεν ἔτσι τὸ στόμα, θὰ ἔχωμεν βάλει γερὸ θεμέλιον εἰς τὴν καθημερινήν μας ζωήν. «Τὸ πρωὶ θὰ στηθῶ ἐμπρός σου καὶ θὰ σὲ κοιτάξω». Θὰ στηθῶ ἐμπρός σου, ὄχι βεβαίως τοπικῶς, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων μου. Διότι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ἠμπορεῖ νὰ εὑρίσκεται κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. B Πράγματι καὶ τὸ πλησίασμα καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ ἐδῶ ξεκινᾶ. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ. «Θὰ στηθῶ ἐμπρός σου καὶ θὰ σὲ κοιτάζω διότι σὺ δὲν εἶσαι Θεὸς ποὺ θέλεις τὴν καταπάτησιν τοῦ νόμου Σου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «Καὶ θὰ σκεφθῶ ὅτι σὺ δὲν εἶσαι Θεὸς ποὺ θέλεις τὴν καταπάτησιν τοῦ νόμου Σου». «Οὔτε πρὸς στιγμὴν δὲν θὰ παραμείνη πλησίον σου ὡς προστατευόμενός σου ἀσεβὴς ἄνθρωπος, ποὺ μηχανεύεται τὸ κακόν». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὰ εἴδωλα· διότι ηὐχαριστοῦντο μὲ αὐτὰ καὶ μὲ τὴν καταπάτησιν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα παράνομα πράγματα. «Δὲν θὰ παραμείνη πλησίον σου ἄνθρωπος ποὺ μηχανεύεται τὸ κακόν». Δὲν θὰ γίνη φίλος σου, οὔτε πλησίον σου. «Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ σταθοῦν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σου μὲ θάρρος ἢ μὲ θράσος αὐτοὶ ποὺ καταπατοῦν τὸν Νόμον σου». Δείχνει ἐδῶ πόσο ὁ Θεὸς μισεῖ τοὺς πονηρούς, διδάσκων ὅσους εὑρίσκονται πλησίον του κατὰ τέτοιο τρόπο νὰ διαμορφώνουν τὸν ἑαυτόν των, διότι ἀλλιῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθοῦν κοντά του. Διότι ἂν C κανεὶς δὲν ἠμπορῆ νὰ εὑρεθῆ κοντὰ εἰς ἕνα καλὸν ἄνθρωπον, ἂν διαφέρη ἀπὸ αὐτὸν εἰς τοὺς τρόπους, πολὺ περισσότερον δὲν ἠμπορεῖ νὰ

22. Σοφ. Σολ. 16, 26.

σταθῆ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. Δηλαδὴ ἄκουσε τί λέγει διὰ τὸν δίκαιον σχετικῶς μὲ τὸ ἂν ἠμποροῦν νὰ σταθοῦν οἱ πονηροὶ πλησίον εἰς τοὺς ἐναρέτους ἀνθρώπους. «Μᾶς εἶναι βαρετὸς ἀκόμη καὶ νὰ τὸν βλέπωμε».[23] Ἔτσι καὶ ὁ Ἰωάννης ἐνῷ ἔζουσε εἰς τὸ δεσμωτήριον καὶ δὲν φαινόταν πουθενὰ ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ἐστενοχωροῦσε τὴν Ἡρωδιάδα. Ἐνῷ τόσον μακριὰ ἀπὸ αὐτὸν ἦταν τὸ γύναιον. Μετὰ τὸν θάνατόν του δὲ ὁ Ἰωάννης, συνετάραζε καὶ τὴν συνείδησιν ἐκείνου τοῦ τυράννου.

Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν ἐνάρετα ἂς μὴ νομίση ὅτι θὰ πάθη κάτι κακόν, ἔστω καὶ ἂν τὸν ἐπιβουλεύωνται οἱ πονηροί. Διότι κακοποιοῦνται ὅσοι κακοποιοῦν. D «Σὺ ἐμίσησες ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὡς ἔργον των νὰ πράττουν τὴν ἀνομίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν. Θὰ ἐξαλοθρεύσῃς, Κύριε, ὅλους ἐκείνους ποὺ λέγουν ψεύδη. Τὸν αἱμοχαρῆ ἄνθρωπον, ποὺ χύνει αἷμα ἄλλων ἀνθρώπων, ὅπως καὶ τὸν δόλιον τοὺς ἀποστρέφεται μετὰ βδελυγμίας ὁ Κύριος». Λέγονται αὐτὰ ὄχι μόνον διὰ νὰ ἀκούσωμεν ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μάθωμε, ἀκούοντας συνέχεια τὰ ἴδια, νὰ προσαρμοζώμεθα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ νυμφίου καὶ νὰ εὑρισκώμεθα κοντά του. Ἐφ' ὅσον χρόνον δὲν ὑπάρχουν αὐταὶ αἱ προϋποθέσεις, μένομε μακριὰ ἀπὸ τὴν θεϊκὴν εὔνοιαν· τίποτε δὲ δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνη χειρότερον ἀπὸ αὐτό.

«Σὺ ἐμίσησες ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν σὰν ἔργον των νὰ διαπράττουν τὴν ἀνομίαν καὶ τὴν ἁμαρτίαν». Ἔστω καὶ ἂν εἶναι αὐτὸς δοῦλος, καὶ ἂν εἶναι ἐλεύθερος, καὶ ἂν εἶναι βασιλεύς, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὁποιοσδήποτε. Διότι ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ κρίνη τοὺς φίλους ὄχι ἀπὸ τὰ ἀξιώματα ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρετήν. E Ἀλλὰ ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλέον παχυδέρμους νομίζουν ὅτι τὸ μῖσος δὲν εἶναι τίποτε, ἄκουσε πῶς προσέθεσε ἀκόμη καὶ τὸν φόβον τῆς κολάσεως λέγων: «Θὰ καταστρέψῃς ὅλους ὅσοι λέγουν ψέματα». Φέρει τὴν συζήτησιν εἰς τὰ πιὸ βαρειὰ ἁμαρτήματα. Ἡ τιμωρία δηλαδὴ δὲν θὰ σταματήση μέχρι τὸ μῖσος, ἂν καὶ εἶναι καὶ τοῦτο ἀνείπωτη κόλασις. Ἀλλὰ θὰ καταστρέψη ὅλους ὅσοι λαλοῦν τὸ ψέμα. Καὶ τὸ προηγούμενον εἶναι δύσκολον καὶ χειρότερον ἀπὸ τὴν κόλασιν, δηλ. τὸ νὰ μισηθῆ κανεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν. 34 A Ἐκεῖνο βεβαίως τὸ ἔθεσε δι' αὐτοὺς ποὺ ἠμποροῦν νὰ συναισθάνωνται, ἐνῷ διὰ τοὺς παχυδέρμους προσέθεσε ἐπὶ πλέον καὶ τοῦτο. Μὴ θορυβηθῆς λοιπόν, ἄνθρωπε, μήτε νὰ ταράζεσαι, σὰν βλέ-

23. Σοφ. Σολ. 2, 14.

της μερικοὺς νὰ ψεύδωνται, νὰ ἁρπάζουν, νὰ εἶναι πλεονέκται, χωρὶς νὰ παθαίνουν τίποτε δυσάρεστον. Ὁπωσδήποτε θὰ συμβῇ καὶ αὐτό. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ. Ἀποστρέφεται τὴν κακίαν, τὴν μισεῖ διαρκῶς καὶ τὴν ἀπεχθάνεται. Ἐδῶ ὅταν ἀναφέρῃ αὐτοὺς ποὺ λέγουν ψέματα ἐννοεῖ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν εἰς τὴν κακίαν, ποὺ ἐπιδιώκουν ψεύτικα πράγματα, αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ὑποδουλωθῆ εἰς τὰς ἡδονάς, εἰς τὴν λαιμαργίαν καὶ εἰς τὴν πλεονεξίαν. Διότι ξέρει ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ὀνομάζῃ ψέματα. **B** «Τὸν αἱμοχαρῆ ἄνθρωπον ποὺ χύνει τὸ αἷμα ἄλλων ἀνθρώπων καθὼς καὶ τὸν δόλιον, τοὺς ἀποστρέφεται μὲ ἀηδίαν ὁ Κύριος». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν φονέα, τὸν ἐπίβουλον, τὸν ὕπουλον ποὺ ἄλλα ἔχει εἰς τὰ χείλη του καὶ ἄλλα εἰς τὸν νοῦν του, αὐτὸν ποὺ φορεῖ τὸ προσωπεῖον τῆς καλωσύνης ἀλλὰ ἔχει τὴν διάθεσιν τῶν λύκων, αὐτὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον τίποτε χειρότερον δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ. Διότι τὸν φανερὸν ἐχθρὸν εὔκολα τὸν φυλάγεσαι. Ἐνῷ ὁ ἄλλος ποὺ συγκαλύπτει τὴν πονηρίαν του καὶ διαπράττει τὸ κακόν, ἂν καὶ δὲν φαίνεται, κάνει φοβερὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστός, ὁσάκις μᾶς πλησιάζουν, διέταξεν νὰ ξαγρυπνῶμεν. «Διότι σᾶς πλησιάζουν μὲ ἔνδυμα προβάτων, ἐνῷ μέσα τους εἶναι ἁρπακτικοὶ λύκοι».[24] **C** «Ἐγὼ ὅμως στηριζόμενος καὶ ἐλπίζων εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου θὰ εἰσέλθω εἰς τὸ κατοικητήριόν σου».

Ἐπειδὴ πράγματι ἡ Ἐκκλησία ἀπετελεῖτο ἀπὸ εἰδωλολάτρας, μάγους, φονεῖς, ἀπατεῶνας, ψεύτας, ὑπούλους, εἶπε δέ, ὅτι μισεῖς καὶ ἀποστρέφεσαι, δηλώνουσα ὅτι αὐτὴ εἰσέρχεται εἰς τὰ ἐνδότερα ἀφοῦ γλυτώσει ἀπὸ ἐκείνους ὄχι χάρις εἰς τὴν δικαιοσύνην της καὶ εἰς τὰ κατορθώματά της, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν φιλανθρωπίαν ἐκείνου προσέθεσε: «Ἐγὼ ὅμως στηριζόμενος καὶ ἐλπίζων εἰς τὸ ἄπειρον ἔλεός σου θὰ εἰσέλθω εἰς τὸ κατοικητήριόν σου». Διὰ νὰ μὴ εἴπῃ λοιπὸν κανείς. Πῶς τέλος πάντων σὺ ποὺ ἔκανες τοῦτα καὶ τὰ ἄλλα ἐσώθης; Ἀνέφερε τὸν τρόπον τῆς σωτηρίας, δηλ. ὅτι ἐσώθης χάρις εἰς τὴν μεγάλην φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀνέκφραστον ἀγαθότητά του. **D**

Ὑπάρχουν ὅμως μερικοί, ποὺ δὲν θέλουν ἔλεος, ποὺ εἶναι ἀθεράπευτα ἄρρωστοι· τέτοιοι ἦταν οἱ Ἰουδαῖοι. Διότι ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος, καὶ ἂν εἶναι χάρις καὶ ἔλεος, ὅμως σώζει μόνον αὐτοὺς ποὺ θέλουν καὶ εἶναι χαριτωμένοι, ὄχι αὐτοὺς ποὺ ἀφηνιάζουν καὶ δὲν θέλουν νὰ δεχθοῦν

24. Ματθ. 7, 15.

τὴν δωρεάν· τέτοιοι εἶχαν καταντήσει οἱ Ἰουδαῖοι, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε ὅτι «ἐπειδὴ ἀγνοοῦν τὴν δικαίωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιζητοῦν νὰ στήσουν τὸν ἰδικόν τους τρόπον δικαιώσεως δὲν ὑπετάχθησαν εἰς τὴν δικαίωσιν τοῦ Θεοῦ».[25] Ἔπειτα ἀφοῦ εἶπε τὰ ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεόν, λέγει καὶ τὰ ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὸν ἑαυτόν της: **E** «Θὰ προσκυνήσω Σὲ μὲ εὐλάβειαν καὶ ἱερὸν δέος εἰς τὸν ἅγιον ναόν σου». Ὅταν δηλαδὴ θὰ ἀπολαύσω τὴν χάριν καὶ προσφέρω ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμένα, θὰ παρουσιάσω εἰς ἐσένα αὐτὴν τὴν θυσίαν.

«Θὰ προσκυνήσω Σὲ μὲ εὐλάβειαν καὶ ἱερὸν δέος εἰς τὸν ἅγιον ναόν σου». Δὲν θὰ προσκυνήσω βέβαια ὅπως ἀκριβῶς οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς προσευχομένους, ποὺ ξύνονται, ποὺ χασμουριῶνται, ποὺ ἱδρωνοῦν, ἀλλὰ μὲ φόβον καὶ τρόμον. Διότι ὅποιος προσεύχεται ἔτσι, απομακρύνει κάθε κακίαν, ὁδηγεῖται εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ καθιστᾷ τὸν Θεὸν εὐνοϊκὸν εἰς τὸν ἑαυτόν του. «Κύριε βλέπεις πόσον πολλοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ μὲ ἐχθρεύονται». Ἀνέφερε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι μισεῖ τὸ κακόν, τὸ ὅτι ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπον, τὸ ὅτι τὸν φροντίζει, 35 **A** ἀνέφερε τὴν σωτηρίαν της, ἀνέφερε τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσώθη, εἶπε ποῖα στοιχεῖα μετὰ τὸ γεγονὸς τῆς σωτηρίας της εἰσήγαγε ἡ ἰδία.

Ἀπέτρεψε ἀπὸ τὴν κακίαν, τοὺς πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τοὺς ὡδήγησε εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς. Ἔκανε ἀκόμη καὶ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν εἰς τὴν κακίαν νὰ ἐλπίζουν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ συγχωρεθοῦν, ἐὰν βεβαίως θελήσουν νὰ ἀλλάξουν ζωήν. Μετατρέπει λοιπὸν τὸν λόγον σὲ παράκλησι καὶ λέγει: «Κύριε γίνε ὁδηγός μου μὲ τὴν δικαιοσύνην σου». Μὲ αὐτὰ διδάσκει τὸν ἀκροατὴν πρῶτα νὰ ἀναπέμπῃ ὕμνους πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῇ δι' ὅσα εὐεργετήθη. Ἀκόμη καὶ τότε εὐχαριστεῖ, ὅταν δηλαδὴ θέλῃ νὰ ζητήσῃ, εὐχαριστεῖ δι' ὅσα εἶναι πιθανὸν νὰ λάβῃ.

Ἂς ἴδοῦμε ὅμως ποῖα εἶναι αὐτὰ ποὺ ζητεῖ. Μήπως τίποτε τὸ βιωτικόν; **B** Μήπως τίποτε τὸ πρόσκαιρον; Μήπως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ παρέρχονται; Μήπως συζητεῖ διὰ πλούτη; Μήπως διὰ δόξαν; Μήπως δι' ἐξουσίαν; Μήπως διὰ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐχθρῶν; Τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἀλλὰ τί ἐπιζητεῖ; «Κύριε γίνε ὁδηγός μου μὲ τὴν δικαιοσύνην σου, βλέπεις πόσον πολλοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ μὲ ἐχθρεύονται». Βλέπεις; Δὲν ζητεῖ τίποτε πρόσκαιρον. Βλέπεις πῶς

25. Ρωμ. 10, 3.

παρακαλεῖ καὶ ζητεῖ τὴν θεϊκὴν συμμαχίαν; Διότι αὐτοὶ ποὺ πορεύονται αὐτὸν τὸν δρόμον, ἔχουν κατ' ἀρχὴν ἀνάγκην ἀπὸ ἐκείνην τὴν βοήθειαν. Ἐδῶ ὀνομάζει δικαιοσύνην γενικῶς τὴν ἀρετήν. Καὶ καλῶς εἶπεν. «Μὲ ὁδηγὸν τὴν δικαιοσύνην σου». Διότι ὑπάρχει καὶ ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τοὺς κοσμικοὺς νόμους, C ἀλλὰ εἶναι τιποτένια, δὲν εἶναι τέλεια καὶ ὡλοκληρωμένη καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρωπίνους συλλογισμούς. Ἐνῷ ἐγὼ ἐπιζητῶ τὴν ἰδικήν σου δικαιοσύνην, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἐσένα καὶ ποὺ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, ἐπιζητῶ δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν σου, ὥστε νὰ προσελκύσω αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην.

Καλῶς ἔκανε καὶ εἶπε καὶ τό, «γίνε ὁδηγός μου». Διότι ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι δρόμος, εἰς τὸν ὁποῖον χρειάζεται θεϊκὴ καθοδήγησις. Διότι ἐάν, ὅταν πρόκηται νὰ εἰσέλθωμε εἰς μίαν πόλιν χρειαζώμεθα ἕναν ἄνθρωπον νὰ μᾶς τὴν μάθη, ἀκόμη πιὸ πολὺ ἔχομεν ἀνάγκην τῆς θεϊκῆς βοηθείας, ὅταν πρόκηται νὰ φύγωμε διὰ τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ μᾶς δείξη, νὰ μᾶς στηρίξη καὶ νὰ μᾶς καθοδηγήση.

D Ἐπειδὴ εἶναι πολλοὶ οἱ ἐσφαλμένοι δρόμοι, διὰ τοῦτο ἂς κρατηθοῦμε ἀπὸ τὸ δεξὶ χέρι τοῦ Θεοῦ. «Βλέπεις πόσο πολλοὶ εἶναι οἱ ἐχθροί μου». Πολλοί, ἐχθροί, λέγει, ξεσηκώθηκαν θέλοντας νὰ μὲ κάνουν νὰ παραστρατήσω, θέλοντας νὰ μὲ παραπλανήσουν καὶ νὰ μὲ ὁδηγήσουν εἰς ἄλλον δρόμον. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τέτοιες αἱ ὕπουλοι σκέψεις, τέτοιες αἱ ἐπιθέσεις, γίνε σὺ ὁδηγός μου. Διότι τὴν ἰδικήν σου συμμαχίαν χρειάζομαι. Ἀλλὰ τὸ νὰ ὁδηγηθοῦμε εἶναι ἔργον ἰδικόν του. Τὸ νὰ γίνωμε ὅμως ἱκανοὶ νὰ κρατηθοῦμε ἀπὸ τὸ δεξί του χέρι, εἶναι ἔργον τῆς ἰδικῆς μας ἑτοιμότητος. Διότι ἂν εἶσαι ἀκάθαρτος, ἂν εἶσαι πλεονέκτης, ἂν ἔχης κάποιαν ἄλλην κηλίδα, δὲν σὲ κρατᾶ ἐκεῖνο τὸ χέρι. E «Βοήθησέ με ὥστε μὲ σταθερότητα καὶ ἀποφασιστικότητα νὰ βαδίζω τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ἐνώπιόν σου». Δηλαδὴ νὰ μοῦ τὴν φανερώσης, νὰ μοῦ τὴν κάνης σαφῆ καὶ γνώριμον. Διάνοιξε τὴν κατὰ τρόπον ὀρθὸν ἐμπρός μου. Ἄλλος ὅμως ἑρμηνευτὴς εἶπε: «Ἐξομάλισε τὸν δρόμον σου ἐμπρός μου». Δηλαδὴ κάνε τον εὔκολον, ὁμαλόν. «Διότι εἰς τὸ στόμα τῶν ἐχθρῶν μου δὲν ὑπάρχει ποτὲ ἡ ἀλήθεια. Ἡ καρδιά των σκέπτεται καὶ ἐπιθυμεῖ πάντοτε μάταια καὶ ἐπιβλαβῆ». Μοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει δι' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μέσα εἰς τὴν πλάνην, 96 A ποὺ καταστρέφει καὶ τὸ στόμα καὶ τὸ πνεῦμα διότι εἶναι ἄδεια ἀπὸ κάθε ἀγαθόν. Τὰ λέγει ἐπίσης καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ ζοῦν

εἰς τὴν κακίαν. «Ὁ λάρυγγάς των εἶναι τάφος ἀνοικτός». Ἐδῶ βεβαίως ἐννοεῖ τὴν ἐγκληματικότητα ἢ τὴν χρησιμοποίησιν λόγων νεκρῶν καὶ βρώμικων. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἁμαρτήση κανεὶς ἐὰν ὀνομάση τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων ποὺ λέγουν αἰσχρὰ λόγια, ἐὰν τὰ ὀνομάση τάφον ὀρθάνοιχτον. Διότι ἐκείνη ἡ δυσωδία εἶναι βαρυτέρα ἀπὸ τὴν αἰσθητὴν δυσωδίαν καθ' ὅτι προέρχεται ἀπὸ σάπιαν ψυχήν. Καὶ τὰ στόματα τῶν πλεονεκτῶν εἶναι τέτοια, ὅταν δὲν προφέρουν τίποτε καλόν, ἀλλὰ ὁμιλοῦν διὰ φόνους καὶ κλοπάς. Ἂς μὴ γίνη λοιπὸν τὸ στόμα σου τάφος ἀλλὰ θησαυρός. B Διότι οἱ θησαυροὶ διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τοὺς τάφους διότι ἐκεῖνοι μὲν ὅ,τι λάβουν τὸ καταστρέφουν, ἐνῷ αὐτοὶ τὸ διατηροῦν.

Νὰ ἔχης λοιπὸν καὶ σὺ πλουσίαν πνευματικὴν ζωὴν ποὺ εἶναι μόνιμος καὶ νὰ μὴ ἔχης καμμιὰν δυσωδίαν καὶ σαπίλαν. Καὶ δὲν εἶπε ἁπλῶς τάφον ἀλλὰ ἀνοικτόν, ὥστε νὰ φανερώση πόσο ἀηδιαστικὴ γίνεται. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ἀποκρύπτουν τέτοια λόγια, αὐτοὶ ὅμως τὰ λέγουν ὥστε νὰ κάνουν πιὸ φανερὰν τὴν ἀρρώστια τους. Καὶ εἰς μὲν τὰ πεθαμένα σώματα κάνοντας τὸ ἀντίθετο τὰ θάπτομε μέσα εἰς τὴν γῆν. Ἐνῷ αὐτοὶ ποὺ λέγουν τέτοια λόγια κάνουν τὸ ἀντίθετο καὶ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ τὸ κρύψουν κάτω εἰς τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς καὶ νὰ τὸ στραγγαλίσουν, τὸ βγάζουν ἔξω καὶ κάνουν κακὸν εἰς πολλοὺς καὶ τὸ ἐκθέτουν εἰς κοινὴν θέαν.

C Ἀλλὰ ἂς τοὺς διώξωμεν αὐτούς, παρακαλῶ. Διότι ἐὰν θάπτωμεν βαθειὰ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν τὰ νεκρὰ σώματα, πολὺ περισσότερον πρέπει αὐτοὶ ποὺ λέγουν αὐτὰ τὰ σάπια λόγια καὶ ποὺ βγάζουν ἀπὸ μέσα τους τέτοια παρόμοια καὶ δὲν θέλουν οὔτε νὰ τὰ ἀποκρύψουν, πρέπει νὰ κατοικήσουν κάπου μακριά. Ἐπειδὴ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ στόματα ἀποτελοῦν δημόσιον κίνδυνον. «Μὲ τὰς ψευδολόγους δὲ γλώσσας των ἐκχύνουν φαρμακερὰς δολιότητας». Νὰ καὶ ἄλλο εἶδος κακίας. Ἄλλοι μὲν κρύβουν βαθειὰ μέσα εἰς τὸν νοῦν τους τὸν δόλον καὶ προσφέρουν καταδεχτικὰ λόγια. Ἄλλοι δὲ εἶναι τόσον τρομεροὶ ὥστε μὲ τὰ ἴδια αὐτὰ λόγια νὰ καμουφλάρουν τὴν κακίαν καὶ νὰ πλέκουν δόλους καὶ ὑπούλους σκέψεις. «Κρῖνε καὶ καταδίκασέ τους σύ, ὦ Θεέ μου. Εἴθε νὰ ἀστοχήσουν ὅλαι αἱ συκοφαντίαι των καὶ ὅλα τὰ ἐναντίον μου διαβούλιά των». D Πρόσεξε καὶ ἐδῶ πόσον ἥμερη εἶναι ἡ προσευχή. Διότι δὲν εἶπε, «τιμώρησε» ἀλλὰ «κρῖνε αὐτούς», καὶ σταμάτησε τὴν κακίαν τους. Κάνε νὰ μὴν ἐκτελεσθοῦν αἱ κακαὶ των σκέ-

ψεις. Τοῦτο βεβαίως εἶναι προσευχὴ ὑπὲρ αὐτῶν ὥστε νὰ μὴν προωθηθοῦν τὰ καταχθόνια σχέδιά των. «Σύμφωνα μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν των διασκόρπισέ τους καὶ δίωξέ τους ἀπὸ κοντά σου, διότι ἐργαζόμενοι αὐτοὶ τὸ κακὸν καὶ πολεμοῦντες τοὺς ἰδικούς σου ἀνθρώπους σὲ ἔχουν πικράνει μὲ τὸ παραπάνω, Κύριε». Δηλαδή, Δὲν μὲ ἐνδιαφέρει γιὰ ὅσα μοῦ κάνουν ἀλλὰ πονῶ γιὰ ὅσα γίνονται ἐναντίον σου. Τοῦτο βεβαίως εἶναι γνώρισμα ψυχῆς ποὺ ἔχει πνευματικότητα δηλ. νὰ μὴν ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἰδικά της, ἀλλὰ νὰ ἐπεξεργάζεται λεπτομερῶς τὰ ὅσα γίνονται ἐνάντια πρὸς τὸν Θεόν. Πολλοὶ κάνουν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά, δηλ. παραμελοῦν τὰ ὅσα ἀφοροῦν εἰς τὸν Θεόν, ἐνῷ διεκδικοῦν καὶ μάλιστα πολὺ ἐντόνως τὰ ἰδικά των. Οἱ ἅγιοι ὅμως δὲν κάνουν ἔτσι, ἀλλὰ τιμωροῦν αὐστηρὰ τὰ ὅσα γίνονται ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ παραμελοῦν τὰ ἰδικά των.

«Θὰ εὐφρανθοῦν δὲ ὅλοι ὅσοι ἐλπίζουν εἰς σέ». Πρόσεξε τὸ κέρδος τῆς προσευχῆς. Καὶ ἐκεῖνοι θὰ γίνουν καλύτεροι καὶ θὰ σταματήσουν τὴν κακίαν. Ἄλλοι δὲ θὰ εὐχαριστηθοῦν πολὺ βλέποντες τὴν ἀλλαγὴν ἐκείνων καὶ τὴν καλυτέρευσίν των καὶ ἐπὶ πλέον βλέποντες ὅτι καὶ ἄλλοι ἔτσι ἔγιναν σημαντικώτεροι. [37] A «Ἡ χαρά των καὶ ἡ ἀγαλλίασις θὰ εἶναι αἰωνία καὶ ἀναφαίρετος. Σὺ δὲ θὰ κατοικήσῃς ἐν μέσῳ αὐτῶν». Ἡ χαρὰ βεβαίως αὐτὴ εἶναι διαρκής.

Αἱ ἄλλαι λοιπὸν χαραὶ δὲν εἶναι καλύτεραι ἀπὸ τὰ ποτάμια ρεύματα ποὺ μίαν στιγμὴν φαίνονται καὶ μετὰ κυλοῦν καὶ φεύγουν. Ἐνῷ ἡ κατὰ Θεὸν χαρὰ παραμένει καὶ ριζώνει, εἶναι διαρκὴς καὶ μόνιμος, χωρὶς νὰ διακόπτεται, ἀλλὰ γίνεται πιὸ ὑψηλὴ χάρις εἰς αὐτοὺς ποὺ τῆς προκαλοῦν ἐμπόδια. Οἱ Ἀπόστολοι δὲ ἐμαστιγώνοντο καὶ ἐχαίροντο. Ὁ δὲ Παῦλος ἦταν μέσα εἰς τὴν θλῖψιν καὶ ἐπετοῦσε ἀπὸ τὴν χαράν του. Ἐπρόκειτο νὰ πεθάνῃ καὶ τοὺς ἐκαλοῦσε νὰ πάρουν μέρος εἰς τὴν χαράν του λέγων: B «Ἀλλὰ ἂν καὶ προσφέρωμαι σὰν σπονδὴ ἐπάνω εἰς τὴν θυσίαν καὶ ἐξυπηρέτησιν τῆς πίστεώς σας, χαίρω καὶ συμμετέχω εἰς τὴν χαρὰν ὅλων σας. Τὸ ἴδιο καὶ σεῖς νὰ χαίρετε καὶ νὰ συμμετέχετε εἰς τὴν χαράν μου».[26]

Ὁ Θεὸς συγκατοικεῖ μ' αὐτοὺς ποὺ χαίρονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ ὁμιλεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. «Ἡ χαρά των καὶ ἡ ἀγαλλίασίς των θὰ εἶναι αἰωνία καὶ ἀναφαίρετος. Σὺ δὲ θὰ κατοικήσῃς ἐν μέσῳ αὐτῶν».

26. Φιλιπ. 2, 17-18.

Αὐτὸ τὸ ἴδιο ἔλεγε καὶ ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι ἡ χαρὰ αὐτὴ εἶναι ἀκατάλυτη. «Πάλι θὰ σᾶς ἰδῶ καὶ τὴν χαράν σας κανεὶς δὲν θὰ σᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ».[27] Καὶ ὁ Παῦλος πάλι: «Πάντοτε χαίρετε, συνεχῶς προσεύχεσθε. Καὶ ὅλοι ὅσοι ἀγαποῦν τὸ ὄνομά σου θὰ καυχηθοῦν διὰ σέ».[28] C Διότι κυρίως δι' αὐτά, μόνον δι' αὐτὰ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ καυχᾶται, δι' αὐτὰ νὰ χαίρεται, νὰ εὐφραίνεται. Διότι ἐκεῖνος βεβαίως ποὺ καμαρώνει διὰ τὰ βιωτικὰ πράγματα, δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ βαυκαλίζονται μὲ ὄνειρα.

Διότι, λέγε μου, ποῖον ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι τέτοιο, ὥστε νὰ σοῦ δίδῃ τὴν δυνατότητα νὰ καυχηθῇς; Ἡ σωματικὴ δύναμις; Ὅμως δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἰδικῆς μας διαθέσεως· διὰ τοῦτο ἀκριβῶς στερεῖται κάθε δικαιώματος διὰ καύχησιν. Ἄλλωστε μαραίνεται καὶ γρήγορα ξεπέφτει, πολλὲς φορὲς δὲ ἔβλαψε αὐτὸν ποὺ τὴν ἔχει, ἐπειδὴ δὲν τὴν ἐχρησιμοποίησε ὅπως πρέπει. Τὸ ἴδιον πρᾶγμα ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ καὶ διὰ τὴν νεότητα D καὶ διὰ τὴν ὀμορφιὰν καὶ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ διὰ τὴν ἄνετον ζωὴν καὶ δι' ὅλα τὰ βιωτικὰ πράγματα. Τὸ νὰ καυχᾶται ὅμως κανεὶς διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην του, εἶναι τὸ μεγαλύτερον στολίδι, τὸ πιὸ λαμπρὸν στέμμα, ἔστω κι ἂν αὐτὸς ποὺ καυχᾶται εἶναι φυλακισμένος. Αὐτὸς ὁ στολισμὸς δὲν φθείρεται ἀπὸ ἀρρώστιαν, οὔτε ἀπὸ γηρατειά, οὔτε ἀπὸ τὰς περιστάσεις, οὔτε ἀπὸ ἀνωμάλους καταστάσεις, οὔτε καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον κομματιάζεται, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τότε λάμπει πιὸ ζωηρά, «διότι σὺ θὰ εὐλογήσῃς τὸν δίκαιον».

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εὑρίσκονται εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, κατηγοροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ χλευάζονται καὶ πιὸ πολὺ βεβαίως οἱ ἐνάρετοι, E διὰ νὰ μὴν λυγίσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀνώριμους, πρόσεξε πῶς τὸν συγκρατεῖ λέγοντας: «Διότι σὺ θὰ εὐλογήσῃς τὸν δίκαιον». Ποίαν βλάβην δηλ. ἠμπορεῖς νὰ πάθῃς ἔστω καὶ ἂν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη σὲ καταφρονοῦν, ἐνῷ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων σὲ ἐπαινεῖ καὶ σὲ ἀναγνωρίζει; Διότι προφανῶς ἂν αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν σὲ εὐλογεῖ, δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν τὸ νὰ σὲ ἐπαινοῦν ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Τοῦτο λοιπὸν εἰς κάθε περίστασιν ἂς ἐπιδιώκωμεν, δηλαδὴ νὰ μᾶς ἀναγνωρίσῃ ὁ Ἰ-

27. Ἰωάν. 16, 22.
28. Α' Θεσ. 5, 16-17

ἴδιος, νὰ μᾶς στεφανώση ὁ ἴδιος. Καὶ ἂν συμβῆ αὐτό, εἴμαστε ψηλότερα ἀπὸ ὅλους, ἔστω καὶ ἂν εἴμαστε πτωχοί, ἄρρωστοι καὶ χιλιοβασανισμένοι.

[29] A Καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἦταν ὁ εὐτυχέστερος ὅλων ἔστω καὶ ἂν ἦταν μέσα εἰς τὴν κοπριὰν καταπληγιασμένος καὶ σκουληκιασμένος καὶ ὑπέμενε ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀνεπανόρθωτα δεινά, καὶ οἱ δοῦλοι, οἱ φίλοι καὶ οἱ ἐχθροὶ τὸν ἔφτυναν καὶ ἡ γυναῖκα του τὸν ἐπιβουλευόταν, καὶ ἂν ὁ ἴδιος κατήντησε πτωχὸς καὶ πεινασμένος καὶ ἀθεράπευτα ἄρρωστος. Πῶς; Μὰ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὸν ηὐλόγησε καὶ τοῦ εἶπε. Εἶσαι ἄψογος ἄνθρωπος, δίκαιος, ἀληθινός, εὐσεβής, ξένος ἀπὸ κάθε τι πονηρόν. Διὰ τοῦτο ἦτο εὐτυχής. «Κύριε, ἡ ἄπειρος πρὸς ἡμᾶς εὐμένειά σου καὶ προστασία εἶναι δι' ἡμᾶς ἀκατανίκητον ὅπλον καὶ στέφανος δόξης».[30] B Πάλιν κατέληξε εἰς εὐχαριστίαν, ἀναπέμπων εὐχαριστηρίους ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν. Τί σημαίνει δὲ ἡ «εὔνοιά σου εἶναι ὅπλον ἀκατανίκητον καὶ στέφανος δόξης;». Σημαίνει ἄριστον ὅπλον, σύμφωνον μὲ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ, ὅπλον ἐνδοξότατον. Αὐτὸ ποὺ λέγει, σημαίνει τὸ ἑξῆς: Μᾶς περιετείχισες μὲ συμμαχίαν ἐνδοξοτάτην. Ἄλλος δὲ ἑρμηνευτὴς λέγει ὅτι τὸ «θὰ στεφανώσης αὐτόν», ἐλέχθη διὰ τὸν δίκαιον καὶ ὅτι διδάσκει τοῦτο· ὅτι θὰ στεφανώσης αὐτὸν τὸν δίκαιον, δηλ. ὅτι ἡ εὐμένειά σου χρησιμεύει γιὰ ὅπλον καὶ μάλιστα ὅπλον ἐνδοξότατον. Ἢ ἔχει ἐκείνην τὴν σημασίαν· ὅτι δηλ. περιτειχίζεις τὸν δίκαιον μὲ ἐνδοξοτάτην συμμαχίαν καὶ ὅτι ἑπομένως οὔτε ἡ δόξα του στερεῖται τὴν ἀσφάλειαν, οὔτε ἡ ἀσφάλειά του εἶναι χωρὶς δόξαν. C

Διότι ποῖον πρᾶγμα εἶναι ἰσχυρότερον καὶ ὡραιότερον ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ποὺ περιστοιχίζεται ἀπὸ τὴν προστατευτικὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ; Τὸ στεφάνι ἐκεῖνο ὡστόσο πλέκεται καὶ ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνίαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δαυῒδ εἰς ἄλλο μέρος. «Αὐτὸν ποὺ στεφανώνει τὴν κεφαλήν σου μὲ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρμῶν του».[30] Ἐνῷ αὐτὸ πλέκεται καὶ ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος: «Λοιπὸν μοῦ ἀπομένει τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης».[31] Ὑπάρχει καὶ τὸ στεφάνι τῆς χάριτος, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ἄλλος. «Θὰ σὲ ὑπερασπίση ὅμως τὸ στεφάνι τῆς χάριτος».[32]

Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ τὸ στεφάνι τῆς δόξης, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Ἠσαΐας, «θὰ ὑπάρξη τὸ στεφάνι τῆς ἐλπίδος, ποὺ πλέκεται μὲ τὴν δόξαν».[33] Καὶ τοῦτο διότι τὸ στεφάνι ἔχει ὅλα αὐτά, δηλ. τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν χάριν, τὴν δόξαν, τὴν εὐπρέπειαν. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ δῶρον εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ γεννᾷ ποικίλα χαρίσματα. D Ὑπάρχει καὶ τὸ ἄφθαρτον στεφάνι ὅπως λέγει ὁ Παῦλος: «Ἐκεῖνοι μὲν διὰ νὰ λάβουν τὸ φθαρτὸν στεφάνι, ἡμεῖς δὲ τὸ ἄφθαρτον».[34] Αὐτὸ ποὺ λέγει ἐδῶ, εἶναι τὸ ἑξῆς· μᾶς περιέβαλες μὲ ἀσφάλειαν καὶ μὲ δόξαν. Διότι τέτοια εἶναι τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, ἰσχυρὰ καὶ γεμᾶτα εὐγένειαν. Τέτοια εἶναι τὰ στεφάνια.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τῶν ἀνθρώπων δὲν συμβαίνει αὐτό. Ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἔχει δόξαν δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε ἀσφαλής· ἐνῷ αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀσφαλὴς δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε δοξασμένος. Εἶναι δὲ δύσκολον νὰ συμπέσουν καὶ τὰ δύο. Ἂν ὅμως συμπέσουν, γρήγορα ἀποσύρονται. Π.χ. οἱ ἄρχοντες εἶναι μὲν λαμπροὶ καὶ ξακουστοί, ὅμως δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς· ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸν τὸν λόγον, δηλ. ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης των δόξης, ἔχουν ἐγκατασταθῆ εἰς ὠχυρωμένην τοποθεσίαν.

Οἱ παραπεταμένοι καὶ περιφρονημένοι, ζοῦν βεβαίως ἀσφαλεῖς διότι κανεὶς δὲν τοὺς ξέρει, ὅμως δὲν δοξάζονται. Ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο δὲν δοξάζονται, διότι εἶναι ἀσφαλεῖς. [39] A Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Θεοῦ δὲν συμβαίνει κάτι τέτοιο. Ἀλλὰ καὶ τὰ δύο συνυπάρχουν πληθωρικά, δηλ. καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ ἀσφάλεια.

Ἀφοῦ κατανοήσωμεν λοιπὸν τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα ἀφοῦ καταλάβωμεν πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι τὸ νὰ ἀρέση κανεὶς εἰς τὸν Θεόν, πρᾶγμα ποὺ εἶναι καὶ ὅπλον καὶ δόξα καὶ ἀσφάλεια καὶ ὅλα τοῦ κόσμου τὰ ἀγαθά, ἂς διανύσωμεν τὸν τωρινόν μας ἀγῶνα καὶ ἂς μὴν σκοντάψωμεν ποτὲ καὶ μήτε νὰ εὑρεθῶμεν ἄοπλοι. Διότι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ πολέμου δὲν ἀνέχεται νὰ ἰδῆ ἄοπλον στρατιώτην. Τότε μόνον παύει ἡ προπαρασκευὴ ὅταν διαλυθῆ ὁ κόσμος τοῦ θεάτρου· διαλύεται δὲ ὁ κόσμος τοῦ θεάτρου, ὅταν ἡ ψυχὴ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸ σῶμα.

B Ἑπομένως ἕως ὅτου εἴμαστε ἐδῶ, εἶναι ἀνάγκη νὰ πυγμαχοῦμε καὶ ὅταν ἀκόμη καθώμαστε εἰς τὸ σπίτι μας, καὶ ὅταν πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ὅταν γευματίζωμεν, καὶ ὅταν εἴμεθα ἄρρωστοι καὶ ὅταν εἴμεθα ὑγιεῖς. Καὶ

29. Ἰὼβ 1, 1.
30. Ψαλμ. 102, 4.
31. Β' Τιμ. 4, 8.
32. Παρ. 4, 9.

33. Ἠσ. 28, 5.
34. Α' Κορ. 9, 25.

μάλιστα κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀσθενείας εἶναι ἡ κατάλληλος εὐκαιρία δι' αὐτὴν τὴν μάχην, ὅταν δηλαδὴ ἀπὸ παντοῦ ὀδύναι καταθορυβοῦν τὴν ψυχήν, ὅταν πόνοι τὴν πολιορκοῦν, ὅταν ὁ διάβολος καραδοκῇ νὰ μᾶς παρασύρῃ νὰ εἴπουμε κάποιον πικρὸν λόγον.

Τότε κατ' ἐξοχὴν πρέπει νὰ ἀσφαλιζώμεθα, νὰ περιχαρακωνώμεθα μὲ τὸν θώρακα, μὲ τὴν ἀσπίδα, μὲ τὸ κράνος, μὲ τὰ ἄλλα ὅπλα, καὶ διαρκῶς νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεόν.

Αὐτὰ τὰ βέλη εἶναι βαρειὰ διὰ τὸν διάβολον, **C** αὐτὴ ἡ πληγὴ εἶναι ἐπικίνδυνη, τότε κυρίως ἔχομεν λαμπρὰ στεφάνια.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐλάμπρυνε τὸν μακάριον Ἰὼβ (τίποτε πράγματι δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ καταφύγωμεν καὶ πάλιν εἰς αὐτόν), τοῦτο τὸν ἀνέδειξε, αὐτὸ τὸν ἐστεφάνωσε, δηλ. τὸ ὅτι ἀκριβῶς τὴν ὥραν τοῦ πειρασμοῦ, τῆς ἀρρώστιας καὶ τῆς φτώχειας ἐφάνη ἀμετάβλητον τὸ ἦθος του, ἀμετακίνητος ἡ διάνοιά του, τὸ ὅτι τὴν ὥρα ἐκείνην ἀνέπεμπε εὐχαριστηρίους λόγους εἰς τὸν Θεὸν καθὼς καὶ ἐκείνην τὴν πνευματικὴν θυσίαν. Θυσία πράγματι ἦταν τὰ λόγια ποὺ ἔλεγε: «Ὁ Κύριος μοῦ ἔδωσε, ὁ Κύριος μοῦ ἀφήρεσε. Ὅπως ἐφάνη καλὸν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι καὶ ἔγινε. Νὰ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας».[35] Τοῦτο ἀκριβῶς ἂς κάνωμεν διαρκῶς καὶ ἂς δοξάζωμεν τὸν Θεὸν καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν πειρασμῶν, καὶ εἰς τὰς διαφόρους περιστάσεις καὶ εἰς τὰς συκοφαντίας **D** καὶ ἂς τὸν εὐλογοῦμεν διὰ παντός, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ Ϛ' (6) ΨΑΛΜΟΝ[1]

«Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσῃς με».

Ὅταν ἀκούσῃς θυμὸν καὶ ὀργὴν εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Θεοῦ, μὴν ἐννοήσῃς τίποτε ἀνθρώπινον· διότι οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔχουν καθαρῶς συμβατικὸν χαρακτῆρα. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ ὅλα αὐτά. **E** Συζητεῖ δὲ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε νὰ ἀγγίξῃ τὴν ψυχὴν καὶ τῶν πλέον βαρυκαρδίων. Διότι καὶ ἡμεῖς, ὅταν συζητῶμεν μὲ βαρβάρους, χρησιμοποιοῦμεν τὴν γλῶσσαν τους. Καὶ ὅταν ὁμιλοῦμεν εἰς ἕνα παιδί, ψελλίζομεν μαζὶ μ' αὐτό, ἔστω καὶ ἂν εἴμεθα πάνσοφοι, διότι κατεβαίνομεν εἰς τὸ ἰδικόν του χαμηλὸν ἐπίπεδον. Τί τὸ περίεργον λοιπὸν ἐὰν κάνωμεν τοῦτο μὲ λόγους, τὴν στιγμὴν μάλιστα ποὺ τὸ κάνομεν μὲ ἔργα, δηλ. δαγκώνοντας τὰ χέρια, καὶ κάνοντας τοὺς θυμωμένους, ὥστε νὰ διορθώσωμε τὸ παιδί; Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ ἤθελε νὰ προσεγγίσῃ τοὺς βαρυκαρδίους, χρησιμοποιεῖ τέτοια λόγια. **40 A** Διότι δὲν τὸν ἐνδιέφερε νὰ ὁμιλήσῃ ἀνταξίως τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ διὰ νὰ ὠφελήσῃ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἤκουον».

Εἰς ἄλλο πάλιν σημεῖον ἀποδεικνύων, ὅτι οὐδέποτε ὀργίζεται, ἔλεγεν: «Μήπως παροργίζουν ἐμὲ καὶ ὄχι τοὺς ἑαυτούς των;».[2] Σὺ δέ, πῶς ἤθελες νὰ συζητῇ ὁ ἴδιος μὲ τοὺς Ἰουδαίους, ὅτι δὲν ὀργίζεται καὶ ὅτι δὲν μισεῖ τοὺς πονηρούς; Πράγματι καὶ τὸ μῖσος εἶναι πάθος. Ὅτι δὲν ἐπιβλέπει τὰ ἀνθρώπινα; Πράγματι καὶ ἡ ὅρασις προέρχεται ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὅτι δὲν ἀκούει; Πράγματι καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν σάρκα. Ἀλλὰ ἂν δὲν συνεζήτει ἔτσι θὰ ἔβγαινε ἄλλο συμπέρασμα πονηρόν, δηλ. ὅτι τὰ πάντα στεροῦνται προνοίας. **B** Καὶ ἂν ἀπέφευγαν νὰ ἀκούουν τέτοια περὶ τοῦ Θεοῦ, πολλοὶ ποὺ ἔζησαν τότε, θὰ ἀγνοοῦσαν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ὕπαρξίν του.

Ἐὰν δὲ αὐτὸ ἀγνοηθῇ, ὅλα ἔχουν χαθῆ. Ἐνῷ ὅταν εἰσήχθη ἐκείνη ἡ πίστις, ταχέως ἔγινε καὶ ἡ διόρθωσις. Διότι αὐτὸς ποὺ ἐπείσθη ὅτι ὑπάρχει Θεὸς ἔστω καὶ ἂν ἔχῃ σαφῆ γνῶσιν περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ συλλαμβάνει τὴν ὕπαρξίν του εἰς γενικὰς γραμμάς, μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ χρόνου θὰ πεισθῇ, ὅτι δὲν ὑπάρχει κάτι τέτοιο εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὸς

35. Ἰὼβ 1, 21.

1. Ὁ Ψαλμὸς ἀνήκει εἰς τὸ εἶδος τῶν θρηνωδῶν Ψαλμῶν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα δείγματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους. Ἄλλοι Ψαλμοὶ ποὺ ἔχουν χαρακτηρισθῆ ὡς Ψαλμοὶ μετανοίας εἶναι οἱ 31, 37, 50, 101, 129 καὶ 142. Ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν συνταχθῆ μετὰ τὸ διπλὸ ἁμάρτημα τοῦ Δαυΐδ. Πιθανὸν καὶ αὐτὸς ὁ Ψαλμὸς νὰ ἔχῃ συνταχθῆ ταυτοχρόνως μὲ τὸν 50όν-

Ὁ Ψαλμὸς μᾶς παρουσιάζει ἁμαρτωλὸν βαρειὰ ἔνοχον καὶ αὐστηρὰ τιμωρημένον, συντετριμμένον ψυχικὰ καὶ σωματικά, ποὺ ζητεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὁ ποιητὴς τονίζει, ὅτι ἡ μόνη θετικὴ δύναμις, ἡ ὁποία τοῦ ἀπέμεινεν εἶναι ἡ ἐλπὶς εἰς τὸν Θεόν, τὴν ὁποίαν μέσα εἰς τὴν ταραχὴν καὶ τὸν θρῆνον του ζητεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ παλαίει, ἀγωνίζεται μέσα του, ἕως ὅτου ἀκριβῶς τὴν ἐλπίδα αὐτὴν κατακτήσῃ μόνιμον πλέον κτῆμα του, ὁπότε καὶ ἠρεμεῖ καὶ ἤρεμος πλέον ὑπὲρ τὴν μαινομένην καὶ ἀφρίζουσαν ἀκόμη θάλασσαν τοῦ κακοῦ προσβλέπει μὲ ἀπόλυτον αἰσιοδοξίαν εἰς τὸ μέλλον» (Π. Μπέλλα, Ἐκλεκτοὶ Ψαλμοί, ἐν Ἀθήναις 1955, σελ. 75).

2. Ἱερ. 7, 19.

δὲ ποὺ ἐπείσθη ὅτι δὲν προνοεῖ, ὅτι δὲν τὸν μέλει διὰ τὰ δημιουργήματά του, ὅτι οὔτε κἂν ὑπάρχῃ, τί θὰ κερδίσῃ ἀπὸ τὴν παρατήρησιν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ξένος πρὸς τὰ πάθη; Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς συζητῶν πρῶτα μαζί τους ἐκεῖνο, ἀφοῦ ἐστερέωσε τὴν πεποίθησίν τους εἰς τὴν ὕπαρξίν του, **C** λίγο - λίγο τοὺς ἀποκαθαίρει τὸν νοῦν, ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς αὐτὴν τὴν σκέψιν, ὁμιλῶν διὰ τὰς πλέον ὑψηλὰς ἰδιότητας αὐτοῦ καὶ κάνοντας λόγον διὰ τὸ ὅτι εἶναι ξένος πρὸς τὰ πάθη. Πράγματι ἕνας ἄλλος προφήτης λέγει: «Οὔτε θὰ πεινάσῃ οὔτε θὰ κουρασθῇ»[3] Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ εἶπε ὅτι θυμώνει, ὁ ἴδιος πάλιν προσθέτει ὅτι τὸ θεῖον εἶναι ἀμέτοχον παθῶν. «Μήπως αὐτοὶ ἐμὲ παροργίζουν καὶ ὄχι τοὺς ἑαυτούς των;». Καὶ αὐτὸς ποὺ εἶπε ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸν ναόν, ὁ ἴδιος πάλιν λέγει: «Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἀνάμεσα σ' ἐσένα πιστὸς καὶ δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν»,[4] δηλαδὴ δὲν ὁρίζομαι τοπικῶς. **D** Ἐὰν ὅμως δὲν ἐτιμώρησε ὅλους, ἔδωσε εἰς τὸν πιὸ συνετὸν νὰ καταλάβῃ ἀπὸ τὰ λεχθέντα, ὅτι εἶναι πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐλεύθερος ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ τυραννικὰ πάθη, χωρὶς νὰ τοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἔξω ἀπὸ αὐτά. Διὰ τοῦτο λέγει: «Μήπως θὰ εἶσαι κοιμισμένος σὰν ἄνθρωπος;».[5] Καὶ παντοῦ κάνει συζήτησιν διὰ τὸ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ξένος πρὸς τὰ πάθη. Ἑπομένως καὶ ἐδῶ, ὅταν ἀκούσῃς θυμόν, μὴ νομίσῃς ὅτι πρόκειται περὶ πάθους. Διότι ἐὰν ἄνθρωποι ποὺ φροντίζουν νὰ ζοῦν χριστιανικὰ κατὰ τὸ δυνατὸν δὲν ὀργίζονται, κατὰ μείζονα λόγον δὲν ὀργίζεται ἡ ἀνώλεθρος ἐκείνη οὐσία, ἡ ἄφθαρτος, ἡ ἀνέκφραστος καὶ ἀκατάληπτος. **E**

Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ οἱ γιατροὶ ὅταν κόπτουν, ἢ ὅταν καυτηριάζουν, δὲν τὸ κάνουν ἀπὸ θυμόν, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ διορθώσουν, δὲν τὸ κάνουν διότι εἶναι θυμωμένοι μὲ τοὺς ἀρρώστους, ἀλλὰ διότι τοὺς λυποῦνται καὶ τοὺς ἐλευθερώνουν ἀπὸ τὰς ἀσθενείας. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ: «Μὴ μὲ τιμωρήσῃς ἐπάνω εἰς τὸν θυμόν σου» ἐννοεῖ· μὴν ἀποκτήσῃς δικαιοσύνην δι' ὅσα ἁμαρτήματα διέπραξα, μήτε νὰ μοῦ καταλογίσῃς τὰ σφάλματά μου. «Ἐλέησόν με Κύριε, διότι εἶμαι ἀσθενής». Ὅλοι ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὴν

3. Ἠσ. 40, 28.
4. Ὠσηὲ 11, 9. Ὅπου ὅμως ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὴν στίξιν τοῦ κειμένου. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι δὲν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς πόλεις διὰ νὰ τὰς καταστρέψῃ, διότι ὑπάρχουν πιστοὶ καὶ δίκαιοι ἀνάμεσα εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν.
5. Ἱερ. 14, 9.

τὴν φωνὴν ἔστω καὶ ἂν ἔχωμε κατορθώσει πάρα πολλὰ πράγματα, ἔστω καὶ ἂν ἔχωμεν φθάσει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς. 41 **A** Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος προχωρῶν λέγει πάλιν: «Δὲν θὰ δικαιωθῇ ἐνώπιόν σου κάθε ἄνθρωπος».[6] Καὶ ἐὰν ἐξετάσῃς τὰς ἀνομίας μου, ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταθῇ ἐνώπιόν σου;»[7] Καὶ ὁ Παῦλος: «Δὲν καταλαβαίνω τίποτε κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ δὲν εἶμαι δικαιωμένος».[8] Καὶ ἄλλος: «Ποῖος θὰ καυχηθῇ ὅτι ἔχει ἁγνὴν καρδίαν, ἢ ποῖος θὰ ἔχῃ τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ρύπους;».[9] Ὅλοι ἐξάπαντος ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ ἔλεος, ἀλλὰ δὲν ἀξίζομε ὅλοι τὸ ἔλεος.

Διότι ἂν καὶ εἶναι ἔλεος, ὅμως ἀναζητεῖ τὸν ἄξιον. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἔλεγε πρὸς τὸν Μωυσῆν: «Θὰ ἐλεήσω ἐκεῖνον ποὺ ἠμπορῶ νὰ ἐλεήσω καὶ θὰ εὐσπλαγχνισθῶ ἐκεῖνον ποὺ ἠμπορῶ νὰ εὐσπλαγχνισθῶ».[10] Δηλαδὴ ὁ μὲν **B** ἕνας ἀφοῦ ἔκαμε κάτι ἀντάξιον τοῦ ἐλέους, θὰ εἴπῃ, «Ἐλέησέ με», ἐνῷ ὁ ἄλλος ποὺ ἀφήρεσε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του τὸ δικαίωμα νὰ τύχῃ συγγνώμης, ἀδίκως θὰ εἴπῃ, «Ἐλέησόν με». Διότι ἐὰν τὸ ἔλεος ἐρχόταν εἰς ὅλους, κανεὶς δὲν θὰ κατεδικάζετο. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιον τὸ ἔλεος ἔχει κάποιαν κρίσιν καὶ ἀναζητεῖ τὸν ἄξιον καὶ τὸν κατάλληλον ποὺ θὰ τὸ ἀπολαύσῃ.

Πολλοὶ πράγματι ὑπέπεσαν ἐπανειλημμένως εἰς τὰ ἴδια ἁμαρτήματα καὶ ὅμως δὲν ἐτιμωρήθησαν μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν, διότι εἶχαν ἄλλας δικαιολογίας ποὺ τοὺς ἐστήριζαν. Καὶ ἐὰν θέλετε, ἂς σταθοῦμε τώρα εἰς αὐτὸν τὸν λόγον. Ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι ἡμάρτησαν καὶ ἔγιναν εἰδωλολάτραι, ὅμως δὲν ἐτιμωρήθησαν ὅλοι ἐξ ἴσου. Ἄλλοι μὲν ἐχάθησαν, ἐνῷ ἄλλοι ἐσυγχωρήθησαν. **C** Διότι εἰς τὰ ἁμαρτήματα δὲν ἀναζητεῖται μόνον ἡ φύσις τοῦ διαπραχθέντος ἁμαρτήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ διάθεσις, καὶ ἡ περίστασις καὶ ἡ αἰτία καὶ ἡ κατάστασις ἡ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν. Ἀναζητεῖται δηλ. ἂν ἄλλοι μὲν παρέμειναν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἂν ἄλλοι δὲ μετενόησαν, ἂν ἁμάρτησαν ἐξ ἀμελείας, ἂν ἐξηπατήθησαν, ἂν ἡμάρτησαν ἐκ προμελέτης. Πολλὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ συζητηθοῦν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἐποχῶν καὶ αἱ συνθῆκαι ζωῆς. Νὰ τί ἐννοῶ· ἡμάρτανον οἱ ἄνθρωποι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἁμαρτάνουν καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς

6. Ψαλμ. 142, 2.
7. Ψαλμ. 129, 3.
8. Α' Κορ. 4, 4.
9. Παροιμ. 20, 9.
10. Ἐξ. 33, 19.

Καινῆς. Ὅμως δὲν τιμωροῦνται καὶ οἱ δύο ἐξ ἴσου ἀλλὰ αὐτοὶ τιμωροῦνται βαρύτερον.

Φανερώνων αὐτὸ ὁ Παῦλος ἔλεγε: **D** «Ἐὰν παραβῇ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωυσέως, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνίαν μὲ τὴν κατάθεσιν δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Σκεφθῆτε πόσον αὐστηροτέρα τιμωρία ἀξίζει εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος κατεπάτησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ θεωρεῖ μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς διαθήκης;».[11] Ὅταν δὲ λέγῃ, «Σκεφθῆτε πόσον βαρυτέρα τιμωρία ἀξίζει», ἐννοεῖ τὴν ἔντασιν τῆς τιμωρίας. Ἡμάρτησαν ὅσοι ἔζησαν πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον, καθὼς καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔζησαν μὲ τὸν νόμον. Οἱ πρῶτοι θὰ τιμωρηθοῦν ἐλαφρότερον. Δηλώνοντας αὐτὸ ἔλεγε: «Ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, χωρὶς τὸν νόμον καὶ θὰ ἀπολεσθοῦν». Τό, «χωρὶς τὸν νόμον» δὲν σημαίνει βαρύτερον, ἀλλὰ ἐλαφρότερον. **E** «Ὅσοι δὲ ζῶντες μέσα εἰς τὸν νόμον ἡμάρτησαν, διὰ τοῦ νόμου θὰ κριθοῦν».[12] Τί σημαίνει αὐτό, τέλος πάντων; Σημαίνει ὅτι αὐτοὶ μὲν ἔχουν κατήγορον τὴν φύσιν· ἐνῷ οἱ ἄλλοι μαζὶ μὲ τὴν φύσιν ἔχουν καὶ τὸν νόμον. Καὶ ὅσο πιὸ πολὺ ἀπήλαυσαν τὴν διδασκαλίαν, τόσον μεγαλυτέραν τιμωρίαν θὰ ὑποστοῦν.

Εἶναι δυνατὸν δὲ νὰ ἴδῃς τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀξιωμάτων καὶ γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὴν θυσίαν. Πρὸς χάριν δηλαδὴ ὅλου τοῦ λαοῦ ὅταν ἡμάρτανε προσεφέρετο τόση θυσία, ὅση προσεφέρετο πρὸς χάριν μόνον τοῦ ἱερέως ὅταν αὐτὸς ἡμάρτησε. Ὁ λόγος αὐτὸς σημαίνει ὅτι ὅσον μεγαλύτερον εἶναι τὸ ἀξίωμα, τόσον βαρυτέρα εἶναι καὶ ἡ τιμωρία δι' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν. Διὰ τοῦτο ἡ ἁπλῆ γυναῖκα ποὺ ἐγίνετο πόρνη ἐθανατώνετο, 42 A ἐνῷ ἡ κόρη τοῦ ἱερέως ἐκαίετο.[13] Εἶναι δυνατὸν δὲ καὶ εἰς ἄλλα περιστατικὰ νὰ ἴδῃ κανεὶς τὴν συγγνώμην καθὼς καὶ τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν. Π.χ. ὅταν ἕνας ἁμαρτάνῃ καὶ πληρώνῃ δι' αὐτήν του τὴν ἁμαρτίαν εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν, ἐνῷ ὁ ἄλλος καλοπερνᾷ. Πράγματι ὁ μὲν ἕνας θὰ ὑποστῇ ἐκεῖ μεγαλυτέραν τιμωρίαν, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἐλαφροτέραν, ἐὰν βεβαίως ἐδῶ δὲν ἀπαλλαγῇ ἐντελῶς. Ὁ Χριστὸς δὲ δηλώνει αὐτὸ βάζοντας τὸν Ἀβραὰμ νὰ λέγῃ εἰς τὸν πλούσιον: «Παιδί μου, θυμήσου ὅτι σὺ ἀπήλαυσες τὰ ἀγαθά σου εἰς τὴν ζωήν σου ὅπως καὶ ὁ Λάζαρος

11. Ἑβρ. 10, 28 - 29.
12. Ρωμ. 2, 12.
13. Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου (Δευτερονόμιον 22) καὶ (Λευιτικὸν 21) ἡ μὲν πόρνη ἐκ τοῦ λαοῦ ἁπλῶς ἐθανατώνετο, ἐνῷ ἡ τοῦ ἱερέως κατεκαίετο.

τὰ κακά· τώρα ὅμως αὐτὸς ἐδῶ παρηγορεῖται καὶ σὺ ὑποφέρεις».[14]

Αὐτὸς βεβαίως, μὲ ὅσα ὑπέφερε, ἀπηλλάγη ἐντελῶς ἀπὸ τὴν τιμωρίαν, ἐνῷ ἄλλοι δὲν ἀπηλλάγησαν ἐξ ὁλοκλήρου ἀλλὰ ἐν μέρει· **B** διὰ τοῦτο θὰ τιμωρηθοῦν ἠπιώτερα. Ὅταν δὲ λέγῃ· «ὁ δοῦλος ποὺ ἤξερε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του καὶ δὲν ἔκανε σύμφωνα πρὸς τὸ θέλημά του, θὰ δαρῇ πολύ. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸ ἤξερε καὶ δὲν ἔκανε, αὐτὸς θὰ δαρῇ ὀλίγον», εἰς τὰ λόγια αὐτὰ ἠμπορεῖς νὰ ἴδῃς ἐμφανῶς τὴν διαφορὰν τῆς μιᾶς τιμωρίας ἀπὸ τὴν ἄλλην, διαφορὰ ποὺ ἐπιτείνεται ὅταν προϋπάρχῃ ἡ γνῶσις καὶ ποὺ μετριάζεται ὅταν προϋπάρχῃ ἡ ἀφέλεια. Καὶ ἄλλα πολλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ εὕρῃ ποὺ δημιουργοῦν διαφορετικὴν τιμωρίαν, καθὼς καὶ διαφορετικὸν ἔλεος καὶ φιλανθρωπίαν. Πρόσεξε καὶ τὴν περίπτωσιν τῶν πρωτοπλάστων. Ἡμάρτησε ἡ Εὕα, ἡμάρτησε καὶ ὁ Ἀδὰμ καὶ μὲ τὸ ἴδιον ἁμάρτημα. Δηλαδὴ καὶ οἱ δύο ἔφαγαν ἀπὸ τὸ δένδρον, ὅμως δὲν ἐτιμωρήθησαν καὶ οἱ δύο μὲ τὴν ἰδίαν τιμωρίαν. Ἔσφαξε ὁ Κάϊν, ἔσφαξε καὶ ὁ Λάμεχ.[15] **C** Καὶ ὁ μὲν ἕνας βρῆκε ἔλεος, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἐτιμωρήθη. Κάποιος μάζεψε τὸ Σάββατον ξύλα καὶ δὲν βρῆκε ἔλεος.[16] Ὁ Δαυῒδ ἔκανε φόνο καὶ μοιχεία καὶ ὅμως ἐγεύθη τὴν φιλανθρωπίαν. Ἂς σταθοῦμε λοιπὸν εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Εἶναι ἐξ ἄλλου πολὺ καλύτερον νὰ ἀναζητοῦμεν αὐτά, παρὰ νὰ εἴμεθα προσηλωμένοι εἰς τὰς συζητήσεις καὶ τὰς συνάξεις τῆς ἀγορᾶς. Διότι ἀποτελεῖ μεγάλο κέρδος ὄχι μόνον τὸ νὰ τὰ εὕρουμε, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τὰ ἀναζητοῦμεν ἁπλῶς, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὰ εὕρουμε. Διότι θὰ ἀναγκασθοῦμε νὰ ἀπασχοληθοῦμε μὲ αὐτὰ καὶ νὰ σπαταλήσωμεν ὅλον τὸν χρόνον μας εἰς αὐτά.

D Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν (διότι πρέπει νὰ ξαναγυρίσωμε εἰς ὅσα ἐλέγομεν προηγουμένως) ἐνῷ ἔφτιαχναν τὸν μόσχον ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι, ἄλλοι μὲν ἐτιμωροῦντο, ἐνῷ ἄλλοι δὲν ἐτιμωροῦντο; Διότι ἄλλοι μὲν μετενόησαν καὶ ἀγνοοῦντες τὴν φυσικὴν συγγένειαν κατέσφαξαν τοὺς δικούς των καὶ εὐλογήθηκαν.[17] Ἐνῷ οἱ ἄλλοι παρέμειναν εἰς τὴν ἁμαρτίαν. Ἐπομένως τὸ μὲν ἁμάρτημα ἦταν ὅμοιο, τὰ γεγονότα ὅμως ποὺ ἐπηκολούθησαν δὲν ἦσαν ὅμοια. Διὰ

14. Λουκ. 16, 25.
15. Υἱὸς τοῦ Μαθουσαλα. Ἐφόνευσε ἕναν ἄνδρα καὶ ἕναν νεανίαν. Γενεσ. 4, 23.
16. Ἀριθ. 15, 32 κ.ἑξ.
17. Ἐξ. 32, 26 κ.ἑξ.

ποῖον δὲ λόγον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ 'Αδὰμ καὶ τῆς Εὔας δὲν ἔχομεν τὴν ἰδίαν τιμωρίαν ἐνῷ ἡ ἁμαρτία ἦταν ἰδία; Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ ἐξαπατηθῇς ἀπὸ μίαν γυναῖκα μὲ τὸ νὰ ἐξαπατηθῇς ἀπὸ τὸν ὄφιν. E Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ Παῦλος ἐκεῖνο ὠνόμασε ἀπάτην καὶ εἶπε: «Ὁ 'Αδὰμ δὲν ἀπατήθηκε, ἀλλὰ ἀπατήθηκε ἡ γυναῖκα καὶ ἔγινε παραβάτις».[18] Διὰ ποῖον λόγον δὲ δὲν ἐλεήθη αὐτὸς ποὺ ἐμάζευε ξύλα; Διότι εἶναι βαρειὰ παρανομία, τὸ νὰ παραβαίνῃ κανεὶς προκαταβολικὰ καὶ ἀπεριφράστως τὴν διαταγήν. Ἔπρεπε λοιπὸν καὶ οἱ ἄλλοι πολὺ νὰ φοβηθοῦν. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Σαπφείρας καὶ τοῦ 'Ανανίου.[19]

Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ὅταν ἁμαρτάνωμεν, ἂς σκεφθοῦμε ἂν ἀξίζωμεν νὰ εὕρουμε ἔλεος. 43 A ἂν ἐκάναμε κάτι ὥστε νὰ μᾶς συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι μας, ἂν μετενοήσαμε, ἂν ἐγίναμε καλύτεροι, ἂν ἀπεμακρύνθημεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διότι ἀκόμη καὶ αὐτὸς ποὺ μετανοεῖ ἠμπορεῖ νὰ σωθῇ μόνον ἂν ζητήσῃ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἔχει τὴν ἀξίωσιν ἀπὸ αὐτὰ νὰ σωθῇ, δηλ. ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ ἀπὸ τοὺς θρήνους. «Λούζω κάθε νύκτα τὸ κρεββάτι μου καὶ βρέχω μὲ τὰ ἄφθονα δάκρυά μου τὸ στρῶμα μου». Δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κατάνυξιν. «Καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ μου ἔχουν ταραχθῆ καὶ ἡ ψυχή μου ἐπλημμύρισεν ἀπὸ ταραχήν». Δὲν τὰ λέγει ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ καταφεύγει εἰς τὴν φυσικὴν μας κακὴν ροπὴν λέγων: «Ἐλέησέ με Κύριε, διότι εἶμαι σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἀσθενής». Ἐμίλησε ἔτσι διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὸν μόνον αὐτό. B Διότι ἂν ἦταν ἀρκετόν, ὅλοι μ' αὐτὸ θὰ ἐσωζώμεθα. Διότι ὅλοι εἴμαστε ἄνθρωποι.

Ἔχω ὅμως τὴν γνώμην, ἂν εἶναι ἀνάγκη κάπως προσεκτικώτερα νὰ ὁμιλήσωμε δι' αὐτό, ὅτι δὲν φαίνεται νὰ ἐννοῇ αὐτό. 'Αλλὰ ὑπονοεῖ τὴν ἀδυναμίαν, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς προβάλλοντας τὸ γεγονὸς αὐτὸ σὰν σπουδαῖο δικαίωμα διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἐλέους καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Αὐτὸν ἐξ ἄλλου τὸν ὑπαινιγμὸν ἔκανε ἐν συνεχείᾳ λέγων: «Ἔγινα ἀσήμαντος σὰν τὸ παλιωμένο ἔνδυμα καὶ περιφρονημένος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου». Διότι ἐγνώριζε ὅτι θλῖψις ποὺ συμπορεύεται μὲ εὐχαριστίαν προκαλεῖ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν κάνει σπλαχνικόν. Νομίζω λοιπὸν ὅτι καὶ ἐδῶ κάνει τὸν ἴδιον ὑ-

18. Α' Τιμ. 2, 14.
19. Πράξ. 5.

παινιγμὸν λέγοντας: C «Θεράπευσε, Κύριε, ἐμένα τὸν ἀσθενῆ, διότι καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ μου ἔχουν ταραχθῆ ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου καὶ ἡ ψυχή μου ἐπλημμύρισεν ἀπὸ ταραχήν». Δὲν εἶπε, ἐλευθέρωσέ με, οὔτε, συγχώρησέ με, ἀλλὰ «θεράπευσε». Διότι ἀξιώνει νὰ ἐξαφανισθοῦν τὰ προηγούμενα τραύματα. Ὀστᾶ δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ ὁλόκληρον τὴν δύναμιν· ταραχὴν δέ, τὴν πληγήν, τὴν ποινήν, τὴν τιμωρίαν. «Θεράπευσε, Κύριε, ἐμένα τὸν ἀσθενῆ, διότι καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ μου ἔχουν ταραχθῆ ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου καὶ ἡ ψυχή μου ἐπλημμύρισεν ἀπὸ ταραχήν».

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἰατρῶν λόγου χάριν τρεῖς εἶναι οἱ παράγοντες, μᾶλλον δὲ τέσσερες ἢ καὶ πέντε, δηλαδὴ ὁ ἰατρός, ἡ τέχνη, ὁ ἄρρωστος, ἡ ἀρρώστια, ἡ δύναμις τῶν φαρμάκων καὶ τρόπον τινὰ γίνεται ἐκεῖ κάποια συμπλοκὴ καὶ μάχη. Ἂν λοιπὸν μὲ τὸ μέρος τοῦ ἰατροῦ, καὶ τῆς ἐπιστήμης του καὶ τῶν φαρμάκων D εἶναι καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἀρρώστου, ἐνίκησαν τὴν ἀρρώστια. Ἂν ὅμως ὁ ἀσθενὴς παραλείψῃ νὰ παραταχθῇ μ' ἐκείνους τοὺς παράγοντας ἐκθέτει τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ἀσθένειαν. Ἢ προσέτι καταβάλλει τὸν ἑαυτόν του ἐὰν μὲ ἐκείνην παραταχθῇ ἐναντίον τοῦ ἰατροῦ καὶ τῶν φαρμάκων καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν μας. Μᾶλλον δὲ ὄχι ἔτσι, ἀλλὰ πιὸ παράδοξα. Διότι εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τῶν ἰατρῶν ὁ ἄρρωστος πολλὲς φορὲς συμμαχεῖ καὶ μὲ τὴν ἀρρώστια καὶ μὲ τὴν ἐπιστήμην καὶ μὲ τὰ φάρμακα καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν τὸν ὠφελεῖ εἰς τίποτε, ὅταν ὁ ὀργανισμός του ἐξασθενήσῃ καὶ ἡ ἐπιστήμη εὑρεθῇ εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἡ ἀντοχὴ ἐξαντληθῇ ἐξ αἰτίας κάποιου κακοῦ.

E Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει κάτι τέτοιο. 'Αλλὰ ἐὰν σταθῇς μὲ τὸν ἰατρόν, ἐξάπαντος πρέπει νὰ θεραπευθῇ ἡ πληγή. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀνθρωπίνη ἐπιστήμη διὰ νὰ εὑρεθῇ εἰς ἀμηχανίαν, ἀλλὰ δύναμις θεία, ποὺ εἶναι ἰσχυροτέρα καὶ ἀπὸ τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ ἀπὸ τὴν πονηρίαν καὶ ἀπὸ κάθε κακίαν. 44 A Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ αὐτὸς πλησιάζοντας τὸν Θεὸν σὰν ἰατρὸ καὶ κλαίοντας ἀπαρηγόρητα ἔλεγεν: «Θεράπευσέ με Κύριε διότι ἔχουν ταραχθῆ τὰ ὀστᾶ μου».

Λέγουν δὲ μερικοὶ ὅτι ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ταραχὴν ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Δηλαδὴ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν σφοδροὶ ἄνεμοι ριχτοῦν εἰς τὸ πέλαγος, ἀναταράζουν τὰ πάντα ὥστε ἡ ἄμμος τοῦ βυθοῦ νὰ βγῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ αὐτοὶ ποὺ ταξιδεύουν νὰ κινδυνεύουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας περίπτωσιν ταράζεται ἡ ψυχή. Τὸ

σῶμα συγκλονίζεται, ὅλα εὑρίσκονται μέσα εἰς τὴν θαλασσοταραχήν, τὸ σκάφος μας συνταράζεται ὁλόκληρον, **B** τὸ σκοτάδι εἶναι πηχτόν, ὅλοι χάνονται καὶ ἐγκαταλείπουν τὴν θέσιν τους καὶ ἡ σύγχυσις εἶναι μεγάλη. Τοῦτο βέβαια συνήθως συμβαίνει εἰς τὰς ἀκολάστους ἐπιθυμίας. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν συμφορῶν. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν συνταράζουν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὰ ὀστᾶ καὶ οἱ κόρες τῶν ματιῶν ἀλληθωρίζουν καὶ τὰ μάτια δὲν βλέπουν κανονικῶς. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ταραχθῇ ὁ ἡνίοχος τὰ ἄλογα ἀφηνιάζουν, ἔτσι κι ὅταν σαλέψῃ ὁ λογισμός, τὰ πάντα συγχέονται, ὅλα διαστρέφονται καὶ χάνουν τὸν δρόμον τους.

Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ εἰποῦμε πῶς γίνεται αὐτὴ ἡ ταραχή. Διότι, ἐνῷ εἰς τὴν θάλασσαν ἡ ταραχὴ ὀφείλεται εἰς τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀνέμων, ἡ ταραχὴ εἰς τὴν ψυχήν μας δὲν ὀφείλεται εἰς κάποιαν ἀπροσδόκητον περίστασιν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἰδικήν μας νωθρότητα. **C** Διότι εἴμαστε αἴτιοι καὶ τοῦ νὰ δημιουργηθῇ καὶ τοῦ νὰ μὴν δημιουργηθῇ μέσα μας. Νά, τί ἐννοῶ. Ὅταν ξεσηκώνεται ἡ ἐπιθυμία, ἂν σὺ δὲν ἀνάψῃς τὴν φλόγα, τὸ καμίνι δὲν καίγεται, ἂν σὺ δηλ. δὲν παραχωρήσῃς τροφὴν εἰς τὸ ὑλικὸν σῶμα. Τὸ καμίνι δὲ δὲν ἀνάβει, ἂν δὲν περιεργασθῇς τὰ ὄμορφα πρόσωπα, ἂν δὲν πολυαπασχοληθῇς μὲ τὰ ἄλλα κάλλη, ἂν δηλ. δὲν πηγαίνῃς εἰς θέατρα παρανομίας. Ἂν πράγματι δὲν περιποιήσαι ἡδονικὰ τὴν σάρκα, ἂν δὲν βυθίσῃς τὸν λογισμόν σου εἰς τὸ κρασί, δὲν ξεπετάγεται ἡ φλόγα, τὸ καμίνι δὲν ἀνάβει, τὸ θηρίον δὲν γίνεται ἀγριώτερον, ἡ καθαρὰ σκέψις δὲν κομματιάζεται σὰν νὰ τὴν φυσοῦν ἄγριοι ἄνεμοι.

D Εἶναι λοιπὸν ἀρκετὰ αὐτὰ διὰ νὰ διαφύγῃ κανεὶς τὴν ἁμαρτίαν; Δὲν ἀρκοῦν μόνα αὐτά, πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα, δηλ. διαρκεῖς προσευχαί, συναναστροφὴ μὲ ἁγίους, ἀνάλογος νηστεία, λιτὸ φαγητό, ἀναγκαῖαι ἀσχολίαι πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα δὲ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἡ μέλλουσα κρίσις, αἱ ἀβάστακτοι τιμωρίαι, αἱ ὑποσχέσεις τῶν ἀγαθῶν. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἠμπορεῖ νὰ χαλιναγωγήσῃς τὴν λυσσασμένην ἐπιθυμίαν καὶ νὰ σταματήσῃς τὴν τρικυμισμένην θάλασσαν. «Ἕως πότε ὅμως, Κύριε, θὰ στέκῃς μακρὰν ἀπὸ ἐμέ; Στρέψε, Κύριε, τὸ πρόσωπόν σου πρὸς ἐμέ. Γλύτωσε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τὰς συμφοράς. Σῶσε με διὰ τὴν ἄπειρον εὐσπλαγχνίαν σου». **E** Συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει τὸ «Κύριε», προβάλλοντας αὐτὴν τὴν ἐπίκλησιν σὰν δικαίωμα διὰ συγχώρησιν καὶ χάριν. Διότι

ἡ πιὸ μεγάλη μας ἐλπίδα εἶναι ἡ ἀνέκφραστος φιλανθρωπία του, καθὼς καὶ ἡ εὐκολία του εἰς τὸ νὰ συγχωρῇ. Τὸ δὲ «ἕως πότε», δὲν εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ δὲν ἀντέχει ἄλλο καὶ δυσανασχετεῖ, ἀλλὰ ἀνθρώπου ποὺ θρηνεῖ καὶ πονᾷ καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ τὸ φορτίον τῶν πειρασμῶν.

45 **A** «Στρέψε, Κύριε, τὸ πρόσωπόν σου πρὸς ἐμέ. Γλύτωσε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τὰς συμφοράς». Δύο πράγματα θέτει ἐδῶ, δηλ. τὸ νὰ στρέψῃ ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπόν του πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ νὰ γλυτώσῃ τὴν ψυχήν του ἀπὸ τὰς συμφοράς. Πράγματι αὐτὸ διὰ τοὺς δικαίους ἔχει πολὺ μεγάλην σημασίαν, δηλ. τὸ ὅτι συμφιλιώνεται μαζί τους, τὸ ὅτι εἶναι σπλαχνικὸς καὶ εὐνοϊκὸς καὶ τὸ ὅτι δὲν τοὺς ἀποστρέφεται. Διότι εἰς αὐτὸ ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλο, δηλ. ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς. Οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ μάλιστα οἱ πιὸ κενοί, ἕνα μόνον ἐπιζητοῦν πῶς νὰ ἀπολαύσουν τὴν παροῦσαν εὐημερίαν. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν σκέπτονται ἔτσι· ἀλλὰ σκέπτονται πῶς νὰ γευθοῦν τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τους, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δι' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει τίποτε πολυτιμότερον.

«Κανεὶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ ἐνθυμῆται, Κύριε, εἰς τὸν Ἅδην μὲ ἐλπίδα μετανοίας. **B** Εἰς τὸν Ἅδην ποῖος θὰ σὲ δοξολογήσῃ;». Πρόσεξε πόσας αἰτίας σωτηρίας θέτει. «Διότι εἶμαι ἀσθενὴς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς», λέγει, «διότι καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ μου ἔχουν ταραχθῇ», διότι ζητῶ αὐτὰ τὰ δῶρα ἀπὸ τὸν Κύριον, «διότι εἰς τὸν Ἅδην κανεὶς ἀμετανόητος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σὲ ἐνθυμῆται», δὲν ἐννοεῖ βεβαίως μ' αὐτό, ὅτι τὰ ἰδικά μας θέματα τελειώνουν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν. Ἀλλο[μόνον] Ἐγνώριζε ἄλλωστε τὴν προφητείαν τὴν σχετικὴν μὲ τὴν ἀνάστασιν. Ἀλλὰ ἐννοεῖ ὅτι μετὰ τὴν ἀποδημίαν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἡ μετάνοια δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ θέσιν. Διότι καὶ ὁ πλούσιος ἐξωμολογεῖτο καὶ μετανοοῦσε, ἀλλὰ χωρὶς καμίαν ὠφέλειαν διότι δὲν ἦταν ὁ κατάλληλος καιρός.[20]

Καὶ αἱ παρθένοι ἠθέλησαν νὰ εὕρουν λάδι, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τοὺς ἔδωσε.[21] Αὐτὸ λοιπὸν ἀξιώνει καὶ αὐτός, δηλ. ἐδῶ νὰ ξεπλύνωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, ὥστε νὰ γευθοῦμε τὴν παρρησίαν μπροστὰ εἰς τὸ φοβερὸν βῆμα τοῦ Χριστοῦ. **C** Ἔπειτα διδάσκοντας τὸν ἀκροατὴν ὅτι μαζὶ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν καὶ

---

20. Λουκ. 16.
21. Ματθ. 25.

αἱ ἰδικαί μας προσπάθειαι (διότι καὶ ἂν ἀκόμη προβάλωμεν τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ τὴν ταραχήν μας, καθὼς καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἂν προβάλωμεν ἀκριβῶς αὐτὸ τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔλεγεν, ἂν ὅμως δὲν συνυπάρξουν καὶ αἱ ἰδικαί μας προσπάθειαι, δὲν μᾶς ὠφελεῖ εἰς τίποτε), πρόσεξε τί προσέθεσε: «Ἐκοπίασα, ἀπέκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου. Λούζω κάθε νύκτα τὸ κρεββάτι μου καὶ βρέχω μὲ τὰ ἄφθονα δάκρυά μου τὸ στρῶμα μου».

Ἂς ἀκούσουν ὅσοι ζοῦν ταπεινὰ καὶ ἄσημα ποίαν μετάνοιαν ἔδειξεν ὁ βασιλεύς, ποὺ φορεῖ τὴν πορφύραν. Ἂς ἀκούσωμεν, ἂς συγκινηθῶμεν. D

Δὲν ἀπέκαμε ἁπλῶς, ἀλλὰ ἐκουράσθη ἀπὸ τοὺς στεναγμούς. Δὲν ἔκλαψε ἁπλῶς ἀλλὰ ἔλουσε ἀκόμη καὶ τὸ κρεββάτι του μὲ δάκρυα, ὄχι μίαν καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ κάθε νύκτα. Καὶ δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον. Μὴ νομίσετε ὅμως, ὅτι ἔκαμε αὐτὸ μίαν φορὰν καὶ κατόπιν ἡσύχασε, ἀντιθέτως ἐπέρασε ὁλόκληρον τὴν ζωήν του κάνοντας διαρκῶς αὐτό. Ὄχι βέβαια ὅπως κάνομεν ἡμεῖς, πού, ἀφοῦ κάνομε αὐτὸ μίαν ἡμέραν ἢ οὔτε καὶ μίαν, παραδίδομεν τοὺς ἑαυτούς μας εἰς τὰ γέλια, τὴν καλοπέρασιν καὶ τὴν ἄνεσιν. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἔκανε ἔτσι. Ἀλλὰ ἔζουσε διαρκῶς εἰς τὸ δάκρυ. Αὐτὴν τὴν ἐξομολόγησιν ἂς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς. Διότι ἐὰν δὲν θελήσωμεν νὰ κλάψωμεν ἐδῶ, E εἶναι ἀνάγκη ἐξάπαντος νὰ κλάψωμεν ἐκεῖ καὶ νὰ θρηνήσωμεν. Ἐκεῖ μὲν ἀνώφελα, ἐδῶ ὅμως μὲ πολὺ κέρδος. Καὶ ἐκεῖ μὲν μὲ πολλὴν ἐντροπήν, ἐνῷ ἐδῶ μὲ πολλὴν ἀξιοπρέπειαν. Εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνη αὐτό. Ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστός: «Ἐκεῖ θὰ εἶναι τὸ κλάμα καὶ τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν».[22] Ὅσοι ὅμως θὰ κλάψουν εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν δὲν θὰ ὑποστοῦν αὐτά, ἀλλὰ θὰ ἀπολαύσουν μεγάλην παρηγορίαν. «Μακάριοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ πενθοῦν, διότι αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν».[23] «Ἀλλοίμονον ὅμως εἰς σᾶς τοὺς πλουσίους διότι ἔχετε τὴν παρηγορίαν σας».[24]

46 A Ἂς ἀκούσουν ὅσοι ἔχουν ἀσημένια κρεββάτια, ποῖον ἦταν τὸ κρεββάτι τοῦ βασιλέως. Δὲν ἦταν διακοσμημένον μὲ πολυτίμους λίθους, οὔτε χρυσωμένο ἀλλὰ λουσμένον μὲ δάκρυα. Αἱ νύκτες του ἦταν νύκτες ὄχι ἀνα-

22. Ματθ. 8, 12.
23. Ἔ. ἀ. 5, 5.
24. Λουκ. 6, 24. Δηλαδὴ ἔχουν πλήρη τὴν παρηγορίαν τους ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ συνεπῶς δὲν μένει νὰ ἐλπίζουν τίποτα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν.

παύσεως, ἀλλὰ κοπετῶν καὶ θρήνων. Ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν εἶχε πολλὰς φροντίδας, τὴν ὥραν ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀνεξαιρέτως τὴν χρησιμοποιοῦν δι' ἀνάπαυσιν, αὐτὸς τὴν ἐχρησιμοποιοῦσε διὰ ἐξομολόγησιν, θρηνῶντας τότε πιὸ θερμά. Διότι πάντοτε εἶναι καλὸν τὸ κλάμα, πιὸ καλὸ ὅμως εἶναι κατὰ τὴν νύκτα, ὅταν κανεὶς δὲν σὲ ἀποσπᾷ ἀπὸ τὴν θαυμασίαν αὐτὴν ἡδονήν, ἀλλὰ ὅποιος θέλει ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἀπολαύση μὲ ὅλην του τὴν ἄνεσιν. B Ὅσοι ἔχουν δοκιμάσει καταλαβαίνουν αὐτὸ ποὺ λέγω, δηλ. πόσην χαρὰν προκαλοῦν αὐτὰ τὰ δάκρυα. Αὐτὰ τὰ δάκρυα ἠμποροῦν νὰ σβήσουν τὴν φωτιάν, τὸ πύρινον ἐκεῖνο ποτάμι ποὺ θὰ σέρνεται μπροστὰ ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς κρίσεως.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔκλαιγε ἡμέραν καὶ νύκτα τρία χρόνια διὰ νὰ διορθώση τὰ ξένα πάθη.[25] Ἐνῷ ἐμεῖς δὲν κλαῖμε διὰ νὰ διορθώσουμε οὔτε τὰ ἰδικά μας, ἀλλὰ ἀφήνοντας ἐλεύθερον τὸν ἑαυτόν μας εἰς τοὺς χαριεντισμοὺς καὶ τὴν ἡδυπάθειαν, τὴν νύκτα βυθιζόμεθα εἰς τὰ ἀναπαυτικὰ στρώματά μας. Ἄλλοι μὲν βυθίζονται σ' ἕναν ὕπνον σωστὸν θάνατον, ἐνῷ ἄλλοι ξαγρυπνοῦν καὶ ἡ ἀγρύπνια αὐτὴ εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον διότι κατ' αὐτὴν ἀναλογίζονται τόκους καὶ δάνεια καὶ σκέψεις ὑπούλους ἐναντίον τῶν ἄλλων. C Ὅμως δὲν ξαγρυπνοῦν ἔτσι οἱ ἔχοντες πνευματικὴν διαύγειαν, ἀλλὰ καλλιεργοῦν τὰς ψυχάς των, χρησιμοποιοῦντες τὰ δάκρυα αὐτὰ σὰν βροχὴ καὶ αὐξάνοντας τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς.

Κρεββάτι ποὺ δέχεται τέτοια δάκρυα εἶναι ἀδιάβατον ἀπὸ κάθε κακίαν καὶ ἀκολασίαν. Αὐτὸς ποὺ χύνει τέτοια δάκρυα, δὲν δίδει σημασίαν εἰς τὰ γήινα, ἀλλὰ ἐλευθερώνει τὴν ψυχήν του ἀπὸ κάθε εἶδος σκλαβιᾶς καὶ κάνει τὴν σκέψιν του πιὸ καθαρὰν ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Μὴ νομίσετε πὼς ἀπευθύνω αὐτοὺς τοὺς λόγους μόνον πρὸς τοὺς μοναχούς. Ἡ προτροπή μου ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τοὺς κοσμικοὺς καὶ μάλιστα περισσότερον πρὸς αὐτοὺς παρὰ πρὸς ἐκείνους. Διότι αὐτοὶ κατ' ἐξοχὴν ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ φάρμακα. D Ὁποιος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θρηνεῖ, θὰ σηκωθῆ μὲ ψυχὴν καλυτέραν ἀπὸ τὸ γαλήνιον λιμάνι, ἀποβάλλοντας ὅλα τὰ πάθη.

Γεμᾶτος χαρὰν ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ μὲ παρρησίαν θὰ συναντήση αὐτόν. Θὰ συζητήση μὲ τὸν διπλανόν του μὲ λαχτάραν. Διότι δὲν φωλιάζει μέσα του ὁ θυμός, οὔτε τὸν καταπρώγει ἡ ἐπιθυμία,

25. Πράξ. 20, 31.

οὔτε ὁ πόθος τῶν χρημάτων, οὔτε ὁ φθόνος, οὔτε τίποτε ἄλλο τέτοιο. Διότι ὅλα αὐτά, πού παραμονεύουν σὰν θηρία, ἐκεῖνος ὁ ὁλονύχτιος στεναγμὸς καὶ τὰ δάκρυα τὰ ἔκαμαν νὰ καταποντισθοῦν. «Κλαίω συνεχῶς ἐξ αἰτίας τῆς ὀργῆς σου καὶ ἀπὸ τὰ δάκρυά μου ἐπόνεσαν τὰ μάτια μου». Εἶδες ψυχὴν συντετριμμένην; Ἀφοῦ εἶπε τὴν μετάνοιαν, ἀναφέρει πάλιν τὰ πάθη, τὴν ταραχὴν τοῦ νοῦ, τὸν φόβον ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. E

Ἐδῶ βεβαίως ἐννοεῖ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, ποὺ διακρίνει τὴν οὐσίαν καὶ εἶναι λογικός, τὸν ὁποῖον προφανῶς συνταράζει ἡ συναίσθησις τῶν ἁμαρτημάτων μας. Τὸν συνταράζει βεβαίως διότι εἶχε συνεχῶς μπροστὰ στὰ μάτια του τὰ ἁμαρτήματα καὶ διότι ἀναλογιζόταν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ζῶντας μέσα εἰς τὸν φόβον, καὶ ὄχι χωρὶς συνείδησιν, ὅπως ζοῦν οἱ πολλοί, ἀλλὰ ἀγωνιῶντας καὶ τρέμοντας. Μία τέτοια ταραχὴ γεννᾷ τὴν γαλήνην. Ἕνας τέτοιος φόβος προμηνύει τὴν ἄνεσιν. 47 A Αὐτὸς ποὺ ταράζεται τόσον, διώχνει ἐξ ὁλοκλήρου τὴν θύελλαν. Ἐὰν δὲν ἔχῃ τέτοιαν ψυχήν, θὰ ὑποστῇ μεγάλην ταλαιπωρίαν.

Καὶ ὅπως ἀκριβῶς πλοῖον ἀπροστάτευτον, ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν ἀγρίων ἀνέμων, ταχέως καταποντίζεται, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ζῇ ἀσυνειδήτως, εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς μύρια πάθη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Παῦλος σημειώνων αὐτὸ τὸ πάθος ἔλεγεν: «Αὐτοὶ ἀφοῦ ἔγιναν ἀναίσθητοι, παρέδωσαν τὸν ἑαυτόν τους εἰς τὴν ἀκολασίαν διὰ νὰ κάνουν ἀχόρταγα κάθε ἀκαθαρσίαν».[26] Παραδείγματος χάριν νὰ ἕνας κυβερνήτης. Ἐφ' ὅσον εἶναι ἀναστατωμένος φροντίζοντας διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πληρώματος, ὅλους τοὺς καθησυχάζει, B ἂν ὅμως ἀδιαφορήσῃ καὶ κοιμηθῇ, προκαλεῖ μεγάλην ταραχήν. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπον. Ὅποιος ἀγωνιᾷ καὶ τρέμει καὶ ταράζεται, ἡσυχάζει καὶ ἠρεμεῖ τὴν ψυχήν του. Ὅποιος ὅμως παραδίδεται εἰς τὸν ὕπνον τῆς ραθυμίας, καταποντίζει τὸ σκάφος του. «Ἔγινα ἀσήμαντος σὰν τὸ παλιωμένο ἔνδυμα καὶ περιφρονημένος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου». Τί σημαίνει «ἔγινα ἀσήμαντος σὰν τὸ παλιωμένο ἔνδυμα;». Εἶμαι, λέγει, ἀσθενὴς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐξ αἰτίας τῶν ἐχθρῶν μου. Διότι καὶ ἡ ζωή μας εἶναι ἀγχώδης καὶ γεμάτη μύριους ἐχθρούς, ποὺ γίνονται ἀκόμη ἰσχυρότεροι, ὅταν περιπέσωμεν εἰς ἁμαρτήματα. C Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κάνωμεν τὸ πᾶν, ὥστε νὰ γλυτώσωμε τὸ πιάσιμό των καὶ ποτὲ νὰ μὴν

26. Ἐφεσ. 4, 19.

συμφιλιωθοῦμε μαζί τους. Διότι αὐτὸ μᾶς ἐξασφαλίζει ἀπόλυτα.

Φανερώνων ὁ Παῦλος τὴν φάλαγγα αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν ἔλεγεν: «Δὲν διεξάγομεν πάλην μὲ σάρκα καὶ αἷμα, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀρχάς, τὰς ἐξουσίας, τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκοτεινοῦ τούτου κόσμου».[27] Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τέτοια ἡ φάλαγξ τῶν ἐχθρῶν. Πρέπει διαρκῶς καὶ πάντοτε νὰ ὁπλιζώμεθα καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς ἐφόδους τῶν ἁμαρτημάτων. Διότι τίποτε συνήθως δὲν μᾶς «παλιώνει» τόσον, ὅσον ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Παῦλος προτρέποντας D νὰ ἐξαφανίσωμεν τὸ πάλιωμα ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτήν, ἔλεγε: «Νὰ μὴν συμμορφώνεσθε μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου τούτου ἀλλὰ νὰ μεταμορφώνεσθε διὰ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ πνεύματός σας».[28] Ὅταν δηλαδὴ παλαιώσῃς ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας, ἀνανέωσε τὸν ἑαυτόν σου μὲ τὴν μετάνοιαν.

«Φύγετε μακρυὰ ἀπὸ μένα καταντροπιασμένοι, ὅσοι ἐργάζεσθε τὴν ἀνομίαν. Δὲν σᾶς φοβοῦμαι, διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ Κύριος ἐδέχθη μὲ εὐμένειαν τὴν προσευχήν, ποὺ μὲ δάκρυα καὶ κλαυθμοὺς τοῦ ἀπηύθυνα. Ἤκουσε ὁ Κύριος τὴν δέησίν μου. Ὁ Κύριος εὐηρεστήθη νὰ κάμῃ δεκτὴν τὴν προσευχήν μου». Δὲν εἶναι μικρὸς κι αὐτὸς ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετήν, δηλ. τὸ νὰ ἀποφεύγωμεν τοὺς κακούς. Τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ ἐπιμόνως ἀπὸ ἐμᾶς καὶ διατάζει νὰ διακόπτωμεν σχέσεις μὲ τοὺς πιὸ στενοὺς φίλους μας, τόσον στενοὺς ὅσον καὶ τὰ μέλη μας, E ὅταν μᾶς σκανδαλίζουν καὶ ἡ συντροφιά τους μᾶς προξενεῖ κάποιαν βλάβην. «Διότι ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σὲ σκανδαλίζῃ βγάλε τον καὶ πέταξέ τον μακρυά, καὶ ἐὰν τὸ χέρι σου σὲ σκανδαλίζῃ, κόψε το καὶ ρίξε το μακρυά».[29]

Δὲν ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὰ μέλη. Ἀλλοίμονον! Ἀλλὰ ἀναφέρεται εἰς τοὺς γνησίους φίλους, τὴν φιλίαν τῶν ὁποίων πρέπει νὰ περιφρονοῦμε, ὅταν μήτε εἰς αὐτοὺς προκαλεῖ κέρδος, μήτε εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ βλάβην. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀρετὴν ἀφοῦ κατώρθωσε καὶ αὐτὸς ὄχι μόνον δὲν ἐπεδίωκε τέτοιαν φιλίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς διέτασσε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτόν.

48 A Αὐτὸς εἶναι ὁ καρπὸς τῆς μετανοίας, τοῦτο εἶναι τὸ κέρδος τῶν δακρύων. Διότι ἡ ψυχὴ ποὺ συνετρίβη τό-

27. Ἐφεσ. 6, 12.
28. Ῥωμ. 12, 2.
29. Ματθ. 5, 29 - 30.

σον, είς τὸ ἑξῆς δὲν ἔχει καμμίαν διάθεσιν πρὸς ἁμαρτίαν. Αὐτὸ ἂς κάνωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἂς περιφρονήσωμεν τὴν φιλίαν κάποιου ἂν μᾶς βλάπτη, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ὁ κάποιος φορεῖ στέμμα. Δεν ειναι τίποτε πιὸ τιποτένιο ἀπὸ ἕναν ἄνδρα, ἀκόμη καὶ βασιλέα, ὅταν συζῆ μὲ τὴν κακίαν. Ὅπως ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει τίποτε βασιλικώτερον ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν ἁλυσοδεμένον, ὅταν ἔχη κάνει αὐτὸς ὁ ἁλυσοδεμένος κτῆμα του τὴν ἀρετήν. «Διότι ὁ Κύριος ἤκουσε τὴν φωνὴν ποὺ μὲ δάκρυα καὶ κλαυθμοὺς τοῦ ἀπηύθυνα». Δὲν εἶναι, «διότι ἤκουσε τὴν φωνήν μου» ἁπλῶς, ἀλλὰ ἤκουσε τὴν φωνὴν ποὺ μὲ δάκρυα καὶ κλαυθμοὺς τοῦ ἀπηύθυνα». Βλέπεις; Ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὰ προσφέρει πλουσιοπαρόχως, B δηλ. καὶ τὴν φωνὴν καὶ τὸν θρῆνον. Ἐδῶ βεβαίως δὲν ὀνομάζει φωνὴν τὸν τόνον τῆς κραυγῆς, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅταν λέγη κλαυθμὸν δὲν ἐννοεῖ τὸ κλάμα τῶν ματιῶν, ἀλλὰ τὸν θρῆνον, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν ψυχήν. Διότι ὅποιος μετανοεῖ καὶ ἀκούγεται ἀπὸ τὸν Θεόν, εὐκόλως ἠμπορεῖ νὰ κατορθώση καὶ τοῦτο τὸ καλόν, δηλ. τὸ νὰ ἀποφευγη τὴν συναναστροφὴν μὲ τοὺς κακούς. «Ἂς κατοντροπιασθοῦν καὶ ἂς κυριευθοῦν ἀπὸ φόβον καὶ τρόμον οἱ ἐχθροί μου. Ἂς γυρίσουν ὀπίσω καὶ πανικόβλητοι ἂς τραποῦν εἰς φυγήν, ἂς καταισχυνθοῦν γρήγορα». Ἡ εὐχὴ αὐτὴ ὠφελεῖ πάρα πολύ, δηλ. ἐννοῶ τὸ νὰ καταισχυνθοῦν καὶ τὸ νὰ γυρίσουν ὀπίσω. Διότι ὅσοι τρέχουν ἄσχημα, C ἐὰν καταντροπιασθοῦν καὶ γυρίσουν ὀπίσω, θὰ σταματήσουν τὴν κακίαν τους.

Ὅπως ἀκριβῶς ἂν ἴδωμεν ἕναν ἄνθρωπον νὰ τρέχη πρὸς τὸν γκρεμόν, τοῦ κόπτομεν τὴν φόραν λέγοντας· Ἄνθρωπε, ποῦ πᾶς; Θὰ εὕρης μπροστά σου γκρεμόν. Ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἀξιώνει οἱ κακοὶ νὰ ἐπιστρέψουν πάλιν ὀπίσω. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ ἕνα ἄλογον ποὺ ἀφηνίασε· ἂν ἐγκαίρως δὲν τοῦ κοπῆ ἡ φόρα, γρήγορα θὰ καταστραφῆ. Τὸ ἴδιον κάνουν καὶ οἱ ἰατροί· ὅταν τὸ δηλητήριον ἑνὸς ἑρπετοῦ πολλὰς φορὰς ἀπειλεῖ ὁλόκληρον τὸ σῶμα, πολὺ γρήγορα σταματοῦν τὴν περαιτέρω ἐξάπλωσίν του, κόβοντας τὸ προσβεβλημένο τμῆμα.

D Τοῦτο λοιπὸν ἂς κάνωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἂς ἀναστέλλωμε πολὺ συντόμως τὴν κακίαν ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, διὰ νὰ μὴν προχωρήση καὶ αὐξήση τὴν ἀρρώστιαν. Διότι ὅταν παραμελοῦνται τὰ τραύματα τῶν ἁμαρτημάτων γίνονται μεγαλύτεραι καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἀρρώστιας καὶ δὲν σταματοῦν μόνον μέχρι τὰ τραύ-

ματα, ἀλλὰ γεννοῦν καὶ τὸν ἀθάνατον θάνατον, ὅπως ἀκριβῶς ἂν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐξαφανίσωμεν τὰ μικρά, θὰ ἀκολουθήσουν καὶ αὐτὰ ἐδῶ τὰ μεγάλα. Σκέψου δέ. Ὅποιος φροντίζει νὰ μὴν ὑβρίζη, θὰ μάθη νὰ μὴν μαλώνη. Ὅποιος δὲν γνωρίζει νὰ φιλονεικῆ, θὰ κατορθώση καὶ τὸ νὰ ἀγαπᾶ. Ὅποιος κατορθώση νὰ ἀγαπᾶ, δὲν θὰ ἔχη ἐχθρόν. Αὐτὸς δὲ ποὺ δὲν ἔχει ἐχθρὸν καὶ ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπην, θὰ κατορθώση ὁλόκληρον τὴν ἀρετήν. E Ἂς μὴν παραμελοῦμεν λοιπὸν τὰ πρῶτα, διὰ νὰ μὴν αὐξηθοῦν τὰ κακά. Ἂν ὁ Ἰούδας κατεδίκαζε τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸ χρῆμα, δὲν θὰ ἔφθανε εἰς τὴν ἱεροσυλίαν. Ἂν συγκρατοῦσε αὐτήν, δὲν θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ ζενὶθ τῶν κακῶν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἀναστέλλει μόνον τὴν πορνείαν οὔτε τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ καὶ φιλήδονον ματιάν,[80] ξεριζώνοντας τὸ κακὸ ὥστε νὰ εἶναι ἀκόμη εὐκολώτερον νὰ ἐπινικήση κανεὶς τὴν κακίαν. Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, μὲ ὑπαινιγμοὺς βεβαίως καὶ πιὸ χονδροκομμένα, ἐπειδὴ ὡμιλοῦσε πρὸς ἀνθρώπους περισσότερον σαρκικούς, ὅμως τὸ ἔκανε.

49 A Πῶς καὶ μὲ ποιόν τρόπον; Δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνεται κάποια ἐπιμιξία μεταξὺ ζώων διαφόρων γενῶν,[81] δὲν ἐπέτρεπε νὰ τρώγουν αἷμα ζώων,[82] δὲν ἐπέτρεπε νὰ κρατοῦν ἐνέχυρα μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου,[83] ἀποφεύγοντας μὲ ὅλα αὐτὰ μεγάλα κακά. Μὲ τὸ πρῶτον μὲν τὴν ὁμοφυλοφιλίαν, μὲ τὸ δεύτερον τοὺς φόνους καὶ μὲ τὸ τρίτον τὸν κυνισμὸν καὶ τὴν σκληρότητα.

Ὅμως τώρα ὅλα ἀπεκαλύφθησαν καὶ διαπράττονται χωρὶς ἐντροπήν. Διὰ τοῦτο ἔγιναν ὅλα ἄνω κάτω. Ὅταν λοιπὸν υἱοθετήσης ἕνα μικρὸν πάθος, μὴν προσέξης αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι δηλ. εἶναι μικρόν, B ἀλλὰ σκέψου ὅτι αὐτὸ ποὺ θὰ τραφῆ ἀπὸ ἐκεῖνο, θὰ προκαλέση πολλὰ δεινά. Πράγματι ὅταν ἴδωμεν εἰς τὸ σπίτι μας ἕνα μικρὸν σπουρτὶ ἀναμμένον μᾶς πιάνει πανικὸς καὶ ταραχή. Διότι δὲν προσέχομεν τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τῆς φωτιᾶς σκεπτόμεθα τὸ τέλος, καταθορυβούμεθα καὶ τρέχομεν γύρω-γύρω ὥστε νὰ σβήσωμεν ὁλόκληρον τὸ καμίνι. Ἡ κακία κατατρώγει τὴν ψυχὴν πιὸ φοβερὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ πῦρ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νὰ τὸ προλάβωμεν.

80. Ματθ. 5, 28.
81. Δευτ. 22, 10.
82. Λευιτ. 17, 10.
83. Δευτ. 24, 13.

Διότι ἐὰν ἀδρανήσωμεν, ἡ διόρθωσις θὰ γίνῃ πιὸ δύσκολος. Αὐτὸ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἰδῇ νὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς τὸ πλοῖον, δηλ. νὰ ἰδῇ τοὺς ναύτας ταραγμένους, ὄχι σὰν ἰδοῦν τὴν θάλασσαν νὰ φουσκώνῃ, ἀλλὰ πολὺ πρὶν φουσκώσῃ. C Ἂς μὴ ἀδιαφοροῦμεν λοιπὸν διὰ τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα ἀλλὰ ἂς τὰ βγάζωμε ἀπὸ τὴν μέσην πολὺ βιαίως, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦμεν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα μαζὶ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἂς εἶναι δόξα, δύναμις καὶ τιμὴ καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α
ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ'(7) ΨΑΛΜΟΝ

Ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ, ὃν ᾖσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰεμενεΐ.[1] D Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαί με.

Ἔπρεπε νὰ γνωρίζουμε τόσο πολὺ τὰς Ἁγίας Γραφὰς καὶ αὐτὰ ποὺ ἱστοροῦν, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιοῦμε περισσοτέρους λόγους διὰ τὴν διδασκαλίαν των. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τοὺς ἀκούουν ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ βιωτικὰς φροντίδας καὶ ὅσοι παραδίδονται εἰς τὴν νωθρότητα, εἶναι ἀνάγκη νὰ μακρύνουμε τὸ λόγο E καὶ νὰ μιλήσουμε διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψαλμοῦ. Προσέχετε ὅμως ἐπακριβῶς. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ὑπόθεσις; «Ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ, τὸν ὁποῖον ἔψαλε εἰς τὸν Κύριον». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «Ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ ὑπὲρ ἀγνοίας». Ἄλλος «ἀγνόημα τοῦ Δαυΐδ καὶ ἀντὶ τῆς λέξεως «Χουσὶ» γράφει «Αἰθίοπος».[2] Ἀλλὰ καὶ ἔτσι ποὺ ἐλέχθησαν αὐτὰ εἶναι ἀσαφῆ, ὅταν δὲν γνωρίζετε τὴν ἱστορίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν πρέπει μόνον νὰ κατηγορῶ, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκω, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀρχίσω τὴν διήγησιν. 50 A Ποῖος εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ὁ Χουσί, ὁ υἱὸς Ἰεμενεῒ καὶ ποῖοι οἱ λόγοι του, χάριν τῶν ὁποίων ὁ Δαυΐδ ἔψαλεν εἰς τὸν Θεὸν αὐτὴν τὴν ᾠδήν;[3] Ἀπὸ ἐδῶ πρέπει νὰ λεχθοῦν τὰ γεγονότα ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν ἀρχήν.

Ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἦτο υἱὸς τοῦ Δαυΐδ καὶ ὑπῆρξε ἀκόλαστος καὶ διεφθαρμένος νέος. Ἐπαναστάτησε κάποτε ἐναντίον τοῦ πατρός του καὶ ἀφοῦ τὸν ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, τὴν αὐλὴν καὶ τὴν πατρίδα, ἅρπαξε τὰ πάντα, χωρὶς νὰ ἐντρέπεται τὴν συγγένειαν, τὴν ἀνατροφήν, τὴν ἡλικίαν καὶ τὰ ὅσα εἶχαν προηγηθῆ.[4] Πάντοτε ἔτσι ἦτο ἄγριος καὶ σκληρός, θηρίον μᾶλλον παρὰ ἄνθρωπος, ὥστε, ἀφοῦ δὲν ἐλογάριασε καθόλου αὐτὰ τὰ ἐμπόδια, κατεπάτησε καὶ αὐτοὺς τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ B γέμισε τὰ πάντα ταραχὴν καὶ θόρυβον.

Πράγματι ὅλα ἀνετράπησαν τότε, οἱ ὅροι τῆς φύσεως, ἡ ἐντροπὴ τῶν ἀνθρώπων, ἡ εὐλάβεια πρὸς τὸν Θεόν, ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ εὐσπλαχνία, αἱ ἀνταποδόσεις διὰ τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἡ ἐντροπὴ πρὸς τὰ γηρατειά. Διότι καὶ ἂν δὲν ἤθελε νὰ τὸν σεβασθῇ ὡς πατέρα, ἔπρεπε νὰ τὸν σεβασθῇ ὡς γέροντα. Καὶ ἂν δὲν λογάριαζε τὰ γηρατειά, ἔπρεπε νὰ τὸν ἐντρέπεται ὡς εὐεργέτην. Καὶ ἐὰν οὔτε ἔτσι τὸν ἐντρέπετο, ἔπρεπε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι δὲν τὸν ἀδίκησε εἰς τίποτε. Ἀλλὰ ὁ φλογερὸς πόθος τῆς ἐξουσίας ἔδιωξε κάθε τέτοια ἐντροπὴ καὶ ἔκαμε τὸν ἄνθρωπο θηρίον.

Ἔτσι ὁ μακάριος Δαυΐδ ποὺ τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν ἀνέθρεψε, C περιπλανιόταν εἰς τὴν ἔρημον σὰν ἀλήτης καὶ ἐξόριστος, ὅπως ἀκριβῶς ὁ μετανάστης εἰς ξένην χώραν, βασανιζόμενος καὶ ἀπὸ τὰς ἐκεῖ κακὰς συνθήκας. Ἐκεῖνος

1. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν φανερώνεται τὸ εἶδος τοῦ Ψαλμοῦ, ὁ ποιητὴς καὶ ἡ ἱστορική του βάσις. Τὸ εἶδος του εἶναι «Ψαλμός», δηλαδὴ ᾆσμα ἀκολουθούμενο ἀπὸ μουσικὸν ὄργανον. Ποιητὴς εἶναι ὁ Δαυΐδ. Ἡ ἱστορική του βάσις εἶναι «ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰεμενεΐ», διότι οἱ λόγοι αὐτοὶ ἦσαν εὐμενεῖς καὶ σωτήριοι διὰ τὸν Δαυΐδ.

Μερικοὶ ὑποστήριξαν ὅτι ὁ Ψαλμὸς αὐτὸς εἶναι εἶδος διθυράμβου (ἐνθουσιαστικοῦ ποιήματος), ὅπου ὁ ποιητὴς εὑρισκόμενος ὑπὸ τὸ κράτος ζωηροτάτης συγκινήσεως δὲν δίδει σημασίαν εἰς τὴν σύνδεσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν ὁμοιομορφίαν τοῦ ρυθμοῦ. Πάντως διακρίνεται διὰ τὰ φλογερὰ συναισθήματα φόβου καὶ ἐλπίδος, ποὺ ἐναλλάσσονται ἀποτόμως. Περιέχει κραυγὰς μὲ πάθος καὶ τολμηρὰς εἰκόνας.

2. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἑρμηνευτὰς νομίζουν ὅτι ἡ λέξις «Χουσὶ» φανερώνει τὸν Αἰθίοπα καὶ ὡς Αἰθίοπα ἱστοροῦν τὸν βασιλέα Σαούλ, ὁ ὁποῖος ἦτο μαῦρος κατὰ τὴν ψυχήν, πρᾶγμα ποὺ φαίνεται κυρίως ἀπὸ τὸν φθόνον του πρὸς τὸν εὐεργέτην του Δαυΐδ.

3. Ἡ ᾠδὴ φωνητικὸν ᾆσμα χωρὶς μουσικὸν ὄργανον. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ὅμως τὸ εἶδος τοῦ ποιήματος χαρακτηρίζεται ὡς «ψαλμός», δηλαδὴ ᾆσμα ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ μουσικὸν ὄργανον.

4. Ὁ Ἀβεσσαλὼμ εἶχε κάμει ἀδελφοκτονίαν διότι κατὰ διαταγήν του ἐφονεύθη ὁ ἀδελφός του Ἀμνών. Τότε προκειμένου νὰ σωθῇ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Δαυΐδ ὄχι μόνον δὲν τὸν κατεδίωξεν ἀλλὰ καὶ τὸν συνεχώρησε (Β' Βασ. 13 καὶ 14).

ὅμως ζοῦσε πολυτελέστατα μὲ τ' ἀγαθὰ τοῦ πατρός του.

Ἐνῶ λοιπὸν ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα καὶ ὁ στρατὸς εἶχε ταχθῆ μὲ τὸ μέρος του καὶ αἱ πόλεις ἦσαν κάτω ἀπὸ τὸν τύραννον κάποιος Χουσί,[5] δίκαιος ἄνθρωπος, ποὺ ἦτον φίλος τοῦ Δαυΐδ, ἐξηκολούθει νὰ διατηρῇ τὴν φιλίαν του καὶ μετὰ τὴν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως. Αὐτὸς ὅταν εἶδε τὸν Δαυΐδ ξαφνικὰ νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν ἔρημον, ἔσχισε τὸν χιτῶνα του, ἔρριξε στάχτην εἰς τὸ κεφάλι του καὶ ἐθρήνησε μὲ μεγάλην πίκραν καὶ λύπην· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάνῃ τίποτε συγκεκριμένον, παρηγοροῦσε τὸν Δαυΐδ μὲ τὰ δάκρυά του. Πράγματι δὲν ἦταν ὁ Χουσὶ φίλος τῶν περιστάσεων, οὔτε τῆς δυναστείας, ἀλλὰ τῆς ἀρετῆς. Διὰ τοῦτο ὅταν ἔπεσε ἡ ἐξουσία εἰς ἄλλα χέρια, δὲν ἐγκατέλειψε τὸν φίλον του.

Ὅταν ὁ Δαυΐδ τὸν εἶδε νὰ κάνῃ αὐτὰ τὰ πράγματα τοῦ λέγει: Αὐτὰ ἀποδεικνύουν τὴν γνησιότητα τῆς φιλίας σου, ἀλλὰ δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσουν σὲ τίποτε. Πρέπει νὰ σκεφθοῦμε καὶ νὰ ἐξετάσουμε πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰ δεινά, ποὺ μᾶς εὑρῆκαν καὶ πῶς θὰ εὕρουμε κάποιαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς συμφοράς. Ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ ὁ Δαυΐδ εἰσηγεῖται καὶ προτρέπει τὸν Χουσὶ νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν υἱόν του Ἀβεσσαλὼμ καί, ἀφοῦ ὑποκριθῇ φιλίαν πρὸς αὐτόν, E νὰ ματαιώσῃ τὰς ἐναντίον του ἀποφάσεις καὶ νὰ ἀκυρώσῃ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀχιτόφελ.[6] Ὁ Ἀχιτόφελ τότε ἐξουσίαζε τὸν τύραννον ἐπειδὴ ἦταν ἔμπειρος εἰς τὰ πολεμικὰ ζητήματα καὶ ἐπιδέξιος στρατηγὸς εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν μάχην. Διὰ τοῦτο ὁ Δαυΐδ ἐφοβεῖτο περισσότερον αὐτὸν παρὰ τὸν τύραννον· τόσον τρομερὸς ἦταν εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτὸς ὁ ἄνδρας. Ὅταν ἄκουσε αὐτὰ ὁ Χουσὶ ἐπείσθη καὶ δὲν ἐσκέφθη τίποτε μικρόψυχον καὶ ἄνανδρον, οὔτε εἶπε: τί θὰ γίνῃ ἐὰν συλληφθῶ, 51 A ἐὰν ἀποκαλυφθῇ τὸ προσωπεῖον μου καὶ φανερωθῇ τὸ δρᾶμα τῆς ὑποκριτικῆς παρουσίας μου ἐκεῖ; Εἶναι φοβερὸς ὁ Ἀχιτόφελ. Ἴσως νὰ ἐξετάσῃ τὸν λόγον τῆς παρουσίας μου καὶ μὲ συλλάβῃ φανερὰ καὶ ἔτσι νὰ σκοτωθῶ ἀσκόπως. Ἀφοῦ

5. Ἦτο ἀρχιεταῖρος τοῦ Δαυΐδ. Αὐτὸς ὑπεκρίθη φιλίαν εἰς τὸν Ἀβεσσαλὼμ καὶ ἐματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ Ἀχιτόφελ, τὰ ὁποῖα, ἐὰν ἐφηρμόζοντο, θὰ ἔφερον τὴν καταστροφὴν τοῦ Δαυΐδ.

6. Ὁ Ἀχιτόφελ κατήγετο ἀπὸ τὴν πόλιν Γιλὰ καὶ ἦταν σύμβουλος τοῦ Δαυΐδ, ἀλλὰ πῆγε μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀβεσσαλώμ. Διεκρίνετο διὰ τὴν κακότητά του καὶ τὴν πανουργίαν του. Ὅταν τὸ σχέδιόν του κατὰ τοῦ Δαυΐδ δὲν ἐφηρμόσθη, ἐπέστρεψε εἰς τὴν πόλιν του καὶ αὐτοκτόνησε δι' ἀπαγχονισμοῦ.

τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν ἐσκέφθη, μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ τυράννου καί, ἀφοῦ τὰ πάντα ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν Θεόν, ἄφησε τὸν ἑαυτό του ἀνάμεσα εἰς τοὺς κινδύνους.

Αὐτὰ ἐλέχθησαν ὄχι μόνον διὰ νὰ ἐπαινέσουμε, ἀλλὰ διὰ νὰ μάθουμε καλὰ καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ ὅσα ἔχει πάθει ὁ Δαυΐδ. Καὶ ὅσα ἄλλα πνευματικὰ κέρδη εἶναι δυνατὸν νὰ καρπωθοῦμε ἀπὸ τὴν ἱστορία θὰ τὰ παρουσιάσουμε. B Πράγματι ἠμποροῦμε ἐδῶ ν' ἀπαντήσουμε εἰς τὴν ἀπορίαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν πολλοὶ ἄνθρωποι: διατί οἱ δίκαιοι ὑποφέρουν καὶ οἱ κακοὶ καλοπερνοῦν; Διότι πράγματι ὁ ἐνάρετος Δαυΐδ εὑρίσκετο εἰς συμφοράς, ἐνῷ εὐημεροῦσε καὶ βασίλευε ὁ μολυσμένος καὶ πατροκτόνος καὶ ἐχθρὸς αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς φύσεως. Ὅμως οὔτε ἐκεῖνος ὠφελεῖτο τίποτε ἀπ' αὐτά, οὔτε ὁ ἅγιος Δαυΐδ ἐζημιώνετο. Ὁ ἕνας ἐγινόταν ὑπεύθυνος μεγαλυτέρων θλίψεων διὰ τὸν πατέρα του, ἐνῷ ὁ ἄλλος ἔλαμπε περισσότερον, ὅπως ὁ χρυσὸς εἰς τὸ καμίνι, ἐπειδὴ μὲ τὴν θλῖψιν ἐγινόταν καθαρώτερος.

C Αὐτὸ ἂς διδαχθοῦμε πρῶτον ἀπὸ ἐδῶ. Νὰ μὴ τὰ χάνωμεν ὅταν βλέπωμεν νὰ συμβαίνουν εἰς τοὺς ἐναρέτους τέτοιας μορφῆς θλίψεις. Δεύτερον, νὰ μὴν μεταβαλλώμεθα ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ἀλλὰ νὰ γνωρίζωμε τοὺς νόμους τῆς φιλίας. Τρίτον, νὰ ριπτώμεθα εἰς τοὺς κινδύνους χάριν τῆς ἀρετῆς. Τέταρτον, νὰ ἐλπίζωμε καὶ εἰς τὰς δυσκολίας καὶ ν' ἀναμένωμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Μήπως καὶ ἐκεῖνος ὁ Χουσὶ τότε δὲν ἔβλεπε τὸ στρατόπεδον τοῦ ἐχθροῦ, τὸν φόβον τοῦ τυράννου, τὸ πλῆθος τοῦ ἱππικοῦ, τὰς στρατιὰς τῶν ὁπλιτῶν, τὸ ὅτι εἶχαν κυριευθῆ αἱ πόλεις, τὴν ἐρημιὰ τοῦ Δαυΐδ, τὴν ἀπομόνωσιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν; D Ἀλλὰ ἀφοῦ ἐκοίταξε ἕνα μόνον, δηλ. τὴν ἀκαταμάχητον βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εὔνοιάν του, ἔτσι ἔκρινε καὶ τὰ δύο μέρη καὶ εὑρῆκε τὸ ἕνα σάπιο καὶ τὸ ἄλλο γερό. Πράγματι ὁ ἕνας ἐνεργοῦσε ἀδίκως καὶ ὁ ἄλλος ἐπροστάτευε τὸν ἑαυτόν του δικαίως. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐστάθη ὄχι ὅπου ἦταν ὁ πολὺς κόσμος, ἀλλὰ ὅπου ἦταν ἡ συμμαχία τῆς ἀρετῆς, ἔτσι κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ κοντά του τὸν Θεόν.

Τὰ λέγω αὐτὰ διὰ νὰ ὑποστηρίζωμε καὶ ἡμεῖς τοὺς ἐναρέτους καὶ ὅταν εἶναι ἀδύναμοι, ν' ἀποφεύγουμε δὲ τὴν συμμαχίαν τῶν ἰσχυρῶν, ὅταν κάνουν ἀδικίας. E Διότι ἡ κακία καὶ ὅταν ἔχῃ μαζί της τὴν οἰκουμένην εἶναι ἀπ' ὅλα περισσότερον ἀδύνατος, ἡ ἀρετὴ ὅμως καὶ ὅταν συμβῇ νὰ

εἶναι μόνη, γίνεται ἀπ' ὅλα περισσότερον δυνατή, διότι τῆς συμπαρίσταται ὁ Θεός. Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ σώσῃ ἐκεῖνον ποὺ πολεμεῖ ὁ Θεός; Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψῃ ἐκεῖνον ποὺ βοηθεῖ ὁ Θεός; Ἐξετάζοντας ὅλα αὐτὰ ὁ Χουσί, μὲ μεγάλην ἐλπίδα ἀνέλαβε τὴν ἀποστολήν του καὶ μόλις ἐπλησίασε, βλέποντας τὸν τύραννον νὰ εἰσέρχεται, ἐπαρουσιάσθη. Ἐκεῖνος ὅταν τὸν εἶδε ξαφνικά, μεθυσμένος ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν, δὲν ἐξήτασε προσεκτικά, ἀλλὰ περιγελῶντας καὶ κατηγορῶντας αὐτόν, πήγαινε, τοῦ λέγει, μὲ τὸν φίλον σου. 52 **A** Δὲν ἄντεξε νὰ εἰπῇ οὔτε τὸ ὄνομα, τόσο ἦταν τὸ μῖσος καὶ ἡ ἀποστροφή του. Ὁ Χουσὶ χωρὶς νὰ ταραχθῇ καὶ ν' ἀνησυχήσῃ τοῦ ἀπαντᾷ. Ὅταν ὁ Θεὸς ἦταν μαζί του, ἀκολουθοῦσα ἐκεῖνον· τώρα ὅμως ποὺ εἶναι μαζί σου εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπηρετῶ ἐσένα. Αὐτὸ ἱκανοποίησε τὸν τύραννο καὶ τοῦ ἐφούσκωσε τὸν ἐγωισμὸ καὶ χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ τίποτε μὲ προσοχήν, (ὁ ματαιόδοξος ἄνθρωπος πιστεύει εἰς κάθε λόγον· πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἔπαθε καὶ ἐκεῖνος) καὶ παραδίδοντας τὸν ἑαυτό του εἰς τοὺς ἐχθρούς του, τὸν συγκαταλέγει ἀμέσως εἰς τοὺς γνησίους φίλους καὶ τὸν ἐγγράφει μεταξὺ τῶν πρώτων. Τὰ πάντα κατηύθυνε ὁ Θεός, μολονότι ἦσαν καὶ στρατηγοὶ παρόντες, ὅταν συνέβησαν αὐτά.

Ὅταν ἐγινόταν τὸ πολεμικὸν συμβούλιον διὰ νὰ λάβουν ἀπόφασιν ἐὰν θὰ πρέπῃ νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως ἢ ν' ἀναβάλλουν δι' ὀλίγον καὶ ἐνῷ **B** ἄλλοι ἄλλα εἰσηγοῦντο διὰ τὸ ζήτημα αὐτό, ὅταν ἦλθε ἡ σειρὰ τοῦ Ἀχιτόφελ, τοῦ πανούργου ἐκείνου, διὰ νὰ εἰπῇ τὴν γνώμην του, ἔδωσε αὐτὴν τὴν συμβουλήν. Νὰ ἐπιτεθοῦμε εἰς τὸν πατέρα σου τώρα ποὺ εἶναι πολὺ ταλαιπωρημένος καὶ ταραγμένος. Διότι ἔτσι θὰ τὸν νικήσουμε, ἐὰν δηλ. δὲν τοῦ ἐπιτρέψωμε οὔτε καὶ δι' ὀλίγον νὰ σταθῇ. Δὲν θὰ εἶναι κανένας κόπος εἰς ἡμᾶς, ἐὰν τοῦ ἐπιτεθοῦμε τώρα ποὺ εἶναι ἀπροετοίμαστος. Ὅταν ἄκουσε αὐτὰ ὁ τύραννος φωνάζει τὸν Χουσί, ποὺ προσεχώρησε ὑποκριτικὰ εἰς αὐτὸν καὶ τοῦ ἐμπιστεύεται τὴν συζήτησιν τοῦ συμβουλίου. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ἦταν σύμφωνον μὲ τὴν ἀνθρωπίνην λογικήν, **C** δηλ. αὐτὸν ποὺ προσῆλθε ξαφνικά, νὰ τὸν τιμήσῃ ἔτσι καὶ νὰ νομίσῃ ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος, ὥστε νὰ ζητήσῃ τὴν συμβουλήν του διὰ τόσον σπουδαῖα ζητήματα. Ἀλλά, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὅταν ὁ Θεὸς κυβερνᾷ καὶ τὰ δύσκολα γίνονται εὔκολα.

Εἰσάγεται λοιπὸν ὁ Χουσὶ καὶ τοῦ δίδουν τὸ θάρρος καὶ ἀξιώνει νὰ εἰπῇ τὴν γνώμην του. Τί λέγει λοιπὸν ὁ

Χουσί; Ποτὲ δὲν ἔσφαλε ὁ Ἀχιτόφελ. Προσέξατε τὴν σύνεσιν τοῦ ἀνδρός; Δὲν ἀπορρίπτει ἀμέσως τὴν γνώμην του, ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγκώμιον. Ἀφοῦ πρῶτα δείχνει τὸν θαυμασμόν του πρὸς αὐτόν, διὰ τὰς ἀποτελεσματικὰς συμβουλάς του κατὰ τὰ προηγούμενα χρόνια, ἐν συνεχείᾳ κακίζει τὴν τωρινήν του γνώμην. **D** Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς: Ἀπορῶ πῶς ἔσφαλε τώρα. Μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν μᾶς συμφέρει αὐτὸ τὸ σχέδιον. Διότι ἂν ἐπιτεθοῦμε τώρα, ὁ πατέρας σου, σὰν τὴν μανιασμένην ἀρκούδα, γεμᾶτος ὀργὴν καὶ ἀπελπισμένος διὰ τὴν ζωήν του, πολεμῶντας μὲ δυνατὴν ὀργήν, δὲν θὰ λογαριάσῃ καθόλου τὴν σωτηρίαν του καὶ θὰ ἐπιπέσῃ ἐναντίον μας μὲ μεγάλην ὁρμήν. Ἐὰν ὅμως περιμένωμε ὀλίγον, θὰ ἐπιτεθοῦμε μὲ μεγαλυτέραν προετοιμασίαν καὶ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν καὶ χωρὶς κόπον, μὲ κάθε εὐκολίαν. Θὰ τὸν πιάσουμε εἰς τὰ δίκτυά μας καὶ ἔτσι θὰ τὸν σύρουμε κοντά μας. **E** Ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἐπαινεῖ τὴν γνώμην καὶ εἶπε ὅτι τοῦ εἶναι περισσότερον ὠφέλιμος. Ὁ Χουσὶ τὰ ἔλεγεν αὐτά, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δώσῃ εὐκαιρίαν εἰς τὸν Δαυΐδ, ὥστε νὰ ξεκουρασθῇ ὀλίγον καὶ ν' ἀναπνεύσῃ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ στρατόν. Ἔτσι ἀφοῦ ἀπέρριψε τὸ σχέδιον τοῦ Ἀχιτόφελ, ἔστειλε μὲ μερικοὺς κρυμμένους ἄνδρες[7] καὶ ἀνήγγειλε τὰ πάντα εἰς τὸν Δαυΐδ 53 **A** καὶ ὅτι ὁ τύραννος ἐδέχθη τὸ σχέδιόν του, τὸ ὁποῖον θὰ φέρῃ εἰς τὸν Δαυΐδ τὴν νίκην. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἔγινε. Ἐπειδὴ ἀνέβαλε ὀλίγον, προετοιμασμένος ὁ Δαυΐδ, ἔκανε ἐπίθεσιν καὶ ἐνίκησεν. Ὁ Ἀχιτόφελ ἀντιλαμβανόμενος αὐτὸ ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς μεγάλης του συνέσεως καὶ πανουργίας καὶ ἀφοῦ κατάλαβε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων, ὅτι δηλαδὴ ἦταν καταστρεπτικὸν αὐτὸ τὸ σχέδιον διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ, δὲν ἐβάσταξεν τὴν περιφρόνησιν αὐτὴν καὶ ἀφοῦ ἔφυγε ἔδεσε θηλειὰν καὶ ἐκρεμάσθη καὶ ἔτσι ἐτελείωσε τὴν ζωήν του.

B Ἀφοῦ ἔμαθε ὅλα αὐτὰ ὁ Δαυΐδ γράφει τὸν Ψαλμόν, προσφέροντας ὕμνους εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀναθέτοντας τὸ ὅλον στρατήγημα εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο ἀρχίζει κάπως ἔτσι: «Κύριε ὁ Θεός μου εἰς σὲ ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου, σῶσε με». Οὔτε εἰς τὸν Χουσὶ (ἤλπισα), οὔτε εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, οὔτε εἰς τὴν σύνεσιν ἐκείνου, οὔτε εἰς τὴν γνώμην μου, ἀλλὰ «εἰς σέ». Αὐτὸ λοιπὸν ἂς

---

7. Πρόκειται διὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ Ἀχιμάας, ἐμπίστους τοῦ Δαυΐδ (Β' Βασ. 17, 16 κ.ἑξ.).

κάνωμε καὶ ἡμεῖς καὶ ἂν ἐπιτύχωμε κάτι μὲ τὴν βοήθεια ἀνθρώπων ἂς εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν δι' αὐτοὺς καθὼς καὶ διὰ τὰ εὐεργετήματα, ποὺ γίνονται εἰς ἡμᾶς καὶ ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἴδιους καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Πράγματι ἂν ἐνεργοῦμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν θὰ ὑπάρχῃ τίποτε δύσκολον καὶ στραβόν. Αὐτὸ ἔκανε καὶ ὁ Δαυῒδ λέγοντας. C Δὲν εἶχα τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἰς τοὺς λόγους τοῦ Χουσί, ἀλλὰ εἰς τὴν ἰδικήν σου βοήθειαν. Καὶ πρόσεχε μὲ πόσην ψυχικὴν διάθεσιν ὁμιλεῖ, πρᾶγμα ποὺ ἦταν συνηθισμένος νὰ τὸ κάνῃ. Δὲν εἶπε «Κύριε ὁ Θεός», ἀλλὰ «Κύριε ὁ Θεός μου» καὶ ἀλλοῦ «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πολὺ πρωῒ πρός σὲ προσεύχομαι».[8] Πράγματι ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχε τὴν ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ, ἰδιαιτέρως ὅμως διὰ τὸν ὑπερβολικόν του ζῆλον. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Θεὸς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐναρέτων καὶ μολονότι εἶναι κοινὸς Θεὸς ὅλων, λέγει ὅτι εἶναι ἰδιαιτέρως τῶν ἐναρέτων. D «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ».[9] Καὶ πρόσεχε τὴν ἀνωτερότητά του. Λέγοντας «Κύριε ὁ Θεός μου εἰς σὲ ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου» δὲν πρόσθεσε, τιμώρησε τὸν ἀντίπαλον, ἐξόντωσε τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ ζητεῖ μόνον τὸ ἰδικόν του καὶ λέγει «σῶσε με». Δηλαδὴ μὴν ἐπιτρέψῃς νὰ ὑποφέρω «ἀπὸ ὅλους ὅσοι μὲ καταδιώκουν καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς». Προσέχετε πῶς οὔτε ὅταν ὑπέφερε, ἀναφέρει ὀνομαστικὰ τὸν πατροκτόνο. Καὶ εἰς τὴν συμφορὰν ἀναγνωρίζει τὴν συγγένειαν καὶ εἰς τὸν πόλεμον βλέπει τὸν υἱόν του καὶ εἰς τοὺς κινδύνους δὲν λησμονεῖ τὰ σπλάχνα του. Τόσον ἀγαποῦσε τὰ παιδιά του καὶ τόσον φιλόστοργος ἦταν ἢ καλύτερα τόσον ἀνώτερος ἄνθρωπος. E Καὶ δὲν τὸν ἔκανε ἀνώτερον ἡ φύσις τῆς τυραννίδος, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ἡμερότητα τοῦ χαρακτῆρος. Ἐλογάριαζε τὸ περισσότερον στράτευμα παρὰ τὸν τύραννον, δι' αὐτὸ λέγει: «Σῶσε με ἀπὸ ὅλους ὅσοι μὲ καταδιώκουν καὶ γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτούς». Βλέπετε πῶς οὔτε ἐκείνους ἐνθυμεῖται πολύ; Διότι δὲν εἶπε, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ πολεμοῦν, ἀπ' ἐκείνους ποὺ ἁρπάζουν τὰ ἰδικά μου καὶ καλοπερνοῦν εἰς τὰ ἀνάκτορά μου, ἀλλὰ «ἀπὸ ὅσους μὲ καταδιώκουν. Μήπως σὰν ἄγριο λιοντάρι ἁρπάξῃ ὁ ἐχθρὸς τὴν ζωήν μου, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ποὺ νὰ μὲ γλυτώσῃ καὶ μὲ σώσῃ». Καὶ ὅμως συνεκέντρωσε στρατὸν καὶ εἶχε πολλοὺς μαζί του.

8. Ψαλμ. 62, 2.
9. Ἔξ. 3, 6.

Πῶς λοιπὸν λέγει 54 A «ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ποὺ νὰ μὲ γλυτώσῃ καὶ νὰ μὲ σώσῃ;». Διότι δὲν θεωρεῖ ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην ἀξιόλογον συμμαχίαν, ἐὰν δὲν ἔχῃ μὲ τὸ μέρος του τὴν θείαν δύναμιν, οὔτε θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ἔρημον, μολονότι ἦταν μόνος, ἔχοντας τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν: «Δὲν σώζεται βασιλεὺς διὰ τὴν πολλήν του δύναμιν καὶ γίγας δὲν θὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν μεγάλην σωματικήν του ἀντοχήν».[10]

Μερικοὶ ἑρμηνεύοντες ἀλληγορικά[11] λέγουν ὅτι λιοντάρι καὶ καταδιώκοντες εἶναι ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες. Πράγματι, ἐπειδὴ εἶδε τὸν διάβολον νὰ ἁρπάζῃ καὶ νὰ καταβροχθίζῃ τὸν υἱόν του ζητεῖ νὰ μὴν πάθῃ ποτὲ αὐτὸς τὸ ἴδιον καὶ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἔπαθε αὐτό. Ποία ἦταν ἡ αἰτία; B Μὲ τὴν κακίαν του, λέγει, ἀπεμάκρυνε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ λέγει: «Δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανεὶς ποὺ νὰ μὲ γλυτώσῃ καὶ νὰ μὲ σώσῃ». Ὅτι ὁ διάβολος λέγεται λέων ἄκουσε τὴν ἰδίαν τὴν Γραφὴν ποὺ λέγει: «Ὁ ἐχθρός σας, ὁ διάβολος σὰν λέων ποὺ ὠρύεται, τριγυρίζει διὰ νὰ βρ κάποιον νὰ τὸν καταπιῇ».[12] Καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης ἀλλοῦ λέγει: «Θὰ καταπατήσῃς λέοντα καὶ δράκοντα».[13] Πράγματι εἶναι πολυμήχανον τὸ θηρίον, ἀλλ' ἂν ἡμεῖς προσέχουμε, ὁ λέων αὐτὸς καὶ ὁ δράκων θ' ἀποδειχθοῦν εὐτελέστεροι ἀπὸ τὸν πηλὸ καὶ δὲν θὰ μᾶς πολεμήσουν κατὰ μέτωπον, ἀλλὰ καὶ ἂν μᾶς πολεμήσουν, θὰ συντριβοῦν. C «Θὰ πατᾶτε, γράφει, ἐπάνω εἰς φίδια καὶ σκορπιούς».[14] Διότι κυκλώνει καὶ προσβάλλει μὲ πολὺν θυμόν, σὰν τὸ λιοντάρι. Ἂν ὅμως τολμήσῃ νὰ προσβάλῃ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὸν Χριστὸν μέσα τους καὶ τὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὴν φωτιὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν λαμπάδα ποὺ ποτὲ δὲν σβήνει, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ οὔτε νὰ τοὺς κοιτάξῃ κατὰ πρόσωπον, ἀλλὰ γυρίζοντας τὰ νῶτα θὰ φύγῃ καὶ δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ ξαναγυρίσῃ.

Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι δὲν εἶναι ὑπερηφάνεια τὰ λεχθέντα, προσέξατε παρακαλῶ τὸν Παῦλον. Διότι ἄνθρωπος ἦταν καὶ αὐτός, ἀλλὰ τόσον τὸν ἐφοβεῖτο αὐτὸς ὁ λέ-

10. Ψαλμ. 32, 16.
11. Ὁ Χρυσόστομος ἀκολουθεῖ τὴν κατὰ γράμμα ἑρμηνείαν τῆς Βίβλου καὶ σπανιώτατα κάτω ἀπὸ τὸ γράμμα ἀνεζήτησε τύπους καὶ ἀλληγορίας.
12. Α' Πετρ. 5, 8.
13. Ψαλμ. 90, 13.
14. Λουκ. 10, 19.

ων, ὥστε νὰ φεύγῃ καὶ ἀπὸ τὰ ἐνδύματά του καὶ τὰς σκιάς του. Εὐλόγως, διότι δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀντέξῃ τὴν εὐωδίαν τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἔβγαινε καὶ ἐσκόρπιζε ἀπὸ αὐτὸν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὴν λαμπάδα τῆς ἀρετῆς. D

«Κύριε ὁ Θεός μου, ἐὰν ἔκαμα αὐτὸ διὰ τὸ ὁποῖον καταδιώκομαι, ἐὰν τὰ χέρια μου διέπραξαν ἀδικίαν». Παντοῦ πρέπει νὰ παρατηρήσωμε αὐτό, ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ προσεύχεται μόνον, ἀλλὰ νὰ προσεύχεται ἔτσι, ὥστε νὰ ἀκούεται. Δὲν ἀρκεῖ ἡ προσευχὴ διὰ νὰ τακτοποιηθῇ τὸ ζήτημά μας, ἐὰν δὲν τὴν κάνωμε, ὅπως τὴν θέλει ὁ Θεός. Διότι καὶ ὁ Φαρισαῖος προσευχήθη καὶ τίποτε δὲν ὠφελήθη.[15] Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίσης προσηύχοντο, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τοὺς ἀποστρεφόταν ὅταν προσηύχοντο, διότι δὲν προσηύχοντο ὅπως ἔπρεπε. Διὰ τοῦτο καὶ διετάχθημεν νὰ κάνωμεν προσευχήν, ποὺ νὰ ἠμπορῇ κατ' ἐξοχὴν νὰ ἀκουσθῇ. E Τοῦτο ἐφανέρωσεν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν τὴν προσευχήν, ἔχοντας τὴν ἀξίωσιν ὄχι ἁπλῶς νὰ ἀκουσθῇ, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴν προσφορὰν τῶν ἰδικῶν του. Ποῖα ὅμως εἶναι αὐτά; Τὸ «λούζω κάθε νύκτα τὸ κρεββάτι μου καὶ βρέχω τὸ στρῶμα μου μὲ τὰ δάκρυά μου»,[16] τὸ «ἀπέκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου», τὸ «Φύγετε μακριὰ ἀπὸ ἐμὲ ὅσοι ἐργάζεσθε τὴν ἀνομίαν»,[17] τὸ «ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ σου μὲ ἐπόνεσαν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὰ δάκρυα».[18]

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ πείσουν τὸν Θεόν, δηλαδὴ οἱ θρῆνοι, τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοὶ καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοὺς κακοὺς καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος διὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀλλοῦ ἔλεγε: 55 A «Ἄκουσες τὴν προσευχήν μου, ὦ Θεέ, ποὺ προστατεύεις τὸ δίκαιόν μου. Ὅταν εὑρέθηκα εἰς θλῖψιν μὲ ἐπαρηγόρησες».[19] Διότι τὸ νὰ ἀκουσθοῦμε ἐπιτυγχάνεται ἔτσι. Πρῶτον μὲ τὸ νὰ εἴμεθα ἄξιοι νὰ πάρωμε, ἔπειτα μὲ τὸ νὰ προσευχώμεθα σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, τρίτον μὲ τὴν συνεχῆ προσευχήν, τέταρτον μὲ τὸ νὰ μὴ ζητοῦμε τίποτε τὸ βιωτικόν, πέμπτον μὲ τὸ νὰ ζητοῦμε ὅσα εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον μας, ἕκτον μὲ τὸ νὰ προσφέρωμε ὅλα τὰ ἰδικά μας. Προσέχετε πολλοὺς οἱ ὁποῖοι ἀκούονται κατ' αὐτὸν τὸν

15. Λουκ. 18, 10.
16. Ψαλμ. 6, 7.
17. Ψαλμ. 6, 9.
18. Ψαλμ. 6, 8.
19. Ψαλμ. 4, 1.

τὸν τρόπον. Δηλαδὴ τὸν Κορνήλιο ἀπὸ τὴ ζωή του,[20] τὴν Συροφοινίκισσα ἀπὸ τὴν ὑπομονή της,[21] τὸν Σολομῶντα ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς αἰτήσεως: «ἐπειδὴ δὲν ἐζήτησες χρήματα, οὔτε τὸν θάνατον τῶν ἐχθρῶν σου»,[22] B τὸν τελώνην ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην[23] καὶ ἄλλους κατ' ἄλλον τρόπον. Ὅπως λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ συμβαίνει νὰ ἀκούεται ἡ προσευχή, ἔτσι ἀπὸ ἄλλα νὰ μὴν ἀκούεται, ἔστω κι ἂν εἶναι ἐνάρετοι ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦν. Ποῖος ὑπῆρξεν περισσότερον ἐνάρετος ἀπὸ τὸν Παῦλον; Ἐπειδὴ ὅμως ἐζήτησε ἀσύμφορα πράγματα δὲν ἠκούσθη. «Τρεῖς φορὰς παρεκάλεσα τὸν Κύριο δι' αὐτὸ καὶ μοῦ εἶπε: Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου».[24] Ἐπίσης ποῖος ὑπῆρξε περισσότερον ἐνάρετος ἀπὸ τὸν Μωυσῆ; Ὅμως οὔτε ἐκεῖνος ἀκουόταν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε: «Ἀρκετὰ ἕως ἐδῶ».[25] Πράγματι ἐπειδὴ ζητοῦσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ αὐτὸ ἦταν ἀσύμφορον, ὁ Θεὸς δὲν τὸ ἐπέτρεψε. Μαζὶ μ' αὐτὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλο ποὺ κάνει τὰς προσευχὰς νὰ μὴν ἀκούωνται, ὅταν προσευχώμεθα, ἐνῷ ἐπιμένουμε νὰ ζοῦμε εἰς τὴν ἁμαρτίαν. C Αὐτὸ ἔλεγεν ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὸν Ἱερεμίαν. «Μὴν προσεύχεσαι δι' αὐτὸν τὸν λαόν. Ἢ μήπως δὲν βλέπεις τί κάνουν αὐτοί;».[26] Δὲν ἀπεμακρύνθησαν, λέγει, ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν καὶ σὺ προσεύχεσαι δι' αὐτούς; Ἀλλὰ δὲν θὰ σὲ ἀκούσω. Ἐπίσης ὅταν προσευχώμεθα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας, ὄχι μόνον δὲν ἀκουόμεθα ἀλλὰ καὶ ἐξοργίζουμε τὸν Θεόν. Πράγματι ἡ προσευχὴ εἶναι φάρμακον, ἀλλὰ ἂν δὲν γνωρίζωμεν πῶς πρέπει νὰ τὸ χρησιμοποιήσωμε, δὲν κερδίζουμε καὶ τὴν ὠφέλειάν του.

Ἂς ἰδοῦμε λοιπὸν τί λέγει καὶ ὁ Δαυῒδ προσευχόμενος. «Κύριε ὁ Θεός μου ἐὰν πράγματι ἔκαμα αὐτό». Τί σημαίνει «ἐὰν πράγματι ἔκαμα αὐτό;». Αὐτὸ ποὺ παθαίνω, λέγει, ἐὰν δηλ. ἐπαναστάτησα ἐναντίον τοῦ πατρός μου, ἐὰν D παρενόμησα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἀλλὰ οὔτε ἐδῶ ἀντέχει νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸν ποὺ τὸν ἀδίκησε, διότι ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει διὰ τὸ παιδί του. Ὅπως λόγου χάριν, ἐὰν κάποιος ἀνώτερος ἄνθρωπος ἔβλεπε τὴν γυναῖκα του

20. Πράξ. 10, 4 κ.ἑξ.
21. Ματθ. 15, 28.
22. Γ' Βασ. 3, 11.
23. Λουκ. 18, 14.
24. Β' Κορ. 12, 8-9.
25. Δευτ. 3, 26.
26. Ἱερ. 7, 16-17.

νὰ τὸν ἀπατᾶ, δὲν θὰ καταδεχόταν οὔτε νὰ ὀνομάση τὸ ἁμάρτημα ἐμπρὸς εἰς ἄλλους, ἔτσι καὶ ὁ Δαυῒδ δὲν εἶπε. Ἐὰν ἐπαναστάτησα ἐναντίον τοῦ πατρός μου, ἐὰν ἔγινα πατρακτόνος, ἀλλὰ «ἐὰν ἔκαμα αὐτό». Καὶ διατί ἀναφέρω αὐτό, λέγει; Διότι ποιὰ ἀρετὴ εἶναι τὸ νὰ μὴ γίνη κανεὶς πατρακτόνος· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς οὔτε εἰς τὰ ζῶα; «Ἐὰν τὰ χέρια μου διέπραξαν ἀδικίαν». Δὲν λέγω δι' αὐτὴν τὴν ἀδικίαν, E ἀλλὰ οὔτε ἄλλη δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εὑρεθῆ, ποὺ νὰ τὴν ἔκαμαν τὰ χέρια μου. Τὰ λέγει αὐτὰ ὄχι διὰ νὰ ὑπερηφανευθῆ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἠναγκάσθη νὰ ὁμιλήση διὰ τὰς ἀρετάς του. Διότι δὲν εἶναι καὶ τόσο μεγάλο αὐτὸ ἐν σχέσει μ' ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ λεχθῆ. Ποῖον εἶναι αὐτό; «Ἐὰν ἀνταπέδωκα κακὸν εἰς ἐκείνους ποὺ μοῦ ἀνταποδίδουν κακά», λέγει.

Προσέξτε πολύ. Δὲν εἶναι τυχαῖο αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη. Διότι εἶναι καλὸν νὰ μὴ ἀδικῆ κανείς, εἶναι ὅμως πολὺ μεγαλύτερον 56 A καὶ γνώρισμα πνευματικῆς ζωῆς τὸ νὰ μὴν ἀμύνεται ἐκεῖνος ποὺ ἀδικεῖται. Μολονότι ὁ νόμος τὸ ἐπέτρεπε αὐτὸ καὶ προέτρεπε νὰ βγάζη κανεὶς ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος[27] καὶ δὲν ἦτο παράβασις νόμου τὸ πρᾶγμα. Ἀλλ' ὁ Δαυῒδ ἦτο τόσον ἀνώτερος ἄνθρωπος, ὥστε ὄχι μόνον νὰ μὴν παραβαίνη τὸν νόμον, ἀλλὰ νὰ ξεπερνᾶ τὸν ὑπάρχοντα νόμον καὶ νὰ φθάνη πέρα ἀπὸ τὰ ἀθλοθετήματα. Δὲν θεωροῦσε ἀρκετὴν τὴν ἀρετήν, ἐὰν δὲν ξεπερνοῦσε τὰ προστάγματα. Ὅπως ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος· προτρεπόμενος νὰ ζῆ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, δὲν ζοῦσε, ἀλλὰ ἔκανε ἀδάπανον τὸ Εὐαγγέλιον.[28] B Ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Δαυΐδ, μολονότι ὁ νόμος τοῦ ἔδιδε τὸ δικαίωμα τῆς ἀμύνης, δὲν ἐσταμάτησε εἰς αὐτὸ τὸ μέτρον ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξεπέρασεν. Σ' ἐμᾶς ὅμως δὲν ζητεῖται μόνον αὐτό, δηλ. τὸ νὰ μὴν ἀνταποδίδωμε, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐεργετοῦμε. «Προσεύχεσθε δι' ἐκείνους ποὺ σᾶς κακομεταχειρίζονται, εὐεργετεῖτε ἐκείνους ποὺ σᾶς μισοῦν».[29] Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ Δαυῒδ δὲν ἦτο μικρὸν τὸ νὰ μὴν ἀμύνεται, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ νομικὸν παράγγελμα. Διὰ τοῦτο λέγει: «Ἐὰν ἔκαμα αὐτό, ἐὰν τὰ χέρια μου διέπραξαν ἀδικίαν, ἐὰν ἀνταπέδωκα κακὸν εἰς ἐκείνους ποὺ μοῦ ἀνταποδίδουν κακά». Ἐπειδὴ εἰς τὴν πε-

27. Δευτ. 19, 21.
28. Α' Κορ. 9, 14 καὶ 18.
29. Ματθ. 5, 44.

ρίπτωσιν τοῦ παιδιοῦ του ἠμπόδιζε καὶ ἡ συγγένεια, λέει, ἐὰν ἀδίκησα ἢ καὶ ἀμύνθηκα. C

Ποίαν συγχώρησιν καὶ ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχωμε ἡμεῖς, ὅταν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ δὲν φθάνωμεν εἰς τὸν τρόπον ζωῆς ἐκείνων ποὺ ἔζησαν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ μάλιστα καθ' ἣν στιγμὴν μᾶς ζητοῦνται πολὺ περισσότερα; «Ἐὰν ἡ ἀρετή σας δὲν ὑπερβαίνη τὴν ἀρετὴν τῶν γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων, δὲν θὰ μπῆτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».[30] Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι ἴσος ἐκεῖνος, ποὺ, ζῶντας εἰς τὸν νόμον, κατορθώνει τὰ ἴδια πράγματα μ' ἐκεῖνον ποὺ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν νόμον, ἔτσι οὔτε ἐκεῖνος ποὺ ἔζησε εἰς τὴν χάριν εἶναι ἴσος μ' ἐκεῖνον ποὺ ἔζησε εἰς τὸν νόμον. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς περιστάσεις γίνεται μεγάλη ἡ διαφορά. D Τοῦτο φανερώνοντας ὁ Παῦλος καὶ διὰ τὴν κακίαν καὶ διὰ τὴν ἀρετήν, πρόσεχε πῶς καὶ ἐκείνους θαυμάζει περισσότερον καὶ αὐτοὺς παρουσιάζει ὅτι εἶναι ἄξιοι μεγαλυτέρας τιμωρίας, μιλῶντας ἔτσι: «Ὅταν οἱ ἐθνικοὶ ποὺ δὲν ἔχουν τὸν νόμον, ἐφαρμόζουν τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ἐκ φύσεως, τότε, ἂν καὶ δὲν ἔχουν νόμον ἔχουν τὸν ἑαυτό τους διὰ νόμον».[31]

Ἐπρόσεξες πῶς ἐπαινεῖ καὶ ἀναδεικνύει ἐκείνους ποὺ χωρὶς τὸν νόμον πράττουν τὸ καλόν; Κοίταξε ἐπίσης πῶς φανερώνει ὅτι εἶναι ἄξιοι μεγαλυτέρας τιμωρίας ἐκεῖνοι ποὺ ἁμαρτάνουν ἐνῷ ζοῦν εἰς τὴν χάριν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔζησαν εἰς τὸν νόμον, λέγοντας: E «Ἐὰν παραβῆ κανεὶς τὸν νόμον τοῦ Μωυσέως, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαχνίαν ἐπὶ τῇ καταθέσει δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. Σκεφθῆτε πόσον αὐστηροτέρα τιμωρία ἀξίζει εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος κατεπάτησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεώρησε μολυσμένον τὸ αἷμα τῆς διαθήκης».[32] Καὶ ἀλλοῦ φανερώνει ὅτι οἱ πρὸ τοῦ νόμου εἶναι ἄξιοι μικροτέρας τιμωρίας ἀπὸ ὅσους ἡμάρτησαν μὲ τὸν νόμον. «Ὅσοι ἡμάρτησαν χωρὶς τὸν νόμον, χωρὶς τὸν νόμον καὶ θὰ ἀπολεσθοῦν», δηλαδὴ ἐλαφρότερον, χωρὶς νὰ ἔχουν κατήγορον τὸν νόμον ἀλλὰ μόνον τὴν φύσιν. «Ὅσοι ὅμως ἡμάρτησαν ἐνῷ ἦσαν ὑπὸ τὸν νόμον θὰ κριθοῦν μὲ τὸν νόμον»,[33] δηλαδὴ βαρύτερον διότι μαζὶ μὲ τὴν φύσιν ἔχουν καὶ τὸν νόμον κατήγορον. 57 A «Εἴθε νὰ πέσω ἔξω καὶ νὰ νικηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου ἔρημος καὶ γυμνω-

30. Ματθ. 5, 20.
31. Ρωμ. 2, 14.
32. Ἑβρ. 10, 28-29.
33. Ρωμ. 2, 12.

μένος. "Ας καταδιώξη τότε ὁ ἐχθρὸς ὁλόκληρον τὴν ὕπαρξίν μου καὶ ἂς μὲ συλλάβη αἰχμάλωτον καὶ ἂς ποδοπατήση εἰς τὸ χῶμα τὴν ζωήν μου καὶ ἂς καταθάψη εἰς τὸν τάφον τὸ ἔνδοξον ὄνομά μου». Προσέξατε παρρησίαν δικαίου καὶ καθαρὰν συνείδησιν; Ἐὰν δὲν εἶχε τόσον θάρρος, δὲν θὰ ἔκανε τέτοιες κατάρες.

Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει. Ἐὰν ἀδίκησα, ἐὰν ἀμύνθηκα νὰ πάθω αὐτὰ κι αὐτά. Καὶ ἀποφασίζει διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ κριθῇ μὲ ἐπιείκειαν, ἀλλὰ νὰ δικασθῇ μὲ πολὺ μεγαλυτέραν αὐστηρότητα καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον τιμωρίας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ νόμος τὸν ἠμπόδιζε. **B** Πρόσεχε ποιὰ εἶναι αὐτή. «Εἴθε νὰ πέσω ἔξω καὶ νὰ νικηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου ἔρημος καὶ γυμνωμένος. "Ας καταδιώξη τότε ὁ ἐχθρός μου ὁλόκληρον τὴν ὕπαρξίν μου καὶ ἂς μὲ συλλάβη αἰχμάλωτον καὶ ἂς ποδοπατήση εἰς τὸ χῶμα τὴν ζωήν μου καὶ ἂς καταθάψη εἰς τὸν τάφον τὸ ἔνδοξον ὄνομά μου». Δηλαδὴ ἂς μὲ ἀφανίση σὰν ἄτιμον καὶ ἀνώνυμον καὶ ἂς καταστρέψη μαζὶ μὲ τὴν ζωήν μου καὶ τὴν δόξαν μου. Τί σημαίνει, ἂς καταθάψη εἰς τὸν τάφον τὴν δόξαν μου; "Ας μὲ ταπεινώση, ἂς μὲ ποδοπατήση, ἂς μὲ παραδώση εἰς τοὺς ἐχθρούς μου.

C Τί ἠμπορεῖ νὰ γίνη πιὸ βέβηλον ἀπὸ τὸν Ἀβεσσαλώμ, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἦταν ἀνήθικος, ἀκόλαστος καὶ ὑβριστὴς κατεδίωκε τὸν πατέρα του καὶ μάλιστα τέτοιον πατέρα, τόσο μαλακὸν καὶ ἐπιεικῆ. Λοιπόν, δὲν ἀνταπέδωσε κακὰ εἰς ἐκείνους ποὺ τοῦ ἀνταποδίδουν οὔτε ἐμνησικάκησε; Καθόλου. Καὶ ἂν ἐρευνήσης τὴν ζωὴν τοῦ Σαούλ, τότε κατ' ἐξοχὴν θὰ ἰδῇς νὰ διακρίνεται καθαρὰ αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. Πράγματι αὐτόν, πού, μετὰ ἀπὸ ἀναριθμήτους εὐεργεσίας καὶ τρόπαια καὶ νίκας, ἀδικοῦσε καὶ ἐπιβουλευόταν καὶ καθημερινὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἐξοντώση, ὁ Δαυΐδ ἀφοῦ τὸν συνέλαβε καὶ μιὰ καὶ δυὸ φορὲς καὶ πολλὲς φορὲς κοιμώμενον καὶ κλεισμένον σὰν σὲ φυλακή, χωρὶς κανένα σύντροφον καὶ ἐνῷ πολλοὶ τὸν προέτρεπαν νὰ τὸν σφάξη καὶ νὰ τὸν ἐξαφανίση, τὸν ἐλυπήθη καὶ ἐκράτησε τὴν ὀργήν του. **D** Καὶ ὅλα αὐτὰ γνωρίζοντας ὅτι ἂν τὸν ἀφήση νὰ διαφύγη, θὰ ἀφήση ἐχθρόν του καὶ ἐχθρὸν ἀσυμφιλίωτον.

Ἀλλ' ὅμως οὔτε ἡ ἐνθύμησις τῶν περασμένων, οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλοντικῶν, οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ τὸν ὡδήγησαν εἰς ἐκείνην τὴν σφαγήν. Ὁ Δαυΐδ ἐσκέπτετο ἀνώτερα καὶ συγκρατοῦσε τὸ χέρι του καὶ χαλιναγωγοῦσε

τὸν θυμόν του. Προτιμοῦσε νὰ κινδυνεύη, νὰ σχεδιάζουν κακὰ ἐναντίον του, νὰ χάση τὴν πατρίδα του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, παρὰ νὰ σφάξη καὶ νὰ σκοτώση τὸν ἐχθρόν του, ποὺ τὸν ἐπιβουλευόταν χωρὶς κανένα λόγον καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν φονεύση μετὰ ἀπὸ ἀναριθμήτους εὐεργεσίας. **E** Καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα εἶναι δυνατὸν νὰ ἰδῇ κανεὶς τὴν ἀνωτέραν σκέψιν του. Διὰ τοῦτο καταριέται εἰς τὸν ἑαυτόν του πολλὰ καὶ δυσάρεστα, λόγου χάριν τὸ νὰ ἐπανέλθη ἄπρακτος, τὸ νὰ νικήσουν οἱ ἐχθροί του αὐτὸν καὶ ὅλην του τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, τὸ νὰ πεθάνη ἀνώνυμος καὶ νὰ τὸ πάθη αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, πρᾶγμα ποὺ φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ βαρύτερον ἀπὸ τὸν θάνατον· διὰ τοῦτο καὶ κάνει ἀναρίθμητα τεχνάσματα ὥστε νὰ μνημονεύεται μετὰ τὸν θάνατον.

Προσέχετε λοιπὸν πόσα καταριέται εἰς τὸν ἑαυτόν του. Δηλαδὴ τὸ νὰ βασανίζεται χωρὶς τέλος, νὰ νικηθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, 58 **A** νὰ πεθάνη καὶ μάλιστα ὄχι μὲ κοινὸν θάνατον, νὰ σβήση καὶ ἡ δόξα του, νὰ πεθάνη ἐξευτελισμένος. Δὲν θὰ καταριόταν τόσα πολλὰ διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐὰν δὲν τὸν ἐνεθάρρυνε πολὺ ἡ συνείδησις. "Αν βεβαίως εἶχε ἐχθρόν, τὸ ἔγκλημα αὐτὸ δὲν ἦταν ἰδικό του. Διότι δὲν ἔδωσε αὐτὸς ἀφορμήν. Πράγματι ποίαν ἀφορμὴν ἔδωσε εἰς τὸ παιδί του, ποίαν εἰς τὸν Σαούλ; Τὸν μὲν ἕνα ἂν καὶ διέπραξε ἀξιοποίνους πράξεις, ἀφοῦ γιὰ λίγο τὸν ἐσυνέτισε, τὸν ἐπανέφερε καὶ τὸν ἀποκατέστησε.[34] Ἐνῷ τὸν ἄλλον ποὺ «ἔπνεε μένεα» ἐναντίον του, ἂν καὶ πολλὲς φορὲς ἔπεσε εἰς τὰ χέρια του τὸν ἔσωσε.[35] Μὴν προσέχης λοιπὸν αὐτό, δηλ. ἐὰν εἶχε ἐχθρούς, ἀλλὰ ἂν ὁ ἴδιος τοὺς ἐδημιούργησε. **B** Διότι καὶ ὁ Χριστὸς δὲν διέταξε αὐτό, δηλ. τὸ νὰ μὴν ἔχωμεν ἐχθρούς. Διότι τοῦτο δὲν τὸ ἐξουσιάζομε. Ἀλλὰ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν μας εἶναι νὰ μὴν μισοῦμεν. Διότι αὐτὸ τὸ ἐξουσιάζομεν, ἐνῷ ἐκεῖνο ὄχι πάντοτε. Τὸ νὰ μᾶς μισοῦν χωρὶς λόγον, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς ἀλλὰ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μᾶς μισοῦν. Διότι καὶ οἱ κακοὶ συνηθίζουν νὰ μισοῦν ἄσκοπα καὶ χωρὶς λόγον τοὺς καλούς. Διότι καὶ τὸν Χριστὸν τὸν μισοῦσαν χωρὶς λόγον, ὅπως λέγει. «Μὲ ἐμίσησαν χωρὶς λόγον».[36] Οἱ ἀπόστολοι προσέτι εἶχαν ἐχθροὺς τοὺς ψευδαποστόλους καὶ οἱ προφῆτες τοὺς ψευτοπροφῆτες.

---

34. Β' Βασ. 14, 21 κ.ἑξ.
35. Α' Βασ. 24, 7.
36. Ἰωάν. 15, 25.

Ἑπομένως δὲν χρειάζεται νὰ ἐξετάσωμεν αὐτό, δηλ. πῶς νὰ μὴν ἔχωμεν ἐχθρούς, C ἀλλὰ πῶς θὰ ἔχωμεν ἐντελῶς ἀδίκως καὶ χωρὶς λόγον. Ἐπίσης πῶς νὰ μὴν μισοῦμε, μήτε νὰ ἀποστρεφώμεθα τὴν ὥραν μάλιστα ποὺ μᾶς μισοῦν θανασίμως. Διότι αὐτὸ εἶναι ἔχθρα, δηλ. τὸ νὰ μισοῦμε καὶ νὰ ἀποστρεφώμεθα. Ὅταν λοιπὸν μισοῦμαι καὶ δὲν μισῶ ἐκεῖνος μὲ ἔχει ἐχθρόν, ἐγὼ ὅμως δὲν ἔχω αὐτὸν ἐχθρόν. Ὅταν προσεύχωμαι, ὅταν θέλω νὰ τὸν εὐεργετῶ, πῶς ἔχω ἕνα τέτοιον ἄνθρωπον ἐχθρόν; Διὰ τοῦτο ἔλεγε ὁ Παῦλος: «Ἐὰν εἶναι δυνατόν, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς, νὰ ἔχετε εἰρήνην μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους».[37]

Ἄς προσφέρωμεν λοιπὸν ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀκριβῶς μὲ αὐτήν μας τὴν προσφορὰν θὰ ἔχωμεν ἐπαρκῆ ἔπαινον. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτὰ ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς; D Νά, τί λέγω· σὲ μισεῖ ὁ τάδε καὶ σοῦ κάνει πόλεμον; Σὺ ἀγάπα τον καὶ εὐεργέτησέ τον. Σὲ ἐξυβρίζει καὶ σὲ χλευάζει; Σὺ νὰ λέγῃς καλὰ λόγια δι' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἐπαινῇς. Ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν διαλύει τὴν ἐχθρότητα; Θὰ σοῦ δώσῃ λοιπὸν περισσότερον μισθόν. Διότι οἱ κακοί, ὅσον, ἐνῷ τοὺς περιποιούμεθα, δὲν σταματοῦν τὸν πόλεμον, θὰ προκαλέσουν εἰς ἡμᾶς περισσότερον λαμπρὰς τὰς ἀμοιβὰς καὶ θὰ καταστήσουν τοὺς ἑαυτούς των πιὸ πολὺ ἀδύναμους. Διότι αὐτὸς μὲν ποὺ μισεῖ καὶ δὲν διαλύει τὴν ἐχθρότητα, λειώνει, κατατρώγεται, ζῇ διαρκῶς μὲ τὴν ἔχθραν. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ αὐτὰ τὰ βέλη, στέκεται ἔξω ἀπὸ τὰς τρικυμίας καὶ ὠφελεῖ πάρα πολὺ πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἑαυτόν του, E καθὼς μελετᾷ καὶ φροντίζει πῶς νὰ συμφιλιωθῇ μὲ ἐκεῖνον καὶ νὰ μὴν τὸν πολεμῇ, ἐλευθερώνοντας τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ πόλεμον καὶ μάχην.

Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν νὰ ἐχθρευώμεθα τοὺς ἄλλους καὶ ἄς καταστρέψωμεν τὴν ρίζαν τῆς ἔχθρας δηλ. τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν φιλαργυρίαν. Διότι ἕνας γίνεται ἐχθρὸς ἢ διὰ χρήματα ἢ διὰ τὴν ματαίαν δόξαν. Ἄν ὅμως σταθῶμε ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτά, θὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς ἐχθρότητος. Καὶ ἄν λοιπὸν σὲ ὑβρίσῃ, ὑπόφερε αὐτὸ μὲ γενναιότητα. Διότι δὲν ἔβρισε ἐσέ, ἔβρισε τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ἂν σὲ κτυπήσῃ, μὴν ἀντισηκώσῃς τὸ δεξιόν σου χέρι. Αὐτὸς πράγματι ὁ ἴδιος εἶναι ποὺ κτυπᾶται, διότι κτυπᾷ ἐσὲ μὲν μὲ τὸ χέρι, κτυπᾷ ὅμως τὸν ἑαυτόν του μὲ τὸν θυμόν, καὶ ἀποκτᾷ πολὺ κακὴν φήμην. 59A Ἄν ὅμως αὐτὰ σοῦ φαίνονται δύσκολα, σκέψου, ὅτι, ἂν κάποιος

37. Ρωμ. 12, 18.

μανιακὸς σοῦ σκίσῃ τὰ ροῦχα, ποῖος θὰ εἰπῇς ὅτι δὲν εἶναι καλά, σὺ τὸ θῦμα, ἢ ἐκεῖνος ὁ δράστης; Εἶναι φανερὸν ὅτι ἐκεῖνος δὲν εἶναι καλά. Ἔπειτα σκέψου ὅτι, εἰς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν σχίζεται μόνον τὸ ροῦχο, ὁ δράστης ἔχει ὑποστῆ σοβαρώτερα δεινὰ ἀπὸ τὸ θῦμα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως κατὰ τὴν ὁποίαν σχίζεται ἡ καρδία, ὁ θυμὸς βεβαίως τὸ κάνει αὐτό, δὲν νομίζεις ὅτι ἐκεῖνος ἔχει πάθει μεγαλύτερα δεινὰ ἀπὸ ἐσέ, ποὺ δὲν ὑπέστης τίποτε παρόμοιον; Μὴν εἰπῇς λοιπὸν ὅτι ἐξέσκισε τὸ ροῦχο σου, ἀλλὰ πὲς ὅτι πιὸ μπροστὰ ἐξέσκισε τὴν καρδίαν του. B Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἐπαρουσιάζετο ὁ ἴκτερος, ἂν δὲν ἔσπαζε ἡ χολὴ καὶ δὲν ξεπερνοῦσε τὰ σύνορά της, ἔτσι καὶ ὁ θυμὸς δὲν θὰ ἦτον ὑπερβολικός, ἂν δὲν ἔσπαζε ἡ καρδία. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν, ἂν ἴδῃς κάποιον νὰ πάσχῃ ἀπὸ ἴκτερον, καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ κάνει πάρα πολλὰ κακά, δὲν θὰ προτιμοῦσες νὰ ρίξῃς ἐπάνω σου τὴν ἀρρώστια, ἔτσι καὶ μὲ τὸν θυμόν. Μήτε νὰ ζηλεύῃς, μήτε νὰ μιμῆσαι τὴν κακίαν, ἀλλὰ νὰ λυπᾶσαι ἐκεῖνον ποὺ δὲν χαλιναγωγεῖ τὸ θηρίον ποὺ ἔχει μέσα του ἀλλὰ πρῶτα, φθείρει καὶ καταστρέφει τὸν ἑαυτόν του. Διότι ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἑξῆς παρατήρησιν ὅτι τέτοιοι ἄνθρωποι καταστρέφουν τὸν ἑαυτόν τους. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούῃς πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ διαλύουν τέτοιου εἴδους διαμάχας νὰ συμβουλεύουν καὶ νὰ λέγουν τὰ ἑξῆς εἰς τὸν ἑαυτόν τους. C Λυπήσου τὸν ἑαυτόν σου. Βλάπτεις τὸν ἑαυτόν σου. Διότι τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ κακία. Καταστρέφει μόνον αὐτὸν ποὺ τὴν γεννᾶ κάνοντας τὰ πάντα ἄνω - κάτω.

Μὴ λοιπὸν θέλοντες νὰ βοηθήσωμεν ἄλλους, οἱ ἴδιοι εὑρεθοῦμε ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι. Διότι οὔτε ἂν κανείς, ποὺ πρόκειται νὰ ναυαγήσῃ καὶ νὰ εὑρεθῇ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, σὲ κατηγοροῦσε διότι κάθεσαι εἰς τὴν ξηράν, θὰ τὸν λυπόσουν καὶ ἐγκαταλείποντας τὴν ξηράν, θὰ ἔπαιρνες μέρος εἰς τὸ ναυάγιόν του. Αὐτὸ λοιπὸν νὰ σκέπτεσαι, ὅτι αὐτὸς ποὺ σὲ ὑβρίζει καὶ σοῦ φέρεται βιαίως, πνίγεται καθὼς καταποντίζεται εἰς κάποιον ἴλιγγον ἢ εἰς κάποια καταιγίδα, διότι ἔπεσε εἰς τὸ ναυάγιον τοῦ θυμοῦ. D Σὺ ὅμως ποὺ ὑποφέρεις γενναίως, ζῇς ὄμορφα εἰς τὸ λιμάνι κοντὰ στὸ γιαλό. Ἄν ὅμως παρασυρθῇς ἀπὸ τὸν ἴδιον μ' ἐκεῖνον ζῆλον, ἔπνιξες ὄχι ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτόν σου. «Ἀλλά, Κύριε, σήκω ὠργισμένος ἐναντίον αὐτῶν. Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς ἀκατανικήτου δυνάμεώς σου ἕως τὰ πέρατα τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν σου». Τοῦτο τὸ εἶπε ἔτσι διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ σηκωθῇ καὶ χω-

ρὶς ὀργήν. Ὅπως, ὅταν λέγῃ. «Σήκω, Κύριε, σῶσε με, ὁ Θεός μου». Ὅταν δὲ ἀκούῃς τὸ «Σήκω», μὴν βάλῃς μὲ τὸ νοῦ σου τίποτε σωματικόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τό, νὰ καθήσῃ κανείς, ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν δὲν ἔχει λεχθῆ σωματικῶς, ἔτσι καὶ τοῦτο. Διότι λέγει «Σὺ κάθεσαι εἰς τὸν θρόνον σου εἰς τὸν αἰῶνα».

Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ ποὺ ὑπονοεῖ μὲ τὴν καθέδρα; Εἶναι E τὸ ἀσάλευτον, τὸ σταθερόν, τὸ βέβαιον τῆς φύσεως, τὸ μόνιμον ποὺ τὸ ἐδήλωσε καὶ μὲ τὴν ἀντιδιαστολήν. Διότι ὅταν εἶπε, «Σὺ κάθεσαι εἰς τὸν θρόνον σου εἰς τὸν αἰῶνα» ἐπρόσθεσε, «Σεῖς δὲ θὰ χαθῆτε διὰ παντός».[38] Ὅπως λοιπὸν τὸ νὰ κάθεται κανεὶς δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ σῶμα, ἔτσι οὔτε τὸ «νὰ σηκωθῇ». Ἐκεῖ προφανῶς φανερώνεται τὸ ἀσάλευτον, ἐνῶ ἐδῶ τὸ τιμωρητικὸν καὶ καταστρεπτικόν. Ἐνίοτε δὲ τὸ «νὰ κάθεται» δηλώνει καὶ τὴν δικαστικήν του ἐξουσίαν. Ὅπως ὅταν λέγῃ. [80]A «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς θρόνον δικαστικόν, σὺ ποὺ κρίνεις δίκαια»[39]. Καὶ ὁ Δανιήλ. «Θρόνοι ἐτέθησαν καὶ ὁ δικάζων τὸν κόσμον ἐκάθισεν»[40]. Εἶναι καὶ τὸ βασιλικόν. Ὅπως ὅταν λέγῃ «Ὁ βασιλικός σου θρόνος, ὦ Θεέ μου, θὰ παραμείνῃ ἀκλόνητος εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ ἡ βασιλική σου ράβδος θὰ εἶναι ἐξουσία εὐθύτητος καὶ δικαιοσύνης»[41]. Ὅπως καὶ τό, «Κάθισε εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ θρόνου μου»[42] φανερώνει τὴν ἰσοτιμίαν. Τί σημαίνει δὲ τό, «ὠργισμένος ἐναντίον αὐτῶν»; Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβωμε θεοπρεπῶς. Διότι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι πάθος, ἀλλὰ τιμωρία καὶ ποινή. «Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς ἀκατανικήτου δυνάμεώς σου ἕως τὰ πέρατα τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν σου». Ἄλλος λέγει, B «θυμωμένος ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου». Ἄλλος, «χολωμένος ἐναντίον αὐτῶν ποὺ μὲ στενοχωροῦν». Ἄλλος, «ἐν σπουδῇ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ μὲ δεσμεύουν».

Τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν κείμενον τὸ «ἕως τὰ πέρατα τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν μου» τὸ λέγει «Βεβαρώθ». Πρόσεξε πάλιν πῶς ἐδῶ δὲν ὑπερασπίζει τὸν ἑαυτόν του ἀλλὰ τὰ λέγει αὐτὰ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν εἶπε ἁπλῶς, τιμώρησε τοὺς ἐχθρούς μου ἢ τοὺς ἐχθρούς σου, ἀλλὰ «φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς ἀκατανικήτου δυνάμεώς σου». Καὶ πῶς

38. Τὸ κείμενον καὶ τῶν δύο φράσεων δὲν ὑπάρχει αὐτολεξεὶ εἰς κανένα Ψαλμόν. Περίπου ὅμως τὸ εὑρίσκομεν εἰς τὸν Ψαλμὸν 91, 8-9.
39. Ψαλμ. 9, 4.
40. Δαν. 7, 9.
41. Ψαλμ. 44, 7.
42. Ψαλμ. 109, 1.

ὑψώνεται ὁ ἤδη ὑψηλός, ποὺ εἶναι πάντοτε πανύψηλος; Διότι τὸ φυσικὸν ὕψος οὔτε ἐλαττώνεται οὔτε κατά τι μεγαλώνει. Διότι εἶναι τέλειος καὶ αὐτάρκης καὶ πάντοτε ὁ ἴδιος. Πῶς λοιπὸν καὶ μὲ ποιὸν τρόπον ὑψώνεται; C Ὑψώνεται μέσα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πολλῶν. Π.χ. πολλὲς φορὲς ἔδειξε τὴν μακροθυμίαν του. Οἱ ἐχθροὶ ὅμως δὲν ἐσχημάτισαν τὴν γνώμην ὅτι αὐτὸ εἶναι μακροθυμία, ἀλλὰ ἐθεώρησαν αὐτὸ αὐτὸ ἐξευτελισμὸν καὶ ἀδυναμίαν. Ἑπομένως ταπεινώνεται, ἀλλὰ ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα ἀλλὰ εἰς τὸν νοῦν ἐκείνων.

Ὅπως δηλαδὴ ὁ ἥλιος φαίνεται ἄτονος εἰς τὰ ἀρρωστημένα μάτια, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς φαίνεται ἀδύναμος καὶ τιποτένιος εἰς τὸ μυαλὸ ἐκείνων.

Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἄτονος, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν εἶναι ἄτονος, διότι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀρρώστιαν τῶν ματιῶν τους, ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἔστω καὶ ἂν τὸ βάζουν μὲ τὸν νοῦν τους, δὲν εἶναι ἀδύνατος, D ἀλλὰ τὸ λανθασμένο αὐτὸ συμπέρασμα ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμυαλωσύνην τους. Τί λέγει λοιπὸν ὁ δίκαιος; Φανέρωσε τὸ ὕψος τῆς ἀκατανικήτου δυνάμεώς σου ἕως τὰ πέρατα τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν, βγὲς ἔξω καὶ δεῖξε τὴν δύναμίν σου διὰ νὰ ἰδοῦν τὴν δόξαν σου ἀπὸ ὅσα θὰ πάθουν ὅλοι αὐτοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι εἶσαι τιποτένιος. Εἶδες ποῖος ἦταν ὁ σκοπός του; δὲν ἐζήτησε τὰ ἰδικά του, ἀλλὰ ἐζήτησε τὸ φανέρωμα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Τὸ δέ, «ἕως τὰ πέρατα τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν», ἄλλοι μὲν τὸ μεταφράζουν «εἰς τὰς κεφαλάς των», ἄλλοι δὲ «ὥστε κανεὶς νὰ μὴν διαφύγῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς».

Εἶναι μεγάλη ἀρετὴ διὰ τὸν δίκαιον, ὅταν ἔχῃ τοὺς ἰδίους μὲ τὸν Θεὸν ἐχθροὺς καθὼς καὶ τοὺς ἰδίους φίλους. Ὅπως ἀκριβῶς εἶναι μεγάλη κακία ὅταν ἔχῃ ἐχθροὺς τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἐχθρούς του ἔχῃ φίλους. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ Θεὸς λέγεται ὅτι ἔχει ἐχθροὺς ὄχι διότι μισῇ τοὺς ἰδίους E καὶ τοὺς ἀποστρέφεται ἀλλὰ διότι ἀποστρέφεται τὰς πονηρὰς πράξεις τους, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος ἔχει ἐχθρούς, ὄχι διότι τοὺς πολεμεῖ, ἀλλὰ διότι ἀποστρέφεται τὴν κακίαν τους. «Κύριε ὁ Θεός μου σήκω εἰς προστασίαν μου, σύμφωνα ἄλλωστε καὶ μὲ τὸν Νόμον, τὸν ὁποῖον ἔχεις σχετικῶς διατάξει, νὰ τιμωροῦνται δηλαδὴ οἱ κακοί, οἱ δὲ καλοὶ νὰ προστατεύωνται καὶ ἀμείβωνται». Ἄλλος λέγει «σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην». «Καὶ ὅταν, Κύριε, ἀποκαταστήσῃς δικαιοσύνην, τότε πλήθη λαῶν μὲ πίστιν θὰ σὲ περιβάλλουν». Ἄλλος λέγει. «Νὰ σὲ κυκλώσῃ». «Πρὸς χάριν δὲ αὐτῆς τῆς συγκεντρώσεως τῶν πιστῶν λαῶν, ἀνέ-

6α εἰς τὸ μεγαλειῶδες δῆμα τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀγαθότητός σου». [61]Α Ἄλλος λέγει. «Ἀνέβα ἐπάνω ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὸ μεγαλειῶδες δῆμα τῆς δικαιοσύνης σου». Ἄλλος λέγει. «Ἀνέβα γι' αὐτὴν ἐπάνω εἰς τὸ δῆμα τῆς δικαιοσύνης σου». Ὁ δὲ Ἑβραῖος τὸ «πρὸς χάριν αὐτῆς» λέγει, «οὐαλεά».

Τί σημαίνει, «σύμφωνα ἄλλωστε καὶ μὲ τὸν Νόμον, τὸν ὁποῖον ἔχεις σχετικῶς διατάξει»; Ἔχει διατάξει νόμον συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ βοηθοῦμε αὐτοὺς ποὺ ἀδικοῦνται καὶ νὰ μὴν περιφρονοῦμε αὐτοὺς ποὺ μᾶς ἐπιβουλεύονται. Ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ὁποῖον ἐνομοθέτησες γιὰ μᾶς, αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀπόδωσε ἐμπράκτως καὶ εἰς ἡμᾶς. Μερικοὶ λέγουν καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλ. ὁ Θεὸς διέταξε νὰ μισοῦμε τοὺς ἐχθροὺς του. «Καὶ πλήθη λαοῦ μὲ πίστιν θὰ σὲ κυκλώσουν». Μὴ βάζῃς μὲ τὸν νοῦν σου καὶ ἐδῶ τίποτε ἀνθρώπινον. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι αἱ λέξεις τέτοιες, τὰ νοήματα ὡστόσο εἶναι θεϊκά. B Τί σημαίνει λοιπὸν τὸ «θὰ σὲ περιβάλλουν»; Θέτει αὐτό, ἀντὶ τοῦ, θὰ σὲ δοξολογήσουν, θὰ σὲ ὑμνήσουν, θὰ σὲ ἐπευφημήσουν πολύ. Δηλαδὴ ἐπειδὴ ἔκαναν αὐτὸ μὲ χορούς σχηματίζοντες κύκλον εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἐνέπεμπον κατὰ τέτοιον τρόπον τὰς εὐχαριστίας των. Ἔκανε ὑπαινιγμὸ διὰ τὴν ἐπευφημίαν ἀπὸ τὸ σχῆμα ποὺ ἔπαιρνε ἡ στάσις τους κατὰ τὴν ὥραν τῆς δοξολογίας.

Αὐτὸ ποὺ λέγει εἶναι κάτι τέτοιο. Δηλαδὴ βγὲς ἔξω καὶ βοήθησέ μας. Διότι αὐτὸ καὶ τοὺς ἐχθρούς σου θὰ κάνῃ νὰ ἀναγνωρίσουν τὸ ὕψος τῆς δυνάμεώς σου καὶ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ σου θὰ χειροκροτηθῇς.

Πρόσεξε νὰ ἰδῇς ὅτι δὲν ζητεῖ τὸ ἰδικό του ἀλλὰ ἐπιδιώκει τὸ θεϊκὸν συμφέρον. Διότι σὲ κάθε περίστασιν θέλει νὰ δοξάζεται ὁ Θεὸς καὶ ἐκ μέρους τῶν φίλων καὶ ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν. «Καὶ χάριν αὐτῆς δὲ τῆς συγκεντρώσεως τῶν πιστῶν λαῶν ἀνέβα εἰς τὸ μεγαλειῶδες δῆμα τῆς δικαιοσύνης σου». Χάριν αὐτῆς, δηλ. ποιᾶς; C Χάριν τῆς συγκεντρώσεως τῶν πιστῶν, λέγει· δηλαδὴ δι' αὐτὴν «ἀνέβα εἰς τὸ δῆμα τῆς δικαιοσύνης σου». Ὕψωσε ἡμᾶς, ἀνασήκωσέ μας, κάνε πράγματα μεγάλα, κατάστησε αὐτὴν πιὸ λαμπρὰν καὶ δοξασμένην, ἐπανάφερε αὐτὴν εἰς τὴν προηγουμένην της εὐτυχίαν. Ἰδὲς πῶς παντοῦ ἀνακατεύει τὴν διδασκαλίαν μὲ τὰς προσευχάς. Διότι καὶ πρὶν νὰ εἰπῇ «Σπλαγχνίσου με καὶ τώρα καὶ κάμε δεκτὴν τὴν προσευχήν μου»[43] στρέφει τὸν λόγον πρὸς τὴν συμβουλήν, μιλῶντας

43. Ψαλμ. 4, 2.

ἔται. «Σεῖς ἄνθρωποι, ἕως πότε θὰ ἔχετε σκληρὰν καὶ εἰς τὰ γήινα προσκολλημένην τὴν καρδίαν σας;»[44]. Καὶ ἐδῶ λέγοντας «ἀνέβα εἰς τὸ μεγαλειῶδες δῆμα τῆς δικαιοσύνης σου», προσθέτει· «ὁ Κύριος θὰ κρίνῃ τοὺς λαούς». Ἄλλος πάλιν λέγει· «ὁ Κύριος θὰ δικάσῃ». Νουθετεῖ αὐτοὺς ποὺ νομίζουν ὅτι τὰ πάντα γίνονται τυχαῖα καὶ συμπτωματικά, τοὺς διδάσκει ὅτι κάποια πρόνοια ἐπιστατεῖ εἰς τὰ πράγματα καὶ ζητεῖ εὐθύνας γιὰ ὅσα γίνονται. D Κρίσιν ἐδῶ ἐννοεῖ καὶ τὴν μελλοντικὴν καὶ τὴν τωρινήν. Διότι ἐκεῖ ἡ κρίσις ἐκείνη θὰ εἶναι καθολικὴ καὶ σαφής. Μερικὴν δὲ κρίσιν ἀπαιτεῖ καὶ ἐδῶ, ξεσηκώνοντας τοὺς περισσότερον ἀδρανεῖς καὶ ἐπηρεάζοντας τοὺς πλέον ἀπίστους εἰς τὸ θέμα τῆς καθολικῆς προνοίας. «Κρῖνε καὶ δίκασε Κύριε καὶ ἐμέ, ποὺ παρ' ὅτι εἶμαι ἔνοχος ἐνώπιόν σου, προσεπάθησα ὅμως πάντοτε νὰ συμπεριφέρωμαι πρὸς τοὺς ὁμοίους μου μὲ δικαιοσύνην». Ἄλλος λέγει· «κατὰ τὸ δίκαιόν μου». «Καὶ μὲ ἀκακίαν, χωρὶς νὰ διαπράξω εἰς κανένα κάποιο κακό». «Ἂς πάρῃ τέλος καὶ ἂς ἐξαφανισθῇ πλέον ἡ πονηρία τῶν ἁμαρτωλῶν». Ἄλλος λέγει. «Ἂς ὁλοκληρωθῇ ἡ κακοποίησις τῶν ἀσεβῶν». «Καὶ θὰ κατευθύνῃς τὸν δίκαιον». Ἄλλος λέγει. «Καὶ θὰ στερεώσῃς τὸν δίκαιον». E.

Πῶς αὐτὸς ποὺ ἀλλοῦ λέγει, «καὶ μὴν μπῇς εἰς ἀκριβῆ ἐξέτασιν καὶ κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου» ἐδῶ λέγει, «Κρῖνε καὶ δίκασε, Κύριε, καὶ ἐμὲ ποὺ προσεπάθησα, παρ' ὅτι ἀμαρτωλός, νὰ συμπεριφέρωμαι πρὸς τοὺς ὁμοίους μου μὲ δικαιοσύνην»; Ἄλλο εἶναι τοῦτο καὶ ἄλλο ἐκεῖνο. Διότι ἐκεῖ μὲν λέγοντας, «μὴν εἰσέλθῃς εἰς ἀκριβῆ ἐξέτασιν καὶ κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου», ἐννοεῖ μὴν κριθῇς σὺ πρὸς ἐμέ, μήτε νὰ ἐξετάσῃς καὶ κρίνῃς τὴν ζωήν μου κατ' ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὰς ἰδικάς σου πρὸς ἐμὲ εὐεργεσίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς προσέθεσε. «Διότι ἂν θελήσῃς νὰ κρίνῃς δίκαια τὰς πράξεις μας, δὲν θὰ ἐξέλθῃ δεδικαιωμένος ἐνώπιόν σου κανένας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν εἰς τὴν γῆν», δηλ. ἂν κριθῇ κατ' ἀντιπαράθεσιν πρὸς σέ. Ἐνῶ ἐδῶ δὲν λέγει αὐτό. Διότι δὲν θέλει νὰ κριθῇ πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἑαυτόν του.

[62]Α Διὰ τοῦτο εἶπε, «μὲ τὴν δικαιοσύνην μου μὲ τὴν ὁποίαν προσεπάθησα νὰ συμπεριφέρωμαι πρὸς τοὺς ὁμοίους μου» δηλαδὴ «μὲ τὴν ἰδικήν μου δικαιοσύνην». Ἐδῶ ὀνομάζει δικαιοσύνην, τὸ ὅτι δὲν ἐσήκωσε πρῶτος χέρια ἄδικα ἐναντίον συνανθρώπων του. Αὐτὸ ποὺ ἔλεγε πιὸ πά-

44. Ψαλμ. 4, 3.

νω, «ἐὰν τὸ ἔκαμα αὐτό» καὶ τὰ ἑπόμενα. Αὐτὸ δὲ τὸ ἴδιον νόημα ἔχει μὲ τὸ «κατὰ τὴν ἀκακίαν μου». Μὲ βάσιν αὐτὸ θέλω νὰ κριθῶ, λέγει. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ θάρρος τοῦ δικαίου εἶναι μεγάλο. Τὰ λέγει δὲ αὐτὰ διότι εὑρέθη εἰς ἀνάγκην. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτή; Ἦτο τὸ γεγονὸς ὅτι πολλοὶ ἀνόητοι τὸν ἐδυσφήμουν δι' ὅσα ὑπέφερε. Διότι πολλοὶ ἀνόητοι συνηθίζουν νὰ συκοφαντοῦν ἀπὸ τὰς συμφορὰς τὴν ζωὴν ἑνὸς ἀνθρώπου. B Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰώβ[45]. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἤξεραν ὅτι τίποτε κακὸ δὲν εἶχε κάνει, ἔλεγαν· δὲν ἔχεις μαστιγωθῆ ἀνταξίως τῶν ἁμαρτημάτων σου. Τὸν δὲ Παῦλον, ἐπειδὴ τοῦ ἐτσίμπησε ἡ ἔχιδνα τὸ χέρι, οἱ βάρβαροι τὸν ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι κάποιος πονηρὸς καὶ κακοῦργος[46]. Διὰ τοῦτο ἔλεγαν. «Ἀφοῦ ἐσώθη ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἡ θεία δίκη δὲν τὸν ἄφησε νὰ ζήση». Καὶ ὁ Σεμεεὶ ὠνόμαζε τὸν Δαυῒδ φονέα[47] ἐξάγοντας αὐτὴν τὴν πονηρὰν κρίσιν ἀπὸ τὴν συμφοράν.

Διὰ νὰ μὴν πάθετε καὶ σεῖς τὸ ἴδιο, ἐμπρὸς ἂς συζητήσωμεν ὀλίγον δι' αὐτά. Διότι ἤδη ἀκούω πολλοὺς ποὺ λέγουν. C Ἐὰν ὁ Θεὸς ἀγαποῦσε τοὺς φτωχούς, δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε εἰς τὴν φτώχειαν τους. Ἄλλους πάλιν, ὅταν ἰδοῦν κάποιον νὰ παλεύῃ μὲ ἀρρώστιαν καὶ νόσον, νὰ λέγουν. Ποῦ εἶναι αἱ ἐλεημοσύναι τοῦ τάδε; Ποῦ εἶναι αἱ εὐεργεσίαι του; Ἂς διευκρινήσωμεν λοιπὸν αὐτὰ διὰ νὰ μὴ πίπτετε εἰς τέτοιου εἴδους ἁμαρτήματα.

Πράγματι ἐὰν ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἔχει μυαλό, δὲν ἠμπορεῖ νὰ μισήσῃ τὸ καλὸ καὶ νὰ ἀγαπήσῃ τὸ κακόν, πῶς σὺ τολμᾷς νὰ λέγῃς τέτοια λόγια διὰ τὸν Κύριον, ὅτι δηλ. τοὺς φτωχούς, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἐνάρετοι, τοὺς μισεῖ, ἐνῶ τοὺς πλουσίους, ἔστω καὶ ἂν εἶναι κακοί, τοὺς ἀγαπᾷ; Πῶς ἀνοίγεις τὸ στόμα καὶ βλασφημεῖς καὶ δὲν καταλαβαίνεις πόσο ἄτοπο εἶναι αὐτό;

Γιὰ νὰ μὴν κάνῃς λοιπὸν τέτοια ἁμαρτήματα, μάθε τί ἀγαπᾷ καὶ τί μισεῖ ὁ Θεός. Ποῖον λοιπὸν ἀγαπᾷ; D Προφανῶς αὐτὸν ποὺ τηρεῖ τὰς ἐντολάς του. «Διότι αὐτὸν θὰ ἀγαπήσω, λέγει, καὶ θὰ ἔλθω πρὸς αὐτόν». Δὲν ἀγαπῶ ἑπομένως οὔτε τὸν πλούσιον, οὔτε τὸν ὑγιῆ, ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ ὑπακούει εἰς τὰς ἐντολάς μου. Ποῖον ὅμως μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται; Αὐτὸν ποὺ δὲν ἐκτελεῖ τὰς ἐντολάς του.

45. Ἰώβ 33, 27.
46. Πράξ. 28, 4.
47. Β' Βασ. 16, 7.

Ὅταν ἑπομένως ἰδῇς κάποιον νὰ μὴν ἐφαρμόζῃ τὰς ἐντολάς του, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὑγιής, ἔστω καὶ ἂν κολυμπᾷ εἰς τὸ χρυσάφι, ὑπολόγισέ τον μεταξὺ τῶν μισουμένων. Ἐνῶ τὸν ἐνάρετον, καὶ ἂν ἀκόμη τὸν ἰδῇς νὰ ἀσθενῇ, καὶ ἂν τὸν ἰδῇς νὰ πεινᾷ, συγκαταρίθμησέ τον μεταξὺ τῶν ἀγαπημένων. Διότι ἡ φιλία δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτά, ἀλλὰ εἰς ἐκεῖνα τὰ προσόντα. E Δὲν βλέπεις τί γίνεται ἀκόμη καὶ εἰς τὰς κοσμικὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων; Οἱ φίλοι τοῦ βασιλέως, αὐτοὶ κατ' ἐξοχὴν δὲν κινδυνεύουν μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τοὺς πολέμους, δὲν τραυματίζονται, δὲν ἀποστέλλονται μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα τους; Δὲν ἄκουσες «ὅτι ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδαγωγεῖ καὶ μαστιγώνει κάθε παιδί, τὸ ὁποῖον δέχεται»;[48] Ἀλλὰ πολλοὶ σκανδαλίζονται, βλέποντας αὐτά. Δὲν φταῖνε αὐτοὶ δι' αὐτό, ἀλλὰ ἡ ἀμυαλωσύνη τους. Διότι ἡ ἀνταπόδοσις τῶν μόχθων μας δὲν θὰ γίνῃ ἐδῶ. Ἐδῶ μὲν ἔχομεν τοὺς ἀγῶνας. Τὰ στεφάνια καὶ τὰ ἔπαθλα θὰ ἔλθουν μετὰ ἀπὸ αὐτά. 63A Μὴ ζητεῖς λοιπὸν κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἀγώνων καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ παγκρατίου[49] τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν ἀνάπαυλαν. Μήτε νὰ συγχέῃς τοὺς καιρούς. Οἱ πολλοὶ ὅμως εἶναι περισσότερον ἀδύνατοι. Ὁ Θεὸς ὅμως ἐφρόντισε καὶ δι' αὐτούς. Καὶ ἄφησε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς δικαίους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν νὰ εὐτυχοῦν ὄχι διὰ τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ διὰ τοὺς περισσότερον ἀδυνάτους.

Ἑπομένως ἐὰν σὲ σκανδαλίζουν αὐτοὶ ποὺ θλίβονται, ἂς σὲ ὠφελήσουν καὶ ἂς σὲ οἰκοδομήσουν αὐτοὶ ποὺ ζοῦν ἀνέτως. Καὶ ἂν σὲ ἐμποδίζουν ὅσοι ἐκ τῶν κακῶν εὐτυχοῦν, ἂς σὲ σηκώσουν ἐπάνω ὅσοι ἐξ αὐτῶν κολάζονται καὶ τιμωροῦνται. Δὲν ἄκουσες τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει, «εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν θὰ ἔχετε θλῖψιν»;[50] Τί ζητεῖς λοιπὸν ἄνεσιν, ἀφοῦ ἐκεῖνος τὰ εἶπε αὐτά; B Δὲν ἄκουσες αὐτὸν ποὺ λέγει, «ὁ κόσμος θὰ χαρῇ, σεῖς ὅμως θὰ λυπηθῆτε»;[51] Ἑπομένως ἦταν φυσικὸν νὰ σκανδαλισθοῦν οἱ πλέον ἀνόητοι, ἐὰν ἐγένοντο τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπεν· ἂν ὅμως ὅλα προχωροῦν ἐξακολουθητικά, διὰ ποῖον λόγον σκανδαλίζεσαι; Διὰ ποῖον λόγον δὲ ὁ Θεὸς διετύπωσε αὐτὸ ὡς ἑξῆς; Μὴν ἐξετάζῃς, μὴν ἀσχολεῖσαι πολὺ μ' αὐτά. «Μήπως θὰ πῇ τὸ πλάσμα εἰς τὸν πλάστην, διατί μὲ ἔπλασες

48. Ἑβρ. 12, 6.
49. Ἀγώνισμα πάλης καὶ πυγμῆς μαζί.
50. Ἰωάν. 16, 33.
51. Ἰωάν. 16, 20.

ἔτσι;»[52] Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἐκαυτηρίαζε τοὺς Ἰουδαίους, διότι, ἐνῶ ἦσαν γεμᾶτοι ἁμαρτίας, περιεργάζοντο τοὺς δρόμους τοῦ Θεοῦ. Ἔλεγε λοιπὸν ὁ προφήτης. «Ἐπιθυμοῦν νὰ γνωρίσουν τοὺς δρόμους μου, ὡς ἔθνος τὸ ὁποῖον ἔκαμε δικαιοσύνην καὶ δὲν ἐγκατέλιπε τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ»[53]. C Ἔκαμαν τὸ ἴδιον μὲ ἐκεῖνο ποὺ κάνει ἕνας ὑπηρέτης ποὺ ἐνῶ ἐπροξένησε σκάνδαλα καὶ εἶναι ὑπόλογος διὰ πολλὰ ἐγκλήματα, παραμελῶντας νὰ διασκεδάση τὴν ὀργὴν τοῦ ἀφεντικοῦ του, ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸ εὐθύνας διατί τὸν ἐτιμώρησε.

Μὴ ζητεῖς λοιπὸν αὐτά, ἐγκαταλείποντας τὸ κλάμα καὶ τὸν θρῆνον καθὼς καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰ ἴδικά σου κακά. Τὰ λέγω αὐτά, ὄχι διότι εὑρίσκομαι εἰς ἀμηχανίαν καὶ δὲν ξεύρω τί νὰ εἰπῶ, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλω νὰ σὲ ἀποσπάσω ἀπὸ τὸ νὰ πολυασχοληθῆς μ' αὐτὰ καὶ νὰ σοῦ βάλλω ἔννοια διὰ τὴν σωτηρίαν σου. Διὰ ποῖον λόγον τὰ ἐκανόνισε ἔτσι ὁ Κύριος; Προφανῶς διότι ἐφρόντιζε διὰ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδὴ τὸν μὲν πόνον τὸν ἕνωσε μὲ αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν ποὺ εἶναι σύντομος. Τὰ στεφάνια ὅμως τὰ ἀπεταμίευσε διὰ τὸ μέλλον, D ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι αἰώνιος καὶ δὲν ἔχει τέλος. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ πόνος γρήγορα διαλύεται καὶ παρέρχεται, ἐνῶ ἐκεῖνα τὰ στεφάνια παραμένουν ἀθάνατα, καὶ δὲν ἔχουν ποτὲ τέλος. Ἄλλωστε ἀσκεῖ τὰς ψυχὰς εἰς τὸ νὰ ἀγαποῦν τὴν ἀρετήν. Διότι ὅταν μὲν προτιμᾷ αὐτὴν μὲ πόνους χωρὶς ποτὲ νὰ παίρνη βραβεῖον, φροντίζει νὰ ἔχη μαζί της εἰλικρινῆ καὶ ἀκριβῆ σχέσιν. Ὅταν δὲ μὲ εὐχαρίστησιν ἀποφεύγη τὴν κακίαν, χωρὶς ποτὲ νὰ ὑφίσταται τιμωρίαν, ἀσκεῖται εἰς τὸ νὰ τὴν μισῆ καὶ νὰ τὴν ἀποστρέφεται. Ἑπομένως καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ συνηθίση νὰ μισῆ τὴν κακίαν καὶ νὰ ἀγαπᾶ τὴν ἀρετήν. E Ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος. Ποῖος ὅμως εἶναι αὐτός; Εἶναι ὅτι ἡ θλῖψις μᾶς προετοιμάζει διὰ τὴν ἐνάρετον ζωὴν καὶ μᾶς κάνει πιὸ δυνατούς. Καὶ μαζὶ μ' αὐτὸν ὑπάρχει καὶ ἄλλος. Ποῖος ὅμως εἶναι αὐτός; Θέλει νὰ μᾶς μάθη νὰ περιφρονοῦμε τὰ παρόντα καὶ νὰ μὴν προσηλωνόμεθα εἰς αὐτὰ μήτε νὰ δενώμεθα μαζί τους. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς συνένωσε μὲ τὸ εἶναί μας τὴν θλῖψιν καὶ τὸν πόνον, ἐνῷ τὰ καλὰ καὶ τὰ εὐχάριστα τὰ ἔκαμε εὔθραυστα. «Θέσε τέρμα, Κύριε, εἰς τὴν κακίαν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώ-

52. Ρωμ. 9, 20.
53. Ἡσ. 58, 2.

πων. Ἔτσι θὰ ὁδηγήσης σύ, Κύριε, ἀνενόχλητον καὶ ἀπρόσκοπτον τὸν δίκαιον εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς». "Α Τί σημαίνει «θέσε τέρμα»; Στεῖλε τους μίαν τιμωρίαν καὶ σταμάτησε τὴν κακίαν τους. Ὅπως δηλαδὴ ἡ σαπίλα ὑποχωρεῖ μὲ τὰ πικρὰ φάρμακα καὶ μὲ τοὺς καυτηριασμοὺς καὶ μὲ τὰς χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις, ἔτσι καὶ ἡ κακία ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν τιμωρίαν.

Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, δὲν πρέπει νὰ κλαῖμε δι' αὐτοὺς ποὺ τιμωροῦνται καὶ βασανίζονται ἀλλὰ δι' αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν χωρὶς νὰ τιμωροῦνται. Διότι τὸ πρῶτον κακὸν εἶναι ἡ ἁμαρτία. Δεύτερον δὲ τὸ νὰ μὴ μᾶς γίνεται καμία θεραπεία σὰν ἁμαρτάνομεν. Μᾶλλον τοῦτο εἶναι δίκαιον νὰ τὸ ἀναφέρη κανεὶς ὡς πρῶτον ποὺ εἶναι καὶ τὸ χειρότερον. Ὅπως ἀκριβῶς πράγματι ἡ ἀρρώστια δὲν εἶναι τόσο φοβερὸν πρᾶγμα ὅσο εἶναι τὸ νὰ μὴν θεραπεύεται ὁ ἀσθενής. B Δὲν θρηνοῦμεν αὐτὸν ποὺ ἁπλῶς «σαπίζει» ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ «σαπίζει» καὶ εἶναι παραπεταμένος καὶ δὲν ἔχει ἰατρικὴν περίθαλψιν. Ἐνῶ δι' αὐτὸν ποὺ χειρουργεῖται καὶ καυτηριάζεται, μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι βαδίζει πρὸς τὴν θεραπείαν καὶ δὲν δίδομεν σημασίαν εἰς τοὺς πόνους ποὺ τοῦ προκαλεῖ ἡ ἐγχείρησις, ἀλλὰ βλέπομεν τὴν ὑγείαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐγχείρησιν. Τὴν ἰδίαν στάσιν πρέπει νὰ τηροῦμεν καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῆς ψυχῆς καὶ νὰ μὴν κλαῖμε καὶ πενθοῦμε αὐτοὺς ποὺ τιμωροῦνται (διότι αὐτοὶ βαδίζουν πρὸς θεραπείαν) ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν καὶ μένουν ἀτιμώρητοι.

Καὶ ἐὰν αἱ τιμωρίαι τῆς κακίας ἀναστέλλουν αὐτήν διατί κάθε ἡμέραν δὲν τιμωρούμεθα δι' ὅσα ἁμαρτήματα διεπράξαμε κατ' αὐτήν; C Δὲν γίνεται αὐτὸ διότι ἐὰν ἐγένετο, τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων θὰ εἶχε ἐξαφανισθῆ πρόωρα καὶ θὰ εἶχε χαθῆ κάθε χρονικὸν περιθώριον διὰ μετάνοιαν. Σκέψου τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου. Ἐὰν δηλ. ἐκεῖνος ἐτιμωρεῖτο διὰ τὴν καταδίωξιν τῶν χριστιανῶν καὶ ἐφονεύετο.

Πῶς θὰ εὕρισκε τὸν καιρὸν νὰ μετανοήση καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν νὰ ἐργασθῆ ἐκεῖνα τὰ μύρια ἀγαθὰ ἔργα καὶ νὰ πάρη ἀπὸ τὸ χέρι, ποὺ λέει ὁ λόγος, ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην διὰ νὰ τὴν ὁδηγήση ἀπὸ τὴν πλάνην εἰς τὴν ἀλήθειαν;

Δὲν βλέπεις καὶ τοὺς ἰατρούς; Ὅταν κανεὶς ἔχει πολλὰ τραύματα, δὲν κάνουν τόσην θεραπείαν ὅσην ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν τραυμάτων ἀλλὰ ὅση μπορεῖ νὰ βαστάση ἡ ἀντίστασις τοῦ ὀργανισμοῦ, D διὰ νὰ μὴν θεραπεύσουν μὲν τὰ τραύματα ἀλλὰ «ξεπαστρέψουν» τὸν ἄρρωστον. Διὰ τοῦτο

λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν τοὺς τιμωρεῖ ὅλους μαζί, οὔτε τιμωρεῖ ὅλους ὅπως τοὺς ἀξίζει, ἀλλὰ τιμωρεῖ ἤρεμα καὶ μὲ ὑποχωρητικότητα. Πολλὲς φορὲς τιμωρῶντας ἕναν διὰ μέσου αὐτοῦ ἐσυνέτισε πολλούς. Τοῦτο συμβαίνει πολλὲς φορὲς καὶ εἰς τὸ σῶμα. Ἡ ἀποκοπὴ ἑνὸς μέλους τοῦ σώματος ἔδωσε ὑγείαν εἰς ἄλλα περισσότερα. Πρόσεξε τὴν καλοκάγαθον ψυχὴν τοῦ δικαίου. Παντοῦ ἀναζητεῖ τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς κακίας, ὄχι διὰ νὰ ἐκδικηθῇ ὁ ἴδιος τοὺς ἐχθρούς του, ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσουν οἱ ἐχθροὶ τὴν κακίαν.

E Αὐτὸ λοιπὸν ἂς ἔχωμεν κατὰ νοῦν εἰς κάθε περίστασιν πῶς δηλ. θὰ σταματήσῃ νὰ δρᾷ ἡ κακία καὶ ἂς κλαῖμε αὐτοὺς ποὺ εὑρίσκονται ὑποδουλωμένοι εἰς αὐτήν, ἔστω καὶ ἂν φοροῦν μεταξωτὰ ἐνδύματα. Καὶ ἂς καλοτυχίζουμε τοὺς ἐναρέτους ἔστω καὶ ἂν παλεύουν μὲ τὴν φτώχειαν. Θὰ ἐκφέρωμεν δὲ αὐτὴν τὴν κρίσιν ἂν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν προχωρήσωμεν εἰς τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ καθενὸς ἐκ τῶν δύο. Διότι τότε θὰ ἴδωμεν τὸν πλοῦτον τοῦ μὲν καὶ τὴν φτώχειαν τοῦ δέ. Διότι τί σημασίαν ἔχει ἂν ἐξωτερικῶς φορεῖ λαμπρὰν στολήν; Εἰς τί διαφέρει ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια καὶ ἀπὸ τὰ δένδρα ποὺ τὰ ἀποτελοῦν; Κατὰ τί εἶναι αὐτὸς πλουσιώτερος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὰ παίρνουν νὰ τὰ πωλήσουν; [65]A Ὁ πλοῦτος προφανῶς τοῦ δικαίου δὲν εἶναι τέτοιος, ἀλλὰ εἶναι μόνιμος καὶ σταθερός. Δὲν εἶναι δὲ διόλου παράδοξον ἂν οἱ πλούσιοι δὲν νοιώθουν τὴν φτώχειαν τους. Οὔτε καὶ οἱ φρενοβλαβεῖς ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀσθένειάν τους· διὰ τοῦτο ἄλλωστε εἶναι ἀξιολύπητοι καὶ ὄχι ἀξιομακάριστοι. Διότι ἐὰν ἔνοιωθον, θὰ ἔτρεχαν πρὸς τὸν ἰατρόν. Ἐνῶ τώρα ἡ πιὸ φοβερὴ ἐκδήλωσις τῆς κακίας εἶναι τοῦτο ὅτι δηλ. ἐνῶ εὑρίσκονται μέσα εἰς αὐτήν, δὲν καταλαβαίνουν ὅτι εἶναι βουτηγμένοι εἰς αὐτήν.

Μὴ ἴδῃς λοιπὸν τοῦτο ὅτι ὁ πλούσιος χαίρεται μὲ τὰ πλούτη του· ἀλλὰ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τοῦτο κλάψε τον, δηλ. διότι δὲν καταλαβαίνει μέσα σὲ πόσο βοῦρκο εὑρίσκεται. Τὸ νὰ χαίρεται κανεὶς μ' αὐτὰ B δὲν εἶναι ἀνθρώπινον ἀλλὰ ἐντελῶς παράλογον. «Σύ, Κύριε, θὰ καθοδηγήσῃς τὸν δίκαιον». Τί εἶναι αὐτό; Πράγματι οἱ δίκαιοι, σὰν βλέπουν τοὺς κακοὺς νὰ τιμωροῦνται, γίνονται προσεκτικώτεροι.

Ἑπομένως ἀπὸ τὴν περίπτωσιν αὐτὴν προκύπτουν δύο ἀγαθά. Δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ αὐτοὶ περισσότερον πλησιάζουν τὴν ἀρετήν. Ὅπως ἀκριβῶς ἕνας γερὸς ἄνθρωπος σὰν ἰδῇ κάποιον νὰ καυτηριάζεται ἢ νὰ χειρουργῆται προσέχει πιὸ πολὺ τὴν

ὑγείαν του, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν. Πράγματι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐσκανδαλίζοντο, ἀκόμη καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἐθεωροῦντο ὅτι ἐ π ρ ό σ ε χ α ν τὸν ἑαυτόν τους, ἐπειδὴ εἰς τὸ θέμα τῆς εὐημερίας τῶν κακῶν δὲν εἶχαν ἀκόμη σαφῆ καὶ τελείαν γνῶσιν. Διὰ τοῦτο ἀλλοῦ ὁ ἴδιος πάλιν λέγει. «Παρ' ὀλίγον ἡ πορεία τῆς ζωῆς μου νὰ εἶχε ἐκκλίνει ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Διότι ἐζήλεψα καὶ ἐδυσφόρησα διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων».[54] C Ἄλλος δὲ πάλιν λέγει. «Διατί ἡ ὁδὸς τῶν ἀσεβῶν εὐοδοῦται;»[55].

Καὶ ὁ Ἰὼβ πολλὰ τέτοια ἐζητοῦσε. Τότε ὅμως ἔλεγαν αὐτά, ὅσοι τὰ ἔλεγαν καὶ τὰ ἐζητοῦσαν, ὅσοι τὰ ἐζητοῦσαν διότι δὲν εἶχον σαφῆ καὶ τελείαν γνῶσιν. Τώρα ὅμως δὲν δικαιολογεῖται διόλου αὐτὸς ποὺ ἀναστατώνεται ἀπὸ αὐτά, ἐνῶ ἔμαθε τόσα πολλὰ διὰ τὴν χριστιανικὴν ζωὴν καὶ ἐνῶ ἀπεδέχθη τέτοια δόγματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ ἐνῶ ἐδιδάχθη μὲ τρόπον πιὸ σαφῆ καὶ καθαρὸν τὸν λόγον τὸν σχετικὸν μὲ τὴν κόλασιν καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν καὶ ἐνῶ ἔμαθε ὅτι ἐκεῖ ὁ καθένας θὰ λάβῃ σὰν ἀνταπόδοσιν ὅσα τοῦ ἀξίζουν. «Διότι γνωρίζεις τὰ βάθη τῶν ἀνθρωπίνων καρδιῶν, Σὺ Κύριε, ὁ δίκαιος Θεός. Ἡ βοήθεια πρὸς ἐμὲ θὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν ποὺ σώζει ὅλους ὅσοι ἔχουν εὐθεῖαν καὶ εἰλικρινῆ τὴν καρδίαν». Ἄλλος λέγει. «Αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὰ βάθη τῶν ἀνθρωπίνων καρδιῶν D εἶναι Θεὸς δίκαιος, εἶναι ὁ ὑπερασπιστής μου. Καὶ ἄλλος λέγει. «Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος». Οἱ Ἑβδομήκοντα δὲ εἶπαν ἔτσι· «Σύ, Κύριε, ποὺ γνωρίζεις τὰ βάθη τῶν ἀνθρωπίνων καρδιῶν. Δικαία θὰ εἶναι ἡ βοήθειά σου πρὸς ἐμέ, Κύριε, ὁ Θεός». Εἶπε ὅτι θὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην, ἐν συνεχείᾳ δὲ λέγει πῶς θὰ τὴν κρίνῃ.

Εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ μάρτυρας, οὔτε ἀπὸ ἐλέγχους, οὔτε ἀπὸ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα οὔτε ἀπὸ ληξιαρχικὰ βιβλία, οὔτε ἀπὸ ὁ,τιδήποτε παρόμοιον. Διότι αὐτὸς εἶναι ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα. Ἂς μὴν εἰπῇ λοιπὸν κανένας ἀνόητος. Πῶς θὰ κρίνῃ λοιπὸν τὸν κόσμον ποὺ εἶναι τόσο πολύς; Αὐτὸς προφανῶς ποὺ τὸν ἐδημιούργησε ἐνῶ πρῶτα δὲν ὑπῆρχε αὐτὸς καὶ τώρα ποὺ εἶναι δημιουργημένος θὰ τὸν κρίνῃ. E Νεφρὰ ἐδῶ ὀνομάζει τὰ μυστικὰ βάθη τοῦ νοῦ, τὰ ἐσωτερικά, τὰ βαθύτατα ποὺ τὰ ὑπονοεῖ

54. Ψαλμ. 73, 2.
55. Ἱερεμ. 12, 1.

μὲ ἀφορμὴν τὴν θέσιν ποὺ ἔχουν τὰ νεφρὰ εἰς τὸν ὀργανισμόν.

Τί σημαίνει, «αὐτὸς ποὺ γνωρίζει;». Σημαίνει αὐτὸ ποὺ ὁ ἄλλος εἶπεν, «αὐτὸς ποὺ δοκιμάζει». Οἱ λέξεις βέβαια εἶναι ἀνθρώπιναι, τὰ νοήματα ὅμως εἶναι θεϊκά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε καὶ ὁ Παῦλος «Ἐκεῖνος ποὺ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας»[56], καὶ τὸ «ἐρευνᾷ», τὸ τοποθετεῖ ἀντὶ τοῦ «σαφῶς γνωρίζει». Ἔτσι καὶ αὐτὸς τὸ «αὐτὸς ποὺ ἐτάζει» τὸ τοποθετεῖ ἀντὶ τοῦ «αὐτὸς ποὺ γνωρίζει λεπτομερῶς».

Καὶ τὸ νὰ ἐρευνήσῃ κανεὶς εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ. Α Ποὺ κυριολεκτεῖται περισσότερον, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος, «Ὅλα εἶναι γυμνὰ καὶ φανερὰ εἰς τὰ μάτια του»[57].

«Ἡ βοήθειά σου, Κύριε, πρὸς ἐμὲ εἶναι δικαία». Ἄλλος λέγει. «Δίκαιος εἶσαι, Σὺ Κύριε ὁ Θεός, ὁ ὑπερασπιστής μου». Τί σημαίνει, «δικαία εἶναι ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμέ;». Δικαίως θὰ μοῦ τὸ ἔκανε αὐτὸ ὁ Θεός. Δηλαδὴ δὲν ζητῶ τίποτε ἄδικον. Ἐπομένως ἐὰν πρόκηται νὰ γευθοῦμε τὴν θεϊκὴν συμμαχίαν, πρέπει νὰ ζητοῦμε παρόμοια πράγματα, ποὺ εἶναι εὔλογα καὶ δίκαια. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσωμεν μὲ τὸν τρόπο τῆς αἰτήσεώς μας τὴν συμπάθειαν «ἐκείνου ποὺ σώζει ὅσους ἔχουν εὐθεῖαν καὶ εἰλικρινῆ τὴν καρδίαν». Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον του, αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος του. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἐγὼ δὲν ἐσήκωσα χέρι ἄδικο καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἀμυνθῶ, διὰ τοῦτο ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμὲ θὰ εἶναι δικαία. B Γνωρίζοντες λοιπὸν αὐτά, ἂς μὴν ζητοῦμεν τίποτε τέτοιο, τὸ ὁποῖον ἐμποδίζει τὸ δόσιμό του ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δηλαδὴ παρακαλεῖς τὸν Θεὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου, ἡ βοήθεια ποὺ ζητεῖς δὲν εἶναι δικαία. Διότι εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὸν νόμον ἐκείνου ποὺ τὴν παρέχει. Ἂν πάλιν ζητῇς πλοῦτον, ἂν ζητῇς ὀμορφιάν, ἂν ὁ,τιδήποτε τέτοιο βιωτικὸν ζητῇς, ποὺ παρέρχεται καὶ εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς ἡ βοήθεια δὲν εἶναι δικαία.

Ἂς ζητοῦμεν λοιπὸν πράγματα ποὺ εἶναι πραγματοποιήσιμα. «Ὁ Θεὸς εἶναι κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος καὶ δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀργήν του μὲ καθημερινὰς ποινὰς καὶ τιμωρίας ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων». Ἄλλος λέγει: «Ξεφυσᾷ ἀπὸ θυμὸν κάθε ἡμέραν», C τὸ δὲ ἑβραϊκὸν κείμενον λέγει: «Εἰς ὁλόκληρον τὴν ζωήν». Καὶ ἄλλος: «Ἂν καὶ στενοχωρῆται, ἂν καὶ δυσφορῇ, ὅμως δὲν τιμωρεῖ». Αὐτὸ ποὺ λέγει ἔχει τὴν ἑξῆς σημασίαν. Ἐὰν εἶναι δίκαιος, θὰ θελήσῃ ἐξάπαντος νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἀδίκους. Ἐὰν εἶναι δυνατός, ὁπωσδήποτε θὰ δυνηθῇ. Ποῦ ὅμως εἶναι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς φιλανθρωπίας του, ἐὰν θὰ κρίνῃ συμφώνως πρὸς τὸ δίκαιον; Πρῶτον μὲν μὲ τὸ ὅτι δὲν ἐπιφέρει ἀμέσως τὴν τιμωρίαν, μᾶλλον δὲ πρὶν ἀπὸ αὐτό, μὲ τὸ ὅτι συγχωρεῖ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα μὲ τὸ λουτρὸν τῆς ἀναγεννήσεως (δηλ. τὸ βάπτισμα). Δεύτερον δὲ μὲ τὸ ὅτι μᾶς ἔδωσε τὴν μετάνοιαν. Ἂν λοιπὸν καταλάβῃς ὅτι καθημερινῶς ἁμαρτάνομεν, τότε θὰ ἴδῃς πιὸ πολὺ τὸ ἀνέκφραστον μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας του. Φανερώνοντας δὲ αὐτὸ ἐπρόσθεσε λέγοντας: «Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος κριτὴς καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος».

---

56. Ρωμ. 8, 27.
57. Ἑβρ. 4, 13.

Ἀπορεῖς γιατὶ δὲν τιμωρεῖ ἀφοῦ καὶ τὸ μπορεῖ καὶ τὸ θέλει; D Μάθε ὅτι εἶναι μακρόθυμος καὶ ὅτι δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀργήν του μὲ καθημερινὰς ποινάς. Διὰ νὰ μὴν νομίσῃ ὅμως κανεὶς ἀνόητος ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔρχεται ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν ἕνεκα ἀδυναμίας, φανερώνει τὴν αἰτίαν τῆς βραδύτητος. Ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ἡ μακροθυμία ἔχει εὐρύτατα περιθώρια. Μακροθυμεῖ βέβαια ἀλλὰ διὰ τοῦτο δηλ. διὰ νὰ σὲ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν μετάνοιαν. Ὅταν ὅμως δὲν βγαίνῃ κανένα κέρδος ἀπὸ αὐτὸ τὸ φάρμακον, τότε ἔρχεται ἐναντίον σου.

Ἐπομένως καθημερινῶς εἴμαστε ἄξιοι τιμωρίας. Διότι, ἐὰν δὲν συνέβαινε αὐτό, δὲν θὰ ἐθεωροῦσε σὰν κάτι σπουδαῖον τό, E «δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀργήν του μὲ καθημερινὰς ποινάς». Ἀλλὰ τὸ λέγει αὐτό, διότι ἡ μὲν πραγματικότης αὐτὸ ἀπαιτεῖ, ἐνῷ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ ἐμποδίζει τὴν ἀνταξίαν τιμωρίαν. Εἶδες πῶς καὶ ἐδῶ φανερώνει τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὀνομάζει τὴν τιμωρίαν ὀργήν; Διότι κανεὶς δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀργὴν ἐναντίον ἄλλου, ἀλλὰ τὴν μὲν ὀργὴν κρατεῖ ὁ ἴδιος, ἐνῷ τὴν τιμωρίαν ἐπιφέρει ἐναντίον τοῦ ἄλλου. 67 A Δὲν σημαίνει λοιπὸν τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν τιμωρίαν μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «καὶ δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀργήν του μὲ καθημερινὰς ποινάς». Καὶ πῶς λέγει «μὲ καθημερινὰς ποινάς;». Ἂς εἰσέλθῃ ὁ καθένας εἰς τὴν συνείδησίν του καὶ τότε θὰ ἴδῃ. Ἂς παραλείψω τὰ μυστικὰ τοῦ καθενός μας ἁμαρτήματα, αὐτὰ τὰ κοινὰ ὡστόσο ποῖος θὰ τὰ ἀποφύγῃ; Ποῖα εἶναι λοιπὸν αὐτά; Ποία εἶναι ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν προσευχόμεθα ῥάθυμα καὶ ἀπρόσεκτα; Ἀπὸ τὸ ἑπόμενον δὲ παράδειγμα φαίνεται ὅτι τοῦτο εἶναι ἀρκετὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν ὀργήν.

Λέγε μου, λόγου χάριν. Ἐὰν ἐπλησίαζες ἕνα δικαστὴ μὲ χασμουρητὸ καὶ συζητοῦσες μαζί του, δὲν θὰ ζητοῦσε ἀμέσως τὴν τιμωρίαν σου καὶ δὲν θὰ σὲ ἐξώριζε; B Προφανῶς, ναί. Διότι εἶναι ἄνθρωπος. Καὶ τί μ' αὐτό; Διότι ὅταν προσβληθῆ ἕνας ἄνθρωπος, δὲν ἔχει κἂν δικαίωμα νὰ ἀγανακτήση. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς προσεβλήθη ἀπὸ ἰσάξιόν του. Ὁ Θεὸς ὅμως ὅταν προσβάλλεται δικαίως ἠμπορεῖ νὰ ἐπιφέρη τὴν τιμωρίαν. Διότι ἡ ἁμαρτία αὐτὴ εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὴν ποὺ γίνεται εἰς ἕνα ἄνθρωπον. Καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος τὸ κάνει αὐτὸ διότι κοιτάζει τὸ συμφέρον του. Ὁ Θεὸς ὅμως κοιτάζει τὸ ἰδικό σου συμφέρον. Ὥστε ἀπὸ τὴν σκοπιὰν αὐτήν, τοῦτο μᾶλλον ἀξίζει νὰ προκαλέση ἀγανάκτησιν. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα νὰ καταφρονῆς αὐτοὺς ποὺ ἐπιζητοῦν τὸ συμφέρον τους καὶ αὐτὸν ποὺ ἐπιζητεῖ τὸ ἰδικόν σου συμφέρον. Τοῦτο προφανῶς δικαιολογημένως προκαλεῖ μεγαλυτέραν ὀργὴν ὅταν δὲν συνετίζεσαι οὔτε καὶ ὅταν πρόκηται νὰ ζητήσης ὅσα σὲ συμφέρουν.

Ποιὸς δὲν ἐξύβρισε ἀδίκως τὸν ἀδελφόν του; Μὴ μοῦ εἰπῆς βεβαίως ὅτι ἐξύβρισε δοῦλον. C «Διότι ἐν Χριστῷ δὲν ὑπάρχει ἄρρεν καὶ θῆλυ, δὲν ὑπάρχει δοῦλος οὔτε ἐλεύθερος».[58] Ποῖος ἐξ ἄλλου δὲν ἐκατηγόρησεν οὔτε εἶπε ψέματα; Ποῖος δὲν ἐκοίταξε φιλήδονα γυναῖκα; Ποῖος δὲν ἐφθόνησε; Ποῖος δὲν κατελήφθη ἀπὸ ματαιοδοξίαν; Ποῖος δὲν ἔβγαλε ἀπὸ τὸ στόμα του λόγια ἀπρεπῆ; Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀξιόποινοι πράξεις. Καὶ ἐὰν μὲν δὲν ἤμεθα οὔτε εἰς τὰ βιωτικὰ ζητήματα οὔτε εἰς τὰ πνευματικὰ σπουδαῖοι θὰ ἀξίζαμε τῆς συγγνώμης. Ὅμως τώρα ἔχομε στερηθῆ καὶ αὐτὴν τὴν ἀπολογίαν. Διότι διὰ μὲν ἐκεῖνα δείχνομε πολὺ ἐνδιαφέρον, ἐνῷ δι' αὐτὰ ἀθυμοῦμεν καὶ ἀδιαφοροῦμεν.

D Ἐπομένως διὰ νὰ μὴ γίνουν περισσότερον ἀδιάφοροι ἀκούοντας ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μακρόθυμος, ἐπρόσθεσε: «Ἐὰν ὅμως σεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν μετανοήσετε, ὁ Κύριος θὰ τροχίση τὴν ρομφαίαν του». Ἄλλος λέγει: «Θὰ ἀκονήση τὸ μαχαίρι του». «Ἐτέντωσε τὸ τόξον του καὶ τὸ ἔχει ἕτοιμο ἐναντίον σας». Ἄλλος λέγει: «Θὰ σᾶς φονεύση». «Καὶ εἰς τὸ τόξον αὐτὸ ὁ Κύριος ἐτοποθέτησε τὰ θανατηφόρα του βέλη, τὰ ὁποῖα ἑτοίμασε ἐναντίον τῶν φλογιζομένων ἀπὸ τὴν κακότητα καὶ τὰ πάθη». Ἄλλος λέγει: «Διὰ νὰ τοὺς κάψη».

58. Γαλ. 3, 28.

Τί θὰ εἰποῦν ἐδῶ αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν εἰς τὸν ἀνθρωπομορφισμὸν τοῦ Θεοῦ, σὰν ἀκούουν νὰ λέγεται ὅτι ἔχει χέρια καὶ πόδια καὶ μάτια; Ἀρά γε ὑπάρχουν τόξα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ βέλη καὶ ἀκόνι καὶ μαχαίρι καὶ φαρέτρα; Καὶ ἄλλος βέβαια λέγει: E «Ὅταν Σὺ ρίξης βλέμμα ἄγριον εἰς τὰ ὄρη, αὐτὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ τρόμον».[59] Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος λέγει: «Ὁ Κύριος ρίχνει ἕνα βλέμμα εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάνει νὰ τρέμη».[60] Ἐὰν ὅμως μόνον μὲ τὴν ματιάν του λειώνει ἀκόμη καὶ τοὺς λίθους, πολὺ περισσότερον θὰ δυνηθῆ νὰ κάμη αὐτὸ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν λέγεται ὅτι ἔχει ρομφαίαν καὶ τόξον αὐτὸς ποὺ μὲ μόνον τὸ βλέμμα του ἢ καλύτερα μὲ μόνην τὴν θέλησίν του ἠμπορεῖ νὰ καταστρέψη τὴν οἰκουμένην; (Διότι αὐτὸς ποὺ τὴν ἔφτιαξε μὲ μόνην τὴν θέλησίν του εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ μὲ μόνον τὸ θέλημά του ἠμπορεῖ νὰ τὴν καταστρέψη). 68 A Διότι, «Εἰς τὰ χέρια του κρατεῖ ὁλόκληρον τὴν γῆν καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι ὡς ἀκρίδες καὶ ὅλα τὰ ἔθνη σὰν σταγόνα ἀπὸ κάδον[61] καὶ λογίζονται ὅπως ἡ λεπτὴ σκόνη τῆς πλάστιγγος». Καὶ ὁ ἄγγελός του σὰν βγῆκε εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα ἐφόνευσε ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες.[62] Τί λέγω ἄγγελος; Τὸ στρατόπεδον τῶν Αἰγυπτίων τὸ ἐξωλόθρευσαν οἱ μυῖγες, οἱ κάμπιες καὶ τὰ σκουλήκια. Τί χρειάζεται λοιπὸν ἐδῶ τὸ τόξον; Τί τὸ μαχαίρι; Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν ἔχουν λεχθῆ αὐτά; Ἔχουν λεχθῆ ἕνεκα τῆς παχυδερμίας τῶν ἀκροατῶν μὲ σκοπὸν νὰ συνταράξη τὸν ἐσωτερικόν τους κόσμον μὲ ὀνόματα ποὺ συντροφεύουν τὰ ὅπλα. B Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ ὅπλα «αὐτὸς ποὺ κρατεῖ εἰς τὰ χέρια του τὴν ζωὴν ὅλων μας» καὶ ποὺ «ἔμπρὸς εἰς τὸ ψῦχος τῶν πάγων καὶ τῶν χιόνων του ποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἀνθέξη;». Ἀλλὰ αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ ἔτσι ἐξ αἰτίας τῆς παχυδερμίας καὶ τῆς ἀναισθησίας αὐτῶν ποὺ τὰ ἤκουαν, ὅπως μόλις πιὸ πάνω εἶπα.

Τί σημαίνει, «καὶ θὰ τὴν γυαλίση;». Σημαίνει θὰ τὴν ἀκονήση. Ἀρά γε χρειάζεται καὶ ἀκόνι; Καθὼς καὶ δηλητήριον εἰς τὸ μαχαίρι; Ποῖος ἄνθρωπος ὅμως μυαλωμένος ἠμπορεῖ νὰ ἀνεχθῆ νὰ τὰ ἐννοήση ἔτσι ὅπως ἔχουν λεχθῆ; Κανεὶς βεβαίως. Ἀλλά, ὅπως μόλις εἶπα, μὲ ὅλα σχημα-

59. Σοφ. Σειρ. 16, 19.
60. Ψαλμ. 103, 32.
61. Ἀγγεῖον πρὸς ἀποθήκευσιν ὕδατος.
62. Δ' Βασ. 19, 35.

τίζει τὴν τιμωρίαν καὶ χρησιμοποιεῖ χονδροκομμένας φράσεις διὰ νὰ δώση νὰ καταλάβουν ἀκόμη καὶ οἱ πολὺ ἀνόητοι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ σταματοῦν εἰς τὰς λέξεις ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰς νὰ παίρνουν τὰ θεϊκὰ νοήματα. C Ἐπομένως ἐὰν κανεὶς ἀπορῇ διὰ ποῖον λόγον ἔχει λεχθῆ θυμὸς καὶ ὀργὴ διὰ τὸν Θεόν, πολὺ περισσότερον θὰ ξαφνιασθῆ ἀπὸ αὐτά. Ἂν ὅμως αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἐκλάβωμεν ὄχι ὅπως ἔχουν λεχθῆ, ἀλλὰ θεϊκῶς, εἶναι φανερὸν ὅτι ἔτσι πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργήν. Αἱ χονδροκαμμέναι δὲ λέξεις σκοπὸν ἔχουν νὰ κατέβουν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς παχυδερμίας τῶν ἀκροατῶν.

Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ἀρκέσθηκε εἰς τὰ εἰπωμένα ἀλλὰ προχωρεῖ ἀκόμη πρὸς τὸ πλέον ἀνθρώπινον αὐξάνοντας τὸν φόβον. Διότι δὲν τὸν παρουσιάζει μόνον μὲ ρομφαίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὁπλισμόν. Ἐπειδὴ βέβαια δὲν φοβᾶται κανεὶς τὸ ἴδιον ὅταν ἀκούη ὅτι ἀκονίζεται τὸ μαχαίρι καὶ ὅτι τὸ τόξον εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὰ χέρια, διὰ τοῦτο συνταράζει τὸν νοῦν αὐτῶν D ποὺ τὸν ἀκούουν μὲ ἀνθρώπινα σχήματα, λέγοντας: «Τέντωσε τὸ τόξον του καὶ τὸ ἔχει ἕτοιμον». Ἔτσι φοβίζει τὸν ἀκροατήν, φανερώνοντας συγχρόνως καὶ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν ὀργήν. Διότι δὲν εἶπε, τὸ ἔρριξε, οὔτε τὸ πῆρε, ἀλλὰ «τὸ ἐτέντωσε καὶ τὸ ἔχει ἤδη ἕτοιμον». Δηλαδή, εἶναι ἕτοιμος νὰ τὸ ρίξη. Γιατί ὅμως ἀπορεῖς ἂν ἔτσι ἔχουν διατυπωθῆ αὐτὰ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀφοῦ καὶ εἰς τὴν Καινὴν ὅταν ὁ Ἰωάννης συζητῆ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, λέγη κάτι τέτοιο: «Ἡ ἀξίνα εἶναι πλέον κοντὰ εἰς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων».[63] Τί τέλος πάντων; Ὁ Θεὸς μιμεῖται ξυλοκόπον καὶ κόβει ξύλον μὲ τὴν ἀξίνα του; Πρέπει δὲ νὰ ἐκλάβωμεν τὴν ἀξίνα ὡς ἀξίνα καὶ τὰ ξύλα ὡς ξύλα; Ἀλλοίμονον. E Ὅπως ἀκριβῶς δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν τὰ ἄχυρα ὡς ἄχυρα καὶ τὸ σιτάρι ὡς σιτάρι, ὅταν λέγη: «Τὸ φτυάρι εἶναι εἰς τὸ χέρι του καὶ θὰ καθαρίση τὸ ἀλώνι του καὶ θὰ μαζέψη τὸ σιτάρι του εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον θὰ τὸ κάψη σὲ φωτιὰ ποὺ δὲν σβήνει».[64] Τί εἶναι λοιπὸν ἡ ἀξίνα; Εἶναι ἡ τιμωρία καὶ ἡ κόλασις. Ποῖα εἶναι τὰ δένδρα; Τὰ δένδρα εἶναι οἱ ἄνθρωποι. Τί εἶναι ὅμως τὰ ἄχυρα; Ἄχυρα εἶναι οἱ κακοί. Ποῖος εἶναι τὸ σιτάρι, Εἶναι οἱ καλοὶ ἄνθρωποι. Τί εἶναι τὸ φτυάρι; Φτυάρι εἶναι ἡ διάκρισις.

Ἔτσι καὶ ἐδῶ ρομφαία καὶ τόξον καὶ βέλη εἶναι ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία. Ἔπειτα ἐπαρουσίασε τὴν βραδύτητα καὶ τὸ ὅτι ἀνεβλήθη ἡ τιμωρία, ὄχι ὅμως διὰ πολύ, ἀλλὰ ὅτι πάντα πλησιάζει μὲ τὸ «ἐτέντωσε τὸ τόξον καὶ τὸ ἔχει ἤδη ἕτοιμον». Τὰ βέλη δὲ εἶναι ἐργαλεῖα θανάτου. 69 A Ὅπως ἀκριβῶς γεωργικὰ ἐργαλεῖα εἶναι αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦν τὴν γῆν καὶ ναυτικὰ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς δίνουν τὴν δυνατότητα νὰ πλέωμεν καὶ ὑφαντικὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μᾶς κάνουν νὰ ὑφαίνωμεν, ἔτσι καὶ ἐργαλεῖα θανάτου εἶναι αὐτὰ ποὺ προκαλοῦν θάνατον. Ἔπειτα ἑρμηνεύοντας ποῖα εἶναι τὰ ἐργαλεῖα τοῦ θανάτου προσθέτει: «Τὰ βέλη του» φανερώνουν τὴν ταχύτητα τῆς τιμωρίας, ὅταν θελήση. Τί σημαίνει δὲ «δι' αὐτοὺς ποὺ φλογίζονται;». Σημαίνει δι' αὐτοὺς ποὺ τιμωροῦνται καὶ δι' αὐτοὺς ποὺ βασανίζονται. Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν ἡ φωτιά, χρειάζονται καὶ τὰ βέλη; Παρετήρησες ὅτι ὅλα ἔχουν λεχθῆ μὲ μεταφορικὴν ἔννοιαν καὶ μὲ ἔμφασιν, ὥστε μὲ ὅλο νὰ αὐξηθῆ ὁ φόβος; Διότι αὐτὸ ποὺ λέγει εἶναι τὸ ἑξῆς.

B Ἑτοίμασε τιμωρίας δι' αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν. Ἂν ὅμως δὲν τὰ ἔλεγε ἔτσι, δὲν θὰ τοὺς ἐξάφνιαζε τόσο πολύ. Τώρα ὅμως μνημονεύοντας βέλη καὶ θανατηφόρα καὶ ἐμπρηστικὰ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ποικίλα αὐτὰ ὀνόματα ηὔξησε τὴν ἀγωνίαν τους. Ἔπειτα πάλιν διὰ νὰ μετριάση τὸν φόβον ἐπρόσθεσε: «Δι' αὐτοὺς ποὺ φλογίζονται ἀπὸ τὰ πάθη». Διὰ νὰ μὴν νομίση λοιπὸν κανεὶς ἀπὸ τοὺς πολὺ ἀνόητους ὅτι αὐτὸς σηκώνει χέρι ἐναντίον ὅλων καὶ ὅτι ἐναντίον ὅλων ἐξοπλίζεται, ἐπρόσθεσε: «Δι' αὐτοὺς ποὺ φλογίζονται ἀπὸ τὰ πάθη». Τοῦτο ἀκριβῶς ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Παῦλος ὁμιλῶντας περὶ ἄρχοντος, «Διότι δὲν φέρνει ἐπάνω του τυχαῖα τὸ μαχαίρι».[65] Ἐὰν δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀρχόντων τὸ μαχαίρι ἐπιτυγχάνει τοῦτο καὶ προκαλεῖ τὸν φόβον, πολὺ περισσότερον συμβαίνει τοῦτο εἰς τὸν Θεόν. C Ὁπωσδήποτε καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην του φιλανθρωπίαν, τὸ ὅτι δηλ. ἐκφοβίζει μὲ τὰ λόγια καὶ ἐξογκώνει τὴν τιμωρίαν ὥστε νὰ μὴ γίνουν αὐτὰ εἰς τὴν πραγματικότητα.

Ἐξ ἄλλου δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐτέντωσε τὸ τόξον, διὰ τοῦτο τὸ εἶχε ἕτοιμον, διὰ τοῦτο ἔβαλε τὰ βέλη εἰς τὴν θήκην, διὰ τοῦτο ἑτοιμαζόταν διὰ τὴν τιμωρίαν ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴν φθάση εἰς τὴν τιμωρίαν.

Καὶ ἐξογκώνει τὸν λόγον, μὲ τὸ μὲν «θὰ γυαλίση» φανερώνοντας τὴν σφοδρότητα καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς τι-

63. Λουκ. 3, 9.
64. Ματθ. 3, 12.
65. Ρωμ. 13, 4.

μωρίας, μὲ τὸ «ἐτέντωσε» δὲ φανερώνοντας τὸ πλησίασμα αὐτῆς. Μὲ τὸ «τὸ ἔχει ἤδη ἕτοιμον» φανερώνει ὅτι ἐξάπαντος θὰ ἔλθη ἡ τιμωρία, ἂν δὲν μετανοήσουν. Μὲ τὸ «δι' ὅσους φλογίζονται ἀπὸ τὰ πάθη» φανερώνει τοὺς ὑπευθύνους διὰ νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ σταματήσουν τὴν κακίαν τους.

D Ἂν αὐτὰ ἦταν ἐκδηλώσεις θυμοῦ καὶ ὀργῆς δὲν θὰ προειδοποιοῦσε ἐκείνους ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθῇ. Διότι ὁ θυμὸς δὲν τὸ ἀνέχεται αὐτό. Ἀλλὰ κάνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον καὶ μάλιστα ὅταν εὑρίσκεται εἰς τὴν ἔξαψίν του καὶ εἰς τὸ στάδιον τῆς ποινῆς καὶ τῆς κατασκευῆς τῆς τιμωρίας. Πράγματι οἱ ἐχθροὶ ποὺ θέλουν νὰ ἐπιβάλλουν τιμωρίαν, ὄχι μόνον δὲν τὸ λέγουν ἀλλὰ ἐπιτίθενται κρυμμένοι ὥστε νὰ μὴν τὸ μάθουν αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ τιμωρηθοῦν καὶ φυλαχτοῦν. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν κάνει ἔτσι ἀλλὰ ἐντελῶς ἀντίθετα. Καὶ προειδοποιεῖ καὶ ἀναβάλλει καὶ ἐκφοβίζει μὲ τὰ λόγια καὶ κάνει τὰ πάντα, ὥστε νὰ μὴν πραγματοποιήση τὰς ἀπειλάς του.

E Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Νινευιτῶν. Διότι καὶ ἐκεῖ ἐτέντωσε τόξον καὶ ἐγυάλισε τὴν ρομφαίαν καὶ ἑτοίμασε τὰ βέλη καὶ ὅμως δὲν ἔφθασε εἰς τὸ σημεῖον νὰ κτυπήση. Δὲν νομίζεις ὅτι τὰ λόγια τοῦ προφήτου εἶναι τόξο καὶ βέλη καὶ ἀκονισμένη ρομφαία ὅταν λέγη, «Τρεῖς ἀκόμη ἡμέραι καὶ ἡ Νινευὴ θὰ καταστραφῇ».[66] Ὅμως δὲν ἔρριξε τὸ βέλος. Ἐξ ἄλλου ἡ προετοιμασία δὲν ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ ριφθῇ τὸ βέλος, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ἐναποτεθῇ. Οἱ στρατιῶται μὲν ἐξοπλίζονται πράγματι δι' αὐτό, δηλ. διὰ νὰ τιμωρήσουν. 70 A Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν κάνει ἔτσι, ἀλλὰ μᾶς φοβίζει διὰ νὰ μᾶς συνετίση καὶ κατόπιν ἀναστέλλει τὴν τιμωρίαν.

Ἂς μὴν ταραζώμεθα. Διότι ἡ φοβέρα μὲ λόγια δείχνει τὴν μεγάλην του φιλανθρωπίαν καὶ ὅσο πιὸ παράδοξα λέγει τὰ λέγει μὲ κίνητρον τὴν πολλὴν ἡμερότητα. Ἀκόμη καὶ οἱ πατέρες ὅταν δὲν θέλουν νὰ τιμωρήσουν τὰ παιδιά τους, ξεθυμαίνουν τὴν ὀργήν τους μὲ λόγια. Ἔτσι καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ τιμωρήση, ἐξογκώνει τὸν φόβον μὲ τὰ λόγια. Λέγει ὅτι ἔχει ἑτοιμάσει ἀκόμη καὶ γέενναν ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴν βάλη εἰς τὴν γέενναν.[67] Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς μέσα εἰς τὰ Εὐαγγέλια ὑπάρχουν πολλοὶ λόγοι ποὺ μιλοῦν διὰ τιμωρίαν καὶ μάλιστα περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μιλοῦν διὰ βασιλείαν. B Ἐπειδὴ προφανῶς τοὺς πιὸ ἀναισθήτους δὲν τοὺς τραβάει πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ δὲν τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν κακίαν τόσον ἡ ὑπόσχεσις τῶν ἀγαθῶν ὅσον ὁ φόβος διὰ τὰ δυσάρεστα ποὺ τοὺς ἀναμένουν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὁ φόβος προχωρεῖ ὅλο καὶ περισσότερον μέσα τους καὶ συνεχῶς θέτει αὐτὰ τὰ δυσάρεστα ἐνώπιόν τους.

Ἂς μὴν πονοῦμεν λοιπὸν σὰν ἀκοῦμε λόγια βαρειά. Διότι ὠφελοῦν πολύ. Ὅμως ἀντιλαμβανόμενοι καὶ τὴν μακροθυμίαν καθὼς καὶ τὴν δικαιοκρισίαν του, ἂς μὴν ἀπογοητευώμεθα διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι εἶναι μακρόθυμος. Ἂς μὴν ἀπελπιζώμεθα. Διότι εἶναι δίκαιος. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι δίκαιος δι' αὐτὸ ἐδῶ μὲν δείχνει μεγάλην μακροθυμίαν, ἐνῷ ἐκεῖ αὐτοὺς ποὺ δὲν ἐκέρδισαν τίποτε ἀπὸ αὐτήν, τοὺς παραδίδει εἰς τὸ δοκιμαστήριον τῆς κολάσεως. Γιὰ νὰ μὴν γίνη αὐτό, ἂς ἀποκρούσωμεν ἀπὸ ἐδῶ τὴν τιμωρίαν. C «Ἰδού, ὁ ἐχθρός μου ἐκυριεύθη ἀπὸ ὠδῖνας διὰ τὰ κατ' ἐμοῦ κακόν». Τὸ δὲ ἑβραϊκὸν κείμενον ἀντὶ τοῦ «ἐκυριεύθη ἀπὸ ὠδῖνας» γράφει Ἰέβαλ. «Συνέλαβε ἔτσι εἰς τὴν ψυχήν του σχέδιον πόνου ἐναντίον μου». Ἄλλος γράφει «καὶ ἀφοῦ ἐκυοφόρησε». «Ἐγέννησε δὲ τὴν παρανομίαν, ἡ ὁποία θὰ ἐκοπάση εἰς βάρος του». Ἄλλος λέγει «Ἐγέννησε ψέμα». «Ἄνοιξε λάκκον σὰν παγίδα διὰ νὰ μὲ συλλάβη εἰς αὐτὸν ὅπως συλλαμβάνουν τὰ ἄγρια θηρία, τὸν ἀνεσκάλευσεν ὥστε νὰ μὴ φαίνεται. Ὅμως ὄχι ἐγώ, ἀλλὰ αὐτὸς θὰ πέση μέσα εἰς τὸν βόθρον, τὸν ὁποῖον μὲ τόσην τέχνην κατεσκεύασε». Ἄλλος λέγει «θὰ πέση μέσα εἰς τὴν διαφθορὰν τὴν ὁποίαν κατεσκεύασε».

Εἶπεν ὅτι ἔχει προπαρασκευασθῆ ὁ Θεὸς διὰ νὰ τιμωρήση. Εἶπε ὅτι στέλλει τιμωρίας. Ἐσωφρόνισε τὸν ἀκροατὴν μὲ αὐτό, δηλ. μὲ τὸ ὅτι ἐκρέμασε ἐπάνω του τὴν θεϊκὴν ὀργήν. Ἐν συνεχείᾳ διδάσκει ἀποδεικνύοντας ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὅτι ἡ ἴδια ἡ κακία εἶναι κόλασις ποὺ προηγεῖται τῆς τιμωρίας. D Τοῦτο ἀκριβῶς φανερώνοντας καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «ἀπολαμβάνοντες ἔτσι ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς πλάνης των ποὺ τοὺς ἄξιζε».[68] Καὶ φέρει ἐμπρός μας αὐτοὺς ποὺ ἔπαθαν ἀπὸ τὴν κακί-

---

66. Ἰων. 3, 4.

67. Ἑβραϊκὴ λέξις σύνθετος ἐκ τοῦ gê-hinnom ποὺ σημαίνει κοιλὰς τοῦ Ἐννόμ. Ὑπὸ μία κοιλὰς Ν.Α. τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἔκαιε ἡμέρα καὶ νύκτα φωτιὰ εἰς τὴν ὁποίαν ἔρριπταν τὰ διάφορα ἀπορρίματα τῆς Ἱερουσαλὴμ καθὼς ἐπίσης: πτώματα ζώων, πτώματα μικρῶν παιδιῶν θυσιασθέντων εἰς τὸν θεὸν Μολόχ, πτώματα καταδικασθέντων εἰς τὴν ἐσχάτην τὴν ποινήν.

68. Ρωμ. 1, 27.

αν τους τὰ πιὸ φοβερὰ δεινά. Ἐπειδὴ πράγματι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παχύδερμους συνήθως τότε μόνον βάζουν μυαλό, ὅταν δηλ. ἰδοῦν αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς φέρει ἐμπρός μας.

Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Χριστός, ὅταν δηλ. ὁμιλῇ διὰ τὴν γέενναν, φέρει ἐμπρός μας αὐτοὺς ποὺ ἐρρίφθησαν ἐκεῖ, π.χ. τὸν πλούσιον, τὸ ἀφεντικὸ τοῦ Λαζάρου,[69] τὰς μωρὰς παρθένους,[70] αὐτὸν ποὺ ἔκρυψε τὸ ἕνα τάλαντον. Εἰς δὲ τὴν παροῦσαν ζωὴν αὐτοὺς ποὺ ἐθάφτηκαν μέσα εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου καὶ ἐκείνους τῶν ὁποίων τὸ αἷμα ὁ Πιλάτος τὸ ἀνακάτεψε μὲ τὰς θυσίας.[71]

E Ἔτσι ἔκανε καὶ ὁ Πέτρος. Ἀφοῦ εἶπε πολλὰ διὰ τὴν γέενναν, τότε κυρίως τοὺς κατέπληξε, ὅταν δηλ. ἔφερε εἰς τὴν μέσην τοὺς τιμωρηθέντας καὶ ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια των ἔδειξε τὴν τιμωρίαν τοῦ Ἀνανίου καὶ τῆς Σαπφείρας.[72] Τοῦτο ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὸν μάγον.[73] Ἀκόμη καὶ μὲ ἄλλον τρόπον κατασκευάζει τὸ ἴδιον πρᾶγμα ὅταν φέρῃ εἰς τὴν μνήμην, αὐτοὺς ποὺ εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἔρημον καὶ λέγει τὰ ἑξῆς: «Θέλω νὰ ξέρετε, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες μας ἦσαν ὅλοι κάτω ἀπὸ τὴν νεφέλην καὶ ὅλοι ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὅλοι ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸν Μωυσῆν μέσα εἰς τὴν νεφέλην καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὅλοι ἔφαγον τὴν ἰδίαν πνευματικὴν τροφὴν καὶ ὅλοι ἤπιαν τὸ ἴδιον πνευματικὸν ποτόν. [71] A Καὶ ὅμως μὲ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Θεὸς δὲν εὐαρεστήθηκε· διὰ τοῦτο ἔπεσαν κατὰ γῆς εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐχάθηκαν».[74]

Καθὼς λοιπὸν ἀναφέρεται εἰς τὰ μέλλοντα, ἐννοῶ δηλ. τὴν γέενναν καὶ τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν, ξεκινᾷ ἀπὸ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ παίρνει σὰν ἀπόδειξιν, φέρνοντας εἰς τὸ μέσον τοὺς ἰδίους τοὺς τιμωρημένους, ἄλλους ἀπὸ τὰ φίδια καὶ ἄλλους ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτήν.[75] Τὸ ἴδιο κάνει ἐδῶ ὁ Δαυῒδ εἴτε ὁμιλεῖ διὰ τὸν Ἀχιτόφελ εἴτε διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ. Μερικοὶ μάλιστα ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ διὰ τὸν Ἀχιτόφελ. Διότι λέγουν δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ ἴδιος νὰ λέγῃ «λυπηθῆτε τὸ παιδάκι μου τὸν Ἀβεσσαλώμ».[76] καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του B «διατί νὰ μὴ ἀποθάνω ἐγὼ ἀντὶ γιὰ σένα».[77] καὶ τώρα νὰ λέγῃ αὐτά. Ἐκεῖνα ὅμως τὰ ἔλεγε διότι τὸν ἐκυρίευε ὁ φυσικὸς πόνος. Τώρα ὅμως τὰ λέγει αὐτὰ διότι ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Πλὴν εἴτε ἔχουν λεχθῆ διὰ τὸν Ἀβεσσαλὼμ εἴτε διὰ τὸν Ἀχιτόφελ, πρέπει νὰ ἐξετάσωμε τὰ εἰπωμένα διότι δὲν θὰ ἀναφερθῶ διὰ μακρῶν εἰς τὰ πρόσωπα.

Τί μαθαίνομεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν περίπτωσιν αὐτήν; Ἡ περίπτωσις αὐτὴ ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸς ποὺ σκάβει λάκκον διὰ τὸν πλησίον του, θὰ πέσῃ μέσα εἰς αὐτὸν ὁ ἴδιος. Καὶ ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς αἱ γυναῖκες ποὺ ἔχουν ὠδῖνας σπαράζουν ἀπὸ αὐτάς, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ δολοπλοκεῖ, C ὁ ἴδιος βασανίζεται καὶ ἔχει ὠδῖνας πρὶν βλάψῃ τὸν πλησίον του, καὶ ὄχι ἁπλῶς ἔχει ὠδῖνας ἀλλὰ ὠδῖνες ὀξύτατες. Ἐπειδὴ δὲ ἤθελε νὰ τονίσῃ τὴν πίκραν ποὺ ἔχει ἡ ὀδύνη, διὰ τοῦτο ὠνόμασε τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν ὠδῖνα. Διότι ὅπου ἡ Γραφὴ θέλει νὰ δείξῃ κάποιαν ὀδύνην ὡς ἀνυπόφορον, τὴν χαρακτηρίζει μὲ τὸ ὄνομα τῆς ὠδῖνος τοῦ τοκετοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλοῦ λέγει: «Ὠδῖνες θὰ κατακυριεύσουν τοὺς κατοίκους τῆς Παλαιστίνης»,[78] δηλ. φόβος, τρόμος, πόνος, ὀδύνη. Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος: «Ὅταν λέγουν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἔρχεται ἐπάνω τους αἰφνιδία καταστροφή, ὅπως ὁ κοιλόπονος εἰς τὴν ἔγκυον, καὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ ξεφύγουν».[79]

Ἐδῶ κάνει ὑπαινιγμὸν εἰς δύο πράγματα, δηλ. εἰς τὸ ἀνυπόφορον καὶ εἰς τὸ ξαφνικόν. Καὶ ὁ Ἐζεκίας λέγει: D «Ὅτι ἔπιασαν οἱ πόνοι τὴν γυναῖκα ποὺ πρόκειται νὰ γεννήσῃ, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀντοχὴ νὰ τεκνοποιήσῃ»,[80] φανερώνοντας μὲ τὸν κοιλόπονο τὸν ἀβάστακτον πόνον καὶ τὸν φόβον. Τὸ ἴδιον κάνει ἐδῶ καὶ ὁ προφήτης. Διότι χίλιες φορὲς κακὸς καὶ ἂν εἶναι κανείς, ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως δὲν ἐξαφανίζεται. Διότι ὑπάρχει ἐκ φύσεως μέσα μας· ἔχει τοποθετηθῆ ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τὸν Θεὸν μέσα μας. Μύριες φορὲς νὰ φιλονικήσωμεν ἐκείνη ὀλόρθη φωνάζει, τιμωρεῖ, καταδικάζει καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν στὴν κακία ποὺ νὰ μὴν βασανίζεται καὶ τὴν ὥρα ποὺ σκέπτεται τὰ κακὰ καὶ τὴν ὥρα ποὺ τὴν σκέψιν του τὴν κάνει πρᾶξιν.

69. Λουκ. 16, 19.
70. Ματθ. 25, 1.
71. Λουκ. 13, 1 - 4.
72. Πράξ. 5, 1.
73. Πράξ. 13, 11.
74. Α' Κορ. 10, 1 - 5.
75. Πρόκειται διὰ τὸν ἐξολοθρευτὴν ἄγγελον, ποὺ ἐθανάτωσε τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων.

76. Β' Βασ. 18, 5.
77. Β' Βασιλ. 18, 33.
78. Ἐξ. 15, 14.
79. Α' Θεσ. 5, 3.
80. Ἠσ. 37, 3.

Ποιός πράγματι ὑπῆρξε χειρότερος ἀπὸ τὸν Ἀχαάβ; Κι ὅμως ἐκεῖνος σὰν ἐπεθύμησε τὸν ἀμπελῶνα,[81] σκέψου πόση ὀδύνη τὸν κατέλαβε. E Ἂν καὶ ἦταν πράγματι βασιλεὺς καὶ μάλιστα ὅλων τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ κανεὶς δὲν τοῦ ἔφερνε ἀντίρρησιν, ὅμως ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως, εἰσῆλθε σκυθρωπός, μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι, πολὺ σκοτεινὰς ἐκδηλώνοντας εἰς τὸ πρόσωπόν του τὸν ἔλεγχον ποὺ τοῦ ἐπροκάλεσε ἡ καταδίκη τῆς συνειδήσεως χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ κρύψῃ τὴν ὀδύνην ποὺ τοῦ προκαλοῦσε ἡ στενοχώρια του. Ἔτσι ἔγινε ἀντιληπτὸς καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του.

Ὁ προδότης ὅμως, ποὺ ἔπεσε εἰς τόσην μεγάλην ἁμαρτίαν, ἔδεσε θηλειὰ καὶ ἔτσι ἐτερμάτισε τὴν ζωήν του,[82] ἐπειδὴ ἀκριβῶς δὲν ἐβάσταξε τὴν ὀδύνην ἀπὸ τὰς τύψεις τῆς συνειδήσεως. 72 A Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ποὺ ζῇ εἰς τὴν κακίαν ὑποφέρει τόσα πολλά, ἔτσι ὁ ἐνάρετος χαίρεται τὴν γαλήνην του καὶ τὴν ἤρεμον ψυχικήν του διάθεσιν.

Σκέψου δέ. Ἐὰν κανεὶς θελήσῃ νὰ κτυπήσῃ κάποιον, ἢ νὰ τὸν ἀδικήσῃ, πρόσεξε πόσα βάσανα περνᾷ. Ἀνάβει ἀπὸ θυμόν, πληγώνεται βαθειὰ ἀπὸ τὴν ὀργήν, ἀνακινεῖ μέσα του θύελλαν συλλογισμῶν, μετέρχεται χίλια μέσα, ἐπακολουθοῦν ὁ φόβος, ὁ τρόμος καὶ ἡ ἀγωνία. Ὁ θυμὸς τὸν πληγώνει κατάβαθα, ὁ φόβος τὸν ἀναστατώνει πῶς θὰ ἐπιτύχῃ, πῶς θὰ τὰ βγάλῃ πέρα. Πρὶν λοιπὸν βλάψῃ αὐτὸν ποὺ πρόκειται νὰ βλάψῃ, καταστρέφει τὸν ἑαυτόν του. Ὅποιος ὅμως καταστέλλει τὴν ὀργήν του ἐλευθερώνεται ἀπὸ ὅλα αὐτά. Καὶ πολὺ φυσικά. B Διότι τότε κυριαρχεῖ ἐπ' αὐτοῦ καὶ κατορθώνει τὸ πᾶν, ἐνῷ ἐκεῖνο δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ τὸ ἐλέγξῃ· χρειάζεται δὲ ἡ κατάλληλος εὐκαιρία, ὁ τόπος, ὁ δόλος, ἡ κακουργία, τὰ ὅπλα, αἱ μηχανορραφίες, ἡ ἀνία, ἡ κολακεία, ἡ δουλεία καὶ ἡ ὑποκρισία. Βλέπεις πόσο εὔκολον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ πόσο δύσκολον ἡ κακία; Πῶς τὸ μὲν ἕνα χαρίζει τὴν ἀταραξίαν, ἐνῷ τὸ ἄλλο καταθορυβεῖ.

Αὐτὴν τὴν κακίαν λοιπὸν ὑπογραμμίζοντας ὁ προφήτης ἔλεγεν: «Ἰδού, αὐτὸς ὁ ἐχθρός μου ἐκυριεύθη ἀπὸ

81. Πρόκειται διὰ τὸν ἀμπελῶνα τοῦ Ἰεζραηλίτου Ναβουθαί, ποὺ εὑρίσκετο κοντὰ εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Ἀχαάβ. Ἐπειδὴ ὁ Ναβουθαί δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν πωλήσῃ εἰς τὸν βασιλέα, κατηγορήθη ἀπὸ τὴν βασίλισσαν Ἰεζάβελ καὶ κατεδικάσθη εἰς λιθοβολισμόν. Ἔτσι ὁ ἀμπελὼν περιῆλθε εἰς τοὺς βασιλεῖς. (Γ´ Βασιλ. 20).

82. Πράξ. 1, 18 καὶ Ματθ. 27, 5.

ὠδῖνας διὰ τὸ κατ' ἐμοῦ κακόν, συνέλαβε εἰς τὴν ψυχήν του σχέδιον πόνου ἐναντίον μου καὶ ἐγέννησε τὴν παρανομίαν». Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει μέσα μας ἐκ φύσεως ἡ ἀδικία ἀλλὰ εἶναι κάτι ξένον. Διὰ τοῦτο καὶ μᾶς βαραίνει καὶ μᾶς καταπονεῖ μὲ κοιλόπονον ἕως ὅτου νὰ ἀπαλλαγοῦμε. C Ἐπειδὴ καὶ τὸ ἔμβρυον τὸν καιρὸν ποὺ σχηματίζεται, εὑρίσκεται φυσιολογικὰ εἰς τὴν κοιλιάν. Διὰ τοῦτο παραμένει ἐκεῖ καὶ δὲν προκαλεῖ πόνον. Μετὰ τὴν συμπλήρωσίν του ὅμως, ἐὰν παραμείνῃ μέσα, ἡ παραμονή του δὲν εἶναι φυσιολογική. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν δὲ αὐτὴν ἀρχίζουν καὶ οἱ κοιλόπονοι. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ φύσις ἐνοχλεῖται καὶ βιάζεται νὰ τὸ πετάξῃ ἔξω, ἐπειδὴ βέβαια ἔκανε τὸ πᾶν καὶ τὸ ὡλοκλήρωσε καὶ δὲν ἠμπορεῖ πλέον ἄλλο νὰ τὸ βαστάξῃ.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ἐκείνην γίνεται πρῶτα ἡ σύλληψις καὶ τότε ἔρχεται ὁ κοιλόπονος. Ἐνῷ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πρῶτα ἐκοιλοπόνησε καὶ τότε συνέλαβε εἰς τὸν νοῦν του καὶ ἐγέννησε. Τί συμπέρασμα μποροῦμε λοιπὸν νὰ βγάλωμε; Συμπεραίνουμε ὅτι ἐκεῖ μὲν ὁ κοιλόπονος ἔρχεται τὴν ὥραν τοῦ τοκετοῦ, ἐνῷ ἐδῶ ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχήν. D Δηλαδὴ συγχρόνως ἐσκέφθη κάποιος κάτι κακὸν καὶ πρὶν καλὰ-καλὰ τοῦ ἐντυπωθῇ ἡ σκέψις του, καταθορυβεῖται καὶ ταράζεται. Ἐπίσης εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γυναίκας τὸ σπέρμα ποὺ μιὰ φορὰ μόνον ἐφυτεύθη, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς διαπλάθεται καὶ συνθέτει αὐτὸ ποὺ θὰ γεννηθῇ. Ἐνῷ εἰς αὐτοὺς ποὺ μηχανορραφοῦν, σήμερα γεννιέται αὐτὴ ἡ σκέψις καὶ αὔριον πάλιν ἄλλη. Μύρια εἶναι τὰ σπέρματα τῶν πονηρῶν αὐτῶν πράξεων καὶ καθημερινῶς συλλήψεις καὶ κοιλόπονοι καταστρέφουν τὸν νοῦν ποὺ γεννᾷ αὐτά. Ἡ γέννησις βέβαια αὐτὴ δὲν εἶναι ὁμοία μὲ ἐκείνην τῶν γυναικῶν. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς τὰ παιδιὰ τῶν ἐχιδνῶν σχίζουν τὴν μήτρα καὶ σπάζοντας τὰ πλευρὰ προχωροῦν, E τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς δόλους καὶ εἰς τὴν ἀδικίαν. Ἀλλὰ κι ἂν χίλιες φορὲς φιλονεικήσωμεν, δὲν θὰ μπορέσωμε μὲ λόγια νὰ παραστήσωμε τὸν πόνον ποὺ ὑποφέρουν οἱ κακοί.

Διὰ τοῦτο κάποιος λέγει: «Ὁ δὲ κακὸς μόνος θὰ ὑποφέρῃ τὰ κακά». Πράγματι τί πιὸ φοβερὸ καὶ πιὸ βασανιστικὸ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ φθονεῖ, ποὺ σκέπτεται κακά, ποὺ ἐπιθυμεῖ τὰ ξένα πράγματα; Τὰ πάθη αὐτὰ κομματιάζουν τὴν ψυχὴν φοβερώτερα καὶ ἀπὸ τὸν δήμιον.

73 A Ἑπομένως εὔλογα ἀπεκάλεσε κοιλόπονους τέτοιους συλλογισμούς. Αἱ γυναῖκες συνέρχονται καὶ γεννοῦν

καὶ ἐὰν μὲν τὰ σώματα εἶναι γερά, κατὰ φυσικὴν συνέπειαν εἶναι γερὰ καὶ τὰ νεογέννητα, ἂν ὅμως εἶναι ἀρρωστημένα, τὰ παιδιὰ κληρονομοῦν τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν γονέων. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν συλλογισμῶν. Δηλαδὴ ἐὰν συναναστρέφεσαι καλούς, καλαὶ θὰ εἶναι καὶ αἱ σκέψεις σου, ἂν ὅμως κάνῃς παρέα μὲ κακοὺς καὶ δὲν προσέχῃς, ἡ φθορὰ ποὺ θὰ ὑποστῇς ἀπ' αὐτὸ θὰ εἶναι μεγάλη. Ἄκου τί λέγει ὁ προφήτης, «τρομαγμένοι συνελάβαμε εἰς τὴν κοιλίαν μας καὶ ἐκοιλοπονήσαμε καὶ ἐγεννήσαμε πνεῦμα σωτηρίας».[83] Ἐνῷ διὰ τοὺς συλλογισμοὺς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν διάβολον λέγει: «Βασιλίσκου αὐγὰ ἐπωάζουν καὶ ὑφαίνουν ἱστὸν ἀράχνης».[84]

B Ἂς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τοὺς κακούς. Διότι πῶς δὲν εἶναι παράδοξον, ἐνῷ εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβωμεν καὶ νὰ γεννήσωμεν ἀπὸ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, ἐμεῖς νὰ μὴν θέλωμεν, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκωμεν τὴν συναναστροφὴν τῶν κακῶν, κάνοντας αὐτὸ τὸ ἴδιον ποὺ κάνει μία γυναῖκα, ποὺ ἐνῷ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ παντρευτῇ ἕναν βασιλιά, δὲν συγκατατίθεται, ἀλλὰ ἀντὶ ἐκείνου προτιμᾷ νὰ πάρῃ ἕναν λῃστὴν καὶ κλέπτην.

«Ἄνοιξε λάκκον γιὰ νὰ μὲ συλλάβῃ καὶ τὸν ἀνεσκάλευσεν διὰ νὰ μὴν φαίνεται. Θὰ πέσῃ ὁ ἴδιος ὅμως μέσα εἰς τὸν βόθρον τὸν ὁποῖον ἔφτιαξε». Χρησιμοποιεῖ καὶ πάλιν τὸ σχῆμα τῆς μεταφορᾶς, δείχνοντας μὲ τὸν λάκκον πόσο δύσκολον εἶναι νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ κακός, ὅπως ἀκριβῶς μὲ τὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ ἐδήλωσε τὴν ὀδύνην ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν κακίαν του. «Καὶ θὰ πέσῃ μέσα εἰς τὸν βόθρον, τὸν ὁποῖον ἔφτιαξε». Αὐτὸ τὸ ἴδιον ἄλλος τὸ λέγει. «Ὅποιος σκάβει λάκκο διὰ τὸν διπλανόν του, πέφτει ὁ ἴδιος μέσα». **C**

Ἀκόμη καὶ τὸ στοιχεῖο αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἕνωσε κατὰ τέτοιον τρόπον τὴν ἀνθρώπινη φύσι μὲ τὴν ἐπιβουλὴν ὥστε τὰ δίχτυα νὰ τυλίγουν αὐτοὺς ποὺ σκέπτονται κακὸν διὰ τὸν πλησίον των καὶ νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀπὸ τὴν πολεμικὴν καὶ τὴν μηχανορραφίαν ἐναντίον τοῦ πλησίον. Τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Μωυσέως. Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ φονευθῇ, ἐγλύτωσε. Ὁ Φαραὼ ὅμως ἐχάθη μὲ τὰ ἴδια μέσα μὲ τὰ ὁποῖα ἐμηχανεύθη νὰ καταστρέψῃ τὰ παιδιά. Διότι, ὅταν ἔβγαλε διαταγὴν νὰ θανατώνωνται τὰ παιδιὰ τῶν Ἑβραίων, ἀνάγκασε τὴν μητέρα τοῦ Μωυσέως νὰ φοβηθῇ καὶ νὰ πετάξῃ τὸ μωρό. [Ἡ κόρη δὲ τοῦ Φαραὼ **D** ἐτράβηξε ἀπὸ τὸ ποτάμι τὸ καλάθι,[85] ἐβρῆκε τὸ παιδὶ καὶ τὸ ἀνέθρεψε] καὶ ἐκεῖνος σὰν ἐμεγάλωσε κατέστρεψε ὅλους τοὺς Αἰγυπτίους. Εἰς τὸ περιστατικὸ δὲ αὐτὸ διαπρέπει ἡ ἐπινοητικότης τοῦ Θεοῦ.

83. Ἡσ. 26, 18.
84. Ἡσ. 59, 5.

Ἐπιτυγχάνεται δὲ κατὰ πολὺ ὁ σωφρονισμὸς τῶν κακῶν καθὼς καὶ ἡ χαρὰ τῶν ἀνθρώπων ποὺ διαφεύγουν ἀπὸ τὰ νύχια τῶν κακῶν. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ. Τὸν ἐπούλησαν ὡς δοῦλον τὰ ἀδέλφια του, ἔπαθαν ὅσα ἔπαθαν καὶ αὐτὸν μὲν οὐδόλως ἔβλαψαν ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφέλησαν. Οἱ ἴδιοι ὅμως πέρασαν ἐκείνην τὴν τραγῳδίαν. Καὶ ἐπειδὴ ἠμποροῦμεν πολλὰ παρόμοια νὰ ἀναφέρωμεν, σκέψου καὶ ἐπάνω εἰς τὰ ἄλλα.

Εἶναι ἕνας πλεονέκτης; τὸν ἑαυτόν του ἔχασε. Διότι αὐτὸν ποὺ ἐκμεταλλεύτηκε διόλου ἀπίθανον ἀκόμη καὶ νὰ τὸν ὠφέλησε, τὴν ψυχήν του ὅμως τὴν ἐπρόδωσε. **E** Διέπραξε κάποιος ἀδικίαν; Τὸ ξίφος τὸ ἔμπηξε εἰς τὸν ἑαυτόν του. Διότι πραγματικὴ κακοποίησις δὲν εἶναι τὸ νὰ ὑποφέρῃ κανεὶς ἀλλὰ τὸ νὰ κακοποιῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος συνεβούλευε νὰ προτιμᾷ κανεὶς νὰ ἀδικῆται παρὰ νὰ ἀδικῇ. Ὁ δὲ Χριστὸς συνεβούλευε νὰ δέχεται κανεὶς ράπισμα χωρὶς νὰ τὸ ἀνταποδίδῃ, ἀλλὰ νὰ προσφέρῃ μάλιστα ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν ταλαιπωρίαν. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα μεγάλης δυνάμεως, τοῦτο μᾶς ἀσκεῖ εἰς τὴν ὑπομονήν, τοῦτο μᾶς κάνει δυνατὴν τὴν ψυχήν, αὐτὸ μᾶς σηκώνει πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ πάθη. **74 A** Διότι ὅποιος τὸν ἄλλον ἀδικεῖ ὑβρίζοντας ἢ κτυπῶντας τον, ὁ ἴδιος πρῶτος χειραγωγεῖται καὶ αἰχμαλωτίζεται ἔστω καὶ ἂν νομίζῃ ὅτι ἀδικεῖ τὸν πλησίον. Προφανῶς ὁ ἴδιος ἔπαθε πολὺ χειρότερα, ὑποδουλώνοντας τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν πλέον βαρὺν ζυγόν. «Σὰν πέτρα θὰ γυρίσῃ πίσω καὶ θὰ πέσῃ εἰς τὴν κεφαλήν του τὸ κακὸν ποὺ μὲ πόνον ἠτοίμασε, καὶ εἰς τὴν κεφαλήν του θὰ κατεβῇ ἡ ἀδικία του».

Λέγουν δὲ ὅτι αὐτὰ ἔχουν εἰπωθῇ καὶ διὰ τὸν Ἀχιτόφελ καὶ διὰ τὸν Ἀβεσσαλώμ. Διότι καὶ οἱ δύο ἐτιμωρήθησαν καὶ ἔχασαν τὸ κεφάλι τους. Διότι ὁ μὲν ἐκρεμάσθη καὶ ἔτσι ἐτερμάτισε τὴν ζωήν του, ἐνῷ ἐκεῖνος ἦλθε κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον, πιάστηκε ἀπὸ τὰ μαλλιὰ καὶ διὰ πολὺν χρόνον ἐκρεμόταν ἐκεῖ. **B** Ἔτσι καὶ ὁ Ἰούδας ἐτερμάτισε

85. Τὸ καλάθι ἦταν ἀσφαλτωμένο διὰ νὰ ἐπιπλέῃ.

τὴν ζωήν του εἰς τὴν ἀγχόνην ὅταν κατάλαβε ὅτι μὲ ὅλας τὰς ἐνεργείας του ἔκανε κακὸν τοῦ κεφαλιοῦ του. Ὁ δὲ Ἀχιτόφελ ὅταν ἐκατάλαβε ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ ἐνικοῦσε ὁ Δαυΐδ, ἐπῆγε καὶ ἐκρεμάσθη. Ὁ Ἀβεσσαλὼμ δὲ ἐκρεμάσθη ἄθελά του καὶ δὲν ἐσκοτώθη ἀμέσως, ἀλλὰ σὰν σὲ δικαστήριο πρῶτα ἐκρεμάσθη καὶ ἐκαρφώθη εἰς τὸ δένδρον καὶ καταδικασμένος ἀπὸ τὸν Θεόν, παρέμεινε διὰ πολὺν χρόνον κρεμασμένος καὶ μαστιγούμενος ἀπὸ τὴν συνείδησίν του. Διότι ὁ ἴδιος μὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ βάψη εἰς τὸ πατρικὸ αἷμα τὸ δεξί του χέρι, ἐνῷ ὁ πατέρας ἀκόμη κι ἔτσι συνεβούλευε τοὺς στρατιώτας νὰ τὸν λυπηθοῦν. C

Καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ ἔκανε ἀπὸ κενοδοξία διότι καὶ μετὰ θάνατον τὸν κλαίει. Διὰ νὰ ἀντιληφθῆς δὲ ὅτι αὐτὸ ποὺ ἔγινε δὲν ἦταν ἔργον ἀνθρώπου ἀλλὰ θεία δίκη, τρίχες καὶ δένδρον τὸν ἔδεσαν καὶ ἕνα ἄλογον ζῶον τὸν παρέδωσε καὶ τὰ μαλλιὰ ἐχρησίμευσαν ἀντὶ διὰ σχοινί, ἀντὶ δὲ τοῦ σταυροῦ τὸ δένδρον καὶ ἀντὶ διὰ στρατιώτην τὸ μουλάρι ὡδήγησε αὐτὸν εἰς τὴν ἀγχόνην. Καὶ νά τὸ παράδοξον. Ἐνῷ ὑπέφερε αὐτά, κανεὶς ἀπὸ τοὺς δικούς του δὲν ἐτόλμησε νὰ πλησιάση καὶ νὰ τὸν ξεκρεμάση ἐνῷ ἔμενε τόσην ὥραν ἐπάνω ἐκεῖ.

Καὶ αὐτὸ ἦταν ἔργον θείας οἰκονομίας, ὥστε νὰ μὴν καθαιρεθῆ, μήτε δεμένος νὰ ὁδηγηθῆ εἰς τὸν πατέρα διότι ἡ πατρικὴ ἀγάπη τὸν ἐλυπόταν ὑπερβολικά. D Καὶ τὸ ἀκόμη πιὸ παράδοξον εἶναι ὅτι αὐτὸς ποὺ συμφιλίωσε τὸν πατέρα μὲ αὐτόν, ὁ ἴδιος τὸν ἐσκότωσε, μόνος του γινόμενος σφοδρὸς κατήγορος. Ἀλλὰ αὐτὸς μὲν ἐσκότωνε, ἀπεφάσιζε ὅμως ὁ Θεός.

Ἡ ἀπόφασις πράγματι ἦταν θεϊκή. Ἄκουσε ὅμως τὸν ἴδιον πῶς τὸ ἐξηγεῖ. Λέγει: «Εἰς τὴν κορυφήν του θὰ κατεβῆ βαρεῖα καὶ συντριπτικὴ ἡ ἀδικία του. Ἐγὼ δὲ θὰ ἀνυμνολογῶ τὸν Κύριον διὰ τὴν δικαιοσύνην του καὶ θὰ ψάλλω ὕμνον εἰς τὸν Κύριον τὸν ὕψιστον». Ἂς εὐχαριστήσωμεν, λέγει, ὄχι διότι χαίρεται διὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἄλλων E ἀλλὰ διότι ἀποδέχεται τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ τὸν εὐχαριστήση διὰ τὴν δικαιοσύνην του; Ποῖος θὰ τὸν δοξολογήση κατὰ τὴν ἀξίαν του; Κανείς. Τί εἶναι τὸ «διὰ τὴν δικαιοσύνη του;». Ἐτέθη ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ. Διότι ἰδικά του εἶναι τὰ νικητήρια, ἰδικά του καὶ τὰ τρόπαια καὶ ὄχι ἰδικά μου. Δηλαδὴ ὅπως ἀκριβῶς εἰς τοὺς πολέμους σὰν νικήση ὁ βασιλεύς, στήνουν χοροὺς καὶ τραγουδοῦν ἀναφέροντας εἰς ἐκεῖνον τὰς δοξολογίας, ἔτσι θὰ κάνω καὶ ἐγώ, λέγει. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε,

«ἀνυμνολογῶ», ἀλλὰ «θὰ ἀνυμνολογῶ», φανερώνοντας ὅτι οὔτε μετὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν λησμονεῖ 75 A οὔτε γίνεται περισσότερον ἀδιάφορος ἀλλὰ εἶναι προσεκτικὸς καὶ ξάγρυπνος. Καὶ τοῦτο ὄχι διότι ὁ Θεὸς τὸ χρειάζεται, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἰς ἡμᾶς εἶναι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον.

Ὅπως δηλαδὴ ἐδέχθη θυσίας, χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκην ἀπὸ θυσίας (διότι λέγει, ἐὰν πεινάσω, δὲν θὰ σοῦ τὸ εἰπῶ), διὰ νὰ ὁδηγήση τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ τοῦ ἀποδώσουν τιμάς, ἔτσι δέχεται καὶ ὕμνους ὄχι διότι ἔχει ἀνάγκην τῆς δοξολογίας μας, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμεῖ τὴν σωτηρίαν μας. Διότι εἶναι πολὺ σπουδαῖον ζήτημα διὰ τὸν Θεὸν ἡ πρόοδός μας εἰς τὴν ἀρετήν.

Τίποτε δὲ δὲν μᾶς κάνει νὰ προκόπτωμεν τόσον εἰς τὴν ἀρετὴν ὅσον ἡ συνεχὴς συνομιλία μὲ τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀδιάλειπτος εὐχαριστία καὶ δοξολογία πρὸς αὐτόν. B Δοξολογεῖ δὲ τὸν Θεὸν διότι ξαφνιάζεται διὰ τὴν δικαιοκρισίαν του καὶ τὴν μακροθυμίαν του. Καὶ ποῦ εἶναι, λέγει, ἡ μακροθυμία του ἀφοῦ ἐσκοτώθη ὁ τύραννος; Ἡ μακροθυμία του ὑπάρχει καὶ εἶναι πολλὴ καὶ μεγάλη. Διότι προφανῶς τὸν ἄφησε ἀρκετὸν καιρὸν ὥστε νὰ συνέλθη καὶ νὰ μετανοήση. Ἐπέτρεψε νὰ κυριεύση τὰ ἀνάκτορα διὰ νὰ ἰδῆ τὸ σπίτι του εἰς τὸ ὁποῖον ἐμεγάλωσε καὶ ἀνετράφη, διὰ νὰ ἰδῆ καὶ τὰ σύμβολα τοῦ πατρός του καὶ νὰ μετανοήση. Διότι ἂν δὲν ἦταν θηρίον καὶ δὲν εἶχε πέτρινη ψυχή, ὅλα ἐκεῖνα θὰ ἦταν ἀρκετὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρουν. Τὸ τραπέζι εἰς τὸ ὁποῖο ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸν πατέρα, C τὸ σπίτι, τὰ συνέδρια, ὅπου οἱ λόγοι τὸν ἐσυμφιλίωσαν ἔστω καὶ ἂν εἶχε κάνει τέτοιον φόνον. Μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ ἄλλα ἦσαν ἱκανὰ νὰ τὸν μαλακώσουν.

Ἄκουσε βέβαια ὅτι ὁ πατέρας του περιεπλανᾶτο ἐξόριστος καὶ ἀλήτης, ἄκουσε ὅτι εὑρίσκετο εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν. Ἂν ὅμως αὐτὰ δὲν τὸν ἐμαλάκωναν, ἔπρεπε νὰ τὸν συνετίσουν τὰ παθήματα τοῦ Ἀχιτόφελ, δηλ. ἡ ἀγχόνη, ὁ θάνατος, ὥστε μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ μετανοήση. Διότι δὲν τοῦ ἦσαν ἄγνωστα τὰ παθήματα τοῦ φίλου του. Καὶ ἂν ἀκόμη εἶχε δικαίωμα νὰ κατηγορήση τὸν πατέρα, διατί τὰ ἔκαμε αὐτά; Διότι τὸν ἔκρινε ἐπιφανειακῶς; Ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπρεπε νὰ τὸν θαυμάση καὶ νὰ τὸν παραδεχθῆ D διότι ἂν καὶ ἔγινε ἀδελφοκτόνος, ἐκεῖνος τοῦ ἐφέρθη ἤρεμα. Δὲν μποροῦσε εἰς τίποτε νὰ τὸν κατηγορήση, ἀλλὰ ἐκυριεύθη ἀπὸ παράκαιρον ἐπιθυμίαν. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῷ ὁ πατέρας ἦτο πλέον γέρων καὶ ἡ ἐλπίδα εὑρίσκετο πολὺ πλησίον, ὅμως οὔτε καὶ ὀλίγον δὲν ἐπερίμενε. Πῶς ὅμως δὲν ἐκατάλαβε ὅτι ἀκόμη κι ἂν νικήση θὰ ἔχη

μίαν ζωὴν πολὺ ἀθλίαν διότι θὰ εἶναι καταραμένος καὶ ἀκάθαρτος ἐπὶ πλέον καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐνίκησε;

E Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὅσοι κλαίουν διὰ τὴν φτώχειαν τους; Ἀπὸ ποίαν φτώχειαν, ἀσθένειαν καὶ θλῖψιν δὲν εἶναι αὐτὰ βαρύτερα; Δὲν εἶπε τίποτε τέτοιο εἰς τὸν ἑαυτόν του, οὔτε ἀπελπίσθηκε, οὔτε ἐθρήνησε λέγοντας. Ἀμείβομαι πολὺ καλὰ φθάνοντας πιὸ χαμηλὰ ἀπὸ ὅλους, ἐγὼ ποὺ μελετῶ ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ ποὺ ἐλυπήθην τοὺς ἐχθρούς μου, παρεδόθην εἰς τὰ χέρια ἀκολάστου παιδιοῦ. Δὲν εἶπε τίποτε τέτοιο, οὔτε διενοήθη, ἀλλὰ ὑπέμεινε τὰ πάντα μὲ ἀνωτερότητα, ἔχων μίαν μόνον παρηγορίαν μέσα εἰς ὅλα ὅσα ἐγίνοντο, τὸ ὅτι ἐγίνοντο κατὰ θείαν παραχώρησιν. Ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγον καὶ οἱ τρεῖς παῖδες. «Ἀλλὰ καὶ ἂν ὄχι, ἂς εἶναι γνωστὸν εἰς σέ, βασιλεῦ, ὅτι δὲν λατρεύομεν τοὺς θεούς σου καὶ δὲν προσκυνοῦμεν τὴν εἰκόνα τὴν χρυσῆν, τὴν ὁποίαν ἔστησες».[80] 76 **A**

Καὶ ἂν κάποιος τοὺς ἔλεγε· μὲ ποίαν ἐλπίδα πεθαίνετε; Τί περιμένετε, τί ἐλπίζετε μετὰ τὸν θάνατον, μετὰ τὴν φωτιὰν ποὺ σᾶς περιμένει (δὲν ὑπῆρχε ἄλλωστε ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως); Ἠμποροῦσε νὰ ἀκούσῃ· τὸ ὅτι πεθαίνουμε διὰ τὸν Θεόν, αὐτὸ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἱκανοποίησις εἰς ἡμᾶς. Ἔτσι καὶ ὁ Δαυῒδ ἐθεωροῦσε μεγαλυτέραν παρηγορίαν αὐτήν, τὸ ὅτι δηλ. ἂν καὶ γνωρίζῃ αὐτὰ ὁ Θεὸς δὲν τὰ ἐμποδίζει.

Πράγματι ἕνας ἐραστὴς θὰ προτιμοῦσε νὰ σφαγῇ διὰ τὴν ἐρωμένην του, μολονότι δὲν περιμένει τίποτε ἐκ μέρους της μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ κάνωμε καὶ νὰ ὑποφέρωμε τὰ πάντα πρὸς χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι πρὸς χάριν τῆς βασιλείας, μήτε πρὸς χάριν κάποιας ἄλλης ἐλπίδος μελλοντικῶν ἀγαθῶν.

B Ὑπάρχουν ὡστόσο πολλοὶ τόσον ἀδύνατοι καὶ νωθροὶ ποὺ δὲν ἐπιθυμοῦν τὴν ἀρετὴν οὔτε καὶ μὲ ἀντιμισθίαν.

Καὶ ὁ Θεὸς μὲν καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπόσχεται βασιλείαν, δὲν εἰσακούεται. Ὁ διάβολος ὅμως ἂν καὶ προκαλῇ κόλασιν, ἀγαπᾶται. Τί πιὸ βαρὺ ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν τρέλλαν; Καὶ τί λέγω κόλασιν; Πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν προσφέρει ὀδύνην, ἐντροπὴν καὶ χλευασμὸν καὶ χίλιες κολάσεις καὶ ὅμως ἔχει πολλοὺς ποὺ τρέχουν ἀπὸ πίσω του. Σκέψου π.χ. τὸν πόρνον, πόσο ἄθλια ζῇ. Πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν ζῇ μὲ κάθε ὑποψίαν καὶ τρέ-

80. Δαν. 3, 18.

μει ἀκόμη καὶ τὰς σκιάς. Κανένα δὲν κοιτάζει κατάματα, ἀλλὰ ὅλους τοὺς φοβᾶται αὐτοὺς ποὺ ξεύρουν καὶ αὐτοὺς ποὺ δὲν ξεύρουν. **C** Βλέπει παντοῦ ἀκονισμένα σπαθιά, βλέπει κρεμασμένους, βλέπει δημίους καὶ δικαστήρια. Καὶ χίλια βάσανα νὰ ἔχῃ ἡ σωφροσύνη, ὁπωσδήποτε δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ὁ μὲν συνετὸς εἶναι διαρκῶς χαρούμενος, ἐνῷ ὁ πόρνος ζῇ πάντα μέσα εἰς τὴν ὀδύνην καὶ εἰς τὸ σκοτάδι.

Τὸ ἴδιον ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρῇ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, δηλ. εἰς αὐτοὺς ποὺ νικῶνται ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ τὴν ὑποτάσσουν. Εἰς αὐτοὺς ποὺ κλέβουν καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ δίδουν ἀκόμη καὶ τὰ ἰδικά των διὰ τὸν Θεὸν ἢ καλύτερον εἶναι νὰ εἰποῦμε ὅτι ἔχουν τὴν πρόθεσιν νὰ δώσουν τὰ πάντα διὰ τὸν Θεόν. Αὐτοὶ μὲν ἀναπαύονται εἰς τὸ λιμάνι, ἐνῷ οἱ ἄλλοι περνοῦν τὴν ἡμέραν των ἐκθέτοντας τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸν στρόβιλον τῶν παρόντων κακῶν.

Ἐκτὸς δὲ ἀπὸ αὐτά, σκέψου πόσον ὑποφέρει αὐτὸς ποὺ ζῇ μέσα εἰς τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀκολασίαν **D** σὰν προχωρεῖ ἡ ἡλικία καὶ δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ πλέον ἡ ἀκολασία καὶ ὁ φόβος τοῦ θανάτου τὸν περιζώνει. Ὁ ἐνάρετος ὅμως δὲν ὑποφέρει. Ἀλλὰ τότε ἀκριβῶς, δηλ. ὅταν πλησιάσουν τὰ γηρατειά, χαίρεται καὶ εὐφραίνεται διότι δὲν μαραίνεται ἡ ἀπόλαυσις, ἀλλὰ ἀνθίζει περισσότερον. Εἰς τοὺς μοιχοὺς μὲν καὶ τοὺς ἀκολάστους, τοὺς πλεονέκτας καὶ κοιλιόδουλους τὰ γηρατειὰ καταργοῦν τὴν ἀπόλαυσιν ἐκείνων τῶν ἡδονῶν· εἰς τοὺς ἐναρέτους ὅμως ἡ ἀπόλαυσις ἀκριβῶς τότε αὐξάνει. Ἑπομένως καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κόλασιν καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ θλιβερὰ ποὺ προκύπτουν ἀπὸ αὐτήν, εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ νὰ μᾶς συνταράξῃ τὸν νοῦν.

E Ἀφοῦ λοιπὸν σκεφθοῦμε αὐτά, ἂς ἀποφεύγωμε τὴν κακίαν, ἂς προτιμῶμεν τὴν ἀρετήν, ἂς ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν ὄχι διὰ τὰ δῶρα του ἀλλὰ διὰ τὸν ἴδιον. Ἔτσι εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν θὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία ἐκ φύσεως εἶναι στενή, γίνεται ὅμως εὐρύχωρος μὲ τὴν καλὴν διάθεσιν τῶν ὁδοιπόρων. Αὐτὴν εἴθε ὅλοι μας νὰ φέρωμεν εἰς πέρας μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.